

הלכות טומאת אוכלין להרמב"ם

עם

באר החיים

בו נקבצו שיטות הראשונים והאחרונים בכל הלכה מספר משנה תורה להרמב"ם

ועוד נאספו בו הרבה חידושי דינים אשר לא הובאו ברמב"ם, מחיבורי הראשונים והאחרונים, ובפרט מספר חזון איש.

ונתחדשו בו גם כן חקירות ביסודי ההלכות ושרשיהם.

(בעניני מסכתות מכשירין, טבול יום, עוקצין, וחלק ממסכת טהרות)

בסייעתא דשמיא מאת

חיים בלאאמו"ר הגאון ר' אהרן
שליט"א רב בית החולים ביקור חולים
ראז

יעקב לנדו

קרית ספר תשע"ג

תוכן הפרקים

פרק א	אלו אוכלין ומשקין מקבלין טומאה ואלו אינן מקבלים.....	א
פרק ב	אוכלים ומשקים מחוברים, מאוסים. ודין טהרת השקה למים.....	בב
פרק ג	אוכלים הצריכים מחשבה.....	לז
פרק ד	שיעור אוכלין ומשקין לטומאת אוכלין.....	נא
פרק ה	דין יד ושומר לאוכלים.....	ס
פרק ו	דיני חיבורי אוכלין.....	עד
פרק ז	דיני חיבור משקין זה לזה.....	פז
	<i>הקדמה לדיני חיבור המיוחדים לטבול יום.....</i>	צד
פרק ח	דיני חיבור אוכלים ומשקין לענין טבול יום ולשאר טומאות.....	צו
פרק ט	משקין בלועין.....	קיד
	<i>פתיחה להלכות הכשר.....</i>	קכג
פרק י	אלו משקים מכשירים את האוכל.....	קכו
פרק יא	דין הכשר זתים וענבים.....	קכז
פרק יב	המים המכשירין יהיו תלושים ברצונו.....	קכט
פרק יג	עוד אופנים בדין שיהיו המשקין תלושים ונחשבים לרצונו.....	קסד
פרק יד	בו יבואר דין משקין שהגיעו לפירות ברצון.....	קעט
פרק טו	דיני משקה מחובר לקרקע לענין קבלת טומאה.....	קצא
פרק טז	סתם אוכלין מתי חוששין שהוכשרו ונטמאו, ודין חולין בטהרה.....	ר

חקירות

סימן א	גדר אוכל ומשקה לענין טומאה.....	רז
סימן ב	בגדר טומאת ידות.....	רי
סימן ג	בענין מי רגלי אדם ובהמה.....	ריג
סימן ד	בדין כי יותן מים דניחא ליה.....	רטז
סימן ה	קבלת טומאה במים שבקרקע.....	רכ
	בענין כתותי מיכתת שיעוריה בטומאת אוכלין.....	רכג

הסכמת מורנו הגאון רבי אפרים דוב לנדו שליט"א

ראש ישיבת סלבודקה

בס"ד אור ליום אדר"ה טבת חנוכה תש"ע

להך זוגא דרבנן עמלי תורה ושוקדיה בלימודה עיונה
ובירור ליקחה, מכובדי ומיודעי הנעלה הרב הגאון חו"ב מוהר"ר
חיים ראז שליט"א, ועמו רעו ואיש בריתו ב"א היקר הרה"ג חו"ב
ר' יעקב לנדו שליט"א.

שלומכון ישגא

שמחתוני בבשורה הנעימה על צאת לאור בקרוב ספרכם
הנכבד בעניני טומאת אוכלין ומשקין פרי עיונכם ולימודכם
במרחבי הענינים לכללותיהם ולפרטותיהם ובירור סעיפיהם לרחבם
ולעמקם.

ושרשם ויסודם וכיוון נתיבותם, וכמעשיכם בספרכם
הראשון בעניני נגעים, בלימוד ועיון חודר ומקיף בספרא רבא
דמרנא ורבנא על סדר טהרות הלא המה ספרי חזו"א על מסכת
מכשירין טבול יום ועוקצין ועוד, כן תזכו להרבות תילים ועוד
בעמלה של תורה ובירור מקחה כמשאת ליבכם וכאשר באמנה
אתכם.

כה לחי.

ואצרף בזה, וכאשר יעדתי, מהרשום עמדי, לפו"ר, בענינים
אלו. בהנך ענייני.

בכורות כ"ב א' בתוס' חיצוניות הנדפסות בשטה מקובצת בספר מזבח כפרה ד"ה
בטלו כתבו וז"ל וי"מ דמש"ה בטלו המים ברוב ציר משום דנתערבו ותו לא חזי
לשתיה ע"כ. ומה דמתעוררת הטומאה (א"ה כמבואר בגמרא שם) אע"ג דבטל מהם
שם משקה אולי הוא מדרבנן וכעין שמצינו גזירה כזו בהגלילו ונימוחו בתוספתא
שהובאה בר"ש טהרות פ"ג מ"ב [וכמדוי' דמדרבנן הוא, וצ"ע שם. ושוי"ר בחזו"א
טבוי"י ד' ז' ויל"ע שם], ועי'. ואולי י"ל דלעולם אין סברא זו רק לענין ביטול ברוב
דהא לעולם ראוי להוסיף עליהם מים אלא דלגבי טעם כעיקר לא מהני דטעם מים
מיהת לית ליה, ודו"ק. [ועי' הלשון לקמן שם, כיון וכו' אין לבטל שם משקה
מעליהם. וי"ל] כ' בל"ע.

חזו"א עוקצין ג' ה' ד"ה ואם. וכן פחות מכביצה שנתפח טהור מן התורה אף שנגע
בו השרץ עכשיו, ומדרבנן מטמא אחרים אף שנגע בו השרץ בעודו פחות מכביצה
וכש"כ המשנה למלך וכו' יעו"ש.

ולכ' הדין מתבאר ממשנה ערוכה במס' ערלה פ"ב מ"ד כל המחמץ וכו' ב"ש אומרים

אף מטמא וב"ה אומרים לעולם אינו מטמא עד שיהא בו כביצה, ולמה שנתבאר בירושלמי בפירושה [לפירוש החזו"א בירושלמי זה] יעוי' חזו"א ערלה ו' ז' ד"ה ירו', אהא דאמרין בירושלמי אהאי מתני' קְתַפּוּחַ עוֹשִׂין אוֹתוֹ בֵּית שְׁמַאי, ופי' בחזו"א שם שהכוונה דטעם החמוץ של השאור שנתפזר בכל העיסה הוי כנתפח השאור ונעשה כביצה שהרי כל החימוץ הוא שאור ומטמא השתא כנתפח לביצה ע"כ [ועיי' דאולי מתפרש דאיירי דכשקיבל השאור טומאה היה בשיעור של כביצה ונטלו ממנו חלק פחות מכביצה והחמיצו בו העיסה, ויל"ע בבירור הילוק בזה, ולע"כ בענינים אלו].

בחזו"א מעשרות סי' ב' סוס"ק ב' במוסגר כתב וז"ל, אחרי כותבי ראיתי לרמב"ן ע"ז מ"א כתב בפשטות דאוכל אדם שזרעו לבהמה פטור מן המעשר אפי' באוכל גמור. ע"כ.

ולפי"ז בכלל דכתב לעיל סי' א' ס"ק כ"ח ד"ה לא, לא מצינו דבר שאינו אוכל וכו' והוא אוכל לענין טומאת אוכלין וכו', מה נימא השתא לפי דברי רמב"ן אלו, ועיין בההיא דירושלמי דנטע למנורה דחייב בערלה היתכן דלטומאת משקין אינו מקבל טומאה, וכן לענין חיוב מעשרות. [וענין ליקטן לבהמה וכיוב"ז לכ' הוא ענין אחר, ויל"ע בחזו"א בכ"ד ואההיא דחולין קכ"ז ב'].

ועיין לענין נטע להדלקת נר חנוכה יעו"ש בירושלמי ובחזו"א ערלה סימן א' ס"ק ו' [ויל"ע במה שדנו האחרונים לענין נוטע למצותו אם חייב במעשר. ועיי' שמן שקרש שאינו לא אוכל ולא משקה והמחהו לאור דלכ' הוי ליה כזורע לבהמה ונוטע לאור [ואף להרמב"ם דלא פקעה טומאתו מקודם, ועיי' חזו"א טבו"י ד' ז', מ"מ בהיה טהור וקרש והמחה לאור לא מיטמא, יעו"ש ודו"ק] ע"כ הרשום וצ"ע בכל זה.

בברכה נאמנה מוקירכם ודוש"ת
דוב לנדו

הלכות טומאת אוכלין

מצות עשה אחת, והיא דין טומאת אוכלין ומשקין והכשרן.

וביאור מצוה זו בפרקים אלו.

פרק א

א (א) כל (ב) אוכל המיוחד למאכל אדם כגון לחם ובשר וענבים וזיתים וכיוצא בהן מקבל טומאה וכל שאינו מיוחד למאכל אדם הרי

פרק א אלו אוכלין ומשקין מקבלין טומאה ואלו אינן מקבלין

בתחילה היה ראוי לאכילה בשופי תלוי במחלוקת הר"מ והר"א הנ"ל ומהרש"ש בפירושו (חלה פ"א מ"ח) כתב, עיסת הכלבים מקבל טומאת אוכלין, כיון שעל ידי הדחק נאכלת לאדם, ומטמאה עד שיפסול מאכילת כלב, עכ"ל. ומשמע דדבר שהכלב אוכלו, ראוי הוא לאדם על ידי הדחק. ואם כן הוא, נמצא שדבר הראוי על ידי הדחק, דינו כדין נפסל מאכילת אדם וראוי לכלב. וכן כתב החזון איש (טבול יום ד' ס"ק ז') שאוכל שראוי לאכילת כלב הוא ראוי לאדם על ידי הדחק.

ויש לעיין הלא להלן הלכה י"ג כ' הרמב"ם, כפניות הפגין והבוסר הרי הן כאוכלין ומקבלין טומאה. והרי ודאי אינן ראויים לאדם אלא על ידי הדחק.

ויש לומר דהני שאני, כיון שאילו היו נשארים בחילון היו נעשים אוכל גמור, לכך חשיבי טפי.

עוד ז"ע ממה ששנינו (פ"א ה"ח) שעורה אינה קלופה מתטמאה בכל הטומאות וטהור בטבול יום. ומפרש הר"ש (טבול יום פ"א מ"ה, עיי"ש תמיהת הרא"ש על פי' הרמב"ם) דלא חזי לאכילה כולי האי. משמע שראוי על ידי הדחק מקבל טומאה, עכ"פ מדרכנו (עיי"ש).

ויש לדחות שכוונת הר"ש הוא, שהשעורים באמת אינם ראויים לאדם כמו שהם, ועיקרם מיועדים לבהמה, אבל על ידי ביטול באופן מסוים כגון כשעושים ממנו שזר הוא ראוי לגמרי לאדם, לפיכך השעורים מקבלין טומאה, משא"כ פרי שאינו ראוי אלא בדוחק.

א (א) כל אוכל המיוחד למאכל אדם, וגו' שנאמר וכי יותן מים על זרע. דבר שהוא 'זרע' וראוי הוא גם כן למאכל, ובעליו מייעדו לזריעה ולא לאכילה, גם הוא מקבל הכשר, וטומאה (רמב"ן פרשת שמיני מפרש שזהו רבנותא דקרא, דכי יותן מים על זרע. ובאמת הוא גמרא מפורשת בחולין קיח' ב' דיליף ממקרא זה שיש דין מיוחד של שומר לדבר המיועד לזריעה נוסף על דין שומר בדבר המיועד לאכילה. וראה עוד בדיון זרעים להלן פ"ב ה"ט).

(ב) אוכל המיוחד למאכל אדם. אוכל שהיה ראוי לאדם בתחילה והתקלקל, יעוין פרק ב' הי"ד, שהוא עדיין מקבל טומאה עד שיהיה בלתי ראוי לאדם [להרמב"ם] או לכלב [להראב"ד]. ואם מתחילתו אינו ראוי לאדם, אינו מקבל טומאה.

אוכל הראוי על ידי הדחק שרוב בני אדם אינם אוכלים אותו גם כן אינו מקבל טומאה (משנה אחרונה עוקצין פ"ג מ"א). ואם חשב עליו לאכלו, מקבל טומאה (שם מ"ב).

ונראה שאוכל הנאכל לאדם על ידי הדחק דינו כדבר שנפסל מאכילת אדם ולא נפסל מאכילת כלב, שאם כבר קיבל טומאה אינו נפקע ממנו טומאתו אף שהוא ראוי רק על ידי הדחק, ואם עדיין לא קיבל טומאה אך

זה טהור ואינו מקבל טומאה (ג) אלא אם כן חשב עליו וייחדו למאכל אדם, וזה וזה אינו מקבל טומאה עד (ד) שיכלל תחילה באחד משבעה משקין וזהו הנקרא הכשר שנאמר וכי יותן מים על זרע.

ב ואלו הן השבעה משקין שמכשירין את האוכלין לטומאה: המים

וכ"כ ערוך לנר כריתות ט"ו. ועיין מה שנתבאר פ"ב ה"ז. והדבר מוכח ביבולמי חלה פ"ב צנזן חס מי פירות מחזרים שני אוכלים לענין הכשר, דהיינו חס נבלל אוכל אחד במשקין האם חזירו מוכשר עמו. הרי מפורש שא"כ כלילה בטלו. ואין להקשות מתוס' פסחים כ' א' סוף ד"ה משקה וד"ק).

שיעור המשקה להכשיר: כתב היעב"ץ בספר לחם שמים מכשירין וז"ל: נראה לי טופח על מנת להטפוח מיהת בעו. דבציר מהכי לא חשיב משקה בכל דוכתא עכ"ל. וכן כתב בחידושי רבינו חיים הלוי פרק ז' מטומאת אוכלין ד"ה אלא, ומבאר שאף שבכמה מקומות (להלן פ"ה הי"ז) נאמר טופח לענין הכשר, בעל כרחך הכוונה טופח על מנת להטפוח, וכמו שבסוף פרק ב' כתב רבינו טופח, ומבואר בלשונו שהכוונה כדי להטפוח, וכ"כ חזו"א (ידים סי' א' ס"ק כ"ב).

ויעויין מה שכתבנו בפרק ז' הלכה ה' ובפרק יד' הלכה ט' מה שיש לדון אם הרמב"ם מודה לזה. ועיין בפרק ד' בשיעור משקין לקבלת טומאה.

שיעור האוכל לקבל הכשר: י"א שאוכל פחות מכביצה אינו מקבל הכשר (תוס' בשבת צא' א' בשם ר' פורת אליבא דרש"י, תוס' בפסחים לג' ב' בשם הר' יוסף אליבא דרש"י). ובמקום אחד כתבו (תוס' בכריתות יג' א') שמדרבנן מקבל הכשר בפחות מכביצה. במנחת חינוך (ק"ס) העיר שהרמב"ם השמיט פרט זה.

דבר המיועד למאכל, אבל אינו ראוי לאכילה כלל ללא בישול, הרי הוא מקבל טומאה אף טרם בישולו, כמבואר להלן הלכה ט"ו גבי תורמוסין ופ"ב הלכה ו' גבי דג, והרי שני דברים אלו אינם ראויים לאכילה כלל ללא בישול (עיין ביצה כה' ב' גבי תורמוס, ושבת קכח' א' גבי דג).

ומיהו דבר שצריך תיקון ושליקה מרובה אינו מטמא טומאת אוכלין (תוס' עירובין כח' ב'). ויש לעיין מדיון תורמוס ששלקו, דכ' רבינו להלן הלכה ט"ו דמטמא טומאת אוכלין, ומקורו בתוספתא עוקצין פ"ג. והלא תורמוס צריך שליקה שבע פעמים, ובלא זה הוא מר מאד, כמבאר בבבליה כה' ב', וז"ע. ועי' מה שיתבאר (ס).

יש דברים שראויים לאכילה ואינם עומדים לאכילה שאינם מקבלים טומאה, ופרטי החילוקים בזה, יעויין להלן פ"ג ה"ג.

שאור, מיועד ליתנו בעיסה, ואינו ראוי לאכילה בפני עצמו אפילו לכלב (תוספתא ריש ביצה), ובכל זאת הוא מקבל טומאת אוכלין (משנה כלים פ"ח מ"ו, חולין קכ"ט. וכן הוכיח שו"ת אחיעזר ח"ב סי' י"א ד').

(ג) **אלא אם כן חשב עליו.** ומשפטי המחשבה יבוארו בפרק ג'.

(ד) **שיכלל תחילה.** די שיכלל חלק מועט מהפרי, ואין צריך שכל הפרי יהיה נבלל במשקה. (בביאור הגר"א קנח' ס"ד בד"ה ולא נתנגב, מוכיח כן ממקומות הרבה. וכן כתב לחם שמים ליעב"ץ זצ"ל בתחילת מכשירין,

(ה) והטל (ו) והשמן (ז) והיין והחלב והדם (ח) והדבש, ואינן מכשירין (ט) עד שיפלו על האוכלין ברצון הבעלים, ולא יהיו סרוחין

ב (ה) והטל. ויש להתבונן האם טל יורד מן השמים, או שמא הוא לחות הטור מהקור. נפק"מ בלחות הבאה מהקור ואינו בא דרך טל, כגון מי המזגן.

ב (ה) והטל. ויש להתבונן האם טל יורד מן השמים, או שמא הוא לחות הטור מהקור. נפק"מ בלחות הבאה מהקור ואינו בא דרך טל, כגון מי המזגן.

ב (ה) והטל. ויש להתבונן האם טל יורד מן השמים, או שמא הוא לחות הטור מהקור. נפק"מ בלחות הבאה מהקור ואינו בא דרך טל, כגון מי המזגן.

ב (ה) והטל. ויש להתבונן האם טל יורד מן השמים, או שמא הוא לחות הטור מהקור. נפק"מ בלחות הבאה מהקור ואינו בא דרך טל, כגון מי המזגן.

ב (ה) והטל. ויש להתבונן האם טל יורד מן השמים, או שמא הוא לחות הטור מהקור. נפק"מ בלחות הבאה מהקור ואינו בא דרך טל, כגון מי המזגן.

ב (ה) והטל. ויש להתבונן האם טל יורד מן השמים, או שמא הוא לחות הטור מהקור. נפק"מ בלחות הבאה מהקור ואינו בא דרך טל, כגון מי המזגן.

ב (ה) והטל. ויש להתבונן האם טל יורד מן השמים, או שמא הוא לחות הטור מהקור. נפק"מ בלחות הבאה מהקור ואינו בא דרך טל, כגון מי המזגן.

ב (ה) והטל. ויש להתבונן האם טל יורד מן השמים, או שמא הוא לחות הטור מהקור. נפק"מ בלחות הבאה מהקור ואינו בא דרך טל, כגון מי המזגן.

ב (ה) והטל. ויש להתבונן האם טל יורד מן השמים, או שמא הוא לחות הטור מהקור. נפק"מ בלחות הבאה מהקור ואינו בא דרך טל, כגון מי המזגן.

ב (ה) והטל. ויש להתבונן האם טל יורד מן השמים, או שמא הוא לחות הטור מהקור. נפק"מ בלחות הבאה מהקור ואינו בא דרך טל, כגון מי המזגן.

(י) שהמשקה הסרוח אינו מכשיר וכיון שהוכשר האוכל אע"פ שיבש והרי הוא נגוב הרי זה מקבל טומאה.

ג אוכל שהיה כלול במי פירות כגון מי תותים ורמונים אע"פ שהוא כלול ונגע בו הזב או בשר המת הרי הוא טהור מפני שלא הוכשר באחד משבעת המשקין.

ד אין שם משקה שמקבל טומאה אלא שבעת המשקין שמנינו בלבד אבל שאר מי פירות (יא) כדרך שאין מכשירין כך אין מקבלין טומאה כלל. השגת הראב"ד: כך אין מקבלין טומאה. ח"א לא מצאתי שאין מקבלין טומאה כלל אלא שאין מרפין אוכלין [אלא] בשבעת המשקין דתנן במסכתא טבול יום עיסה שהוכשרה צמקה ונילושה

שדי במחשבה, ואף כש"י לא הצריך דיבור, אלא גבי קטן כמדויק בדבריו בסוגיא שם.

(י) שהמשקה הסרוח אינו מכשיר. וה"ה אם אינו סרוח אבל אינו ראוי לשתיית אדם, מפני מרירותם, או שהם מלוחים וכדומה (רבינו בפרק ב' הלכה יד).

ודעת הראב"ד שמשקה שנסרח עד שאינו ראוי לשתיית אדם מכשיר, עד שיפסל משתיית בהמה (בהשגות להלן שם). ובתורת כהנים שמיני פרש' ח' ד' מפורש בדברי הראב"ד שהוא הדין לענין הכשר. ועיין להלן פ"ג הי"ב מה שנתבאר בדין ים הגדול.

דס, ומים היוצאים מהאדם, מכשירים, גם באינם ראויים לשתייה, כמבואר להלן בפרק י'.

ד (יא) כדרך שאין מכשירים כך אין מקבלין טומאה. וכן דעת תוס' (חולין פ"ז), ותוס' הרא"ש (נדה נ"ה ב'), ובפירוש הרא"ש (מכשירין פ"ו מ"ד). והר"ש (סוף מכשירין). בדברי כל הני רבוותא מבואר שמשקה שלא התרבה להכשר אינו משקה לטומאה.

אלא שרבינו לטעמיה דאיכא תרי דיני רצון, ומפרש שכל מה שנאמר במשנה שהני מכשירים שלא לרצון היינו דווקא ברצון בגוף המשקין הנדרש להחשיבו כמשקה. אבל הדין רצון הנוסף לענין הכשר דבעינן בבליה בעי גם באלו. ויבואר בפרק יב' הלכה ב' שהרבה הראשונים חלקו עליו בזה ואין אלא דין אחד, וממילא שלושה הנ"ל מכשירין בלי רצון כלל.

במלאכת שלמה פ"ו כתב בהדיא דאף בג' אלו בעי סופו לרצון, כמו שכתבנו אליבא דרבינו.

לא ידע הבעלים בהם עד שניגבו, ושמח בהם אחרי שניגבו, וגילה דעתו שלמפרע היה מרוצה בהם, אין מועיל רצונו ורבינו לא הוסיף לפרש דין זה, שהרי בכל התורה קו"ל ייאוש שלא מדעת לא הוי ייאוש. אמנם דין הכשר שאני, דאף לרבא הסובר שנעשה ייאוש למפרע, בהכשר לא מהני למפרע (ב"מ כ"ד). אמנם יעויין להלן פ"ד ה"ד שנתבאר י"ל דבדוקא השמיטו הרמב"ם וס"ל דגם אם נודע לו רק לאחר שניגבו מהני.

מחשבה מועלת לדין רצון, ואין צריך דיבור. ויעויין משנה מכשירין פרק ג' דמהני שמחה, משמע בלא דיבור (כן הוכיח שם המשנה אחרונה). ויעויין תוס' חולין יב' ב' מפורש

במי פירות ונגע זה טבול יום ר"א אומר פסל את כולה ר"ע אומר לא פסל אלא מקום מגעו אלא שחזר מרפין, ותנן נמי בעוקצין עיסה שנילושה במי פירות ונגע זה טבול יום טהורה שאין לך דבר שמחזר לאוכלין אלא שבעת המסקין בלבד אלטרופי הוא ללא מרפוי הא אינהו גופייהו בני קבולי טומאה נינהו, וכל מה שמאכיל בתוספתא דבש תמרים אינן לא אוכל ולא מסקה וכן בשאר פירות שאינן לא אוכל ולא מסקה ואפילו חישב עליהן בטלה דעתו בכולן לא אמרו אלא במסקין היוצאין מחליהן שהן זיעה בעלמא אבל אם סחטן למסקין הרי הן כעיקר הפירות ואינה איפה עסיס רמונים ויין של תפוחים שמישנין אותו לרפואת בני מעים והלא השמן משבחה מסקין הוא ואמרו שאינו לא אוכל ולא מסקה אלא ודאי במיחל היוצא מחלי, אמרו בתוספתא השמן לא אוכל ולא מסקה ואימתי אמרו השמן תחילה לעולם בזמן שנמחה ולא נשתייר ממנו אלא כפול המסקין היוצאים ממנו מטמאין טומאת מסקין, מלת כפול שכתבתי מלאתי אותה משובשת כתובה באיפול וחשבתי שהוא כפול ואולי היא קליפה שנמס כל הזית מאיליו עד שלא נשאר זה אלא הקליפה מכל מקום הדבר מוכיח שאינו מדבר אלא במסקה היוצא מחלי.

ה זיתים וענבים (יב) שלא הביאו שליש משקין היוצאין מהן אינן מכשירין ולא מקבלין טומאה אלא הרי הן כשאר מי פירות שהן טהורין לעולם.

בתוספתא מכשירין פרק ג' ח' לפי הגהת הגר"א ז"ל כתוב שמי פירות והמלח שנמחית אינם מטמאין ואינן מכשירין.

גירסתנו בתוספתא שם מי פירות והמלח מטמאים ולא מכשירים. ולכאורה כך היא הגירסא לפי הראב"ד, ולפי זה מלח שנמחה מקבל טומאה כמי פירות.

מיהו יש עוד תוספתא בטהרות (פ"ג) דאיתא שם: ושאר מי פירות כולן אינן לא אוכל ולא מסקה, חישב עליהן בין לאוכלין בין למסקין בטלה דעתו. ונתקשה הראב"ד בעצמו כאן, והעמידה בזיעה שיאכיל מחליה.

ה (יב) שלא הביאו שליש. מקור שיעור שלישי לדין משקין היוצאים מהם, הוא בירושלמי מעשרות פ"א ה"ב. ובתוספתא (עוקצין פ"ג ה"ד) תניא עד שלא הגיעו לעונת המעשרות. ולכאורה לפי דברי רבינו בהלכות מעשר (פ"ג ה"ה) שיעור ענבים לעונת המעשרות אינו שיעור שלישי, אלא הוא משיראו החרטום. וכבר הקשו כן תוס' (ר"ה יב' ב' ד"ה התבואה) והוכיחו דעונת המעשרות הוא שלישי, ואם כן להרמב"ם ז"ע.

עיינו פרי מגדים (או"ח סי' ק"כ, במשניות זהב ס"ק א') שכתב לדון על פי דין זה שמסקין היוצאים מענבים שלא הביאו שלישי

מיהו בר"ש ריש מכשירין (פ"ב מ"ב) באי נמי, כתב שמי פירות מקבלים טומאה, אף שאינם מכשירים, וכדעת הראב"ד. ואולי בתירוצו הראשון סבר לא כך, עי"ש.

דעת הראב"ד בהשגתו כאן, שמי פירות מקבלים טומאה. וביאר החזון איש (טבול יום סי' ד') שאין טומאתו מדין 'משקה' אלא מדין 'אוכל' ואף שעומד לשתייה. והענין כי גם משקה גופיה אי לאו דין 'משקה' שהתחדש בו, היה כלול בדיני אוכל. דאוכל כולל גם משקין (והלא הגר"א כתב בריש מקוואות שאף ז' משקין כריד הכשר, עיין להלן פט"ו ה"א הרי שאפילו אלו המסקין הם גם כלולים בשם אוכל), ולפי זה מי פירות צריכים הכשר מים לקבל טומאה, כדין אוכל.

וכ"כ הר"ש מכשירין (פ"ב מ"ב) שמי פירות צריכים הכשר, וכיון שנפל למי פירות טיפה אחת הוכשרו (וכן פסק בחזו"א מכשירין סי' ב' ס"ק ו').

ו אלו דברים (יג) שאינן מקבלין טומאה אע"פ שבני אדם אוכלין אותן לפי (יד) שאינן נאכלין להנאת גופן (טו) אלא מפני שנותנין טעם במאכלות או מפני הריח או המראה, ואלו הן: (טז) הקושט (יז) והחמס (יח) וראשי בשמים (יט) והתייה (כ) והחלתית (כא) והפלפלין (כב) וחלות חריע וכן כל כיוצא בהן.

והלכותיהן:

המין הא' אינו מקבל טומאה לכולי עלמא.

המין הב' כתב בספר מנחת ברוך (סי' ל"ח) שיש להוכיח מגמרא נדה (נא' ב' לענין שְׁכָת שנתנה בכמך, דהיינו מין הב') שחשוב אוכל [ועוד כתב לדון שיש ללמוד דבר זה מחרדל שחשוב אוכל, אף שעומד לטיבול צלי, דהיינו מין הג'].

ומתוך דבריו שם מוכח דגדר הדבר הוא, דכל שעיקרו עומד להנאת עצמו, חשוב אוכל, אף שאוכלו בתערובת (כלומר בשעת התערובת, הוא נאכל להנאת עצמו). וכל שעיקרו לתקן המאכל, לא חשיב אוכל, אף שנאכל יחד עם המאכל (כגון שהוא פירורים קטנים, דאף שנאכל בפועל עם המאכל, לא חשיב אוכל. ויש לעיין אם דבריו מוסכמים לכל הראשונים, ואולי דינו שווה ממש עם דין הג').

המין הג' נחלקו בו הראשונים, והוא תלוי בב' תירוצי הר"ש עוקצין (פ"ג מ"ה), ותוס' יומא (פא' ב').

ולצד דמקבל טומאה, מבואר בתוס' יומא דאף אם מטבילים בו [ממרחים עמו את המאכל] רק בצירוף מים גם כן חשוב טיבול ומקבל טומאה, וכן נקט בחזו"א (הלכות תרו"מ). ובדעת הר"ש עוקצין יש לעיין אם חולק על זה, או דס"ל שרק בטרם שנתערב במים אינו מקבל טומאה, אבל אחר שנתערב מודה דמקבל טומאה.

לא חשיבי משקין, דסוחט צוסר אינו עובר מן התורה משום איסור סוחט בשבת, עיי"ש.

ו (יג) שאינן מקבלין טומאה ואע"פ שבני אדם אוכלין אותם. ומקור דין זה הוא מחלוקת תנאים בעוקצין פרק ג' מ"ה. ולהלכה נחלקו התלמודים בדעת ר' יוחנן, בבבלי (נדה נא' ב') איתא, אמר ר' יוחנן נמנו וגמרו שאינם מקבלים טומאה ואינן נקחות מכסף מעשר שני שאינם אוכל. אולם בירושלמי (עירובין פ"ט ה"ד, חגיגה פ"ג ה"ד), איתא אמר ר' יוחנן חומריה, היינו יש להלך לחומרא, דמטמא טומאת אוכלים ואינו נקח ממעשר.

והנה אף שחבלין אינו מקבל טומאה ואינו ניקח בכסף מעשר שני, מ"מ חייב בתרומה ומעשרות, ועיין מש"נ בסוף הלכה ט"ו, בחילוק בגדר פרי בין טומאה לחיוב תרומה ומעשר.

(יד) שאינן נאכלין להנאת גופן אלא מפני שנותנים טעם במאכלות. מלח אינו מקבל טומאה (משנה למלך בשם תוס').

(טו) אלא מפני שנותנין טעם. הנה ישנם בדברי המפרשים והפוסקים ארבעה מיני תבלין.

א' שמטעימים בו המאכל, ומשליכים את התבלין.

ב' שמטעימים בו המאכל, ונאכל יחד עם המאכל.

ג' שמטבילים בו צלי [ודומה לזה שממרחים בו את הפת, וצ"ע].

ד' שאינו חריף כל כך ואפשר לאכלו בעין, מיהו אינו עומד אלא לטיבול.

המין הד' מבואר ברוב הראשונים שמטמא טומאת אוכלין (הר"ש שם באי נמי, תוס' יומא פא' ב' בתי' השני, תוס' עירובין כח, נדה נ' א', ובתוס' הרא"ש נדה נ' א', ונדה נא' ב', כתוב גם כן תיכונ' זה.

ויתכן שאף אותם שתירצו תיכונ' נוסף ליישב הא דמשמע דתבלין מטמא ומלבד התיכונ' דמייירי כהא דמין הד', מ"מ אינם חולקים על זה לדינא).

ובקונטרס הלכות תרו"מ מכת"י החזו"א נקט בלשונו, דהראשונים שכ' את דין זה דמין הד', מייירי דווקא באופן שבפועל יש אוכלים אותו בעין, ולא סגי שראוי לכך.

והנה בגמ' יומא פא' ב' משמע שזנגביל והימלתא הם תבלין ואין להם דין פרי, ומכל מקום אם הם רטובים הוו פרי. וכתב המאירי (חולין ה' ב') דהוא הדין כל תבלין רטובים הוו פרי, ולכאורה היינו מין הד' (ומה שכ' הראשונים הנ"ל דפלפלין אינו ראוי ליאכל בעין, מייירי ביבשים, או דס"ל דפלפלין גרע מהני).

(טז) הקושט. הוא הקושט שבסימני הקטורת (ר"ש ורא"ש עוקצין פ"ג מ"ה).

(יז) החמם. פירש בשאלתות זנגבילא (מובא בר"ש ורא"ש עוקצין שם. ובערוך ערך חמם). ויש מפרשים שהוא דרציני (רב האי גאון) ומובא בערוך (שם). וזה הקנמון שלנו.

(יח) וראשי בשמים. זה לשון רבינו בפירושו (עוקצין פ"ג מ"ה) צמחי הבושם כולם נקראים ראשי בשמים, רוצה לומר קצות הבושם, וזה כגון הקנה, והקנמון (מסמני הקטורת), ואגוז הבושם (ברע"ב כתוב אגוז מושקאטו), ונרד, ומה שקורין בערב הבא"ג, ובסבסה (הוא קילופה לפי הערוך) וכיוצא מאלו הצמחים אשר מטיבי הטעמים ונותנים בו ריח ערב. עכ"ל.

י"א שהוא גוזביאה (פי' רב האי גאון בשם שאלתות). וי"א שהוא מרקחת מורכבת ממיני

בשמים (רא"ש עוקצין פ"ג מ"ה). ואף שנקרא מרקחת ז"ל שאינו נאכל אלא ניתן לקדרה, דאי נאכל מדוע אינו מקבל טומאה.

(יט) והתייה. תוס' (נדה נא' ב') כתבו שיש מין תייה שמקבל טומאה, או שיש ב' מיני תייה, או שהגדל בחצר מקבל טומאה, ובשדה אינו מקבל.

(כ) החילתית. הר"ש כתב בשם בערוך שהוא לסדא פודלינט"א, אצלנו כתוב בערוך אסא פיטידא. ובלשון ערבי נקרא חילתית (הערוך ערך חילתית. והרא"ש שם).

(כא) והפלפלין. הפלפלין הרטובים נאכלים בעינם ומקבלים טומאה (כן משמע בגמרא יומא פא' ב'). ועיין לעיל שנחלקו הראשונים בפלפלין שמטבילין בהם את הצלי אי מקבלים טומאה, ומודו כולי עלמא באותם שנשחקו ואינם עומדים אלא להטעים את הקדרה דאינם מקבלים טומאה.

(כב) וחלות חריע. הוא כרכום (רש"י נדה נא' ב', רא"ש עוקצין פ"ג מ"ה). רבינו בפירושו (עוקצין שם) כתב שהוא בערבי אלקרטום, ומבאר ברע"ב דלא פליגי וכוונת מילה זו, הוא כרכום היער [כרב האי גאון כתוב מוריקא דבינו ובטית קורטום. ומוריקא הוא כרכום בלשון הגמרא כדפרש"י גיטין מז' א'].

והנה רוב התבלינים האמורים הם מסימני הקטורת ושמן המשחה. הקושט הוא קושט כנ"ל. החומם, לפי רב האי הוא הקילופה לדעת הרמב"ם, והוא קנה בושם לדעת הרמב"ן, הקנה, שהזכיר רבינו כראשי בשמים הוא קנה בושם. והקנמון הוא הקנמון, ונרד הוא שכולת נרד, ובסבסה הוא קילופה לפי הערוך. וחלות חריע מין כרכום הוא.

ועיין בספר באר החיים על הלכות המקדש וקדשיו בסוף כרך א' שם נתפרשו שמותייהם לפי לע"ז דימיו (ויעיין שם שצטרכו וחלכנה מור וקילופה נחלק הערוך עם הרמב"ם, והרמב"ן נחלק בקינמון ויש לו שיטה שלישית במור וקילופה, ובשאר ז' סימני

ז (כג) השבת סתמו לאכילת גופו כשאר ירקות שדה (כד) ואם חשב עליו לקדירה אינו מתטמא טומאת אוכלין, והשבת משנתנה טעם לקדירה (כה) הרי היא כזבל ואינה מתטמאה טומאת אוכלין. השגת הראש"ז: ואם חשב עליו לקדירה. א"ל לא כן שאינו יוצאין מידי טומאה במחשבה עד שתתן טעם בקדירה.

והתם מיירי שקצר כרוב ודלעת הראויים לאכילה וחשב לייבשן ואז אין ראויים לאכילה, אלא דלעת לעשות הימנה כלי, וכרוב להסקה (כ"י חולין קכ"ז ב' ד"ה קלון), ש"מ לא מהני מחשבה בלקיטה.

(כה) הרי היא כזבל. לפי האמור מיירי שתחילת לקיטתו היה מיועד לאוכל ולא לתבלין, ולכן מקבל טומאה עד שיתן טעם בקדירה.

ויש לחקור האם טעם טהרתו הוא משום דנפסל מאכילת אדם, וכדלהלן פ"ב הי"ד. או דילמא משום דנחשב שעיקר טעם הפרי נשאר בקדירה, והגשאר אינו אלא כקליפת הפרי.

נפקא מיניה, אם נטמא לפני שנתן לקדירה, דדעת רבינו להלן (שם) שאם נטמא ואח"כ נפסל מאכילת אדם נשאר בטומאתו, ואם כן ל"ל א' נשאר בטומאתו, ול"ל ב' יהיה טהור.

והנה יעויין דעת הראש"ז (לקמן פרק ב' הי"ד) שאם נפסל מאכילת אדם מעיקרא ואח"כ נטמא, טמא. ואם כן ל"ל מדוע שבת זה משנייתו בקדירה אינו מקבל טומאה. אלא מוכח דמאיזה טעם שהוא דיו נפסל מאכילת כלב, וכ"כ להוכיח בספר חזון איש (עוקצין ס"ו א). ובאמת גם לשון הרמב"ם הרי היא כזבל מורה שגם אם נטמא יהיה טהור, כזבל.

ונראה עוד דשיעור משנתנה טעם לקדירה, לא משמע שהוא בהכרח שיעור שנפסל מאכילת אדם או כלב, דהא אינו מדה שווה, פעמים הקדירה גדולה והשבת קטן, ופעמים בהיפך. ועוד גם לשון רבינו בפיהמ"ש (פ"ג מ"ד) נראה שאף שהוא ראוי לאכילה דיו כפסולת הפרי.

מכל זה נראה מוכרח כהטעם שכתבנו דהיות ועיקר הפרי בא לקדירה הרי הותר ממנו נחשב כקליפת הפרי ואינו אוכל כלל. והוא חידוש דאף שסתמו לאכילת גופו, ומה"ט הוא דאיכא ביה

הקטורת לא נחלקו. ורוב סימני שמן המשחה הם מסימני הקטורת.

ז (כג) שבת. אניטו בלע"ז (ערוך. רע"ב).

(כד) ואם חשב עליו לקדירה. דעת הראב"ד שאינו מתבטל מתורת אוכל במחשבה, ואף לא בנתינת טעם בקדירה, עד שיתן טעם בקדירה.

בדעת הרמב"ם צ"ב דאי מהני מחשבה לקדירה, מה מסיים דבעי שיתן טעם בקדירה, הלא כיון שחשב כבר נתבטל מתורת אוכל, וכי מיירי בנותן לקדירה ללא דעת.

אלא על כרחך הכי פירושו, מחשבה מהני לבטלו מקבלת טומאה רק אם חשב עליו בתחילת זריעתו או קצירתו. אבל אם קצרה סתם, כבר ירד עליה תורת אוכל, ואינו מתבטל במחשבה, ובזה כתב רבינו דאינו מתבטל במחשבה עד שיתן טעם בקדירה (מהר"י קורקוס בפי' הב', חזון נחום עוקצין פ"ג מ"ד, חזון איש עוקצין פ"ג מ"ד. אמנם במהר"י קורקוס מצדד דילמא לרמב"ם מהני מחשבה בכל גווני וצ"ע כנ"ל).

והנה המהר"י קורקוס (נדפס מחדש) הסתפק האם לרמב"ם מהני מחשבה בזריעה או די במחשבה בלקיטה. החזון נחום (שם) כתב דמהני בלקיטה. ואילו החזון א (שם) כתב דלא מהני מחשבה בלקיטה, אלא בזריעה.

והחזון"א מוכיח מדברי הרמב"ם להלן פ"ב ה"ג כרוב ודלעת.. לקטן לייבשן הרי הם אוכלים כשהיו עד שייבשו ויעשו כעץ.

ח (כו) התמרים והגרוגרות שנתן לקדירה כתבלין עדיין הן מתטמאין טומאת אוכלין (כז) עד שיפסדו מלאכול אדם.

ט (כח) הכרשינים (כט) אם ייחדן למאכל אדם מתטמאין טומאת אוכלין.

י (ל) הקור הרי הוא כעץ לכל דבר (לא) ואם שלקו וטגנו מתטמא טומאת אוכלין.

הלכה ב') שהם חייבים בתרומות ומעשרות ולא הזכיר תנאי שייחדן לאדם. שאני מעשר דגורו ביה רבנן אטו שני רעבון שמייחדים אותו לאדם. ולטומאה לא גזרו (ירושלמי סוף מס' חלה, ועי' תוספתא עוקצין פ"ג ה"ז ר' יהודה מטמא בכרשנין, לפי זה מיירי בייחדן לאדם עי' חזו"א עוקצין ס"ו ס"ק ה').

בתוספתא (עוקצין פ"ג ה"ח) תניא תלתן הכל מודים שהוא מטמא טומאת אוכלין, בוקיא אינו מטמא טומאת אוכלין (כן הוא גירסתינו, וגירסת הר"ש עוקצין פ"ג מ"ז). ויש גורסים בהיפך (אור הגנוז).

י (ל) הקור. הוא רך הנוסף על הדקל כל שנה, ויורדם שיגיעו הגשמים ויתקשה נקרא קור, וטוב למאכל הוא (ר"ש עוקצין פ"ג מ"ז. רש"י עירובין כח' ב').

אולם בפי' רב האי גאון (עוקצין שם) הוא בלע"ז גומא"ר, וכן כתב ברבינו חננאל (עירובין כ"ח ב'), ובערוך ערך קר ד' כתב הוא ראש הדקל, והכוונה בכל המפרשים האלו הוא דלא כפרש"י אלא כמו שנראה מפיהמ"ש להרמב"ם בעוקצין (שם) שהוא מוח של דקל, מה שמוציאין מראשו (כן כ' ר"ד הילמן בהערות על ספר הרשב"ץ לברכות לר').

(לא) ואם שלקו וכו'. וקודם לכן אינו מקבל טומאה, והטעם עיין להלן הלכה י"ד שהובא בזה מחלוקת קמאי.

תורת אובל ווא"כ יהי ראוי לדון סעד שלא יפסל מאדם נשאר צו תורת אובל, אפ"ה משמיש בפועל בתבלין, נחשב הנותר כקליפה, ונטהר על אף שהא ראוי קצת לאכילה.

וכן מדויק שצהלכה ח' כתב רבנו ששעורו בנפסל מאכילת
אלהם, וכאן כתב באופן אחר, הרי שהדינים חלוקים (ועיי' חזו"א
קס"ז).

ח (כו) תמרים וגרוגרות. בתוספתא סוף עוקצין שהוא מקור הדין, כתוב גם חגיבים. ורבינו השמיטו וצ"ב.

(כז) עד שיפסדו מלאכול אדם. כתב כסף משנה שמקור דין זה בתוספתא, אלא שכתוב בה עד שיפסלו מכלב, ונראה שנוסחה נכונה היא. משמע שכוונתו להורות שהעיקר לא כהרמב"ם.

והודבריו ז"צ ללכאורה נראה דרך לפי הראב"ד זצ"פ ד"ה ד"ד רינו
עד שיפסל מכלב, אבל רבינו לטעמיה שם הוא עד שיפסל
מלאכול אדם. ותימה שדה הכספ משנה גירסא זז. ובאמת
גירסתנו בתוספתא הוא עד שיפסל מכלב, והגר"א מגיה לאדם.
וכהרמב"ם.

ט (כח) כרשינים. בינ'א (רש"י שבת י"ז).
ביצ'א (ערוך). והוא מאכל בהמה.

(כט) אם ייחדו למאכל אדם. כלומר שבעצם הכרשינים עומדים למאכל בהמה, וכאמור בהלכה א' כל שאינו מיוחד למאכל אדם טהור, ואינו מקבל טומאה אא"כ חישב עליו וייחדו למאכל אדם. ואע"פ שלענין תרומות ומעשרות כתב רבינו (הלכות תרומות פרק ב')

א' א' סט
ז' פסוק יח
לפני כח ונ'
הם פתח
וזה אלפי
המלאכים
בשם ה'
אנחנו נאם
הקדוש ברוך הוא
צחלבין
אלו המלאכים.

כת"
מורינו
הגאון
רבי דב
לנדו
שליט"א

יא החרצנין והזגין (לב) אע"פ שכנסן לאוכלין אינן מתטמאין טומאת אוכלין.

יב זיתים וענבים הקשים (לג) שנפרצין ויוצאין מתחת הקורה בשעת הדריכה אינן מקבלין טומאה, ועד כמה עד ארבעה קבין לכל כור, היה הנפרץ יתר מזה מקבלין טומאה, (לד) ואם כנסן לאוכלין אף על פי שהן פחות מארבעה קבין מקבלין טומאה.

מקורת בית הבד מחמת קושיים, וכתב שכפי זה מוכח בהגדת ילמדנו.

על שיטת הרמב"ם צ"ע, ממ"נ אי אינו ראוי לאכילה פשיטא ואפילו טפי מד' קבין. אלא על כרחך אכתי הוי ראוי לאכילה, אם כן קשה מאי איכפת לן שהם מועטים ומשליכן, הרי זית זה עצמו קודם שדרכו היה בו תורת אוכל, ואיך יפקע דין אוכל ממנו בהכי.

ופי' הרמב"ן שבשיעור ד' קבין על כרחך מדלא נסחטו אות הוא כי קשים הם למאד, אבל בפחות מזה יתכן שנפלט מהקורה, ובאמת אינו קשה כל כך [אולם החזו"א סי' ו' ס"ק ה' פ"י דבאמת טהורים מפני שמשליכם, והיינו טעמא דבטל מהם תורת אוכל על ידי שמשליכם, משום שמטפלים לפסולת, ובכחאי גוונא סגי במחשבה לבטל מהם תורת אוכל].

(לד) ואם כנסן לאוכלין מקבלין טומאה. כן הגיה הגר"א בתוספתא (עוקצין פ"ג ה"ד) וכן גרס הר"ש (טהרות פ"י מ"ה).

אך גירסת הר"ש בעוקצין (פ"ג מ"ז) וחי' רמב"ן (ב"מ קה) בטלה דעתו.

יג (לה) כפניות. הר"ש הרא"ש והרע"ב (עוקצין פ"ג מ"ז) והרמב"ם (בנוסח ערבי) מפרשים, תמרים שעדיין לא נתבשלו כל צרכם.

בכסף משנה כאן כתב שהם מין תמרים רעים שלכן לא נתבשלו.

יא (לב) אע"פ שכינסן לאוכלין אינן מיטמאים. להלן (פרק ה' הי"ז) כתב רבינו: גרעיני זתים וגרעיני תמרה אע"פ ששלקן לאוכלין אין מתטמאין. גרעיני חרובים אע"פ שכנסן לאוכלין אין מתטמאים, שלקן לאוכלין מתטמאין.

ולא נתבאר מה הדין בחרצנים ששלקן. אמנם עיין לשון רבינו בהלכות מעשר (מובא להלן ה"ט"ו), ושם מבואר שג' מינים אלו זתים תמרים וחרובין גרעיניהם יותר נאכלים [או נמצאים] משאר גרעיני הפירות, לפי זה יש ללמוד דגרעינים אחרים אינם אוכל אפילו שלקן.

יב (לג) שנפרצין ויוצאין. בחי' הרמב"ן (ב"מ ק"ה) מביא עוד פירוש בשם רב האי גאון, שהכוונה לגפת ולזגים שנשאר אחר הסחיטה, ואם יש בהם לחלוחית בכדי שיעור ד' קבין לכור הרי עדיין ראויים ועומדים לאכילה.

ורש"י (בבא מציעא ק"ה) מפרש, זתים קשים שכאשר מניחים מהם זתים כשיעור כור בקורה יוצא רק ד' קבין שמן (הוא אחד ממה' בכור) הרי זתים אלו אינם חשובים אוכל, וראה להלן הלכה י"ג. וכתב הרמב"ן שמהתוספתא (עוקצין פ"ג ה"ד) מוכח לא כרש"י, שכן איתא שם: פריצי זתים היוצאים מתחת הקורה.

ושוב הביא הרמב"ן בשם הר"ח שהוא כהרמב"ם, שהכוונה לזתים שלמים שנפלטו

יג (לה) הכפניות (לו) והפגין והבוטר (לז) והקצח הרי הן כאוכלין ומקבלין טומאה.

יד (לה) לולבי זרדים וחרובין ושל (לט) עדל ועלי הלוף השוטה אינן

(חזו"א עוקצין ס"ו ס"ק ה'), והוא כמו שדקדקנו בפירוש המשניות.

והנה בהלכות מעשר (פ"ב ה"ג) כתב רבינו, פירות שאינו ראויין לאכלן דקטנו כגון הבוסר וכיוצא בו אינן חייבים במעשרות עד שיגדילו ויעשו אוכל שגאמר עשר תעשר את כל תבואת זרעך עד שיעשו מעשרות. ומבאר שם, שבתבואה וזיתים הוא משיעשה שליש, בתאנים משיעשו רכין כדי שיהיו ראויים לאכילה אחר כך שעות משעת אסיפתן, בענבים משיראה החרץ. התמרים משיפתחו כשאור. האגסים והקריסטומלין והפרשין והעוזרדין מיעשו קרחות לבנות. מבואר שבוסר אינו חייב במעשר, מאי שנא הכא דהוי כאוכל ומקבל טומאה.

ויש לומר דדוקא גבי מעשר בעי עונת המעשרות, מהטעם שכתב רבינו שגאמר בו עשר תעשר, אבל לכל מילי הוי אוכל לפני עונת המעשרות (ועיין אור"ח רב' דין בוסר לענין ברכת בורא פרי העץ, דלהשו"ע דינו כשביעית וטומאה דהוי אוכל, ולהגר"א דינו כמעשר).

והבוטר. הפמ"ג (או"ח ש"כ) מסתפק אם מי בוסר מקבלין טומאה.

(לז) קצח. במשנה ברורה (סי' תנ"ה ס"ק מ"ד) כתב שהוא הקימ"ל. והקשה בחזון איש (מעשרות סי' א' ס"ק כ"ד) שהרי הקימ"ל הוא תבלין, ותבלין אינו מקבל טומאה כנ"ל ה"ו. ובעל כרחך צ"ל דהוא מין אחר שנאכל בעינו.

יד (לה) לולבי זרדים.. עד שימתקו. החזו"א (עוקצין ו ב) ביאר החילוק בין מינים אלו למינים שבהלכה ט"ו החשובים אוכל מתחילתם מפני שראויים לתקנם, שמינים אלו דהלכה י"ד גריעי שאינן עומדים כ"כ לתקנם, אי נמי יש טורח טפי בתיקונם.

והטעם השני ז"ע, שהרי בהלכה ח' נמנה תורמוסים, וידוע שטעון בישול רב מאד, כדאיתא בגמרא שבת עד' ב', וביצה כה'

והנה בגמרא (עירובין כח' א') מבוארים ב' הפירושים, לאיתא שם שיש תמרים הקרויים נסחני, הוא דקל זכר, והם רעים ואינם יכולים להתבשל יותר, והו גמר פרי אלסם, ובדולאי מטמא טומאת אוכלין. וישנם כפניות הם בוסר מן דקל נקבה והם יכולים היו להתבשל ולא נתבשלו, ומסיק דגם זה מטמא, כיון שראוי למתק על ידי האור ונבקל (תוס' שם). ומעתה מבואר ששני הפירושים נכונים לדיוא.

וכ"ע בדברי הגמ' שם, מדוע גבי נקבות בעי שיהיה יכול למתק, הרי כל הפגים מטמאים לר' עקיבא לפי האמור לעיל מהפיהמ"ש, ואולי כל הפגים ראויים על ידי מיתוק באור.

(לו) פגין והבוטר. כ' הר"ש (עוקצין פ"ג מ"ו) פגין הם תאנים שלא נתבשלו, בוסר הם ענבים שלא נתבשלו, אבל הגיעו לשיעור פול הלבן. וכתב משנה אחרונה אליבא דהר"ש שדווקא מינים אלו מטמאים, מפני שנאכלים למקצת בני אדם, אבל שאר פירות באופן זה אינם מקבלין טומאה.

אולם רבינו בפירושו מפרש שפגים ובוסר שניהם הם אופן הכולל את כל הפירות. הפגין הם פירות עפוצים מאד. ובוסר הוא אחר שהיו פגין אך עדיין לא נשלם הבישול.

והנה רבינו פסק כר' עקיבא דמטמא טומאת אוכלין, ר' יוחנן בן נורי פליג שאינו מטמא עד שיגיעו לעונת המעשרות. בתוספתא (עוקצין פ"ג ה"ד) תניא, מודה ר' יוחנן בן נורי בפגין ובוסר ששלקו עד שלא יגיעו לעונת המעשרות. פגי הסופות וונראה דהיינו סופי תאנים וענבים, שהם מין שאינן מתבשלים לעולם (חזו"א ס"ו ס"ק ה') מטמאין טומאת אוכלין. פגי האגסים הקריסטומלין, הפרשין והעוזרדין, בעונתן למעשרות. פחות מכאן אם שלקו מטמאים טומאת אוכלין (וכך הוא לגירסת הגר"א. הר"ש גרס באופן אחר, ובעצמו תמה על גרסתו), ומדלא הזכיר הרמב"ם ש"מ דס"ל דר' עקיבא פליג בטלס ומטמא אף לפני עונת המעשרות. מדלא קחני מודה ר"ע בפגי אגסים.

מקבלות טומאה עד שיתמתקו.

טו (מ) החרדל והתורמסין ושאר כל הנכבשין מטמאין טומאת אוכלין בין משהמתיקו בין עד שלא המתיקו.

טז זיתים שכבשן בעלין שלהן אין העלין מקבלין טומאה, (מא) שלא כבשן לאוכלן אלא למראה.

שיתמתקו, לא היו כלל גמר פרי, ואינו מקב"ט, ובעל כרחך דאחם תפוחים כבר עכשיו ראויים קצת, ולפיכך יליף הגמ' מטומאת אוכלין לעירוב.

ולפי זה נפיק לן דאם אינו ראוי עתה כלל כי אם לאחר זמן, אינו מקבל טומאה. ולפי זה כתב מו"ר לרונ שבננות ירוקות אינן מקבלין טומאה דעדיין לא חזי.

מיהו להג"ל יש לומר דבעומד לכך לעולם מקבל טומאה כמו תורמוסין. י. ל. מיהו יש לומר דהכא גרע מחורמסין משום דמחוסר זמן. ה. ר

(לט) עדל. בערוך כתוב, דומה לצנון (מובא בר"ש רא"ש ורע"ב).

טז (מ) חרדל. הטעם שחרדל חשוב אוכל נתבאר לעיל הלכה ו', שמטבלין בו את הצלי.

בתוספתא עוקצין פ"ג ה"ה נוסף לוף, דהיינו לוף פיקח, לאפוקי לוף שוטה כנ"ל הי"ד.

טז (מא) שלא כבשן לאוכלן אלא למראה. משמע שאם כבשן על מנת לאכול את העלין, כיוון שעל ידי הכבישה, נעשו ראויים לאכילה, דינם כאוכל מחמת הכבישה. ורק אם כבשן למראה טהורים. וכן דעת תוס' (ברכות כ' ד"ה זתים).

ורש"י (ברכות שם) פירש, דקמ"ל מתני' בדין זה, שאף שקודם שכבשן העלין חשובים יד לזתים להביא טומאה ולהוציא, מכל מקום על ידי הכבישה בטל מהם תורת יד, שכבר אינם בשימוש זה. ור"י חולק על כך וס"ל שאף קודם כבישה אינו יד (כן מבואר להדיא בתוס' ר' יהודה בברכות שם).

ב'. ששולקים אותו שבע פעמים למתקו. על כרחך כטעם הא'. וכן משמע בירושלמי שביעית (פרק ז' ה"ב) שאני תורמוסים דעיקרם אוכל אדם.

אכן התוס' (עירובין כח' ב') פירשו גבי קור דלעיל הלכה י', שהטעם שאינו אוכל הוא לפי שיש טורח הרבה לתקנו. ומובא שם זה סברא הוא. מאידך בחי' הרש"א שם, (ד"ה קור) כתב שהכל תלוי אם עומד לכך ואין תלוי בטירחא, וקור אינו מקבל טומאה כי אינו עומד לתיקון.

יש לעיין בדבר שאינו בשל לגמרי ואינו ראוי עתה לאכילה, אך כאשר ישהה זמן מסוים מתבשל מאליו בתלוש ונעשה ראוי לאכילה, כדמשכחת במה שקורין בננות, וטאמאטע'ס, האם מטמא טומאת אוכלין מיד כשנחלש או אינו מטמא עד שיתבשל.

והנה בגמ' עירובין כט' א' איתא שתפוחים מקבלין טומאה, ופירשו קמחי שמיידי בתפוחי יער שאינם ראויים ללא מיתוק. והנה מלשון תוס' רבינו פרץ שם, משמע דמתקם על ידי האור ומ"מ מקבלים טומאה, וס"ל שעומד לכך, או שקל לתקנו, וכנ"ל. אבל בתוס' הרא"ש שם כתב שלאחר ששהין זמן מתמתקים. ולפי דבריו יש לכאורה להוכיח דכל דבר שמתמתק מאליו חשוב אוכל.

אכן בכתבי מו"ר הגאון ר' דוב לנדו שליט"א הקשה דמאי מיייתי שם ראיה מטומאת אוכלין לעירוב הלא חזינן גבי כפניות שמקבלים טומאה משום דחזי למתקו ומ"מ אין מערבין בהם דאכתי לא חזו, ואם כן האי טעמא איכא למימר אף גבי תפוחים דאף שמקבלים טומאה אין מערבין. ובעל כרחך דקיס להו לגמרא דאי משום שלמחר ראוי אינו סיבה לטומאת אוכלין (וכלומר, רק דבר הראוי למתקו עתה ועומד למתקו, רק דהכי מהני מה דחזי במיתוק, אבל דבר דאינו ראוי עתה, או אפילו ראוי למיתוק, אבל אינו עומד למיתוק אלא עומד להשהותו עד

יז (מב) כשות של קישות (מג) והניץ שלה אין מקבלין טומאה (מד) מפני שאינו אוכל.

יח (מה) דבש בכורתו מתטמא (מו) טומאת אוכלין שלא במחשבה, (מז) רדה הדבש משירסק החלות מתטמא משום משקה, (מח) דבש הזב מכורתו מתטמא טומאת משקין חשב עליו לאוכלין מתטמא טומאת אוכלין.

ויש מי שכתב שהמשקה ששקוה בשעוה הוא 'קרוש', ומשקה קרוש דינו כאוכל (מחצית השקל או"ח קנח"ס ק"ז).

ולביאור זה יתכן שבאמת אין מי שאוכל דבש כזה, ולא שותהו כשהוא מעורב בשעוה, כי אם כשמופרד מן השעוה, ומ"מ כל עוד שלא הופרד דינו כאוכל מטעם שהוא קרוש. אמנם זה א"צ לאמנם אשכחון מ"ד דמשקה קרוש ליכא ביה תורת משקין, כמו שיבאר להלן, אך לא אשכחון שבעבור כן יהיה זו תורת אוכל ללא שאוכלין אותו, וללא מחשבה.

ועל עיקר היסוד שאין תורת משקה בדבר קרוש, יש להקשות בדמגנה (עוקצין ספ"ג) תנן חלות דבש מאימתי מיטמאות משום משקה בית שמאי אומרים משחרהר, כלומר בחרחור נעשה הדבש בכורת למשקה. ולפי פירוש ב' דר"ש שם פירושו שיחשוב מחשבה לרדות הדבש, והרי עדיין הוא קרוש, ודוחק לומר דפליגי בית שמאי ובית הלל בכל דוכתא אם משקה קרוש הוא משקה. אמנם לפי א' שם נראה. ועיין להלן.

ודע דהתנא ר' אליעזר ס"ל שכל עוד שהדבש בכורת דינה כמחומר לקרקע, ואינו מקבל טומאה כמחומר, ועיין חזו"א בסוף עוקצין, שלפי החוספתא בסוף עוקצין, גם רבנן דר"א סברי כן באופן מסויים, ובשיטה זו יש לדון אם הכוונה בזה דרך כלי הכוורת הוא כמחומר, או גם הדבש, עיין היטיב בחוספתא, ובתוס' ב"ב סד' ב'. אמנם לדינא וודאי שדבש והכוורת שניהם מקבלים טומאה כחלוט, על פי המבואר בגמרא ב"ב סה', ושם פ' ב' דכך דעת רבנן.

שתי חלות: יש בכל כוורת שתי חלות שמיועדות לישאר תמיד בכורת עבור מאכל הדבורים, והם אינם לא אוכל ולא משקה. ואם חשב עליו לאכילה מטמא טומאת אוכלין, למשקה מטמא טומאת משקין. כ"כ

ומעתה רבינו לשיטתו שפירש כהחוס' לא הביא הלכה זו בפרק ה' בסמוך לדיני יד, כי לדעתו אין כאן נדון משום יד, ומיושב תמיתה התו"ט פ"ב מ"א ד"ה טהורה.

יז (מב) כשות של קישות, הוא שער קטן הנמצא על הקישות (רבינו בפירושו כתב שהוא קיים בעת חתיכתו. והר"ש והרא"ש כתבו שנמצא רק אם חותכן כשהן קטנים, וצ"ע).

(מג) והניץ שלה. על הקישות ישנו כמו פרח ארוך.

(מד) מפני שאינו אוכל. קישות זה פעמים שהתגר רוצה בקיומן בכדי שייראו הקישואים חתוכים מזמן קרוב, והוא מועיל למעלת הפרי בעיני הקונים, בכל זאת אין דינו כשומר (רבינו בפירושו לעוקצין פ"ב מ"א. וכ"כ הר"ש שם).

האזוב שלקטו לאכילה הרי זה אוכל, ליקטו לעצים אינו אוכל (פרה י"א ז').

עולשי שדה מטמאים טומאת אוכלין בשביעית (רע"ב שביעית פ"ז מ"א).

יח (מה) דבש בכורתו מתטמא טומאת אוכלין. ואינו משקה, מטעם שהוא מעורב עם השעוה (תוס' וחידושי הרמב"ן בבא בתרא פ'. ופירוש המשניות לרבינו סוף עוקצין).

ויש שכתבו כי באופן זה סתמיהו לאכילה (ר"ש ורא"ש סוף עוקצין, ועיין להלן ד"ה רדה בביאור הדבר).

יד רמה ב"ב פ'. וטעם הדבר, הוא דכיון שלא חל בו תורת אוכל, מהני מחשבת משקה, עיין להלן ד"ה רדה. וכן דעת הרשב"ם שם, דהנה דין שתי חלות אביי אמר לה, וכתב הרשב"ם בד"ה רבא אמר, כתב שרבא מודה לאביי בעיקר הדיו, אלא שלא רצה להעמיד סהם דבש בחלות אלו, ולפי זה מוכח דלהלכה איכא לדיון ב' חלות.

(מו) **טומאת אוכלין שלא במחשבה.** דעת רשב"ם שאם חשב עליו להקצותו למאכל דבורים, מהני מחשבתו שלא יקבל טומאה כלל.

ובחי' הרשב"א חלק על הרשב"ם, מטעם דכיון שנעשה ראוי לטומאה, לא יתבטל במחשבה גרידא.

ובחי' הרמב"ן יישב את דברי הרשב"ם בב' אופנים, א' שכוונת הרשב"ם שהמחשבה לאכילת הדבורים מועלת, אם חשב לפני שנוצר הדבש ונגמרה שהרשב"א לא יחלוק בזה, דומיא דשתי חלות, כנ"ל. ב' שהיות ואינו אוכל גמור מהני מחשבה אף אחר שחל בו דין מאכל [הרמב"ן מפקפק בתי' הכ'].

(מז) **רדה הדבש משירסק החלות מטמא משום משקה.** הדבש טמון בחלות שעה, ומשם רודה את הדבש.

לכאורה מבואר בדין זה, שכל עוד הוא בכוורת בלא שעשה פעולת רדייה, לא מועיל מחשבה לעשותו למשקה.

ובאמת כן דעת הרשב"א ויד רמה (ב"ב פ' בביאור דברי רב כהנא שם) שאין מחשבה למשקה מועיל לדבש בכוורתו. וכן בר"ש עוקצין פ"ג מי"א בפירוש ב' מפורש גם כן שלבית הלל אין מחשבה זו מועלת, והטעם בזה כיון שכבר חל בו תורת 'אוכלים', ואינו יוצא מדינו במחשבה.

אולם דעת הראב"ד (בשטמ"ק ב"ב שם), וכ"כ המאירי (שם), שמועיל מחשבת משקה

לדבש בכוורת, לקבל טומאת משקין, דאיכא דשתו ליה עם מים או דברים אחרים.

ווקשה על הראב"ד מהמסנה בסוף עוקצין, דתנן בדברי בית הלל שאינו נעשה משקה עד שירסק, משמע שמחשבה אינה מועלת. ולכך לדחוק דמתניתין סתמא קתני וולא ס"ל כהפי' בר"ש דמייירי בחשב דהדיא, אבל חישב להדיא למשקה, מועיל מחשבתו.

והנה מדברי הראב"ד הנ"ל משמע שדבש הנאכל כמות שהוא חשיב אכילתו בדין 'אוכל', ורק עם מערביו במשקין הוא משקה, ולפי זה מוכרח שמשריסקו עומד לערביו במשקין, ואין רגילות לאכלו בפני עצמו. וכל זה צ"ת.

ובחזו"א (עוקצין ד' ס"ק ח') נקט שמחשבת אוכלין הכוונה לשבור רעבונו, ומחשבת המשקין הכוונה לשתות להרוות צמאוננו, וגם זה צ"ת.

(מח) **דבש הזב מכוורתו.. חישוב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין.** כן הוא בתוספתא טהרות פ"ב. (גירסת הגר"א שם צ"ע מהמשנה), והכוונה שזב מאליו.

נחלקו הפוסקים בדין דבש שזב מכוורתו, ואחר כך עשה ממנו מרקחת, דהיינו שעשאו לאכילה, האם יש בו טומאת משקין או דיני טומאת אוכלין.

דעת הט"ז (אורח חיים סימן קנ"ח) [ומצינו שכן כתב המאירי (ב"ב פ')] שדווקא בחישוב עליו בעת ש'עדיין זב' מכוורתו, אבל אחר שנגמר לזוב שכבר חל ביה תורת משקה, לא מהני מחשבה לאכילה.

אולם דעת הגאון בעל ברכת הזבח (מנחות לא'), והמגן אברהם (או"ח שם) שמהני מחשבה אחר כך להיות אוכל, וכן מצדד החזו"א טבול יום ד' כ'.

יט (מט) השמן (נ) שקרש אינו אוכל ולא משקה, חשב עליו כשהוא קרוש בין לאוכלין בין למשקין בטלה דעתו, וכן הדם שקרש אינו אוכל ולא משקה, חשב עליו לאוכלין מתטמא טומאת אוכלין, חשב עליו למשקין בטלה דעתו. השגת הראב"ד: השמן הקרוש. א"א אין בתוספתא שקרש ואפשר בשמן שיכל מעצמו ואע"פ שלא קרש ותנן במס' טהרות הרוטב והגריסין והחלב בזמן שהן משקה טופח הרי הן תחילה קרשו הרי הם שניים וכו' ר' מאיר אומר השמן תחלה לעולם וכו"א אף הדבש ר' שמעון שזורי אומר היין, מאי תחלה לעולם לאו אע"ג דקרשו דבהכי איירי לעיל וחכמים מודין לו.

הוא רק בשמן ודבש, ולרבנן שוים ג' המשקין לאהדלי. ומסיק בגמ' הלכה כר' שמעון שזורי.

וכמה שיטות נאמרו בביאור מחלוקת זו. רש"י (מנחות לא') כתב שהתנאים נחלקו אם שמן ודבש יא' בהם דין משקה או אינם משקה, אמנם גם אם אינם משקה, הם מקבלים טומאה מדין אוכל. וההפך בין אוכל למשקה, הוא שמשקה נעשה תחילה לעולם, כגון אם נגע בשני נעשה ראשון, משא"כ אוכל. לפי זה לכאורה הלכה בשמן ודבש אינן מוז' משקין כר"ס שזורי דווקא יין.

רבינו חננאל (מוצא בתוס' ב"ב יט' ב') כתב בשמן אינו משקה וכתבו תוס' (סס) דלא דק, דבכמה משניות קתני בשמן הוא משקה והוא מכשיר וכו' משנה למלך לעיל הלכה ב' שחוס' דחו דברי ר"ח. והנה לפי האמור מיושב דס"ל כרש"י, דכל הגי' משניות הם כרבנן, והלכה כר"ס שזורי שאינו משקה. אמנם רוב הראשונים חולקים וסוברים שה' משקין (המנויים לעיל פ"א ה"ב) כולם דינם כמשקה לכל דבר, כנ"ל פ"א ה"ב.

בדעת ר"ת נחלקו בעלי התוספות ז"ל, שיטת תוס' במנחות לא', (וכן נקטו מרבנות המשנה והחת"ס או"ח מה' בדעת תוס' זה) ובעירובין ע"א' ב' דס"ל לר"ת, בדעת הראב"ד כאן, וכן נקט התוס' רי"ד (ב"ב פ' א') דמחלוקת התנאים היא ב'שמן ודבש בעורו קרוש' אם מטמא טומאת משקים, ופירוש לעולם דקתני, הוא שהוא משקה אפילו בעורו קרוש. כלומר, ביין יש טומאת משקין לדברי הכל, ובשמן ודבש, לרבנן יש טומאת משקין, ולר"ס שזורי ליכא טומאת משקין. ואם נעמאז ואח"כ נקרשו וחזרו ונימוחו לכו"ע חוזרים לטומאה ישנה.

אולם שיטת תוס' בפסחים (יד') אליבא דר"ת, וכן דעת רבינו שמעון (טהרות סס) אליבא דר"ת, שבעורו קרוש לכו"ע אין בו

וונראה לסייע לדברי הט"ז מדברי הראב"ד הג"ל, הסובר דכיון שחל בדבר שם אוכל לא מהני מחשבה למשקה, ורק דבר שאינו מיועד למאכל ללא מחשבה, בזה אם חשב לאוכל נעשה אוכל חשב למשקה נעשה משקה עיי"ש. ולכאורה לפי טעם זה, הוא הדין כיון שחל בו דין משקה, לא יועיל מחשבה לאוכל.

ברשב"א איכא רבותא טפי דאפילו זב מאליו נמי לא יועיל מחשבה לאוכל, כי תלוי אם חל בו שם משקה. ואילו להט"ז בזב מאליו מהני מחשבה לאוכל, כי טעם הט"ז הוא שאחר שחשב מחשבה בשעת מעשה, אין מחשבה אחרת מו"איה מעשה. והנה יש לדון כאן מעורר בחינה, שעל דרך כלל דבש במרקחת נעשה קרוש, ואם כן הלא דבש קרוש שנוי במחלוקת אם דין אוכל לו בשחשבו עליו לאכילה, וכן האם יכול לקבל טומאת משקין מבחינת היותו קרוש, יעויין להלן.

זב הדבש מהכוורת על גבי דבר מאוס, באופן שאינו ראוי לאכילת אדם, אין מתבטל ממנו שם אוכל עד שיפסל מאכילת כלב, כיון שכבר חל בו תורת אוכל לפני שזב. ואע"פ שבעת מתבטל מטומאת אוכלין ובא לדין טומאת משקין אבל אותם שתי חלות שלא חל בהם תורת אוכל, כיון שזבו על כלי מאוס, תו אינם מקבלים טומאה. (רשב"ם ב"ב פ' ב' ד"ה על גבי).

יט (מט) השמן שקרש חשב עליו כשהוא קרוש.. בין למשקין בטלה דעתו.

תנן (טהרות פ"ג מ"ב) רבי מאיר אומר השמן תחילה לעולם (היינו דינו כדין משקה), וחכמים אומרים אף הדבש, ר' שמעון שזורי אומר אף היין. בגמרא (מנחות לא') אי' דכוונת ר"ס שזורי דווקא יין, אבל שמן ודבש אינם תחילה, כלומר מחלוקת התנאים

טומאת משקין בין יין בין שאר המשקין האלו, ולא זו נחלקו התנאים.⁶

וגדר הדין בזה הוא, להר"ש אפילו אי לא ילא מידי ק"ש משקה, מכל מקום לענין דין טומאת משקין, דינא הוא שקרוש אין בו טומאת משקין, וכ"כ מגן אברהם (סי' קנ"ח, אליבא דהר"ש) שקרוש אינו משקה, ומביא שכן כתב הרדב"ז, ועיין משנ"ת בזה בהלכה י"ח. ועיין מש"נ בזה בהלכה כ"ב, דשלג שאני.

ולדבריהם מחלוקת התנאים גבי שמן ודבש הוא בשני דינים, א' אם היה טמא טומאת משקין בעודו לח, ואח"כ נקדש שאז נטהר, ואחר כך 'חזר ונימוח' האם חוזר לטומאה ישנה, או לא. ב' אם בעודו קרוש חישב עליו לאכילה האם מטמא טומאת אוכלים.

וכ' הר"ש, דשני המחלוקות תלויים זה בזה, אם כשהוא קרוש נעשה כאוכל, ממילא מועיל מחשבת אוכל, וממילא הטומאה משקין הישנה שהיה בו אינה יכולה לחזור, כי בינתיים השתנה ונעשה דבר אחר כאשר היה אוכל. אולם אם בעודו קרוש אין שייך בו מחשבת אוכל, וחזר מפני ק"ש בו תורת משקה גם בקריאתו, על אף שדיני טומאת משקין לית ביה בעודו קרוש, אפילו הכי כשנימוח שפיר חוזר לטומאתו הישנה, דמעולם לא היה מילתא אחרייתא.

והנה לדברי הכל אם היו קרושים (ולא נטמאו) וחזרו ונימוחו ודלוי נעשו משקין לענין מאכא ולהבא ועיין מג"א קנח סוף ס"ק ז', ומ"ב ס"ק יד' קכ' לא כן. וכבר תמא בזה החת"ם אורח סי' מה', והחזו"א טב"י סי' ד' ס"ק י"ח).

זה הוא ביאור המשנה לפי שיטות הראשונים. אמנם לענין הלכה תלוי הדבר בעוד פלוגתא לאיבא בין הראשונים, האם הלכה כרבנן, או כר"ש שזורי.

והוא דעת ר"ת והר"ש דהלכה כר"ש שזורי, ואם כן לדינא יש חילוק בין יין לבין שמן ודבש, כר"ש שזורי המחלק ביניהם וס"ל דיון הוא יותר משקה משמן ודבש, ולא כרבנן (וכן כתבו תוס' פסחים יד' ב', מנחות לא' א', ר"ש טהרות פ"ג מ"ב, וכמו שנפסק בגמרא מנחות לא'. אולם החזו"א (טב"ל יוס' ד' יח') כתב שר"ת לא נתכוין לומר לדינא הלכה כר"ש שזורי, אלא הזכיר

ק"ש בגמ' מ"ד דהלכה כד, כדלי להגדיל את קושיתו שקשה לו בענין ר"ש שזורי, ולעולם הלכה כרבנן. ודוחק).

ואילו דעת הראב"ד כאן, והרמב"ם (נפיקושו טהרות פ"ב מ"ב, ועיין להלן) דהלכה כחכמים, שמשווים את דין יין לדין שמן ודבש.

העולה לדינא. דעת ר"ת אליבא דשיטה א', שהיין והשמן ודבש הקרושים אין דין כולם שווה זה לזה וכר"ש שזורי, אלא היין הקרוש הוא משקה, ושמן ודבש קרושים אינם משקים. ואילו בנטמא ונקרשו וחזרו ונימוחו דין שלשת המשקין האלו שווה כולם חוזרים לטומאת משקין ישנה (המקור לדין זה הוא בתוספתא גבי שמן שהביא הר"ש טהרות פ"ב מ"ב, ומפני דלשיטה זו לא נחלקו תנאים בפרט זה).

ולשיטה ב' (הר"ש) אליבא דר"ת, כאשר הם קרושים שווים הם שלוש המשקין האלו זה לזה שאינן מקבלים טומאת משקין. וההפרש בין יין לבין שמן ודבש הוא בנטמא ונקרשו ונימוח, שהיין חוזר לטומאה ישנה, ואילו השמן והדבש אינן חוזרים.

ובשער הציון (קנ"ח ס"ק ט"ז) נקט בפשיטות בשיטת ר"ת דבקרוש לא הוא משקה, ומקורו מתוס' פסחים והר"ש. אמנם כאשר זכינו לאורו של רבינו בצלאל אשכנזי ז"ל, הלא מבואר בגירסתו בר"ש, שדברי הר"ש אינם בשיטת ר"ת, ולר"ת קרוש הוא משקה, וכן הוא פשטות תוס' במנחות לא', ועירובין ע"א. ואם כן לדקו דברי הדרכ החיים (שהביא השער הציון, ופלוג עליו) שזין קרוש הוא משקה, דהוא כר"ת דפסק כר"ש שזורי, וכהפ' דפליגי בקרוש עצמו).

דעת הראב"ד כאן דהשמן הדבש והיין כולם מקבלים טומאת משקין גם בעודן קרושים. והוא מפרש כשיטה א' דפליגי בעודו קרוש. והוא ס"ל דהלכה כחכמים דאינו מחלקים בין יין לבין שמן ודבש, אלא ס"ל דשלשון הו משקה, וכמו שמבאר בדבריו. ולא קי"ל כוותיה דהראב"ד בזה, שהרי כל הפוסקים באורח חיים סי' קנ"ח פסקו דדבש קרוש לא הוא משקה, והיינו כחוס' והרמב"ם.

ודעת הרמב"ם ששלושת המשקין יין שמן ודבש בעודם קרושים אינן מקבלים טומאת

⁶ מיהו מש"ב דהר"ש כתב כן בדעת ר"ת, אמנם כן הוא לפנינו בר"ש בטהרות שם, אך רבינו בצלאל אשכנזי ז"ל [הנדמ"ח] הגיה בדבריו שזהו דעת הר"ש דלא כר"ת. ובלשון תוס' הרשב"א משנץ (להר"ש עצמו) בפסחים (יד' ב') קשה להכריע אם חולק על ר"ת או מפרש דבריו.

משקין, ואם נטמאו נקראו ונימוחו שלשתן חזרו לטומאה ישנה. למפרש דפליגי בנקרא ונימוח כשיטה הב'. אך פסק כחכמים דנימוחו דין שלשתם שזה שחזרים לטומאה ישנה.

באמת בדברי הרמב"ם, כאן כתוב ששמן קרוש אין מקבל טומאה משקים, ובפ"ט ה"א כ' ששמן ודבש אם נקראו ונימוחו חזרים לטומאה ישנה והיינו דדין קרוש כמסקה לענין כשנימוח, שהוא הדבר השנוי במחלוקת התנאים לפי שיטה הב' הנ"ל, הרי שמחלק בין קרוש לנימוח, ויין לא הזכיר כלל.

והנה לפי האמור הרי יתכן בזה שני דרכים. יתכן לפרש דנחלקו בהיותו קרוש, אבל כשנימוח חוזר לטומאה ישנה לכו"ע, ולפי זה בהכרח דפסק כר' שמעון שזורי דס"ל ששמן ודבש קרושים אינו משקה ויין הוא משקה, (דאי כרבנן א"כ בין קרוש בין נימוח דינם כמשקה) ובאמת כן משמע בכסף משנה (עיין מרכבת המשנה).

אולם יותר משמע שרבינו מפרש שפלוגתא התנאים הוא בחזר ונימוח, אבל בקרוש אינו מקבל טומאת משקין לכו"ע, שכן בפ"ט ה"א משמע מלשון שפסק את דין 'תחלה לעולם' שהוא לשון המשנה (טהרות פ"ג מ"ב) במחלוקת זו, ומפרש לה בנימוח. ולפי זה פסק כרבנן דסברי דשמן ודבש הוא משקה, והיינו כאשר נקראו ונימוחו דחזרו לטומאה ישנה, דאי כר"ש שזורי הא ס"ל במתני' (כפי' הגמ' מנחות לא') ששמן ודבש אינו תחילה לעולם, כלומר דינו כאוכלין לענין לאינן חוזרים לטומאה ישנה (וזהו לא כדבריו בפ"ט. כלומר ר"ש שזורי סבר דבין בקרוש, ובין קרוש ונימוח אחר כך אין דינו כמשקה, ולא כרבינו שמחלק בין קרוש לנימוח כנ"ל). ובאמת בפירוש המשניות פסק בהדיא כחכמים, והיינו כדרך זה. וכן נקטו רוב אחרונים בדעת הרמב"ם (ברכת הזבח מנחות לא', מרכבת המשנה כאן, שו"ת חת"ם או"ח מה', חזו"א טבול יום סי' ד' ס"ק י"ח).

ולענין דין יין, הנה אמנם רבינו השמיט דין יין, אך לכאורה לפי מה שנתבאר דפסק כחכמים, ממילא דינו שווה לשמן ודבש, וכמו שנתבאר. ולא שנתבאר.

אולם יש מהאחרונים שחידשו דממה שהשמיט רבינו לדין יין, דס"ל דדין חלוק משמן ודבש, אי' הברכה הזבח (שם) כתב דלהרמב"ם יין קרוש מטמא טומאת משקין. ד' המרכבת המשנה כתב שאמנם שום שלשתם דבסתמא אין בהם טומאת משקין בקרוש, אבל אפשר שאם חשב עליו למשקין מטמא טומאה

משקין, וה"ה בדבש, מה שאינו כן בשמן דבטלה דעתו. ג' החת"ם (שו"ת או"ח מה') מפרש שמדהשמיט יין בהכרח דינו כשאר משקין כרוטב (היינו מים) וחלב, שאם נקרא משמא טומאת אוכלין בעודו קרוש (כלה"ל ה"כ, ופ"ט ה"ב, ועיין שם דווקא אם חשב עליו לאוכלין), ולפיכך אם נטמא בעודו לה, ואחר כך נקרא וחזר ונימוח אינו חוזר לטומאה ישנה. ד' הכסף משנה דס"ל דפסק כר' שזורי, וכדרך הא'.

(ג) שקרש חשב עליו כשהוא קרוש בין לאוכלין .. בטלה דעתו. בדין דבש שקרש, נתבאר לעיל אליבא דרבינו שאין לו דין משקה. ויעויין לקמן ריש פרק ט', שי"א שמ"מ כיון דנחית לטומאת משקין לא פקע כאשר קרש.

ויש לעיין האם מועיל בו מחשבת אוכל כדין הדם, או אין מועיל בו מחשבת אוכל כשמן.

דעת הר"ש שדין זה דחשב עליו לאוכל, תלוי הוא במחלוקת התנאים הנ"ל דלחכמים [שפסק הרמב"ם כוותיהו] אינו מטמא טומאת אוכלין, ולר"ש שזורי מהני מחשבת טומאת אוכלין בשמן ודבש [וכן פסק הר"ש גופיה].

וכלומר, הר"ש (טהרות פ"ג מ"ב) כתב דכל דבר שדינו שאם נטמא וקרא וחזר ונימוח חוזר לטומאה ישנה, בהכרח שבעודו קרוש לא חל בו שם אוכל, דאם נעשה אוכל, הרי אחר כך כשנימוח הוי פנים חדשות ואינו חוזר לטומאה ישנה.

ולפי זה, רבינו שפסק בפ"ט ה"א ששמן ודבש חוזרים לטומאה ישנה, בהכרח דלא מהני בהו מחשבת אוכל בעודו קרוש, והר"ש דס"ל לדינא כר' שזורי שאינם חוזרים לטומאה ישנה, (וכנ"ל בדיבור הקודם) ס"ל שמהני ביה מחשבת אכילה. ודין שקרש מודה הר"ש דלא מהני ביה מחשבת אכילה.

אמנם דין זה דהעליתו אליבא דהרמב"ם שדבש קרוש לא מהני ביה מחשבת אכילה הוא ל"ב, שהרי יש בדבש שימוש אכילה, ומדוע לא יועיל בו מחשבת אכילה. ועוד שמלאנו דבש שדינו באמת כאוכל, והוא דבש שהוא עדיין בכוורתו, ואפילו זב מכוורתו אם חשב עליו מיד לאוכל מקבל טומאת אוכלין, ועוד

כ (נא) חלב שקרש אינו לא אוכל ולא משקה, חשב עליו לאוכלין מתטמא טומאת אוכלין, למשקין בטלה דעתו. השגת הראש"ד: חלב שקרש. א"א אינו כן אלא אמרו בתוספתא הרוטב והגריסין והחלב בזמן שהן משקה טופח הרי הם תחלה קרשו אין כריכין מחשבה לאוכלין.

כא דבש תמרים לא אוכל ולא משקה, חשב עליו לאוכלין מתטמא טומאת אוכלין, למשקין בטלה דעתו, (נב) ושאר כל מי פירות כולן לא אוכל ולא משקה, חשב עליו בין לאוכלין בין למשקין בטלה דעתו.

כב (נג) השלג אינו אוכל ולא משקה, (נד) חשב עליו לאוכלין בטלה

והסתפק בלחם שמים (שם) בחמאה שנמחית אם יש בה דין משקה להכשיר.

ונראה שאף שכל משקין קרושים שנימוחו נעשו משקים [וכל הנדון רק אם חזרו לטומאה ישנה שבהם] מכל מקום מספקא ליה (בגבינה ו) בחמאה משום שאינם אלא שומן ואינם משקה כחלב. אמנם במשנה ברורה (סי' קנ"ח ס"ק ט"ז) פסק בשם אחרונים שחמאה שנימוחה דינה כמשקה. ועי' עוד להלן ריש פ"ט.

כא (נב) ושאר כל מימי פירות. לכאורה הלכה זו אינו מדבר בקרוש דווקא, אע"פ שהסמוכות לפניה ולאחריה מדברים בקרוש.

כב (נג) השלג אינו אוכל ולא משקה, חישב עליו לאוכלין בטלה דעתו. דין זה מפורש בגמרא (נדה יז' א').

אבל המאירי גרס אם חשב עליו למשקה דינו כמשקה, חישב לאוכל דינו כאוכל [ודלא כרבינו דבטלה דעתו] ובתוס' ב"ב (כ' א') מבואר כהמאירי.

(נד) חישב עליו לאוכלין בטלה דעתו למשקין מטמא טומאת משקין.

בהלכות טומאת מת (פט"ו ה"ב) כתב רבינו: השלג והברד והכפור והגליד והמים אינן

דלשטיות לעיל סוף ה"ח דאפילו אחר שזב מהני מחשבה זו, אם בלח מהני מחשבת אוכל, בקרוש לא כל שכן. ועיין במשנה שם בדעת ר' מאיר ובפי' הר"ש שם גבי ג' מדות, שמבואר שבאמת יש תנא שס"ל דמועיל בדבש מחשבת אכילה, אע"פ שבשמן אין מועיל. ועיין חז"א טבול יום סי' ד' ס"ק י"א, ובספר לחם שמים (מכשירין פ"ו מ"ד ד"ה ודבש) כתב ח"ל דבש וודאי זימנין דהוי אוכל, עכ"ל.

ולכן נראה בדעת הרמב"ם יתכן דמהני מחשבת אכילה בדבש, ויתכן דלשיטתו דין שהדבש שנימוח חוזר לטומאת משקין ישנה, אינו מחייב שלא יועיל מחשבת אכילה (ולית ליה להר"ש הג"ל), אלא אם לא חשב עליו לאכילה ונימוח חוזר לטומאת משקין. חשב עליו לאכילה בעודו קרוש נעשה אוכל, ותו לא יחזור לטומאת משקין אלא יהיה דינו כדיו האמור בפ"ט ה"ב, במשקה שנהפך לאוכל וחזר ונעשה משקה.

ולפי זה לכו"ע מהני מחשבת אוכל בדבש, להר"ש הוא מטעם דפסק כר"ש שזרי, וכמו שכתבנו בתחילת הדברים. ולהרמב"ם הוא מפני דלית ליה תלייה דהר"ש.

כ (נא) חלב שקרש אינו לא אוכל ולא משקה.. למשקין בטלה דעתו.

בספר לחם שמים להיעב"ץ ז"ל (מכשירין פ"ו מ"ה) כתב שהגבינה וחמאה אינם מכשירים, וטעמו מפני שכל קרוש אינו בדין משקה. וכן פסק בספר משנה ברורה קנ"ח ס"ק ט"ז (עיין לעיל הלכה י"ח).

דעתו, (נה) למשקין מתטמא טומאת משקין, (נו) נטמא מקצתו לא נטמא כולו, (נז) העבירו על גבי כלי חרס הטמא נטמא כולו.

הר"ש שאין זו טומאת משקין, ודעת הרמב"ם אליבא דהאחרונים, דאיכא ביה טומאת משקין.

ועיין שו"ת דובב משרים סי' מ"ג בענין כחם הגמלא על שלג.

(נה) למשקין מתטמא טומאת משקין. גם כל המשקים אין מקבלים טומאה ללא מחשבה, כלהלן תחילת פרק ג', אלא שבשאר משקין מועיל גם מחשבת שימוש וכל עניני ניהותא, כמבואר בדיני הכשר להלן פרק יב', אבל בשלג בעי דווקא מחשבה לשתייה, בכדי להחשיבו למשקה.

(נו) נטמא מקצתו לא נטמא כולו. דווקא שלג אבל משקה נחשב כל המשקה כדבר אחד (עיין להלן פ"ט הי"א בביאור הדין).

ויש לעיין אמנם חשיבות אינס כדבר אחד, אבל הלא הם נוגעים זה בזה, והרי רבינו פסק בהלכות אבות הטומאה (פ"ז ה"ה) שהמשקה שנטמא מטמא את חבירו להיות תחילה, ואפילו הן מאה.

ויש לומר דנפק"מ לענין טבול יום, שהמשקים הנוגעים זו אינן נעשים תחילה (ביאור הגר"א בתוספתא טהרות פ"ב).

אכן יישוב זה ז"ע, דהא לא משכחת לה שלג תרומה.

וכריך לומר בחולין על טהרת תרומה. אמנם אכתי לא ברירא כלל דטבול יום פוסל חולין שנעשה על טהרת תרומה, דהרמב"ן (חולין ל"ד א') כתב שאין פוסל. וכ"כ הגר"א (בהגהת הר"ש טבול יום פ"ב מ"ב). וכן מבואר בתוס' (נדה ז' א'). ורק החזו"א (טבול יום סי' ג' י"ב, ו' ב') פקפק בדבר (אמנם יל"ע דלעת הרמב"ם, דבהלכות אבות הטומאה פ"א ה"ט סתם שהוא כתרומה). וחולין שנעשו על טהרת הקודש לא שייך דהא לאו כקודש.

ובישוב הקושיא מדוע אינו תחילה ע"י להלן פ"ז.

(נז) העבירו על גבי כלי חרס הטמא. כתב כסף משנה לא על גביו ממש קאמר, אלא

ממעטין בחלון, שהרי הן ראויים ומקבלין טומאה עכ"ל.

והנה אם חשב על הברד לאוכלו נראה דבטלה דעתו, קל וחומר מחשב על השלג לאכלו. אלא בהכרח מה שבינו שהשלג, והברד, והכפור (הוא טל שיוורד קפוא), והגלית (הם מים שקפאו) מקבל טומאה היינו אם חשב עליהם למשקין.

הר"ש חולק ומטהר את הגלית גם אם חשב עליו למשקה. והר"ש (טהרות פ"ג מ"ב) מביא תוספתא 'מים טמאים שהגליתו טהורים, נימוחו חזרו לטומאה ישנה' עכ"ל תוספתא. ומפרש הר"ש, דטהורים, הכוונה שלא שייך בהם לא תורת אוכל ולא תורת משקה (ועיין פ"ח ה"ד מה שהובא מדברי הרא"ש שכתב שיש טומאה ישנה מן התורה).

ומבואר שם בדבריו דאפילו מחשבה לא מהגי ביה (שהרי דימה גלית ליון קרוש, שכתב לגביז ללא מהגי זו מחשבת אוכל, ואהא מייתי הא דתניא דאין למים שהגליתו תורת אוכל ומשקה, הרי שמפרש לה במחשבה, וממילא מבואר שגם מחשבת משקה לא מהגי ביה. ועוד לפני מה שנתבאר לעיל הלכה י"ח, דלהר"ש דינא הוא דקרוש אינו מקבל טומאת משקין, וודאי שגם מחשבה לא מהגי).

וכ"ע להר"ש מאי שנא שלג דמהגי זו מחשבת משקה, מגלית. וביותר שהרי נתבאר דלהר"ש קרוש אינו דין טמאת משקין, ואם כן מה מועיל מחשבה.

אלא נראה שקרישת השלג אינו כל כך כמים הקפואים, והוא גם כך יותר מהדבש הקפוי, כי כך הוא וטח למוצאו, ולכך שייך זו תורת משקה.

והנה לפי המבואר יתכן דעת הר"ש שליכא דין טומאת משקין בדבר קרוש, וכמ"ש המג"א באו"ח סי' קנ"ח. אולם דלעת רבינו, יש להוכיח מדין כד ששייך דין טומאת משקין, גם בדבר קרוש, ועיין מה שכתבנו בהלכה י"ט, דהוא הדין ביין קרוש, דעת

כג החלב שבכחל שחישב עליו בטלה דעתו והרי הוא טהור, (נח) חשב על החלב שבקיבה הרי זה מתטמא טומאת אוכלין. השגת הראב"ד: חשב על החלב. א"א מלאתי נוסחאות חלוקות בזה ומסתברא שהוא טהור דפירשא בעלמא הוא.

באורו (והיינו בתוך חללו). ומכל מקום קשה שהיה לו לפרש. עכ"ל.

ואין ליישב, שבאמת כלי חרס מטמא גם על גביו, דהיינו כנגד פתחו חוץ מן הכלי (והדוקא כגון שלג שסופו לנוח, כי סופו להגמס).

ואף על פי שכל הוא לשון הגמרא (נדה יז' א') שהעבירו על אורח תור. ומאילו צפרה פרק י' משנה ה') היה עומד וכו' והעבירו על גבי תור רבי עקיבא מטמא וחכמים מטהרים. ופירש הרע"ב דסבר ר"ע קלוטה כמי שהנחה דמי, ובשעה שהעבירה על פי התור הרי הוא כאילו הגיחה בתוכו ונטמאה.

זה אינו א' דלדינא קי"ל לא אמרינן קלוטה כמי שהנחה ב' שגם למ"ד קלוטה הוא רק לענין הדיו מיוחד שיש במי פרה ש'מקומו טמא'.

ואילו לענין טומאת אורח כלי חרס מפורש במשנה כלים (פ"ט מ"א) נמצאו במגופת החבית מכנגד פיה טהורים, הרי דבעי 'תוכו' ולא על גבו, והוא נלמד מפסוק, כמו שמביא הר"ש שם.

כג (נח) חשב על חלב שבקיבה הרי זה מתטמא טומאת אוכלין.

דעת הראב"ד שהוא טהור דדינו כפירשא בעלמא.

והנה הא דכתב הרמב"ם בפ"א מהלכות אבות הטומאה הלכה ט"ו כתב, הקיבה והחלב של נבילה טהורה מכלום. אינו סותר לדבריו כאן. דשפיר י"ל דהחלב עצמו חלב הוא לקבל טומאת אוכלין או משקין, רק שאינו חלק מגוף הגבלה.

אבל בהלכות מאכלות אסורות פרק ט' הט"ו כתב רבינו, שדין החלב שבקיבה שמוחר לבשלו בבשר, כי אינו חלב כלל רק כטיטופת שהרי נשתנה במעיו. ואם כן לדין ביאור דעת הרמב"ם מדוע שיהיה לו דין טומאה הא הוא עצמו ס"ל שהוא כפירשא.

ותירץ הכסף משנה שכיון שחשב עליו מקבל דין אוכל.

והטעם דאינו אוכל בלא מחשבה, ראה להלן הלכה י"ד שהוא מדיון עיכול. ודין עיכול יבואר להלן פ"ב הי"ז. והחזו"א (טבול יום ס"י ד' ס"ק י') פירש שהוא משום שאינו ראוה לגר.

והנה ברמב"ם כתוב שמטמא טומאת אוכלין. וי"ב בלא חלב הוא משבועה משקין.

ויש לומר דמייירי בקרוש, וכמבואר לעיל ה"כ שדינו כאוכל.

אולם חלב שבקיבה משכחת גם בלול, כמבואר בחולין קט"ז ב' תורה הכי, ואף סתם רבינו שהוא אוכל, ובאמת הגר"א ז"ל בביאור התוספתא (טהרות פ"ב) כתב שדינו כמשקה.

(אם נאמר שטומאת חלב שבקיבה אינו מדרגה ג' אלא מדרגה א' שפירש להעמיד ממנו הגבינה, היה נוחא מה דהוי אוכל ולא משקה (עיין ספר המפתח). אבל זה אינו נראה כלל, שהרי דבר שנהנין מכח טעמו ומכח ריחו, אינו מקבל טומאה, עד שיהיה נאכל בעצמו כמבואר לעיל הלכה ו', והכי נמי אין זה הגהת אכילת גופו, ועל כרחק מה דהוי אוכל אינו מטעם שמעמיד את הגבינה).

ואמנם לפי דברי הכסף משנה מיושב, דכיון דהוי פירשא, ובעי מחשבה, הו' ליה ענין מחודש, וכבר אינו בכלל חלב דקרא.

יעויין שו"ע יורה דעה (סימן פ"ז ס"ט) דדעת הרי"ף והרמב"ם והמחבר דדין חלב שבקיבה כפירשא בעלמא, ודעת ר"ת והרמ"א שאם הוא צלול אינו כפירשא בעלמא.

ובספר יד יהודה שם הביא מדברי קדמאי שהחילוק הוא שבקרוש הוי כמעוכל מה שאין כן בצלול.

ואם כן נראה גם לענין טומאה הדין כן, דחלב קרוש שכבר נתעכל בעי למחשבה, ולפיכך הוי אוכל. וחלב הצלול שבקבה לרמ"א וודאי הוי משקה, ולהרמב"ם והשו"ע גם בצלול

כד ענבים שדרכן משיהלך בהן הדורך שתי וערב (נט) מתטמאין טומאת משקין, (ס) נשתייר בהן גרגרין שלימים אותן גרגרין מתטמאין טומאת אוכלין, וכן הזיתים משיטענו מתטמאין טומאת משקין, נשתיירו בהן גרגרין שלימין מתטמאין טומאת אוכלין. השגת הראב"ד: וכן הזיתים משיטענוס. א"א בשאינו פרוצים אלא שלא דחקה עליהם הקורה כל האורך או שלא נטענו באזנים.

כה הערלה, וכלאי הכרם, (סא) ושור הנסקל שנשחט (סב) ועגלה ערופה בין שנשחטה בין שנערפה, וציפורי מצורע, (סג) ופטר חמור, ובשר בחלב, ובשר פרה אדומה, והפיגול, והנותר, אף ע"פ שכל אלו אסורין בהנאה כולן מתטמאין טומאת אוכלין.

(חזו"א עוקצין ס"ו ס"ק ה' כתב שכוונת הראב"ד לכך, והוא פירוש לדברי הרמב"ם. ועיין כסף משנה שנתקשה בזה).

כה (סא) שור הנסקל שנשחט. אבל אם נסקל כמצוותו, מטמא טומאה חמורה, מדין נבלה, ואין צריך לתורת טומאת אוכלין (כסף משנה).

ואמנם רש"י (בכורות ט' ב', חולין פב, ומנחות קא' ב') מפרש, שגם אם הוא נבלה נפק"מ במה שמטמא טומאת אוכלין, לענין שפחות מכזית מהנבלה, יאמרף לכביזה לטומאת אוכלים, והוא על פי הגמרא כריתות כא'. נפקא מיניה זו מבוחר גם בדברי רבינו פרק ג' סוף הלכה ג'. ואם כן ז"ע למה נקט כאן נשחטו.

(סב) עגלה ערופה בין שנערפה. ואין עריפתה עושה אותה נבלה דעריפתה היא שחיטתה לענין לטהרה מטומאת נבלות (רבינו בהלכות אבות הטומאה פרק א' הלכה יג'. על פי גמרא זבחים ע' ב').

אמנם תוס' מנחות (קא' ב') מסופקים בדין זה שמא נעשה נבלה בעריפה, וצ"ע מה ספיקם (עיין גליון הש"ס חולין פב).

(סג) ופטר חמור. היה החמור חי, אין בו טומאת אוכלים, כלהלן פרק ב' הלכה ו'. נשחט החמור הרי כיון שאין בו הכשר

בעי מחשבה, ולדידהו יתכן שגם בצלול יהיה אוכל ולא משקה.

וכן בשיטת הראב"ד שהחלב טהור משום שהוא פירשא, האם גם בצלול הדין כך, לכאורה תלוי במחלוקת זו.

כד (נט) מתטמאים טומאת משקין. קשה הלא להלן פי"א שנינו שהבוצר לגת כבר הוכשר הענבים, ומוכח דכבר קודם לדריכה יש לזב מהם תורת משקה. אלא משמע שבאופן שדרכן התחדש שנעשה דין משקה גם לענב הפצוע בעצמו, וכדמשמע מלשון רבינו.

וראה רמב"ם הל' תרומות (פ"ה הי"ט) שאין תורמין מן היין הזב על הענבים הדרוכות, אף שכבר הילך בהם שחי וערב, משום שדומה לתורם מדבר שנגמר מלאכתו על דבר שלא נגמר מלאכתו. וקשה להכריע מזה אם הענבים הדרוכים חשובים משקה או לא. ועיין עוד דרך אמונה פ"ד גס הי"ג ביאור אחר בדברי הרמב"ם הל' י. ל.

(ס) נשתיירו בהם גרעינים שלמים. צריך לומר שמה שנשתיירו בשלימותם לא היה מפני קשיותם, דהני אין מקבלין טומאה, כנ"ל הלכה ב', אלא הכא בענבים טובים מיירי, לפיכך מטמאים טומאת אוכלים

פרק ב

א כל האוכלין הגדילין מן הקרקע אינן מקבלין טומאה עד שיעקרו, אבל כל זמן שהן מחוברין אפילו בשורש קטן שיכולין לחיות ממנו אינן מקבלין טומאה.

ב ייחור של תאנה שנפשח ומעורה בקליפה (א) שאינו יכול לחיות ממנה כל האוכלין שבו מתטמאין, ויש בדבר ספק אם יהיה שאר האילן (ב) כמו יד לזה הייחור שנשבר או לאו.

ג ירקות שיבשו באיביהן כגון כרוב ודלעת שיבשו באיביהן אינן מתטמאין טומאת אוכלין, (ג) ליקטן לייבשן הרי הן אוכלין כשהיו עד

אוכלים לפני שימות ממש) ועדיין מפרסם, שהוא מטמא טומאת אוכלים, ואם נטמא מטמא כדין אוכל (כסף משנה בשם רש"י בכורות ט).

שחיטה הוי כנבלה ומטמא טומאה חמורה וא"צ לדין טומאת אוכלין. אלא מיירי שנשחט (באופן האמור להלן פרק ג' הלכה ד' דמהני שחיטתו, לענין שיטמא טומאת

פרק ב אוכלים ומשקים מחוברים, מאוסים. ודין טהרת השקה למים

טומאה, נדונים כטמאים בעצמם לענין איסור כניסה למקדש (עיין חקירות סימן ב'). אבל אילן זה שהוא מחובר לארץ, אף אם הוא יד להכניס ולהוציא, אינו נדון כטמא בעצמו, עיין חולין קכח' תוד"ה בהמה.

והנה להלן פרק ה' ה"ג מבואר דכשם שיש יד לטומאה כן יש יד להכשר, ויש לעיין אם נפלו מים תלושים על האילן האם הוכשר היחור, ויתכן דלהרמב"ם להלן הלכה ח' שאם חזרו מים לקרקע אינם מכשירין הוא הדין כהאי גוונא שחזרו לאילן בטל מהם תורת משקין ואינם מכשירים.

ג (ג) לקטן לייבשן הרי הן אוכלין כשהיו עד שייבשו ויעשו כעין. כלומר כל עוד הם לחים הם מקבלים טומאה, ואע"ג שבשעת לקיטתם מן האילן חשב עליהם שלא יאכלם, אלא יניחם להתייבש וישתמש בכרוב להסקה,

ב (א) שאינו יכול לחיות ממנה. יש לעיין מה הדין באופן שנפסקה יניקתו, אלא שעל ידי שיחזור ויתחבר למקומו יכול לשוב ולחיות ללא שיזרענו בקרקע. לכאורה היה נראה שאינו מועיל, דמסברא בעינן שבמצב חיבורו דהשתא, יהיה לו יניקה בשיעור הראוי לחיותה, אבל מה שיחברו אחר כך ואז יחיה, הלא הוא זריעה חדשה.

אולם בדברי רבינו בפירושו (עוקצין פ"ג מ"ח) מבואר שגם בכהאי גוונא הוי מחובר. ראה לשונו 'שיכול לקשור "וישוב" להיות ענף מענפיו' וכן בלשון הרמב"ם המובא בפ"ה הרא"ש שם, מבואר כן וללאור הוא סתירה לדברי הגר"ח מבריסק זללה"ה, המובאים להלן הלכה ד', וי"ע.

ב (ב) כמו יד לזה היחור שנשבר. דין יד מבואר להלן פרק ה'. ומסתבר שאף אם כל ידות האוכלים, מתוך שמכניסין ומוציאין

שייבשו ויעשו כעץ. השגת הראב"ד: שישבו באיזהו. א"א ואפילו למקו.

ד (ד) אילן שנפשח ובו פירות הרי הן כתלושין, וכן אם (ה) יבש האילן ובו פירות הרי הן כתלושין. השגת הראב"ד: וכן אם יבש האילן. א"א אין דבר זה לא במשנה ולא בתוספתא ולא בגמרא דחולין אבל אם יבשו בו פירות במחבר הרי הן כמחברין ואולי מזכירים גמר לה דתנן יבש האילן או נקצץ מביא ואינו קורא קתני יבש דומיא דנקצץ.

ובדלעת לכלי, אפילו הכי דינם כאוכל, עד שייבשו (חולין קכז' ב' ופרש"י שם) ועיין מה שנתבאר לעיל פ"א ה"ז שמחשבה מתחילת נטיעתו שלא יהיה לאוכל, מהני שלא יקבל טומאה, ורק מחשבה בשעת לקיטה לא מהני להפקיע.

ד (ד) אילן שנפשח. לכאורה כוונתו דווקא אם נפשח באופן שאינו ראוי לחיות, כמבואר במשנה (עוקצין פ"ג מ"ח) וסמך עצמו על מה שכתב בהלכה ב' וז"ל מה החידוש, מה הפך בין יחור חאנה שנפשה, לאילן שנפשה.

בחידושי רבינו חיים הלוי מבאר מחלוקת הרמב"ם והראב"ד כך, שהרמב"ם סבר שדין 'יכול לחיות' האמור בהלכה ב', יסודו הוא דכל שאינו יונק מן הארץ הרי הוא תלוש, ומזה למד שהוא הדין לענין יבש האילן. אולם הראב"ד סבר דשייך חיבור גם ללא יניקה, אלא כאשר נפשח ואינו ראוי לחיות, הרי נחשב חתיכתו חיתוך ולפיכך אינו נחשב מחובר, וכן אם האילן לח והפרי יבש, נחשב כאילו נחתך הפרי. אבל הפרי לח וגזע האילן יבש, היות והפרי אינו נחשב כנתלש, הרי זה כמחבר לארץ, אע"פ שאינו יונק. ועיין מש"נ להלן הלכה י"ט.

אמנם בתוספתא סתם משמע אפילו ראוי לחיות, וכתב הרד"ל שם שהרמב"ם פירש שהאילן עצמו נחתך באמצעו עד הארץ, ואינו יכול לחיות כך, וזהו שכפל הרמב"ם הלכה זו. דהתם היחור נפשח והכא האילן עצמו נפשח.

(ה) יבש האילן ובו פירות הרי הן כתלושין. טעם הדין הוא לפי שבכדי דליהוי מחובר, בעי יניקה מהארץ. וזהו טעם שלושת הדינים, אילן שנפשח, אילן שיבש והפרי לח, תאנים שייבשו והאילן לח. וזוהי הכי נמי הוי מצי למימר בקיטור, פרי היונק הרי הוא מחובר, ושאינו יונק אינו נחשב מחובר.

אמנם בחזו"א (עוקצין ג' ס"ק ב') אסברה לן דעת הראב"ד ביבש האילן, דחשוב מחובר משום שיכול לחיות ולצמוח שוב, וכמו שאמר הכתוב באיוב (יד ח) 'אם יזקין בארץ שרשו ובעפר ימות גזעו. מריח מים יפרח ועשה קציר כמו נטע'.

(ה) יבש האילן ובו פירות הרי הן כתלושין. טעם הדין הוא לפי שבכדי דליהוי מחובר, בעי יניקה מהארץ. וזהו טעם שלושת הדינים, אילן שנפשח, אילן שיבש והפרי לח, תאנים שייבשו והאילן לח. וזוהי הכי נמי הוי מצי למימר בקיטור, פרי היונק הרי הוא מחובר, ושאינו יונק אינו נחשב מחובר.

וועיין מש"נ לעיל ה"א אשר לפי זה יתכן שמודה הרמב"ם ליסוד הראב"ד דלא דס"ל שבכל הג' אופנים נחשב כנתלש, וכן מסתבר דהא במשנה על כרחך איכא תנא דס"ל דהוי מחובר אף שאינו יכול לחיות.

דעת הראב"ד שאם יבש האילן והפרי לח, הרי זה כמחבר (ומקורו בתוספתא עוקצין פ"ב ה"ד), ואם יבש הפרי והאילן לח, מודה הראב"ד שהרי הן כתלושין (משנה למלך, מגמ' חולין קכז' ב').

ה תאנים שיבשו (ו) באיביהן מטמאות טומאת אוכלין במקומן.

ו (ז) כל האוכלין שהן מבעלי חיים אינן מקבלין טומאה עד שימותו, שחט בהמה חיה ועוף אע"פ שעדיין הן מפרכסין מקבלין טומאה, ודגים מאימתי מקבלין טומאה (ח) משימותו, (ט) נולד בהן טריפה ונתטמאו כשהן מתנדנדין הרי יש בדבר ספק אם הן חשובין (י) כמתים הואיל ונטרפו, או אינן מקבלין טומאה עד שידמו כאבן ולא יתנדנדו, האבר או הבשר המדולדלין בבהמה או חיה שאינן יכולין לחיות אם הוכשרו מקבלין טומאה במקומן מפני שהן חשובין כאוכל שפירש, נשחטה הבהמה (יא) הוכשרו בשחיטה, (יב) שהבהמה כולה כמו יד לאבר זה ויד שהוכשר הוכשר האוכל כולו (יג) כמו שיתבאר, ויש בדבר ספק (יד) אם תהיה הבהמה בחייה כמו יד לאבר או בשר המדולדלין בה.

(ט) נולד בהם סימני טרפה. מי"ח טריפות (רבינו גרשום חולין ע"ה א').

(י) כמתים הואיל ונטרפו. ואף שהבהמה שנטרפה אינה מטמאה אוכלין שאינה כמתה, דג שאני שקליש חיותיה (גמרא חולין עה' א').

דעת רש"י (חולין עה) שדג טרפה אינו מקבל טומאה עד שימותו, וכ"כ המאירי.

ועיין חזון נחום (עוקצין פ"ג מ"ז). וחזון איש (עוקצין ס"ו ס"ק ה) שתמרו על סכרת הרמב"ם (ועיין ים של שלמה) מלד ביאור הסוגיא, ועיין מנחת חינוך (מט"ה קס') שישב את דעת הרמב"ם.

(יא) הוכשרו בשחיטה. פירוש, בדם שחיטה שנגע בבשרה, וכלהלך הלכה ז' (כסף משנה).

(יב) שהבהמה כולה כמו יד. היינו שאחר שנשחטה ומתה אין בדבר ספק שהיא חשובה יד, ורק בחייה יש ספק, וכלהלך.

(יג) כמו שיתבאר. להלן פרק ה' הלכה ג'.

(יד) אם תהיה הבהמה בחייה. לענין שאם המים יגעו בגופה יוכשר הבשר.

ה (ו) באיביהן. היינו שהפרי יבש כשהוא מחובר לעץ, אבל אם יבש גם עוקצו, הרי הוא כתלוש לכל דיני התורה, אף לדיני שבת.

ו (ז) כל האוכלין שהן מבעלי חיים. נכלל בזה בעלי חיים נוספים שאין בהם שחיטה. א' חגבים שהם מקבלין טומאה במיתה, מטעם שאין בהם תורת שחיטה (משנה אחרונה עוקצין פ"ג מ"ח). ב' בן פקועה שאין בו דין שחיטה, בזה קאמר שאם הוא גוסס ומפרכס אינו מקבל טומאה, עד שימותו, ולא כשאר בהמה שתלוי בשחיטה כלהלן (בחולין ע"ה א', איתא מחלוקת תנאים בדין בן פקועה חי, וחכמים שאומרים שם שכן פקועה אינו מקבל טומאה, לשונם 'כל שהוא חי אינו מטמא טומאת אוכלין' כדברי רבינו הכא. ובעין משפט מצין לכאן).

(ח) משימותו. אבל קודם לכן כאשר הדג מפרכס הוי כחי לכן אינו מקבל טומאה. והטעם שחלוק דג מחיה ועוף שבהם מפרכס מקבל טומאה, הוא כי נעשה בהם מעשה שחיטה, שהוא מעשה הממיתו ופועל בו היתר, מה שאין כאן בדג, שהוא ניתר ללא שחיטה.

ז השוחט בהמה חיה ועוף (טו) הוכשר כל הבשר בדם שיצא בשחיטה, לפיכך אם לא יצא מהן דם בשחיטה הרי כל בשרן צריך הכשר ככל האוכלין שלא הוכשרו.

ח אוכלין שהוכשרו כשהן מחוברין לקרקע או שהוכשרו במים המחוברים שבקרקע אינו הכשר עד שיוכשרו אחר שנעקרו במים התלושין מן הקרקע או בשאר משקין שנאמר בכל כלי אינו מכשיר עד שיתלש מן הקרקע כעין המים שבכלים, (טז) שאב המים בכלי ונתנן בקרקע אינן מכשירין.

ט קישות שנטעה בעציץ והגדילה (יז) אף על פי שיצאת חוץ לעציץ אינה מקבלת טומאה, ועציץ שהוא נקוב (יח) כדי שיצא בו שורש קטן הרי הוא כארץ והנטוע בו אינו מקבל טומאה, וכן אם היו בו מים אינן מכשירין. השגת הראב"ד: אע"פ שיצאת חוץ לעציץ. א"ל אין כאן אע"פ אלא כיון

יצא הנוף מהעציץ הרי הנוף יונק מהארץ דרך האויר ונעשה כולו כמחובר וטהור. אבל עציץ נקוב הרי כולו כמחובר בין יצא הנוף בין לא יצא.

דעת רבינו גם כן שהקישות שבעציץ שאינו נקוב הרי הוא כולו כתלוש כלהלן הלכה י', אלא דלשיטתו ה"ה הנוף היוצא חוץ לעציץ שאינו נקוב דינו כתלוש, ודלא כהראשונים הנ"ל. והכא מיירי בנקוב (כן כתבו במלאכת שלמה עוקצין פ"ב מ"ט ובשו"ת רדב"ז (אלף תקס"ו, מובא בספר הליקוט) דמיירי בנקוב) והיה ס"ד שחידוש זה דיניקת נקב דעציץ נקוב הרי יניקה, אינו מועלת למרחוק גם ליוצא מהעציץ, קמ"ל שכולו כמחובר.

בקריית ספר העמיד את דברי הרמב"ם בעציץ שאינו נקוב, לפי זה דינו כמחובר. וצ"ע שבהלכה י' מפורש שהוא כתלוש, וכן מפורש בגמ' שבת צה' ב' אליבא דכולהו תנאי, וצ"ע.

(יח) כדי שיצא בו שורש קטן. כתב הרמב"ם (תרומות פ"ה הט"ו, ובפיהמ"ש דמאי פ"ה מ"י) ששיעורו פחות מכזית. ולכאורה לא מסתבר שהכוונה פחות מעט מכזית, שהרי לכאורה נראה לעין

ז (טו) הוכשר כל הבשר. כמו שביארנו לעיל פ"א ה"א שדי בביאת מים על מקצת האוכל.

ח (טז) שאב המים בכלי ונתנן בקרקע אינן מכשירין. הראב"ד בתורת כהנים (שמיני פרשה ח' סוף אות ב') חולק, שכתב שאם חשב על הגשמים בעוד שהם יורדים, להדיח בהם עצים או אבנים, אע"פ שנגעו בארץ (נ"א שנפלו לארץ) קודם שנגעו בפירות מכשירין. מבואר בהדיא שנשאר תלוש גם כשהוא בארץ. וכן מדויק בר"ש (עוקצין סוף פרק ב'), במה שכתב, מילא עפר נתבטלו המים, אף שהם כבר נתלשו (הגאון ר' איתמר גרבוז שליט"א). ועיין מש"נ עוד בזה בפתיחה לפרק י'.

כתב חזון איש (מכשירין סי' ח' ס"ק ט') דמים דווקא, אבל יין ושמן ושאר משקין שנתנן בקרקע, הרי הם מכשירים, כשם שהם מקבלים טומאה, כמבואר להלן פט"ו ה"ה.

ט (יז) אע"פ שיצאה חוץ לעציץ. דעת הראב"ד והר"ש והרא"ש (עוקצין פ"ג מ"י) שהנדון הוא בעציץ שאינו נקוב, שבכה"ג דין הקישות כתלוש כלהלן הלכה י'. ומ"מ אם

שיארה חוץ לעציץ טהרה שאע"פ שהעציץ אינו נקוב כיון שיארת הקישות לחוץ הרי הוא כמי שנטעה בחוץ וטהור וכן הוא שנוי במשנה.

י עציץ שאינו נקוב הרי הנטוע בו מקבל טומאה, (יט) ואם היו מים בתוכו מכשירין.

יא כלי גללים וכלי אדמה שהשרשים יכולין לבקוע בהן ולצאת אינן מכשירין את הזרעים, ואע"פ שאינן נקובין הרי הן כנקובין. השגת הראב"ד: כלי גללים וכלי אדמה. (ב) א"א אני מוצא אפילו בכלי חרס גמור אע"פ שאינו מנוקב כמנוקב דמי והוא במנחות פרק כל קרבנות הציבור צעיר ספינה של חרס לגבי זיכורים דקא מפליג בין ספינה של עץ לספינה של חרס ובודאי בספינה שאינה מנוקבת קאמר ואולי יתפרש שם פירוש אחר דבספינה של עץ מביאים משם זיכורים מפני שיש בה נקבים למשטות וכנטועים צארץ דמו אצל בספינה של חרס אין דרך לעשות נקבים למשטות שלא תשבר ומשום הכי אין מביאין ממנה זיכורים ובסתם ספינות מיירי דסתם ספינה של עץ יש בה נקבים ושל חרס אין בה נקבים.

אינם נעשים שוב מחוברים על כרחך מיירי שעדיין לא נחשבו המים למשקין, ואם כן קשה ממה נפשך אם המים באו לכלי שלא לרצון, הלא אינם מכשירים כלהלן פי"ב ה"ז. ואם הוא הביאן בידים להשקות את העציץ, דהיינו רצון שעל ידי 'מעשה' [עייין מה שנתבאר בהקדמה להלכות הכשר, בתחילת פרק י"ב], אם כן אפילו אינו כלי הרי הן נחשבים לרצון, כמו שכתב רבינו להלן פי"ד ה"ח המרבץ את ביתו. הוכשרו, הרי שאף שהביאן להשקות קרקע, כיון שעשה בהם מעשה הוכשרו, ואם כן גם להלן הלכה י"א המים מכשירים.

וצריך לומר שהמים באו 'מאליהם' בעציץ לרצון של 'שימוש', וקאמר שאילו היה מחובר לא הוי רצון, ד'שימוש' לצורך מחובר אינו מועיל, כלהלן פי"ב ה"ג, וכיון שדינו כתלוש אהני רצונו, ומכשירים.

יא (ב) אמר אברהם, אני מוצא אפילו בכלי חרס. דעת הראב"ד שכלי חרס חשוב לעולם כנקוב. ובתוס' גיטין (ח' ב' ד"ה

שגורש קטן הוא דק מזה הרבה. אלא הכוונה שגמרא מוכח ששיעור זה הוא בין כונס משקה לכזית, ואין אלו בקיאות בשיעורו, וכמש"כ חז"א (שביעית סי' כ"ג), ולפיכך יש להחמיר בכל השיעור שציניהם מספק וכמש"כ בחז"ב זרעים סי' י"א. ומה שכתב בדרך אמונה (תרומות פ"א בשער הציון) שיש מעידים בשם החז"א ששיעור הנקב הוא 2 ז"מ על 2 ז"מ, לא דייקא, שכן מקור עדות זו נמצא בספר קריינא דאגרתא ח"ב עמ' קמ"ה, והמענין שם יראה דמיירי בשיעור לחומרא לדון נקוב, והיינו לענין מנין שנות ערלה בגידול עציץ שלצורך כך זקוקים לידע השיעור שהוא בודאי עציץ נקוב ועולה למנין שנות ערלה, וזוהי נמסר השיעור הנ"ל, וממילא אין זוהי ראיה להקל שפחות מזה יקרא אינו נקוב לשאר דינים. ולפי זה לענין הכשר יש לחוש שהוכשר עד פחות מכזית, וכ"כ במאירי שבת לו' ב' שהוכשר עד פחות מכזית וכוונתו לחומרא (מנחת יצחק ח"ח), אולם יעויין ליקוטי הלכות זבחים, דמדבריו מובאר שגורש קטן הוא קרוב לכזית.

י (יט) ואם היו מים בתוכו מכשירין. הנה להרמב"ם לעיל הלכה ח' דמים תלושים שחזרו לקרקע אינם מוכשרים אתי שפיר היטיב החילוק בין חזרו לעציץ נקוב או אינו נקוב, אבל להראב"ד הסובר שמים תלושים

יב עציץ שמילאהו עפר עד שפתו (כא) אינו חשוב כלי אלא הרי הוא כטבלא שאין לה שפה שאינו כלי קיבול.

יג משקין טמאין שנפלו על האוכלין נטמאו אע"פ שנפלו שלא ברצון הבעלים, שהרי הטומאה (כב) וההכשר באין כאחת, (כג) והוא

לו בהם עדין שימוש, ובזה צריך דווקא בית קיבול, דאי לאו הכי אין שם כינוס עליו.

דעת הר"ש בביאור דין זה, דאין הנידון על העציץ אלא על העפר, שעפר שבכלי לעולם הרי תלוש. אבל שבטבלא שאין לה לבזבז חשוב מחובר, משום שעפרה בולט על גבה, וכיון שרואה את הארץ מארבע רוחותיה חשיב כעציץ נקוב היונק מהארץ, והוא ליה כמחובר. וכן עציץ שאינו נקוב שמילאהו עפר עד שפתו, אם הוסיף עוד עפר עד שבולט למעלה, דינו גם כן כמחובר מטעם הנ"ל ומים שבאו על עפר זה כבאו על הקרקע.

והקשה חזו"א (עוקצין ד' ה') הרי כיון שהכל מלא עפר, נמצא שאין המים חשובים כמשבורן ושוב חשיבי כתלושין אף שהם על גבי קרקע, כמו שיבואר בפ"ג ה"ט.

יג (כב) וההכשר באין כאחת. קשה איך נטמאו המים, הלא אין המשקים מקבלים טומאה, אלא אם כן היה בהם רצון, כלהלן פט"ו ה"א (עיי"ש דיתכן דלרבינו לא בעי בכל גווני).

ולא קשה מידי, דרבינו לטעמיה בפרק יב' ה"ב דאיכא תרי דיני רצון, א' תלישה ברצון להחשיב את המים עצמם. ב' בלילה ברצון לענין ההכשר. וזה פשוט דענין לקבל טומאה די ברצון הראשון דאין כאן צורך להכשר. והכי נמי מיירי שהיה תלישה לרצון במים, ואחר כך נטמאו, ונפל לפירות ללא בלילה ברצון, ומהני מטעם שהמשקים טמאים מכשירים ללא רצון, וכמו שביאר רבינו.

עציץ), מבואר דדעת רש"י כדעת הראב"ד שזרע הנמצא בחרס יונק ללא נקיבה. אבל התוספות הקשו עליו, והביאו שדעת ר"ת דבחרס אינו יונק, ודווקא זרע הנמצא בעציץ של עץ שאינו נקוב הוא יונק דרך העץ. ובחידושי הרמב"ן והרשב"א שם הסכימו לר"ת. וועיין ר"ט חלה פ"ב מ"ב.

אולם באמת כל זה רק בזרעים שבעציץ אבל אילן שבעציץ, הרי הוא יונק גם בחרס בלתי נקוב, וכמו שכ' רבינו (מעשר שני פ"י ה"ח) וצריך לומר דרבינו לא נקט כאן חרס לפי שיש חילוק בזה בין זרעים לאילן.

יב (כא) אינו חשוב כלי. כלומר, מים שניתנו בעציץ לצורך העציץ, לא חשיב שימוש לצורך תלוש, היות ועציץ אינו מקבל טומאה, אלא דינו כקרקע, כמו שנתבאר להלן פ"ב סוף ה"א.

וצ"ע הא כתב רבינו להלן (פ"ג ה"ב) הדיח רגלי בהמתו הוי תלישה לרצון. וכן (שם) הדיח פשוטי כלי עץ הוי 'שימוש', אף שבהמה חיה ופשוטי כלי עץ אינן מקבלין טומאה, ומאי שנא כלי שאין בו בית קיבול.

וצריך לומר דבהמה כיון שאם תשחט תהיה ראויה לקבל טומאה דינה כתלוש. אולם עדיין צ"ב מאי שנא שימוש לצורך טבלא, מעצים?

ותירץ החזו"א (עוקצין ד' ז') דמיירי שניחא ליה בכינוסם בכלי לצורך שימוש שיעשה בהם אחר כך, וכחאי גוונא מהני גם כן מדין 'כינוס' (וכמו שיבואר בריש פ"ג) אף שאין

שלא יהיו בקרקע.

יד כל אוכל (כד) שנפסד ונסרח והרי אינו ראוי למאכל אדם אינו מקבל טומאה, וכן משקה שנסרח ונפסד ואינו ראוי לשתיית אדם אינו מקבל טומאה כדרך שאינו מכשיר שנאמר אשר ישתה. השגת הראש"ד: כל אוכל שנפסד. א"א מי שלמדהו מים הרעים השקהו וגמ' דזרכות הטעהו והלא משנה שלמה היא בטהרות כלל אמרו בטהרות כל המיוחד לאוכל אדם טמא עד שיפסל מלאכול הכלב וכל שאינו מיוחד לאוכל אדם טהור עד שייחדנו לאדם מה טהור שאינו מקבל טומאה אף טמא שמקבל טומאה חלמא לעולם מקבל טומאה עד שיפסל מן הכלב והוא שהיה ראוי מתחילה לאדם אבל אם לא היה ראוי לאדם אע"פ שהוא ראוי לכלב אינו מקבל טומאה מפני שהוא כמאכל בהמה שאינו מקבל טומאה וכן הוא שנוי

דעת התוספות ישנים (כריתות י"ג) שרק משקין היוצאין מן הגוף מטמאים שלא לרצון.

(כג) והוא שלא יהיו בקרקע. שאם הם בקרקע אע"פ שהם טמאים כלהלן פרק טו' הלכה א', אינם מכשירים כדלעיל הלכה ח' (עיי' כסף משנה).

יד (כד) שנפסד ונסרח והרי אינו ראוי למאכל אדם אינו מקבל טומאה. דעת רבינו שבין אם היה סרוח]-שאינו ראוי לאכילת אדם[מעיקרא, בין אם היה ראוי ולבסוף נסרח אינו מקבל טומאה. אולם אם היה ראוי ונטמא ואחר כך נסרח, הרי זה נשאר בטומאתו עד שיפסל לכלב ומטמא אחרים (כ"כ בהלכה יח').

דעת הראב"ד שאוכל שהיה ראוי ונפסל מאכילת אדם טרם שנטמא, עדיין מקבל טומאה עד שיפסל מאכילת כלב. ודווקא אוכל שהיה ראוי מעיקרא לאכילת אדם, אבל סרוח מתחילתו אינו מקבל טומאה, אף שראוי לכלב.

וכתב המשנה אחרונה (טהרות פ"ח מ"ו) שהעיקר כהראב"ד. ובאמת שרוב הראשונים סברי כהראב"ד. ה"ה: רשב"ם (ב"ב פ' ב'). תוס' נדה (נ' א', כמו שמוכיח הערוך לנר שם) תוס' ב"ב (פ' א'), הרמב"ן (בחי'דושיו חולין

והנה טעם רבינו תמוה כיון דלהכשר בעינן רצון למגע המים בפירות, והרי כאן לא היה רצון זה, אם כן אין כאן כח הכשר כלל, ומה צבת אחת איכא הכא.

לכאורה מוכרח מזה דכל מה דבעינן רצון במגע המים בפירות הוא רק כדי שיוכל לקבל הכשר גם לכשימנגב, אבל כל עוד המים עליו הוא מקבל הכשר גם ללא רצון זה של מגע המים בפרי. ח. ר.

ולפי זה נפיק לן דין חדש שאם בעוד הפרי בלול במקומו במים נגע בו טומאה בלד אחר נגוב, נטמא הפרי אף שהמים לא נכללו לרצון, ודין זה השמיטו חז"ל מלהודיענו ! י. ל.].

והנה הר"ש מפרש טעם אחר לדין זה, שמשקה טמא, טומאתו מחשיבתו להכשיר, אף ללא רצון המחשיבו.

אך קשה דהר"ש (מכשירין פ"א ה"ב) לשיטתו שסובר שמשקין שנתלשו לרצון מקבלים טומאה ומכשירים (ואין צריך עוד ניותהא), אם כן כיון שנטמאו משקין על כרחך היה בהם רצון, כי משקה ללא רצון אינו מקבל טומאה, כמו שכתב הר"ש עצמו (מקוואות פ"א מ"א), ואי מיירי שהיה רצון במים מעיקרא, אם כן אפילו משקין טהורים מכשירים בנפילה ללא רצון, כלהלן פ"ב ה"ב שמוצא שם שלדעת הר"ש די בתחילתו לרצון אע"פ שאין סופו לרצון וללא כהרמב"ם שם, ומה רבותא דטמאים.

ויש לומר דמיירי במשקה הטמא מעצמו, כמשקה ז' וצ"ה (אליה רבה ריש מכשירין). ועיין עוד בחקירות סוף סימן ד'.

לפי הר"ש יתכן שהכשר זה הוא רק מדרבנן (שו"ת רבינו עקיבא איגר ח"ג סי' נ"ד).

במדרש סיפרא אשר ישתה פרט למשקה סרוח דברי ר"א אמרו לו אין משקין יולאין לא ע"י פרה ולא על ידי עופות ולעולם מקבל טומאה הואיל וראויים היו מתחילה לאדם אבל אם היו סרוחים מתחלתן כגון פרש שבמעי בהמה ודאי טהורים אף ע"פ שהכלב מלקק בהם וזהו דרך האמת.

טו העור ששלקו והשליא שחישב עליה לאכילה (בה) מתטמאין טומאת אוכלים (כו) בפני עצמן.

טז עור החמור ששלקו הרי זה ספק אם מתטמא טומאת אוכלים בפני עצמו מפני ששלקו או אינו מתטמא מפני שהוא מאוס הרבה.

והראב"ד סבר שאין ראיה משם, לפי שפרש דינו כסרוח מעיקרא, ומה שהיה ראוי לפני שהבהמה אכלה אינו מועיל, כי כבר נתעכל, ונעשה דבר חדש. ובפירוש לתו"כ חירץ הראב"ד, דזה ע"מ כוונת הגמרא, דהטעם שהוא טהור הוא מ"מ מ"מ, ולכן אינו משקה, ומה דנקט שם בגמרא 'סרוח' לאו דווקא. ומיון שאין ראיה מהתם, הדר דינא דהלכה כרבנן.

והנה מדברי הכסף משנה משמע דמקור דברי הרמב"ם הוא מהמבואר בגמ' בכורות כ"ג ב' דסרוח מעיקרא לא לריך קרא, ואע"ג דהתם גבי טומאה חמורה מיידי, מ"מ כיון דסברא הוא, הוא הדיון בטומאה קלה כן. וס"ל לרמב"ם שעד שלא נחית לטומאה הוי כמעיקרא. אמנם באחיזה ח"ב סי' י"א הוכיח דהרמב"ם מודה ד'מעיקרא' הכוונה מתחילת הוויותו, והא דטהור בנפסל מאדם הוא מ'קרא' כמ"כ הרמב"ם כאן וועל פי זה כתב דנפק"מ ביניהם באופן שראוי ועומד לתיקון, ושם הדר קושין הלך רק ר' אליעזר דריש קרא זה, וס"ל כנ"ל.

טו (בה) מתטמאין טומאת אוכלין. אמנם אין מקבלים טומאה עד שיקבלו 'הכשר' אחר המחשבה. ואע"פ שהבהמה מוכשרת בדם שחיטה (כלעיל הלכה ז) אין זה מועיל לדברים אלו, כי אין הכשר מועיל לפני המחשבה (משנה אחרונה עוקצין פ"ג סוף מ"ב, על פי דברי רבינו להלן הלכה ג').

(כו) בפני עצמם. באמרו בפני עצמם, בא לאפוקי כמה דברים שאינם מקבלים טומאה, כי אם בהצטרפותם וחיבורם באוכל, כלהלן פרק ד' הלכה ד'.

עא' א'), והרשב"א (ב"ב פ' א', וגם הרמב"ן שם), תוס' רי"ד (ב"ב כ' ב'), כולו סברי כהראב"ד.

וונראה דאף דעת רש"י הוא כהראב"ד, שכתב (פסחים מ"ה ב' ד"ה פת) פת שע"פשה, נשרפת עם הטורה דכיון דלא חזיא לאדם מותר לטמאה בידים, עכ"ל. משמע שטומאה היא מקבלת, אלא שאין בה איסור משמרת. אמנם י"ל לדחות, ולומר שלעולם הטעם דנשרף עם הטורה, הוא כי אינו מקבל טומאה, כמו ש' הל"ח פסחים טו' א'. ומה שדף מה' ב' פרש"י שנשרפת מטעם שמוחר לטמאות כזה תרומה, זהו לסלקא דעתך שם, (עיי' בדברי הל"ח הג"ל).

יעויין בהשגת הראב"ד דלאייתי לדברי התורה כהנים, והנה בתורה כהנים (פרש"י ח' ד') ובתוספתא (טהרות פ"ט ז') נחלקו בדין זה ר' אליעזר וחכמים. דעת ר' אליעזר שמשקה שנסרף אינו מקבל טומאה, ולרבנן מקבל טומאה. ואם כן הראב"ד כרבנן, והרמב"ם כר' אליעזר.

אך צ"ע על הראב"ד דנראה שם בתו"כ שכל מחלוקתם הוא רק במשקה אבל באוכל לכו"ע ממעטים אם הוא סרוח, וכן הוא בירושלמי סוף פרק י"א דתרומות, והראב"ד הלך אינו מחלק בין אוכל למשקה. וי"ל שכבר פירש הראב"ד שם שהך דרשא הוא לנפסל מאכילת כלב.

ועל הרמב"ם צ"ע מדוע לא פסק כחכמים. ויש לומר דמקורו בסתמא דגמרא בפסחים (יח', ובדף כ') דקאמר שפרש רבה כמים הנמלא במעי פרה, טהור מ"מ משקה סרוח, ובגמ' הרמב"ם שפרש נחשב כהיה ראוי ואחר כך נסרף, כי היה ראוי לפני שהפירה אכלה, ואם כן מבואר דנקטינן דמשקה סרוח טהור.

יז חטים שבגללי בקר ושעורים שבגללי הבהמה שליקטן אין מקבלין טומאה, (כז) ואם חישב עליהן לאכילה מתטמאות טומאת אוכלין.

יח כל אוכל שנטמא ואחר שנטמא נפסד ונסרח, אם נפסל מלאכול הכלב או שיבש כחרש הרי זה טהור, ואם נפסל מלאכול אדם ועדיין הוא ראוי לכלב הרי זה טמא כשהיה, (כח) וכל האוכלין שנטמאו אין להן טהרה במקוה.

ט זרעים טמאים שזרעם (כט) הרי הצומח מהן טהור, ואפילו בדבר שאין זרעו כלה, (ל) והוא שהשרישו, (לא) אבל קודם השרשה הרי הן

גללין עצמם אף שכנסן למשקה בטלה דעתו ואינו משקה (תוספתא טהרות פ"ח).

יח (כח) כל האוכלים שנטמאו אין להם טהרה במקוה. להלן הלכה כ"א מבאר רבינו את דין משקין, והוא שאין למשקין טהרה בהשקה, רק למים.

יט (כט) הרי הצומח מהן טהור. מדיוק לשונו של רבינו ז"ל משמע לכאורה שהזרעים עצמם [בשאיין זרען כלה] לא נטהרו. אמנם מדברי רש"י שהובא בכסף משנה מבואר שאף הזרעים עצמם נטהרו, ומשמע שכן פירש הכסף משנה גם בשיטת רבינו.

(ל) והוא שהשרישו. בצלים מונחים על הארץ ואפילו היו בעליה (אם הם עומדים על עפר המעזיבה. רע"ב) והוציאו שרשים, טהרו מלטמא, ואפילו היו טמאים עלו מטומאתן (מעשרות פ"ה מ"ב. תוספתא שם). וכל שכן שאם היו טהורים ונגע בהם השרץ לא נטמאו (מהר"י בן מלכי צדק). ואע"פ שלשאר דברים הרי הבצלים האלו כתלושים, התורה ריבתה טהרות אצל זרעים (ירושלמי שם).

(לא) אבל קודם השרשה הרי הן בטומאתן, אפילו בדבר שזרעו כלה. בספר קהלות יעקב (פסחים סימן מד) כתב לדון, שאם טמן את הזרעים בארץ לשם זריעה, אינו מקבל טומאה אף על פי שלא השריש. אמנם אם

מדין זה יש ללמוד שכל דבר שאין דרכו לאכול, אך יכולים לאכול [ואיכא אינשי דאכלי ליה], וחשב עליו לאכילה, מועיל המחשבה לקבל טומאת אוכלין (רש"י חולין קכ"א ד"ה באנפי). ומה שצריך שליקה בעור, אינו מטעם דבעי מעשה, אלא לפי שבלא זה אינו ראוי לאכול.

יז (כז) ואם חישב עליהם לאכילה מטמא טומאת אוכלין. עיין כסף משנה שגירסתו בתוספתא ובגמרא מנחות ס"ט שאין המחשבה מועלת, אלא אם כן כינסן לאוכלין. וכתב כסף משנה דיש לומר דכוונת הרמב"ם דבעי מחשבה בנוסף לכינוס.

ויתכן לפרש את הכלל אימתי בעי כינוס ולא מהני מחשבה, דבאמת די 'מחשבה' למיהוי אוכל, אולם אם היה 'מעשה' לבטל מתורת אוכל, אין מחשבה מבטל מעשה. וא"כ יס' לומר שגנתינו לבהמה לאכול חשיב מעשה המבטל מתורת אוכל, ולכך בעי כינוס להוציא מיד מעשה, וה"ה לעיל פ"א ה"ב הוי כמו מעשה המבטל מתורת אוכל.

מדברי תוס' מנחות סט' ב' (עיין ביאור דבריהם בחזו"א יו"ד ט"ז ה') עולה שאם החיטים נתרסקו במעי הבקר על ידי העיכול, תליא ב' התירושים שם אם מקבל טומאה ככינסם לאוכלין וועיין להלן להלן סי' י' ס"ק כ"ד כ"ה שנתבאר דלכו"ע מועיל עיכול לאפוקי מטומאה שיש בהם, וכל הגדון האם לענין מכאן ולהבא גם כן מהני עיכול דהיינו שכבר אינו אוכל כלל, או לזה לא מהני עיכול.

בטומאתן אפילו בדבר שזרעו כלה.

כ אוכלין (לב) שמחוברין לכלים בטלו מתורת אוכל, ואם נטמא הכלי הרי הן מתטמאין בטומאת הכלי הואיל והן משמשין תשמיש עץ הרי הן כעץ.

כא כל משקה שננטמא ואחר שננטמא נפסד ונסרח הרי זה בטומאתו לעולם שאין המשקה יוצא על ידי הכלב לעולם, ואין למשקה שננטמא טהרה חוץ מן המים בלבד שאם הטביל מים טמאים במקוה (לג) כיון שצפו מי מקוה עליהן טהרו, ומטבילין חמין בצונן וצונן בחמין ורעים ביפים ויפים ברעים. השגת הראב"ד: כל משקה שננטמא ואחר כו'. א"ל ממדקש תורת כהנים נראה שאפילו לכתחלה מקבלין טומאה הואיל וראויים לשתיית בהמה וכן עיקר ודוקא כשהיו ראויים מתחלה לאדם כמו שכתבתי למעלה.

לכאורה רבינו בפירושו חולק בזה, וס"ל שאם השרישו ואחר כך נגע שרץ בזרעים הניטעים לא נטמא.

וברמב"ם בפירוש המשניות במעשרות שם, כתב הצללים שהקישו בעליה טהרו מלטמא, לפי שאינם אוכל וכבר נפסדו. עכ"ל. לכאורה לפי טעם זה אפילו הקישו בכלי טהורים שהרי נפסדו, ולא כהר"ש, (מיהו לכאורה נראה שבהוציא מעט שרשים ליכא למימר דנפסדו).

והא דמבואר בירושלמי (מעשרות פ"ה ה"א) אם הקישו בקופה והיו טמאים לא עלו מטומאתן שאם הקישו בכלי לא עלו מטומאתן, הוא לפי שכבר נטמא, ובה אף שנפסד נשאר בטומאתו, כנ"ל הלכה יח, לכן בעי השקפה למיהוי מחובר.

כ (לב) מחוברים לכלים. הרי הם מתטמאים בטומאת הכלי. לכאורה מועיל טבילה לאוכל זה, כשם שמועיל לכלי, אף על גב שאין לאוכלים טהרה במקוה (עיי' גמ' פסחים מו').

כא (לג) כיון שצפו. בגמרא פסחים לד' ב' קרי להשקה 'זריעה', ומלשונות רש"י (ביצה יז' ב', חולין כו' ב') והר"ש (טבול יום פ"ב מ"ב) מבואר שאין הכוונה כזרוע בקרקע אלא שהמים נתחברו להיות חלק מהמקוה.

נטמא ואחר כך הניחו בארץ לשם זריעה הרי הוא בטומאתו עד שישיריש, כדברי רבינו.

ומקורו בגמ' מנחות סט' לענין היתר עומר, דכיון שהניחו בקרקע בטלינהו אגב ארעא. ורמיה לדבריו, דבשבת נ' א' בחוס' סוף ד"ה הטומא מבואר שאם הניחו בארץ לשם זריעה דינו כמחובר לענין מעשר כלאים שבת וקביעות. ואם כן קל וחומר לדיני טהרה, שהרי התורה ריבתה אצל זרעים טהרות הרבה, כנ"ל בשם הירושלמי, וכן בדברי שבת כה' ב', וכבר העיר בזה המשנה ראשונה במעשרות שם.

והנה יענין בהלכה ד' בשם רבינו חיים הלוי ז"ל לדון אם דין מחובר חלוי 'ביניקה' או חיבור במזיאות, ולא משום היניקה. אמנם אינו ענין להכא, שאף שהכא ליכא השקפה, אבל יניקה איכא, שהרי לולא יניקה זו לא היה מגיע בסוף להשקפה וכיון שהניחו לשם זריעה, חשיבא יניקה זו, למיהוי מחובר.

לא היו הבצלים על הארץ, אלא השרישו בתוך כלי (אפילו היה עפר בכלי. משנה ראשונה), אם היו טמאים לא עלו מידי טומאתן (ברייתא בירושלמי מעשרות פ"ה ה"א).

וכתב הר"ש (מעשרות פ"ה מ"ב) וכן פי' מהר"י מלכי צדק (שם) דהוא הדין אם נגע בהם שרץ אחר שהשרישו, טמאים. אולם

כב מקל שהיא מליאה משקין טמאים (לד) והטביל מקצתה במקוה לא טהרו המים שעל מקצתה עד שיטבול את כולה.

כג (לה) שלג שנטמא והשיק מקצתו למי מקוה הואיל וטהר מקצתו (לו) טהר כולו.

במקצתו לא נטמא כולו (כלעיל פרק א' הכ"ב), מכל מקום השקת טיפה אחת מועיל לטהר את כולו. כלומר, להשקה די ב'מגע', ואין צריך 'חיבור'.

כתב בחידושי המאירי (נדה יז) דלמ"ד שהשלג שחישב עליו לאכילה מטמא טומאת אוכלין (עיין פ"א הכ"ב בשם מאירי ותוס' דלא כרבינו) אין השקה מועיל בו, אם חישב עליו לאכילה, שאין השקה לאוכלין.

ול"ב אין הכי נמי שלג זה הוא אוכל ואינו משקה, אבל הרי הוא מין 'מים', ואם כן ראוי להיות דינו כמים לענין טהרת מקוה.

תדע שיבחושין אדומים, מבואר בגמ' (זבחים כב' א') שמטבילים בו. והאחרונים מלדדים (קדן אורה ונ' הגר"ז) שם דלהבשר לא יועיל, והטעם דאמנם הוא 'מים' אבל 'משקה' לא הוא ואותם יבחושים. ולכן למקוה דדינו במים, מהג', אבל להכשר דבעי 'משקה' לא מהני יבחושים.

ועיין עוד בחי' ר' חיים הלוי (טומאת אוכלין פ"ז) שמשקה טופח שלג על מנת להטפיה, מים הוא, משקה לא הוא. ולכאורה שלג זה, אמנם הוא אוכל, אכתי נשאר בו תורת 'מים', ומדוע אינו נטהר בהשקה.

בהכרח ס"ל למאירי דאוכלים שאני דהתמעטו מהשקה מקרא. ויבחושין אדומים אמנם אינו 'משקה' אבל אינו אוכל לכן שייך בהם דין מקוה. אבל כל שחל בו שם אוכל, איכא דין להפקיעו מטהרת מקוה, ולא יועיל מה דהוי 'מים'. ולפי שיטה זו, שלג שחישב עליו לאכילה אינו משלים לשיעור מקוה.

מבואר שאין השקה אלא במים, ולא בשאר ששה המשקין. ויש לעיין בדין יוצא מהאדם כגון רוק והיוצא מהאוזן, שלטומאה והכשר

לכאורה איכא שיטה אחד מרבנן קמאי שאין טהרת השקה אלא כשנעשה לדעת אדם שרצה לטהרו בהשקה.

והנהגה יעויין מכות ד' א' חבית יין שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה טבילה, ואם נפל שם ככר של תרומה נטמא. וכתב בחידושי הרמב"ן שם וז"ל: ובטוחי גרסינן מים.. ולא ידעתי למה שינה רש"י גירסת הספרים (דגרס יין) ואם מפני שאמר שכן [הגירסא] בתוספתא, או שמא סבור לומר שאילו היתה חבית מלאת מים, ואע"פ שנטמאו מחמת זה הטמא הטובל שם או שהיו טמאין מתחילה נטהר בהשקה, אע"ג שלא לדעת הטובל עכ"ל.

מבואר שהרמב"ן מפרש את גירסת מים, דאינו השקה, מטעם דליכא טוהה להשקה.

ואולי יסודו הוא דמדמי השקה לטבילה, וכמ"ד (חולין לא' א') דטבילה לחולין בעי כוונה (ביו"ד קל"ח סעיף מ"ח פסק המחבר דטבילה אין כריך כוונה. והרמ"א כתב להחמיר לכתחילה דבעינן כוונה, ולתקומה ודאי בעי כוונה).

כב (לד) שהטביל מקצתה. באופן שדינו כקטפרס - מדרון, עיין להלן פרק ז' בענין דרגת השיפוע), דהמים קטפרס אינם חיבור (טהרות פ"ח מ"ח). ועיין להלן פרק ח' בדיני קטפרס לענין השקה, לפי כל השיטות. ומבואר בדין זה דלהשקה בעינן דין 'חיבור' ולא די במגע, ועיין היטב להלן הלכה כ"ג גבי שלג אי די במגע.

כג (לה) שלג שננטמא. לפי המבואר לעיל פ"א הכ"ב אינו נטמא אלא א"כ חישב עליו למשקין.

(לו) טהר כולו. כתב הר"ש (ר"ש טהרות פ"ג סוף משנה ב') אף על פי שהשלג אינו חיבור טיפה אל טיפה, שהרי אם נגע טבול יום

כד התמד הטמא בין שנטמא אחר שתמדו בין שתמדו במים טמאים, (לז) עד שלא החמיץ משיקו במקוה ויטהר (לח) שהרי הוא כמים, משהחמיץ (לט) הרי הוא כיון ואין לו טהרה במקוה.

(לח) שהרי הוא כמים. ואף שיש בו חלק יין, אין חוששים שמא רק היין הושק והמים נשארו בטומאתם, אלא הכל מתבלבל (גמרא חולין כו' ב').

(לט) הרי הוא כיון. שגם חלק המים אין דינו כמים אלא כיון (שם), דהיינו כיון מזוג (מאירי שם) כמבואר בגמרא מכות (ג' ב'), ועיין עוד תוס' זבחים עח' ב'.

ולחן פרק טו' הלכה ד' כתב רבינו גבא שפול לוחו יין דבש וחלב הולכין אחר הרוב (מקורו בחוספתא ריש מקואות, מובא בר"ש ריש מקואות ע"י"ש). דהיינו שפול יין למים, ולא היה רוב יין, הרי היין בטל למים, ודינו כמים ע"י"ש.

וקשה אפילו כאשר היין מיעוט, כל שהוא שיעור מזיגה דהיינו שליש יין או רביע (ועיין שבת ע"ז) יהיה הכל נדון כיון מזוג, ומדוע דינו כמים עד שיפול בו רוב יין.

ואולי נלמד מכאן, שתלוי בדעתו, ודווקא אם עירבם בכוונה מזיגה נעשה כיון מזוג, אבל עירוב יין ומים הנעשה מאליה, אינו נעשה יין מזוג, אלא נדון כמים ויין מעורבין.

ובזה יתיישב מה שכתוב בספר באר החיים (הלכות תמידים ומוספים פרק י' הלכה ז') להקשות על מה שכתב הרמב"ם שאם עירב את המים והיין של ניסוך המים וניסוך היין אל כלי אחד יאל. וקשה הלא אין כאן ניסוך מים, שהרי הכל הוא יין מזוג, ועוד שיש גם כן אין כאן, שהרי יין מזוג פסול. ולפי זה ניחא דכיון שלא נתכוין למזוג, נשאר במים תורת מים, אך זה ליתא דהא מבואר בב"ב ז' א' דנתמד מאליה דינו כמים.

ויש ליישב את כל הג"ל, דכל שאינו עומד לשתיה לא חל עליה תורת מזוג.

כה (מ) שאין הראשון מטמא כלי חרם לעולם. דהיינו אדם שהוא ראשון לטומאה אינו מטמא. אבל משקים בדרגת ראשון

הם נחשבים תולדת מים, כלהלן פרק י' ה"ב, האם דינם כמים לענין השקה.

והנה יעויין זבחים ע"ח ב' דדעת רש"י דמי רגלים יש בהם השקה דמין מים הם. ובשטמ"ק שם כתב בשם רבינו פרץ שאין בהם השקה מטעם שנעשה בהם עיכול לכן אינו כמים. ושם משמע דמורה רש"י ברוק שאין בו השקה, כיון שהוא עב, וצ"ע.

ובחזו"א שלהי מקואות קמא, ביאר דרוק לעולם לא נעשה חלק ממקוה דרק מים מתבטלים ומתחברים לארץ, ונראה דהוא הדין לכל תולדות המים שאין דינם כמי לדין מקוה.

כד (לז) עד שלא החמיץ משיקו במקוה ויטהר. משמע אפילו שלבסוף החמיץ, בינתיים דינו כמים עד שיחמיץ.

אבל דעת תוס' (חולין כו' ד"ה התמד) דרק כשאין סופו להחמיץ דינו כמים, אבל אם החמיץ בסוף, איגלאי מילתא למפרע שגם טרם שהחמיץ היה דינו כיון.

ועיין חולין כ"ח תוד"ה התמד, שכתבו אליבא דר' נחמן דקאמר שלענין מעשר שני, אם החמיץ איגלאי מילתא למפרע דדינו כיון מעיקרא, כתבו תוס' דה"ה לענין דין טומאת אוכלין. ודעת רבינו שלענין מעשר שני באמת הלכה כר' נחמן (הלכות מעשר שני פ"ז ה"ו) דרק לענין מעשר שני הרי הוא נקח למפרע, דניקה משום סופו, אבל לענין דין טומאה כל עוד שלא החמיץ הרי הוא כמים.

אמנם גם לפי תוס' כל עוד שלא ראינו שהחמיץ, לא חיישינן מספק שיחמיץ, דהוי ספק דרבנן. אלא אם נטל מעט מהתמד והמעט החמיץ, יודע שסוף הכל להחמיץ, ונוהג בנותר דין יין אף טרם שהחמיץ (חזון אי"ש מקואות תנינא סי' ה' ס"ק י').

כה קדירה שמליאה משקין כגון דבש ויין וכיוצא בהן ונתונה בתוך המקוה ופשט הראשון לטומאה את ידו ונגע בה הרי זה מטמא את המשקין אע"פ שהן במקוה ונטמאת הקדירה מחמת המשקין אע"פ שהיא בתוך המקוה, היתה מליאה מים הקדירה טהורה (מ) שאין הראשון מטמא כלי חרס לעולם (מא) ואין המים שבתוכה טמאים מפני שהן מעורבים במי המקוה, פשט אב הטומאה את ידו ונגע בה נטמאת הקדירה שאין המקוה מטהר כלי חרס. השגת הראש"ד: אע"פ שהיא בתוך המקוה כו'. א"א זו הנוסחה עיקר שאין המקוה מטהר כלי חרס.

כו (מב) מי שפיכות הרי הן בחזקת טומאה, ירדו עליהן מי גשמים (מג) אם רבו עליהן הרי הן טהורים מחצה למחצה הכל טמא בין

כח 'טהרה', אבל אינו מונע מלהטמאות. והנה לשיטת הכסף משנה סוף פ"ו מאבות הטומאה שהטבילה היא רק ביציאה פשיטא שנטמא בשעת הטבילה.

וגם צפי' הראש"ש (מכשירין שם) כתוב שהמים לא נטמאו. אולם במשנה אחרונה כתב שצ"ש שכתב 'זהמים נטהרו', משמע שהמים המושקים נטמאו וחזרו ונטהרו, ולא כרבינו (עיין רש"ש שכתב כן אליבא דהרע"ב, ועיין נ"א ברע"ב).

כו (מב) מי שפיכות, מים מזוהמים ששטפו בהם בית וכדומה, הם מים נחשבים תלושים לרצון מפני שהשתמשו בהם [ואפילו אם השתמשו בהם רק לרביץ קרקע, עיין להלן פרק י"ב ה"ד] ובחזקת טמאים הן, דוודאי נגעו בשרץ או בנדה ועוד (רבינו בפירושו מכשירין פ"ב מ"ג. ויש לעיין בר"ש שם במשנה ג' וד', דלכאורה חולק על חזקה זו, וסובר דמיירי בידוע שהן טמאים).

(מג) אם רבו עליהן הרי הן טהורים. שהטמאים בטלו ברוב הטהורים.

הטעם שלא נטמאו המי גשמים, מן המים הטמאים, הוא שמים אינם מקבלים טומאה עד שיחשיב אותם בשימוש לרצון, או במעשה בידים, כמבואר בדברי רבינו להלן פ"ב ה"ו,

מטמאים כלי, והוא מדרבנן מגזרה של י"ח דבר.

(מא) ואין המים שבתוכה טמאים מפני שהן מעורבין במי המקוה. כבר נאמר לעיל הלכה כ"א שאין השקה לו' משקים אלא למים בלבד (ושאר פרטי ההלכות, הם פשוטים בהלכות אבות הטומאה) ומה בא לאשמועינן הכא?

אמנם יש כאן חידוש בדין השקה, שבעוד המים מושקים, אם נגע בהם טמא, אינם נטמאים וחוזרים ונטהרים, אלא אינם נטמאים כלל, שההשקה במקוה מונעת מלהטמא (רבינו בפירושו מכשירין פ"ד מ"ח). שהרי אילו היו המים שבכלי נטמאים רגע אחד ומיד נטהרים מכח ההשקה, היה הכלי טמא מהמים הטמאים, ואת הכלי חרס אין המקוה מטהר והיה נשאר טמא (משנה אחרונה).

מה שאין כן, בטבילה: אדם טבול שנוגע בטומאה בעודו טבול נטמא, ואינו נטהר רק אחר שעוזב את הטומאה. ואין היותו טבול, מועיל לו להיות טהור ברגע מגע הטומאה כמבואר בתוספתא מכשירין פ"ב ה"ב, ובספרי (בספרא וספרי שלנו לא נמצא) המובא בר"ן נדרים עו'. (משנה אחרונה שם). והיינו שהטבילה היא

בכלים בין בקרקעות, אימתי בזמן שקדמו מי שפיכות אבל אם קדמו מי גשמים (מד) וירדו עליהן כל שהוא ממי שפיכות הכל טמא שמשקין טמאין שירדו לטהורים מטמאין בכל שהוא. השגת הראב"ד: ממי שפיכות הכל טמא. א"ל לא ידעתי טעם לזה ואולי מפני שמעשה שנפלו בתחלה הוחזקו גם הם במי שפיכות שכבר נשכחה נפילתם.

כז (מה) הטורף את גגו (מו) והמכבס את כסותו והרי הן מנטפים וירדו גשמים עליהן (מז) ורבו הנטיפות (מה) הרי רבו מי גשמים עליהן והנוטפים מהן טהורין.

שבעורו כנוס בכלי, הוא מקבל טומאה אף שלא החשיב את המים. וכן יש לפרש במה שכתב רבינו בפט"ו הלכה א' דמים שכלים מטמאים שלא לרצון. ובאמת יעויין מקדש דוד (סי' מ"ג סוף ס"ק ו') שמוכיח דלהלכה כלי טמא חושב משקה. אמנם דעת החזו"א (רי"ק מכשירין) בהא דכלי טמא חושב משקה, דכלי לאו דווקא הוא, אלא לשיטה זו דכלי חושב משקה הוא הדין כל מגע טומאה מועיל ללא רצון, ולפי זה להלכה כלי טמא אינו חושב משקה, כמבואר להלן פי"ב ה"ו.

לפי זה מיושב היטב, דכשיפא שהיו המי גשמים כנוסים בכלי או בקרקע נחשב לקבל טומאה ללא רצון להחשיב המים ולאמנם בקרקע בעי רצון אחר, והוא רצון בטומאה, כמש"כ רבינו בפט"ו ה"א, באמת רצון זה איכא הכא כנ"ל. אבל לענין הרצון להחשיב המים, י"ל דשווה לכווס בכלי, ולכן נטמא מהמי שפיכות. אבל ברישא שלא היו המי גשמים כנוסים, אלא באו לתוך מי שפיכות שהם מים מזהמים, לא חשיבא לקבל טומאה. ת. ר.ל.

כז (מה) הטורף את גגו. הרוחץ את גגו (הר"ש והרא"ש מכשירין פ"ב מ"ד).

(מו) והמכבס את כסותו. מים של רחיצת גג וכיבוס הבגד, דינם כמי שפיכות, שהם בחזקת טמאים, כהלכה כו' (רבינו בפירושו שם). אולם מדברי הר"ש והרא"ש נראה דלית להו בחזקת טמא, אלא מיירי ששטפם במים שידע שנטמאו.

(מז) ורבו הנטיפות. כלומר שמחמת שירד גשם על הגג נתערבו מי גשמים במים שבגג, וכעת נוטפים מי שפיכות יחד עם מי גשמים,

כמש"נ שם (ובמשנה מקואות פ"א מ"א ובמפרשים שם).

(מד) וירדו להם כל שהו ממי שפיכות הכל טמא, שמשקין טמאים שירדו לטהורים מטמאין בכל שהן. צריך ביאור, הא מבואר בדברי רבינו דמיירי גם במים שבקרקעות, ואיך יקבלו טומאה, הא דינם כמחוברים לקרקע, כנ"ל ה"ח.

ואמנם הרא"ש (מכשירין פ"ב מ"ג) חולק וכותב שדין זה מיירי דווקא בכלים אבל בקרקעות טהור מטעם מחובר.

ורבינו לטעמיה אזיל, שכתב להלן (פט"ו ה"א) שמים שבקרקעות מקבלים טומאה במגע לרצון. וצריך לומר שהמי שפיכות לא נפלו מאליהן, אלא שפכן מדעתו על המי גשמים, ודינו כרצון בטומאה, דהיינו רצון בביאת המי שפיכות על המי גשמים, כמבואר בדברי רבינו להלן שם (מקורות וציונים בגליון רמב"ם פרנקל).

אולם קשה דלכאורה חילוק דין זה נאמר רק במים שבקרקע, אבל במים שבכלים, אם הם עצמם לא הוחשבו לרצון לא שמענו דין מגע לרצון. ועיין מש"כ חזון איש מכשירין סי' ד' ס"ק א', ואפשר לאף מי שפיכות בכלי וכו', וי"ב.

ושמא י"ל דכבר שמים כנוסים מקבלים טומאה אף ללא רצון זה של 'החשבת המים', וי"ל שזה הכוונה בדין כלי טמא חושב משקה,

כח הסך שמן טהור ונטמא זה האדם וטבל והרי השמן על בשרו אם היה כדי סיכת (מט) אבר קטן (נ) הרי (נא) הוא טהור כשהיה מקודם, סך שמן טמא וטבל (נג) לא טהר השמן שעליו אלא אם נשאר ממנו (נג) משקה טופח הרי השמן בטומאתו ואם לא נשאר ממנו כדי להטפח ממנו בטל במיעוטו.

ואם חזינן שהטיפות רבו, אות הוא שמי גשמים רבו עליהם וביטלום. ואימתי הוא יודע אם רבו. בתחילה היה מנטף טיפות דקות, ועכשיו הוא מנטף טיפות עבות (תוספתא מכשירין פ"א ה"ו).

דין זה יסודו בהלכה כ"ו שאין מי גשמים נטמאים מן מי השפיכות שקדמו להם.

(מח) הרי רבו מי גשמים עליהם. משמע שאם היו מחצה על מחצה טמא, וכנ"ל הלכה כ"ו, וכן מפורש במשנה (מכשירין פ"ב ה"ו).

כח (מט) אבר קטן. הוא האצבע הקטנה מאצבעות היד (רבינו בפירושו עדיות פ"ד מ"ו. תוי"ט הקשה שלענין דין אחר, מצאנו שביאור 'אבר קטן' הוא אצבע קטנה שברגל תינוק בן יומו, ועיין ברש"ש).

(נ) הרי הוא טהור. כן כתב גם תוספות שאנץ (עדיות שם). אולם הראב"ד (שם) נקט שכדי אבר קטן בדיוק אינו בטל, ודינו כיותר מכדי סיכת אבר קטן. ורק פחות מכדי סיכת אבר קטן מתבטל לאדם.

(נא) הוא טהור כשהיה מקודם. ואע"פ שהיה בו יותר משיעור משקה טופח, כל שלא היה בו כדי שיעור אבר קטן הרי הוא טהור (כן מדויק מסיפא). והטעם שבפחות משיעור אבר קטן בטל ממנו שם משקה לענין שאינו מקבל טומאת משקין.

ואם חזינן ממה נפשך אם עומד לעצמו הרי נטמא מהאדם, ואי בטל לאדם הרי האדם טמא ואם כן השמן כמורה. ונראה שזה דורכא דהשמן מתבטל מדיון משקה הואיל והוא טפל לאדם אבל סוף סוף אינו חלק מהאדם, ולכן נשאר בטהרתו. י. ל.

אך עיין לשון תוס' שגז' ומאירי (עדיות פ"ד מ"ו) דהשמן טהור אגב טהרתו של האדם (אמנם לשונם קאי על בית שמאי, אך נראה דכ"ס וב"ה נחלקו רק בשיעור, ולא בשורש הדיון עיין שם), ומשמע שנטמא וחזר ונטהר אגב טהרת האדם. אך יש לחקור האם השמן נטמא טומאת משקין, ומועיל מה שמתבטל לאדם, שטבילת האדם יטהר את השמן. או דילמא שמן זה לא נטמא טומאת משקין, אלא טומאת האדם, כאילו הוא חלק מהאדם, וכעין הלכה כ'. וממילא פשוט דמהני צו טבילה כדין האדם. ועיין לשון מאירי בעדיות שם. ול' רש"י סוטה כ"ט ד"ה שכן במינו. ת. כ. ל.

אבל אם היה שמן יותר משיעור סיכת אבר קטן, נטמא השמן מהאדם, ולא מהני לשמן טבילה, ולא השקה כנ"ל הלכה כ"א. ונשאר השמן בטומאתו. אמנם האדם נטהר, כי שמן שהוא רוצה בו אינו חוצץ.

וכתב רבינו בפירושו (שם) שכאשר יוצא מהמקוה, חוזר השמן ומטמא את האדם. וקשה הרי אדם אינו נטמא ממשקה ראשון (מלאכת שלמה, ותוי"ט), ותירצו שמיירי שנגע השמן בידיו, ונטמאו טומאת ידיים (תוי"ט).

(נג) לא טהר השמן שעליו אלא אם נשאר ממנו משקה טופח. כי כיון שכבר חל בו טומאת משקין, אינו יכול להטהר מטעם

פרק ג

א (א) כבר ביארנו שאין האוכלין מתטמאין עד שיכשרו, ושכל אוכל שאינו מיוחד למאכל אדם אינו מקבל טומאה עד שייחדו לאדם.

ב אוכל שהוא מיוחד לאדם במקום הזה ואינו מיוחד לאדם במקום אחר במקום שהוא מיוחד בו אינו צריך מחשבה לייחדו לאדם ובמקום שאינו מיוחד בו (ב) צריך מחשבה לייחדו לאדם ואחר כך יקבל טומאה, וכל אוכל שסופו לטמא אדם וכלים אינו צריך הכשר.

שיעור משקה טופח. וטופח על מנת להטפח, פירושו שיש בגוף להטפח את כף ידו, באופן שכף ידו יוכל להרטיב את הכף השני.

ולפי זה מתבאר דמה שפסק הרמב"ם כאן הוא שיעור משקה טופח, ולא על מנת להטפח. וכן פסק רבינו בפירושו שם דלהלכה דדי במשקה טופח, וכן כתב בחזון איש (בגליונות הגר"ח).

ובעיקר דין שיעור משקין לקבל טומאה. עיין מה שנתבאר בפרק ד'.

ביטול לאדם, ובוודאי שלא יוכל להטהר מכח המקוה כנ"ל הלכה כ"א.

(נג) משקה טופח.. ואם לא נשאר ממנו כדי להטפח ממנו בטל במיעוטו. משמע שמה שאמר בתחילה משקה טופח, לאו דווקא ובעי טופח על מנת להטפח, (ספר חידושי רבינו חיים הלוי).

אולם אין זה הכרח דבאמת רבינו בפירושו (עדיות שם) מפרש בהדיא, דשמן שנמצא בגוף, ויש בכוחו להטפח את כף ידו, זהו

פרק ג אוכלים הצריכים מחשבה

באוכלין שאין במשקין, שהאוכלין אין צריכים מחשבה. ומבאר הר"ש (טבול יום פ"ב מ"ב) דמשקים צריכים מחשבה כשיצאו מעצמן וכן מי גשמים.

כלומר, המשקין כולם צריכים מחשבה, ודינם יבואר להלן, מפרק י' ואילך. אבל האוכלין אין צריך מחשבה אלא במקצתם. (אמנם משקה היוצא מהאדם, וחלב האשה מטמא ללא רצון, ועיין מקדש דוד סי' מ"ג ח', שמבאר מדוע אינו סותר לתוספתא שמשקין לעולם בעי מחשבה).

ב (ב) צריך מחשבה.

א (א) בפרק זה מבאר רבינו דין האוכלים הצריכים מחשבה. אמנם לעיל כבר נתבאר קצת מיני אוכלים הצריכים מחשבה. והם כרשינין (פ"א ה"ט), עור שלוק ושליא (פ"ב ה"ו). וכן נתבאר אופנים שהמחשבה מועלת בהם לעשותם אוכל, מיני משקים קרושים (בפרק א'), מינים שנתעכלו (פ"ב הי"ז).

רבינו לא הזכיר דין 'משקין' בפרק זה (אף שבפרק א' בבארו את המינים המקבלים טומאה, ובפרק ב' בבארו את דיני חיבור, ומיאוס, הרי הוא מבאר את דין המשקין), ובאמת בתוספתא (טבול יום פ"א) איתא חומר

ג (ג) יש אוכלין שצריכין הכשר ואינן צריכין מחשבה ויש שצריכין מחשבה ואינן צריכין הכשר ויש שצריכין מחשבה והכשר ויש שאין צריכין לא מחשבה ולא הכשר, כיצד כל האוכלין המיוחדין לאדם בכל מקום צריכין הכשר ואין צריכין מחשבה, דגים טהורים וחגבים טהורים בכל מקום (ד) ודגים טמאים וחגבים טמאים בכפרים הרי הן

דיבור: סתימת לשון רבינו משמע לכאורה שמועיל מחשבה ללא דיבור. והנה דעת תוס' (ב"מ מג' ב') לענין כמה דברים שנאמר בהם מחשבה, שהכוונה דיבור. וכתב התו"ט (כלים סוף פרק כ"ה) שלפי דבריהם בעי דיבור לייחוד כדי לקבל טומאה (עיין תפארת ישראל כלים שם, משנה אחרונה טהרות ח' ו'). ומעשה ללא דיבור, מהני לכולי עלמא (כריתות כא. עיין תפארת ישראל עוקצין פ"ג או' יט.).

מחשבת בעלים: אבל מחשבת אחרים שאינם בעלים אינו מועיל (משנה אחרונה עוקצין פ"ג מ"א. ותפארת ישראל שם אות יט.).

ג (ג) יש אוכלין שצריכין הכשר ואין צריכין מחשבה. יסוד הדינים דלהלן הם: א' דבר שסופו לטמא טומאה חמורה אין צריך הכשר. ב' דבר שאינו עומד לאכילה לא חשוב אוכל, לפיכך דבר האסור באכילה, פעמים שאינו חשוב אוכל. ודבר שאינו עומד כלל לאכילה אף אם הוא מותר אינו אוכל, כגון ירקות שדה וכיוצא בו.

ביטול המחשבה: אחר שהיה בו מחשבה להיות אוכל, אינו יוצא מתורת אוכל במחשבה אלא במעשה. שהמעשה מוציא ממעשה ומחשבה, אבל מחשבה אינה מוציאה לא מיד מעשה ולא מיד מחשבה (גמרא סוכה י"ד לענין כלים, ולענין ידות אוכלין. וכתב הט"ז או"ח סימן קנח' דהוא הדין לאוכלין. וכדבריו מפורש בתוספות בבא בתרא י"ט ב' ד"ה ותיפוק. ובסוכה י"ג ב' דה"ה באוכלין. ובסנהדרין מ"ח ד"ה נתנו).

והנה מצינו חילוקים במיני מאכלות אסורות שיש מהם שחשובים אוכל ויש שאינם וכלהלן. ומצינו שנחלקו הראשונים בביאור גדר ההלכות בזה, שדעת התוס' (בכורות י' א') שדבר שיש בו איסור אחד הוא אוכל, ואם יש בו שני איסורים אינו אוכל, וגם לדידהו במידי דדיחוי [-איסור] אחד, מ"מ אם מועטים אוכליהם בעו מחשבה.

דבר שסתמו לאוכל, אע"פ שלא היה בו מחשבה, מכיון שחל בו תורת אוכל, לא פקע במחשבה, אלא במעשה (תוס' נדה נ' א'. ח' הרשב"א והרמב"ן בבא בתרא פ' א'). וזכאמת בגמרא (נדה נ' ב') נראה לדבר שסתמו לאוכל, זה ע"מ נקרא מחשבה. ועיין להלן הלכה ג' צענין עוקצין עוד בכללים אלו.

ופשוט שההבדל בין איסור אחד לשנים אינו בדעת הנכרי, שהרי להם הכל מותר בשווה, אלא עד כמה הדבר נדחה בדעת ישראל.

אכן בר"ש והרא"ש עוקצין (פ"ג מ"ג) גבי חלב נבלה מוכח דלית להו האי חילוקא

מיוחדין לאדם וצריך הכשר ואין צריכים מחשבה, (ה) וכן (ו) (ז) חלב

א' חלב בהמה טהורה נבלה. ב' חלב בהמה טמאה שחוטתה. ג' נבלת עוף טמא, בשלושת דברים אלו יש שני איסורים בכל אחד, לפיכך לדעת תוס' צריך מחשבה. ולשיטת הר"ש והרא"ש אין צריך מחשבה בכרכין, כי הם נאכלים לנכרים, ויבואר כל דין במקומו (וכן יבואר שדברי הרמב"ם אינם מבוררים בדינים אלו, ויתכן דסבר כהר"ש).

(ד) דגים טמאים וחגבים טמאים בכפרים.. ואין צריכים מחשבה. משמע הא בכרכין צריך מחשבה. ולהלן השמיענו עוד שהדגים והחגבים הקטנים צריכים מחשבה.

גירסתינו וגירסת הר"ש הרא"ש הרע"ב (עוקצין פ"ג מ"ט) בהיפך, שהדגים טמאים וחגבים טמאים צריכים מחשבה בכפרים, משמע בכרכים אין צריך.

והנה טעמם של הדגים הטמאים והטהורים אינו חלוק זה מזה, כדהוכיח הבית מאיר יורה דעה סי' ק"ז. והוא הדין עוף טהור שחוט ונחור טעמם שווה. ובע"כ מבואר מכך שיש חילוק בין אכילת גוי לאכילת ישראל, דדבר הראוי לאכילת ישראל אף שרק מעט אוכלים אותו חשוב אוכל מחמת כך, אבל אכילת גוי לא מהני אלא אם כן רוב אוכלים אותו בכך.

(ה) וכן חלב. לענין מחשבה חלב כולל שומן (כ"כ רגמ"ה, רש"י, ותוס' בכורות י', ועיין להלן בדעת הרמב"ם), אבל לענין הכשר פשוט שחלב אינו כולל שומן כי רק החלב שאסור באכילה אין בו טומאת נבילות. וממילא הוא צריך הכשר (וכ"כ משנה אחרונה עוקצין פ"ג מ"ט), אבל שומן הואיל ויש בו טומאת נבילות אינו צריך הכשר שהרי סופו לטמא טומאה חמורה.

במספר האיסורים [ובאמת רש"י בכורות מביא כבר את שני הדרכים אלון] ולשיטתם בכל דבר תלוי אם עומד לאכילה אצל הגוי [עכ"פ] או לא, ואין נפק"מ בין איסור אחד לשנים, מיהו גם לשיטתם דווקא דבר המותר לגוי חשוב אוכל, ומשום דאכילת הגוי מחשבת שם אוכל בדבר העומד לכך, אבל בשור מן החי האסור לגוי, לא חשיב אוכל מחמת איסורו (כן משמע ברש"י בכורות י' א' ד"ה נבלת בהמה טהורה).

נבלת בהמה טמאה, צריך מחשבה לשני השיטות. והנה לטעם דב' איסורים צריך מחשבה מובן שפיר, דהכא איכא תרתי, איסור נבלה, וטמאה. אך לטעם שתלוי בכמות בני אדם האוכלים אותו מה נפק"מ בזה בין טהורה לטמאה, שחוטתה ונבלה.

ויש לומר, שבטמאה שחוטתה, מבאר רבינו שמחשבת השוחט שהנכרי יאכלנו, מחשיבו כלפי נכרי. ומה שנבלת טהורה הוי אוכל יותר מנבלת טמאה, מפרש רש"י (בכורות י' א'), שבהמה טמאה סתמא לאו לאכילה קיימא דמאיסא. כלומר גם הנכרים אוכלים יותר בהמות טהורות מטמאות (-במקרה, ולא מפני טהרתם). ולכן דווקא נבלת טמאה צריך מחשבה.

וואכתי קשה, ה' אי בשחיטת טמאה מהני מחשבת השוחט להאכיל לנכרי, מדוע ישראל או נכרי שנחצה להאכיל לנכרי לא מהני, כלהלן הלכה ד', והא איכא מחשבה זו (באמת עיין להלן י"א אליבא דהרמב"ם דנחירה לאכילה מועיל בשחיטה. אבל ז"ע מגמ' חולין). ב' איך נאמר דבהמה טמאה מאיס לנכרי, הרי הם מחזקים דבר אחר (קו' תוס' בכורות י') וז"ע.

אמנם יש כמה דברים דנפקא מיניה בין שני השיטות הנ"ל.

(ו) **חלב בהמה טהורה שמתה צריך הכשר.** דווקא חלב אבל בשר הטהורה שמתה אין צריך הכשר כלהלן, והטעם מפני שסופו לטמא טומאה חמורה, היינו טומאת נבלות, אבל החלב טהור מטומאת נבלות, לפיכך דינו ככל אוכל דצריך הכשר.

לפי זה חלב חיה טהורה אין צריך הכשר כמו בשרה, שהרי בדין טומאת נבלות חלבה שווה לבשרה, שיש בשניהם טומאת נבלות, כמש"כ רבינו בהלכות אבות הטומאה (פ"א ה"ה) וז"ל: אבל בהמה טמאה והחיה בין טמאה בין טהורה אחד בשרה ואחד חלבה לטומאה ומטמא אדם וכלים בכזית כבשר הנבלה, עכ"ל. ואם כן גם בבשר גם בחלב איכא טומאה חמורה (פשוט. וכ"כ מלאכת שלמה עוקצין פ"ג מ"ג בשם הר"א אליהו מפארי"ש), וכן בבהמה טמאה אין חילוק בין בשר לחלב לענין הכשר, וזה מתבאר בהדיא בלשון רבינו.

(ז) **חלב בהמה טהורה שמתה צריך הכשר.** המקד"ד (סי' מג א) מקשה הלא הוכשר בדמה, דדם נבלות מכשיר, כדברי הרמב"ם (הלכות אבות הטומאה פ"א ה"ד), ומתרץ דמיירי שלא יצא דם, ומה שנגע דם שבעורקים ונימין שבבהמה בבשרה מבפנים הוא בית הסתרים יעו"ש.

ויש לעיין הא דינא הוא דאוכלא כמאן דמיפרת דמי ואינו בית הסתרים, ויש ליישב בד"א דהדם אינו נוגע בבשר בעצמו אלא בנימין שבבשר, והנימין אינם יד לבשר ולא שומר לבשר.

(ח) **ואינו צריך מחשבה בכל מקום.** דין זה תמוה מאד, מאי שנא מכל חלב, שמבואר להלן שצריך מחשבה בכפרים. ואפילו חלב שחוטה שלענין איסור אכילה הוא קל מהנבלה, בכל זאת חלב שלה אינו מטמא בכפרים ללא מחשבה, וצ"ע טובא.

המשנה אחרונה (עוקצין פ"ג מ"ג) כתב שכמדומה טעות סופר הוא מה שכתוב 'בכל מקום', וצריך לומר בכרכים. וכ"כ תפארת ישראל (שם משנה ב'). אמנם כדברי רבינו מפורש בתוספתא עוקצין פ"ג ה"ב, מכך נראה שאינו טעות סופר.

וטעם הדבר הוא שרק בבשר הנאכל לישראל, שאז הוא מנקר את החלב ומשליכו אזי אין שימוש בחלב כי אם בכרכין. אבל דבר שאף הבשר אסור לישראל, והוא מאכילו לנכרי, הרי הנכרי אינו מנקר (כמפורש חולין צד) ומה שיין חילוק בין בשר לחלב. ולכן כשם שהבשר נאכל גם בכפרים, כן החלב כמוהו כי נאכל עמו (שוהם וישפה. וחזו"א עוקצין סי' ה', וסברא זו נראה מלשון התוספתא). ולפי זה על כרחך דסובר הרמב"ם שאין דין השומן כדין החלב, אלא דין השומן שאין צריך מחשבה אפילו בכפרין.

והנה להלן גבי ואלו שאין צריכין לא מחשבה ולא הכשר, יש גורסים חלב בהמה טמאה בכרכים, משמע שחלוק בשר מחלב לענין טמאה. והרי לפי מה שנתבאר אין מקום לחלק בטמאה בין בשר לחלב לענין מחשבה, וכל שכן לענין הכשר כמו שביארנו בדיבור הקודם. אלא על כרחך הוא כמו שכתב כסף משנה, דגרסינן חלב בהמה טהורה בכרכים.

והנה שיטת רש"י היא דלא כהרמב"ם, אלא ס"ל דגם במתה צריך מחשבה על החלב בכפרין. ולפי שיטת תוס' שהבאנו בתחילת ההלכה, יוצא הדין דחלב נבלה, צריך מחשבה בכל מקום, היות ויש ב' דיחויים, איסור נבלה וחלב. אבל לשיטת הר"ש שם שהכל תלוי במציאות יהיה הדין שבכרכים א"צ מחשבה, ובכפרים צריך מחשבה כדין חלב שחוטה ונכ"ט וכנ"ל. צעוקצין פ"ג מ"ט משמע דרק בחלב טמאה הנכרי מחשבה, אבל בחלב טהורה נבלה לאיירי שם משמע ש"ס מחשבה אפילו בכפרים. וכן ממה שצ"ע שני הדינים התלויים

בהמה טהורה שמתה צריך הכשר (ח) ואין צריך מחשבה בכל מקום, ואלו צריכין מחשבה והכשר (ט) בשר (י) הפורש מן החי בין מן האדם בין מן הבהמה בין מן העוף (יא) ונבלת העוף הטמא (יב) וחלב בהמה טהורה שחוטא בכפרים אע"פ שהוכשר בשחיטה צריך (יג) הכשר שני אחר המחשבה, ושאר כל (יד) ירקות השדה (טו) כגון הבצלים הקשים

בשאלה זו, לא הצריכו הר"ש והרא"ש מחשבה, כלהלן, שמע מינה דלית להו טעם התוספות.

(ט) **בשר הפורש**. דוקא בשר, אבל אבר אבר שלם הפורש מטמא טומאה חמורה לפיכך אין צריך הכשר (כסף משנה).

(י) **הפורש מהחי**. מיירי דווקא אם פירש שלא על ידי האדם, אבל אם חתכו האדם בכוונה, דינו חלוק. ויבואר בהלכה ט'.

(יא) **נבלת העוף הטמא**. יתכן שתיבת בכפרים האמור על החלב הולך גם על עוף. אבל יותר משמע שבעוף גם בשווקים צריך מחשבה, וכפרים הולך רק על חלב. ויותר מוכח כן מדברי רבינו בהלכות אבות הטומאה (פרק ג' הי"ד) שם כתב בסתם, שנבלת עוף טמא צריך מחשבה (כן כ' המשנה אחרונה).

הר"ש והרא"ש בעוקצין (שם) כתבו שרק בכפרים צריך מחשבה. אולם דבריהם צ"ע, כי במשנה בטהרות (פ"א מ"ג) סתם התנא שנבלת עוף טמא צריך מחשבה, ולא תנן 'בכפרים'. משמע אף בכרכים צריך מחשבה. וכ"כ מלאכת שלמה (עוקצין פ"ג מ"ב).

לפי שיטת תוס' המובא בתחילת ההלכה, דכל שיש בו שני איסורים [דיחויים] צריך מחשבה, אם כן נבלת עוף טמא צריך מחשבה גם בכרכים (משנה אחרונה עוקצין שם).

והר"ש והרא"ש שכתבו שאין צריך מחשבה בכרכים ס"ל דשני איסורים אינו גורם דבעינן מחשבה.

ולמש"נ דעת הרמב"ם אינו מבורר, או דס"ל כהר"ש דבכרכים א"צ מחשבה, או דס"ל שבכל מקום צריך מחשבה וואכתי אין הכרח דסבר כהכלל של תוס', דדילמא דעי מחשבה משום שאינו נאכל כל כך.

(יב) **חלב בהמה טהורה שחוטא בכפרים**. לאו דווקא חלב האסור באכילה, הוא הדין שומן המותר באכילה, צריך מחשבה בכפרים מפני שאינו נאכל כל כך, וצריך הכשר אחרי המחשבה (רבינו גרשום, רש"י, תוס' בבכורות י"ג). ולדעת רבינו דין השומן כדין הבשר, כמש"נ לעיל.

ובכרכים, אין צריך מחשבה בחלב, ממילא אהני לה הכשר דם שחיטה (כנ"ל פ"ב ה"ז), וא"צ לא מחשבה ולא הכשר שני (מפרשי המשנה עוקצין פ"ג מ"ג). ויתכן שהוא כתוב גם בדברי רבינו להלן).

(יג) **הכשר שני אחר המחשבה**. והיינו דשחיטת הטהורה, אינו מועיל בה כמחשבה כלהלן הלכה ד', שהרי עיקר השחיטה היא לאכול את הבשר, ואין ממעשה השחיטה ראייה על רצונו בחלב, כי אם על רצונו בבשר. ולהלן דמהני השחיטה בתורת מחשבה מיירי בבשר.

(יד) **ירקות השדה**. שגדלים ללא זריעה (תפארת ישראל).

(טו) **כגון הבצלים הקשים ביותר והפטריות**. יש גירסא במשנה (עוקצין פ"ג מ"ב) החלב בכפרים ושאר ירקות שדה

ביותר והפטירות וכן חגבים ודגים קטנים צריכין מחשבה בכפרים, (טז) עולשין שזרען לבהמה ונמלך עליהן לאדם אינן מקבלין טומאה (יז) עד שיחשוב עליהן אחר שיתלשו שמחשבת חיבור אינה מחשבה, (יח) עולשין שליקטן לבהמתו והדיחן ונמלך עליהן לאדם צריכות (יט) הכשר שני אחר המחשבה וכן כל כיוצא בזה, (כ) האלל אם חשב עליו לאכילה מקבל טומאת אוכלין, ואם לאו הרי הוא כעץ ואינו מקבל

כבר חייל עליהו תורת אוכל ומאי מהני שלקטן השתא לבהמתו, הלא אין מחשבה מוציאה מיד מעשה. ותירצו דמירי שגם זרען לבהמה [וקמ"ל בהך בבא דלא מהני ההכשר עד שיוכשר לאחר שייחדו לאדם]. עוד תירצו דאף שיש לזה תורת אוכל מכל מקום אין ההכשר מועיל בטרם ייעדו למאכל אדם. והרש"ש והחזו"א (מכשירין ט' ח') תמהו בזה, אמאי לא מהני ההכשר כיון שחשוב אוכל, ויישבו שמה שהיה מיועד לאדם לפני הכשר אינו מועיל שיחול בו תורת 'קבלת טומאה', ואפילו 'שם אוכל' עדיין לא חל בו לגמרי, מטעם שהיה מחוסר הכשר, דהא פירות שלא הוכשרו כמי שלא נגמרה מלאכתן דמי [ויעויין קידושין נט' ב' דמדמי בגמרא חלות שחל בהכשר לחלות שחל מחשבה, לענין זה דבעי מעשה לבטל חלות זה, משמע כסברת הרש"ש], ולפיכך יכול לבטלה מתורת אוכל על ידי מחשבתו, וכן אם יפסל מאכילת אדם, יבטל מדין אוכל אף להראב"ד, ולפי זה צידדו שאפילו לקטו לאדם וחשב עליו לבהמה לפני הכשר מהני מחשבתו לבטלו מתורת אוכל.

(יט) הכשר שני אחר המחשבה. דהכשר לא מהני לפני מחשבה, בדבר שאינו אוכל ללא מחשבה, לפי שאין ההכשר מועיל רק באוכל.

(כ) האלל. הוא בשר טוב והגון אלא שהוא נשאר דבוק בעור, בשעה שהפשיט את העור, מן הבשר בסכין. והטעם שהוא צריך מחשבה,

והשמרקעים והפטירות.. הרי אלו צריכין מחשבה והכשר. ומפרש רבינו: 'שמרקעים' הם הבצלים הקשים.

אמנם גירסתנו וגרסת הרע"ב חוץ משמרקעים ופטירות. לפי זה שני אלו אינם צריכים מחשבה (עיין שינויי נוסחאות שבמשניות, ונוסח המשנה הכתוב בכסף משנה).

(טז) עולשין שזרען לבהמה. אבל סתם עולשין מקבלים טומאה, או מפני שמיוחדים לאדם, או שהם מיוחדים לשניהם גם לאדם וגם לבהמה (תוס' נדה נ').

(יז) עד שיחשוב עליהם אחר שיתלשו. ואם חשב אחר שנתלשו, מהני מחשבתו, אע"ג שבשעת זריעה חשב עליו לבהמה.

וצ"ע הא מחשבה אינה מוציאה מיד מחשבה, כמו שהבאנו בהלכה א'.

ויש לומר דדווקא מחשבה שקבעה בו דין לטומאה, אין המחשבה יורד במחשבה, דמחשבה כזו שקבעה דין, חשובה כמעשה, אבל דבר המיועד לבהמה אינו מקבל טומאה, אם כן מחשבה לבהמה לא קבעה בו דין טומאה, ולכן מתבטל במחשבה (כן מתבאר מגמ' קידושין נט' ב' שאני מחשבה דטומאה דכי מעשה דמי, אך לכאורה ר"ל שם פליג וס"ל שכל מחשבה אינו מתבטל במחשבה).

(יח) ועולשין שלקטן לבהמתו. הקשו תוס' (נדה נ') הלא כיון שזרען לאדם או בסתמא

טומאה, וכן העצמות המחוברין בבשר והגידים והמקומות הרכים מן הקרנים ומן הטלפים, והכנפים והנוצה והמקומות הרכים מן הצפרנים ומן החרטום המובלעין בבשר צריכין מחשבה והכשר, ואלו שאין צריכין לא מחשבה ולא הכשר, נבלת בהמה טהורה בכל מקום ונבלת העוף הטהור (כא) וחלב בהמה טהורה בכרכים אין אחד מאלו צריך מחשבה לפי שהן מיוחדין למאכל אדם ואינן צריכין הכשר מפני

כשיעור (חולין קכא). וכסף משנה לקמן פ"ד ה"ד). ולכאורה אם מועיל בו צירוף, הוא הדין מועיל לו מחשבה להיות אוכל בפני עצמו (עיין רש"י חולין קכא ד"ה באנפי נפשה) וצ"ע.

(כא) חלב בהמה טהורה בכרכים. מפרש הכסף משנה, דהא דכתב רבינו דאין צריך הכשר לפי שסופו לטמא טומאה חמורה, לא קאי על דין זה, שהרי חלב טהורה אין בו טומאת נבלות, אלא טעם הדין לפי שהוכשר בשחיטה.

יש שאין גורסים ברמב"ם כאן חלב בהמה טהורה בכרכים, אלא גורסים טמאה. ולפי זה מבואר לשונו שנתן טעם שמטמא טומאה חמורה, וזהו רק בחלב טמאה. וכן כתב רבינו בפירושו (עוקצין פ"ג מ"ג).

והנה נבלת טמאה צריך מחשבה בכל מקום כלהלן בסוף הלכה זו, ואי בשרה בעי מחשבה כל שכן חלב שלה, וקשה איך כתב כאן שא"צ מחשבה (עיין רש"י עוקצין פ"ג מ"ג שמתרץ דלהלן מיירי במתה מאליה, וזו צריך מחשבה גם לבשר וגם לחלב, והכא מיירי בנחירה בידיים דזה נאכל טפי וא"צ מחשבה בבשר אלא על החלב. אמנם בבכורות י' א' חזר בו הרש"ש, והוכיח דלא כחילוק זה). אלא צ"ל דהכא מיירי בשחוטה (דהא לא קאמר נבלה) ולכן אין צריך מחשבה, כלהלן הלכה ד' דשחיטה הוי כמחשבה.

כי בחתיכתו והנחתו עם העור ביטלו מתורת בשר [באופן שהוא פחות מכזית (חולין קכד' א')]. ומבואר שדי במחשבה להחשיבו לתורת אוכל.

בשר הנשאר עם העור ללא חתיכת אדם, כגון שחיה נשכתו ונשאר בעור מעט מן הבשר מקבל טומאת אוכלין בפני עצמו, ואינו צריך מחשבה, כמבואר בגמרא (חולין קכא' א'). ואמנם לענין טומאת נבלות נקטינן (הלכות אבות הטומאה פ"א ה"א) דאין בו אף טומאת נבלות. ועיין תוס' הרא"ש חולין קכא' א' שמדוייק מדבריו דאף איסור נבלות אין בו, דלאו שם בשר עלה. ולפי זה נפיק לן הלכתא גבירתא ש"אין לקבוע את התרומות ומעשרות באוכל הנשאר דבוק עם הקליפה [בקליפה שאינה ראויה לאכילה] דלאו שם פרי עלה. ויש לעיין בהשאירו במכוון על דעת לקבוע עליו מעשר, דיעויין חזו"א סי' רי"ד דמהני מחשבה בשעה שמקלף לשם שיאכל הבשר הדבוק, להחיל על זה שם בשר, ויש לעיין במחשבה למעשר (בזמן הזה) אי הוי כמחשבת אכילה, ומסתברא דלא. ואם כן יש להחמיר בזה, וכל זה באין בו כזית.

ועיין להלן פרק ד' הלכה ד' עוד בדין אלל.

יש בגמרא 'אלל' נוסף, רש"י פירש שהוא גיד הצוואר, ותוס' פירשו שהוא בשר מת. אלל זה זה אינו מקבל טומאת אוכלין בפני עצמו רק באופן של צירוף לאוכל גמור שאין בו

שסופן לטמא אדם וכלים בכזית וכל המטמא טומאה חמורה אינו צריך הכשר, (כב) ואלו צריכים מחשבה ואינן צריכין הכשר נבלת העוף הטהור בכפרים (כג) ונבלת בהמה טמאה בכל מקום (כד) והוא שחישב על פחות מכזית אבל כזית אב טומאה הוא.

ד ישראל ששחט בהמה טמאה לנכרי ושחט בה שנים הרי זו מתטמאה טומאת אוכלין (כה) כל זמן שהיא מפרכסת (כו) ואין צריכה

דהיינו איסור נבלה, ואיסור חלב, אם כן צריך מחשבה גם בכרכים. והר"ש והרא"ש לא ס"ל ככלל זה דתוס'.

(כב) ואלו צריכים מחשבה.. נבלת בהמה טמאה. בתחילת ההלכה נתבאר דלתוס' הטעם דבעי בזה מחשבה, הוא משום דאיכא ב' דיחויים, איסור נבלה וטמאה. ואילו להחולקים על תוס', טעם הדין מפני שטמאה אינו נאכל כל כך, ונבלה טהורה דאין צריך מחשבה (דרך חלב נבלה טהורה בכפרים צריך הכשר, כמבואר בתחלת ההלכה) הוא משום שטהורה נאכל טפי מטמאה.

(כג) נבלת בהמה טמאה. או חיה טמאה (תוס' יו"ט עוקצין פ"ג מ"ג, וכנ"ל ד"ה חלב בהמה טהורה).

(כד) וחוא שחשב על פחות מכזית. וכי תימא אם כן מה נפקא מיניה, הרי פחות מכזית אינו מטמא טומאת אוכלין עד שיהיה בו שיעור כביצה בלא קליפתה, כלהלן פרק ד' הלכה א'. יש לומר דנפקא מיניה לדין צירוף, כמו שיבואר בהלכה ו'.

עור הנבלה ששלקו יש בו טומאת אוכלין ואין בו טומאת נבלות, כמבואר בגמרא (חולין עז' ב'). ולכאורה צריך הכשר אחרי השליקה.

ד (כה) כל זמן שהיא מפרכסת. בגליון מהרש"א (חולין קכא' א') כתב מאחר שהמפרכסת היא כחיה לכל דבריה כדאיתא

אמנם כבר נתבאר שהדבר צ"ע, דהא בלשון רבינו משמע שדין זה הוא דווקא בחלב ולא בבשרה. וקשה הא לענין הכשר וודאי אין לחלק, שהרי בין החלב בין הבשר מטמאים טומאה חמורה (ורק בטהורה נתמעט חלב מטומאת נבלה), ולענין מחשבה נמי, אי חלב א"צ מחשבה כ"ש בשר. ועוד שנתבאר לעיל ד"ה ואינו צריך טעם הדין דלעיל, שחלב טהורה שמתה א"צ מחשבה, הוא שבדבר אסור אין חילוק בין בשר לחלב.

לפי זה אי אפשר שהגירסא כאן חלב טמאה, כי בטמאה אין לחלק בין בשר לחלב. אלא לפי זה לעולם דין הבשר והחלב, הוא כדין נבלת טמאה שצריך מחשבה בכל מקום. והגירסא כאן חלב טהורה. ואמנם דין חלב טהורה הוא מוסכם לכל הגירסאות שהרי נלמד ממה שכ' רבינו לעיל דרך בכפרים צריך מחשבה משמע דבכרכים א"צ מחשבה, וממילא מועיל לו ההכשר שבשחיטה, וכן גרס הכסף משנה ברמב"ם.

דעת הר"ש והרא"ש (עוקצין פ"ג מ"ט) שחלב בהמה טמאה צריך מחשבה אפילו בכרכים, כמו נבלת בהמה טמאה. וכ"כ בחי' הרמב"ן, הרשב"א, הריטב"א (נדה נ' ב'). ולשיטה זו יש לעיין בנשחטה על ידי ישראל, האם יועיל השחיטה להכשיר את החלב, כמו בהלכה ד'.

ולפי שיטת תוס' המובא בתחילת ההלכה, יוצא שחלב טמאה כיון שיש בו שני דיחויים,

באר טהרה. הלכות טומאת אוכלין פרק ג החיים מה

בגמרא (חולין ל' א'), על כרחך שטומאת אוכלין שבה, הוא רק מדרבנן.

וממילא וודאי מקבלת טומאה מן התורה, ונבאר הדברים.

לכאורה הוא הדין לענין בהמה ועוף טהורים שנשחטו (עיין לעיל פרק ב' הלכה ו'), בשעה שמפרכסים יהיה טומאתן רק מדרבנן. מיהו לשון רבינו לא משמע כן, אלא על כרחך דעת הרמב"ם שאף שחיטה שאינה מתרת מועיל לקבל טומאת אוכלין מן התורה, ואף שהיא עדיין מפרכסת. ובאמת מצאנו שנחלקו בדבר בעלי התוספות, וכמו שיבואר בס"ד.

תוס' בחולין (ב' ב' ד"ה ובמוקדשין) בתירוק ב', כתבו בהדיא שלענין טומאה אף שהיא נחשבת כ'חיה', חשיבא 'אוכל' ומקבלת טומאה. ומבואר בדבריהם שכן הדין בין בשחיטה כשרה, בין בישראל ששחט טמאה ועכו"ם טהורה אם שחט בו רוב שנים, היינו הדין המבואר בהלכה זו. ונראה כוונתם שהטומאה מן התורה, וכמש"נ אליבא דהרמב"ם.

דהנה תו' בחולין (ב' ב' בתירוק א') ס"ל שהמפרכסת היא כ'חיה' ולכן כתבו דלא שייך בה טומאת אוכלין, ולא רק בשחיטת עכו"ם אלא גם בשחיטה כשרה המתרת באכילה כתבו כן, וכן מבואר בתוס' בכורות (ל"ב א' בתי' א'), ולפי זה צ"ל שטומאת המפרכסת הוא רק מדרבנן.

ויש בבעלי התוספות שיטה שלישית בדין מפרכסת, שיטת ר' שמעון מנייבילא זצ"ל (מובא בתוס' תמורה ל"ב א' ד"ה הא, ב"ק ע"ו א' ד"ה שחיטה. תוס' הרא"ש חולין פ"ד א'. וכן בתוס' שם בשם ר' שמעיה) שמחלק בדבר, דאם היה בה שחיטה כשרה הרי היא כמתה אף כשהיא מפרכסת, ואם היה בה שחיטת עכו"ם בטהורה וישראל בטמאה שלא הועילו להתירה, דינה כחיה לכל דבריה.

והנהגה הגאון רע"א סם מקשה על תי' זה דס"ל שהמפרכסת היא כחיה גם לענין טומאה, והא' בהדיא תניא בחולין קכ"א ב' שהשחטה מטמאה טומאת אוכלין בעודה מפרכסת. ועל כרחך צריך ליישב על פי דברי בנו ז"ל בגליון מהרש"א הנ"ל, דהתם בדבריהם מיידי רק מדרבנן, ותוס' מיידי דלאורייתא, כמבואר סם דמיידי בגזרה אטו טומאה זו, והלא אין גזרה לגזרה.

ובחי' הריטב"א (חולין פ"ד א') כתב על שיטה זו 'וכן עיקר' (ועיי' שם בחי' הרמב"ן מש"כ בשיטה זו).

וכן נראה בתוספות בחולין קכח' א' ד"ה בהמה שכתבו וז"ל: בעלי חיים כי נמי הוי 'אוכל' כגון בן פקועה (וכן ההלכה בבן פקועה, כנ"ל פרק ב' ה"ו) איכא למ"ד דלא מקבל טומאה. עכ"ל.

ולשיטת ר' שמעון אין פירושו שבהיה בשחטה גמורה, דין המפרכסת כ'חיה', ואפילו הכי מקבל טומאה, אלא מצי סברי כתוס' חולין קכ"ח א' ש'חי' מופקע לעולם מטומאת אוכלין, אלא ס"ל ששחיטה המתירתו מחשיבתו למת, דבזה לא נאמר המפרכסת היא כחיה.

מבואר מדבריהם שאם מפרכסת כ'חיה' לא יועיל לה מה שנחשב 'אוכל' שתקבל טומאה מן התורה. כי 'חי' מופקע מטומאה, ואפילו הוי אוכל [ועיין קובץ שיעורים חולין סק"ב].

הכלל. יש ג' שיטות בדין מפרכסת. שיטה א' (תוס' חולין ב' ב') דגם בשחטה גמורה היא עדיין כחיה, ולא שייך בה דין טומאה אלא מדרבנן. שיטה ב' דגם שחיטה פסולה הוי כחי, ובכל זאת טומאתה מדאורייתא, וכן נראה דעת הרמב"ם. שיטה ג' (ר' שמעון מייניבילא) שמפרכסת שהיה בה שחיטה כשרה היא כמתה, ולכן טומאתה מן התורה, ובשחטה שאינו מתירה כגון שחיטת עכו"ם,

והנה מצאנו חולקים על שיטה הנ"ל מתרי טעמי. יש חולקים דס"ל שאף שהיא 'חי' בכל זאת מקבל טומאה מן התורה. ואחרים חולקים וס"ל שמפרכסת בשחיטה כשרה אינה כ'חי',

מחשבה שהרי ישראל שחטה לאכילת העכו"ם ואין לך מחשבה גדולה מזו (כז) ואינה צריכה הכשר לפי שסופה לטמא טומאה חמורה, שחט בה אחד (כח) או שנחרה (כט) אינה מטמאה טומאת אוכלין, וכן עכו"ם ששחט בהמה טהורה לישראל ושחט בה שנים או רוב שנים מתטמא טומאת אוכלין כל זמן שהיא מפרכסת ואינה צריכה הכשר, שחט בה אחד או נחרה אינה מטמאה טומאת אוכלין והרי היא (ל) כשאר הנבילות. השגת הראב"ד: או נחרה אינה מטמאה. ה"א י"ס לנו קושיא בזה עכו"ם שנחך בהמה טהורה ומפרכסת אחרי אין בה טומאה של כלום אי משום דמפרכסת הרי אמרו שהפרכוס אינו מוציא מידי טומאת אוכלין ואי משום שאין בה מחשבה הרי אמרו נבלת בהמה טהורה בכל מקום אינה צריכה מחשבה ואולי נאמר בשביל שנחרה לישראל דהויא לה כמי שנחרה לאבוד אבל אם נחרה סתם או שמתה מאליה מטמאה טומאת אוכלין במחשבה עוד י"ס לומר נחירה כל זמן שמפרכסת אין מיתתה ניכרת שתעשה אותה אוכל מפני שהיא כאלה שנתעלף או כמי שנבעת ונפל אבל שחיטת שנים או רובן מיתתה ידועה היא ואף ע"פ שמפרכסת אוכל היא.

ה החותך בשר מאבר מן החי של בהמה ואחר כך חישב עליו צריך הכשר, (לא) חישב עליו ואחר כך חתכו אינו צריך הכשר מפני שמטמא טומאה חמורה כנבילה וכל המטמא טומאה חמורה אינו

מיהו יש מקום לפרש את דברי רבינו, שא"צ לחשוב לפי שכבר חשב, ולפי זה להרמב"ם בעי מחשבה בין מפרכסת בין אחר מותה ודינה כדין נבלת בהמה טמאה.

(כז) ואינה צריכה הכשר לפי שסופה לטמא טומאה חמורה. בספר ליקוטי הלכות (חולין כא' ב') כתב: נקטינן לדינא שצריכה הכשר מים לקבל טומאה (כמפורש בגמרא חולין קכא). והטעם כי אין הכרח שתטמא טומאה חמורה כשתמות, כי יכול לחתכה חתיכות פחות מכזית, ולא יהיה בה טומאת נבלות. ולהרמב"ם אין צריך הכשר (נגמרא חולין קכא) מפורש לכאורה שצריכה הכשר. הכס"מ מיישב את שיטת רבינו על יסוד דברי חוס' חולין קכא' ב' ד"ה ולהעמידה, שכתבו שיש סוגיא החולקת על סוגיא חולין עיי"ש, ופסק הרמב"ם

המפרכסת היא כחיה (ותלוי במחלוקת אם שייך טומאה דאורייתא ב'חי' כנ"ל, או טמאה רק מדרבנן. דהר"ר שמעון לא מירי מדין טומאה בשחיטת עכו"ם).

(כז) ואינה צריכה מחשבה. בגמרא (חולין קכא') איתא דצריך מחשבה, ומלשון רש"י שם ד"ה שונין משמע דלענין אחר מיתתה די במה ששחטה סתם, שזהו מחשבתה, אבל לענין זמן פירכוסה צריך מחשבה להדיא (ואילו ישראל בטהורה א"צ גם בעודה מפרכסת). אבל מדברי הרמב"ם נראה דמפרש: 'צריכה מחשבה' לאפוקי שלא ישחטנה לכלבים, ואין נפק"מ בין עודה מפרכסת לאחר מיתתה, אבל אין צריך מחשבה להדיא [עיי' חזו"א עוקצין סי' ה' ז'].

כאורה סוגיא. אמנם לרש"י ותוס' אין הסוגיות סותרות, ואין חולק על הסוגיא בחולין.

(כח) או שנחרה. היינו שחתך בצוארה שני סימנים או רוב שנים בסכין פגומה, או בדרסה והגרמה (ר"ש טהרות פ"א מ"ה. ואמנם תוס' חולין קכ"א ב' ד"ה נחרה, חולקים עם הר"ש בפירוש מילת נחרה. אבל הדין אמת ששחיטה פסולה אינו מועיל לטומאת אוכלים בדין זה, שכן דין זה מפורש בגמרא חולין שם).

דברי הראב"ד אינו מובן, הא מפורש בגמרא (שם) דבעי מעשה שחיטה כדין שחיטה, ואפילו בדיקת סכין בעי.

(כט) אינה מטמאה טומאת אוכלין. היינו בעודה מפרכסת אבל לאחר מיתתה מטמא. דהא שחט לאכילת נכרי ואין לך מחשבה גדולה מזו. רש"י חולין קי"ז ב'.

(ל) כשאר הנבלות. קשה מאד הרי נבלת בהמה טהורה אין צריך מחשבה, והנדון דבעי שחיטה הוא רק בכדי שיקבל טומאה כבר מזמן שחיטה אף שעדיין לא מתה אלא היא מפרכסת, וצ"ע.

ה (לא) חישב עליו ואחר כך חתכו אינו צריך הכשר מפני שמטמא טומאה חמורה. אבר מן החי מטמא טומאה חמורה כנבלה, בשר מן החי אינו מטמא טומאה חמורה. לפיכך אם נעשה אוכל רק משנעשה בשר, דהיינו שחישב עליו אחר שנחתך הבשר מן האבר, אינו כטומאה חמורה וצריך הכשר. ואם נעשה אוכל בעודו אבר, א"צ הכשר, כדין הטמא בטומאה חמורה.

ובשר זה שחשב עליו ואחר כך חתכו, אע"ג שעכשיו אחרי שחתכו כבר אינו מטמא טומאה חמורה, מ"מ ס"ל להרמב"ם דא"צ הכשר כיון שהיה מטמא טומאה חמורה בתחילה (ים של שלמה).

דעת הראב"ד שחשב ואחר כך חתך אינו מקבל טומאה, אלא אם כן הוכשר במים לפני שחתך, אבל ללא הכשר אינו מקבל טומאה ואף לאחר שהוכשר אינו מקבל טומאה משום שכעת שחתך את הבשר כבר אינו מקבל טומאה חמורה, ומה שהיה מטמא טומאה חמורה אגב האבר מן החי, ס"ל ללא הוי כדון סופו לטמא טומאה חמורה, מטעם 'מעשה עץ שימש', יעוין להלן בביאור הדבר ורק אם הוכשר במים הוכשר לקבל טומאה, ועדיין אין נטמא מפני שהבשר ושאר האבר נגיעתם זה בזה הוא בבית הסתרים, וכשנחתך נטמא מפני המגע שיש בשעת פרישה, ואם נחתך במהרה בכל כוחו אין כאן נגיעה וטהור. וכן הוא לפי תוס' בחולין (בדף קכ"ט, ובדף עב').

ובדעת רבינו מה שקשה מסוגיא דחולין קכ"ט שמבואר בהראב"ד שלאחר שחתכו הוא צריך הכשר, עיין כסף משנה ויס של שלמה שדחקו לומר שכל הסוגיא שם דיחויא בעלמא הוא. אמנם בספר אור שמה מבאר פשוט, וכמזכיר דפרש"י בחולין.

דהנה רש"י מפרש דהא דקאמר שם בגמרא, שאין הבשר נקרא מטמא טומאה חמורה אגב אבריו, הוא כי אבר מן החי מטמא רק אם יש בו גידין ועצמות, והבשר אינו מועיל לדון האבר והיינו דקאמר 'מעשה עץ שימש'. וכתב האור שמה שכל סברא זו שייכת רק לשיטת רבי עקיבא הסובר שאבר מטמא בלא בשר, אבל רבינו פסק לדינא כמ"ד דלטומאת אבר מן חי בעי אבר עם בשר, נוסף לגידין ועצמות (הלכות אבות הטומאה פ"ב ה"ג), ממילא מועיל טומאה חמורה של האבר גם לבשר, ולפיכך לדינא אין צריך הכשר לבשר.

אכן לפירוש תוס' בחולין שם קכ"ט בביאור 'מעשה עץ שימש' שהכוונה היא שכעת אין זה אבר, אין תלוי הגדון אם אבר מן החי צריך בשר, לענין 'מעשה עץ', וממילא מסקנת הדין לפי תוס' בהראב"ד, שגם חשב ואחר כך חתך צריך הכשר.

אמנם מתוס' חולין עג' ב' נראה כרש"י שכתבו שענין מעשה עץ הוא שהטומאה חמורה מישך שייכת לשם אוכל שבה. ולפי זה יישבו הא דמי חטאת שבטלו צמעי בהמה מטמאים אף שכעת אין סופם לטמא טומאה חמורה, ופירשו דכהאי גוונא שבתחילה היה בהם טומאה חמורה מכא השם אוכל סגי בהכי. ולא דמי לבשר שפירש מהאבר שמתחילה אין טומאתו מישך שייכת בשם אוכל.

צריך הכשר. השגת הראב"ד: אינו לריך הכשר מפני שמטמא. א"א טעה בכל זה שאין סופו לטמא טומאה חמורה אע"פ שעל גב אציו היה מטמא כשקישקש מעשה עץ קישקש ומה שאמרו חשק עליו ואחר כך חתכו טמא מוקים לה כשהוכשרו בחיבורו עם האבר נטמא וכל זה אליבא דרבי מאיר דאמר טומאת בית הסתרים מטמאה כל זה מן הגמרא אבל הוא תפס התוספתא שמאל.

ו פחות מכזית מנבלת בהמה טמאה (לב) שחישב עליו והשלים עליו כביצה מאוכלים אחרים (לג) אין הכל צריך הכשר (לד) הואיל ופחות מכזית שבכל הביצה אם השלימו לכזית מטמא טומאה חמורה, וכן

והנה למדנו מדבריהם דאוכא תרי דיני, אם עדיין מטמא טומאת אוכלין מהני אף שאין זה שייך לאוכלין. ואם רק תחילתו מטמאה טומאה חמורה כגון אבר מן החי ופרים הגשרפים בעי דיהיה הטומאה שייך בשם אוכל.

וביאר הדבר, לטומאה חמורה מהני ליתן דין טומאה. והנה אם היא שייכת לשם אוכל הרי האוכל מקבל טומאת אוכלין ושם אין צריך עוד שיטמא טומאת אוכלין. אבל אם אינה שייכת לשם אוכל הרי כל שעדיין רכיב בה טומאה חמורה פתח ביה טומאה קלה. אבל לא "קיבל" טומאת אוכלין אלא דרכיב עליה דין טומאת אוכלין. ועיין חזו"א עוקצין ה' ד' קרוב לזה.

ואמנם הנבלה הזו אינה צריכה לקבל טומאת אוכלין מדבר טמא, אלא כיון שנעשית 'אוכל', מיד היא מטמאה אחרים כאוכל טמא, מדין טומאת אוכלין (נדה נא. וכן מוכח מרבינו בהלכות אבות הטומאה פרק ג' הלכה ב'), שכל שסופו לטמא טומאה חמורה א"צ הכשר שרץ.

והנה על השיטה דבעי שבשעת הטומאה קלה ישאר בו השם שהיה בו בעודו מטמא טומאה חמורה, קשה ממי חטאת שצטלו במעיה דקאמר בפסחים דנשאר בו טומאה קלה, והרי כבר צטל ממנו תורת מי חטאת. ויש לומר דיפרשו כרס"י בפסחים שם דהטומאה קלה הוא מלך שנגע בעצמו, ולא מלך דין סופן לטמא טומאה חמורה.

(לג) אין הכל צריך הכשר. עיין בספר ערוך לנר (כריתות כא' ד"ה מיהת ליטמא), שנתקשה בדברי רבינו מהו מקורו מהגמרא, שאף האוכל האחר אין צריך הכשר.

ובאמת בפרש"י שם מבואר, שהקושיא שם היא על הנבלה עצמה. לפי זה נראה דהאוכל האחר, לעולם צריך הכשר.

(לד) הואיל ופחות מכזית מביצה שכלל הביצה, אם השלימו לכזית מטמא טומאה חמורה.

ו (לב) שחשב עליו. מבואר שהנבלה מצטרפת עם הבצק לטמא טומאת אוכלין, ולכן צריך מחשבה שיקבל תורת אוכל, ויטמא טומאת אוכלין.

לפירוש תוס' (כריתות כא' ב') והרא"ש (בשטה מקובצת שם אות ב') דין זה שחצי זית נבלה א"צ הכשר מטעם חזי לאיצטרופי, הוא מחלוקת ר' חייא ור' חנינא, ולר' חנינא חצי זית נבלה צריך הכשר (ולכאורה הלכה כר' חנינא כלהלן הלכה ז' וא"כ הוא לא כרבינו).

והא דמילטרפי הגבלה והבצק, אף שצריך חיבור משקין בין ב' אוכלין כלהלן פ"ו ה"ג, ביאר החזו"א (טהרות א' יא') שכיון שיש מים בבצק הרי זה מחבר את הגבלה שעמו, אף שאין משקה בעין ביניהם ואמנם צריך ביאור שהרי רבנו כתב להלן שהבצק צריך הכשר אם כן משמע שהבצק היה עשוי ממי פירות ושם אין כאן חיבורי משקין, וצ"ע.

כזית מנבלת בהמה טמאה שחישב עליו וחפה אותה בבצק עד שהשלים לכביצה (לה) הואיל ואינו מטמא במגע מפני הבצק הרי זה צריך מחשבה ואין הבצק הזה צריך הכשר הואיל וכל השיעור הזה מטמא במשא מפני כזית נבילה שבתוכו אע"פ שאינו מטמא במגע הרי סופו לטמא טומאה חמורה לפיכך אין צריך הכשר.

ז פחות מכזית מבשר המת שהשלים עליו כביצה משאר אוכלין (לו) הכל צריך מחשבה שהרי בטל הכל אצל כל אדם, ואין הכל צריך הכשר מפני בשר המת שבכללו. השגת הראב"ד: הכל צריך מחשבה. א"ל מגמרל דכריתות נראה שפילו חסד עליו אינו משלים דבטלה דעתו אלל כל אדם.

ח כזית מן המת (לז) שחפהו בבצק הכל מטמא טומאה חמורה.

ט החותך בשר מאדם חי (לה) להאכילו לכלב, אם חישב עליו

ולפי ר' חייא דלא מהני מחשבה בבשר מת כי בטלה דעתו, וכפסק הראב"ד. צריך ציור מאי שנא מהלכה ט' גבי בשר אדם חי מדוע התם מהני מחשבה. ולשון רגמ"ה שם שאין רגילות לאכול בשר מת, משמע, שיש חילוק בזה בין חי למת.

והנה מלשון רבינו מוכח שגם הבצק צריך מחשבה, וכבר תמה בחזו"א (עוקצין סי' ה') דהן אמנם אוכל שנפסל מאכילת אדם אינו מקבל טומאה לדעת הרמב"ם, אבל הכא לא נפסל רק ביטלו במחשבתו וכה"ג למה יפקיע ממנו טומאת אוכלים.

ח (לז) שחפהו בבצק, הכל מטמא טומאה חמורה. הדביק לו אוכל מן הצד ולא חיפהו לגמרי, דעת תוס' שהכל מטמא טומאה חמורה דהוי ככסות המת. דעת הרא"ש שאין הבצק מטמא טומאה חמורה אלא דווקא במחופה, דאז הוי ככסות של מת (שטה מקובצת בכריתות כא' ב', אות ג').

ט (לה) להאכילו לכלב. דעת הראב"ד דבשר אדם לעולם צריך הכשר, וראיתו ממשנה מפורשת בעוקצין דתנן דצריך הכשר, אלא שהחותך להאכיל לכלב צריך מחשבה והכשר. והחותך לאדם חתיכתו היא מחשבתו.

(לה) הואיל ואינו מטמא במגע מפני הבצק הרי זה צריך מחשבה. הוא הדין אם אין הנבלה מחופה לגמרי, ויש כאן טומאת מגע לענין שאם נגע בחלק הנבלה נטמא טומאת נבלה, בכל זאת אם נגע בבצק הדבוק בו, אינו נטמא במגע נבלה, ואם כן הבצק צריך מחשבה לטמא טומאת אוכלין, והנבלה מצטרף עמו לטומאת אוכלין (תוס' הרא"ש בשטמ"ק כריתות כא' ב' אות ג' בהשמטות).

ולכאורה גם באופן זה הבצק אין צריך הכשר [לפי דעת רבינו] דלענין משא הוי כגוש אחד שיש בו טומאה חמורה.

ז (לז) הכל צריך מחשבה. הראב"ד הוכיח מהגמ' שאין מועיל מחשבה למת כלל, וממילא אינו מצטרף לטומאת אוכלין.

רבינו סובר שמחשבה מועילה בבשר המת. וכן דעת תוספות (שבשטה מקובצת שם סוף אות ג' בהשמטות) שלפי ר' חנינא מועיל מחשבה על חצי כזית מת לטמא טומאת אוכלין, בצירוף אוכלין (ופסק רבינו כר' חנינא לא כר' חייא. עיין ערוך לגר שמינא שגם בה"ג הביא רק את דברי ר' חנינא).

למאכל אדם הרי זה צריך מחשבה ואינו צריך הכשר. השגת הראב"ד: ואינו צריך הכשר. א"ל זה שיבוס שצריך הכשר ועיין בעוקצין וחתיתו לחדס זו היא מחשבתו.

י (לט) גוזל שנפל לגת ומת אף ע"פ שהגת במדינה הרי נמאס בגת ולפיכך צריך מחשבה, חישב עליו כשהעלהו להאכילו לנכרי הרי זה מטמא שהרי חישב עליו למאכל אדם, (מ) חישב עליו להאכילו לכלב

ולענין דין מחשבה הנה דברי הראב"ד מבוארים בגמרא שם, וכתב הכסף משנה שגם רבינו נתכוין לזה, וכן מפורש בגמרא שאם היה כוונתו לאדם חתיכתו היא מחשבתו, ולפי דברי הכסף משנה, הרי גם רבינו נתכוין לכך.

י (לט) גוזל שנפל לגת ומת. נבלת עוף טהור, נתבאר לעיל הלכה ג' שצריך מחשבה בכפרים. משמע הא בעיר דהיינו מדינה בלשון רבינו, אין צריך מחשבה, אבל נפל לגת צריך מחשבה.

נראה שבנפילתו לגת לא נעשה כדבר שאינו ראוי לאכילת אדם (כן נראה בנדה נ' ב', מלשון רש"י ד"ה לעולם, תוד"ה אלא, ותוס' הרא"ש שם. וצ"ע דברי פיהמ"ש לרבינו טהרות פ"ח מ"ו שכתוב שאינו ראוי לאדם וצ"ב), דאם כן לא היה מועיל מחשבה דבטלה דעתו. אלא אף שראוי לאכילת אדם אינו מיועד לזה. וכן מבואר מדקאמר בגמרא שם על כך, גת מאסתו ועשאתו ככפר. והלא ענין כפרים, הוא דבר הראוי לאדם ואינו מיועד לו.

ולפי זה נראה שדווקא נפל ומת, שלא חל בו מעיקרא תורת אוכל, אבל אם מת ואחר כך נפל לגת, אינו צריך מחשבה. דכיון שחל בו תורת אוכל, דינו דלא פקע עד שיפסל מאכילה, (חילוק זה מבואר בחזו"א טבול יום ד' י"א).

(מ) חישב עליו להאכילו לכלב. משום שמאכל הבהמה אינו מקבל טומאת אוכלין, כלהלן פ"א ה"א (וצ"ע במכשירין פ"ו מ"ה).

ומהר"י קורקוס כתב שגם דעת רבינו כן, אלא שלשונו מגומגם, וכוונתו ואינו צריך הכשר דווקא אחר המחשבה. ולפי זה החותך בשר חי לכלב, צריך מחשבה והכשר. אלא דמהני הכשר ואחר כך מחשבה, ואינו כההיא דהלכה ג' שצריכים מחשבה אחר ההכשר. וצ"ב טעם החילוק. ויש מגיהים את הנוסח ברמב"ם (ועיין רמב"ם מהדו' פרנקל ילקוט שינויי נוסחאות. ועיין תמיהת משנה אחרונה עוקצין פ"ג מ"ב. ועיין ברכת הזבח בכריתות כ"א שחמה טובא בדברי רבינו, וכל זה ל"ע).

לכאורה יש לומר דמקור דברי רבינו, הוא שבגמרא כריתות כ"א, איתא החותך מן האדם צריך מחשבה 'ואין צריך הכשר', ולא כהמשנה בעוקצין. גירסא זו מפורשת ברבינו גרשום שם, ובשיטה מקובצת שם, ובכסף משנה כאן. וזה לא כדתנן בעוקצין פרק ג' מ"א צריך מחשבה והכשר. ורש"י כתב שם וז"ל: 'צריכה מחשבה והכשר גרסינן במסכת עוקצין'. כלומר, גם לפני רש"י היה הגירסא בגמרא אין צריך הכשר, אלא שהגיהה מכח המשנה. הרי שדעת רש"י כגירסת הראב"ד שצריך הכשר. ורבינו סומך על גירסת הגמרא שהיה כתוב שא"צ הכשר.

אך מ"מ אכתי צ"ב מדוע אין צריך הכשר, ועיין להלן פרק י' ה"ג דדם מכה של אדם לכאורה אינו מכשיר לדעת הרמב"ם [ובנוודע ביהודה תנינא סי' קח כתב שאף אם דם מכה מכשיר, לא מהני לפי שקדם הכשרו למחשבתו].

אינו מתטמא טומאת אוכלים, היה זה שחישב עליו להאכילו לאדם (מא) חרש שוטה וקטן הרי זה טהור, העלוהו כדי להאכילו לאדם הרי זה טמא (מב) שיש להן מעשה ואין להן מחשבה.

פרק ד

א כמה שיעור (א) אוכלין לטומאה לטומאת עצמן כל שהן אפילו

פרק י"ד ה"ב שהעלה הקטן פירות לגג שיותר מסתבר שמעלה עבור הכנימה, ולא עבור בלילתו במשקה בטל, אין זה אלא כמחשבה. והמעשה שיש ממנו הוכחה קצת, כגון כאן שסתמו לאדם (הר' מנחם, בגליון הרא"ש, ובמלאכת שלמה), ומסתבר יותר שנתכוין עבור אדם מאשר לכלב, בכה"ג הוי מעשה מדרבנן. ומעשה המוכיח שבודאי כוונתו רק לטעם זה, הוא מועיל מן התורה. וצ"ע דעת רבינו.

(מג) ואין להם מחשבה. וכן אין דיבורם מועיל (משנה אחרונה טהרות פ"ח מ"ו).

(מא) חרש שוטה וקטן. כלומר החושב היה אחד מאלו.

(מב) שיש להם מעשה. מבואר בגמרא (חולין י"ג) שיש אופן שמעשה שלהם מועיל מן התורה, ויש אופן שמועיל מדרבנן (ובביאור החילוק נחלקו הראשונים ז"ל).

דעת רש"י שמעשה עם דיבור מועיל מן התורה, מעשה ללא דיבור מועיל מדרבנן.

ודעת תוס' שאינו תלוי בדיבור, אלא במעשה עצמו, מעשה שאין ממנו הוכחה, כגון להלן

פרק ד שיעור אוכלין ומשקין לטומאת אוכלין

מקבל טומאה בכל שהו. ועיין רא"ש טהרות פ"ח מ"ח דמשמע כהבעל המאור, דלדינא בעי כביצה לקבל טומאה וולדיהו ז"ע כמה משניות שמסכת ענב או זית טמא רק שאינו מטמא, עיין טהרות פ"ג מ"ג. ויש לתרץ לפי דברי המאירי שבת לא' דמורו בדבר קלס שיש בו מעלת 'צריה', שבה מקבל טומאה בכל שהו, יעויין להלן בזה. וז"ע בזה, דהא אי חסוב כביצה לקבל טומאה, דילמא ה"ה דחסוב כביצה לטמא אחרים, ובמשנה שם מבואר שמקבל טומאה ואינו מטמא אחרים. ויש לומר עוד דהתם היה יד עם כמה זחים, וכשנטמא היה כביצה שהיה מחובר על ידי הדי, ואחר כך נחלש מחיצו, לכן אין בו כביצה לטומאות, אולם הדבר דוחק שם במשניות.

ולטמא אחרים לכו"ע בעי כביצה, כדברי רבינו.

א (א) אוכלין לטומאת עצמן בכל שהן. שיטת רש"י (שבת צ"א, זבחים לא') שמן התורה אוכל מקבל טומאה בכל שהו, וכתב המזורחי (ויקרא יא לד) שכן מבואר גם כן בדברי הרמב"ם מדהביא קרא שמקבל טומאה בכל שהו.

ובתוס' בשם ר"ת (שבת צ"א א', פסחים ל"ג ב', ב"ק עז' א') חלקו עליו ונקטי שרק מדרבנן מקבל טומאה בכל שהו אבל מן התורה בעי כביצה, וכתבו שאף רש"י חזר בו. וכן דעת הרמב"ן (ויקרא יא לד').

והבעל המאור בשבת (שם), והרשב"א (חולין קיח' ב') מסופקים שמא אף מדרבנן אינו

שמשום או חרדל מתטמא, שנאמר כל האוכל אשר יאכל כל שהוא, ואין אוכל טמא מטמא אוכל אחר או משקין או ידים עד שיהיה בו כביצה בלא קליפתה, וכן (ב) האוכל אוכלין טמאים אינו נפסל עד שיאכל כביצה ומחצה (ג) וזהו חצי פרס.

ב (ד) המשקין מתטמאין (ה) בכל שהן (ו) ומטמאין בכל שהן, אפילו

בהלכות אבות הטומאה פ"ח הי"א, ויש חולקים בפרטי השיעור, ושם יבואר בס"ד).

(ג) וזהו חצי פרס. יעויין עירובין פג' א' תוד"ה וחצי, שמבארים הסוגיא שם, דלמ"ד דשיעור חצי פרס הוא ביצה ומחצה, הוי שיעור טומאת אוכלין בכביצה פחות רביע. ואם שיעור טומאת אוכלין בכביצה הוי חצי פרס ב' ביצים. ואם כן הרמב"ם שפסק דטומאה בכביצה וחצי פרס הוא ביצה ומחצה אינו מתיישב בסוגיא שם.

ויש לומר דביצה ללא קליפתה הוא ביצה פחות רביע, וכן כתב בשו"ת נודע ביהודה קמא או"ח לח' ד"ה והנה הא בשם מהר"ל ושל"ה.

אמנם בתוס' עירובין פ' ב' נראה שחולקים על הביאור הנ"ל, ולדידהו יתכן דטומאת אוכלין בכביצה, וחצי פרס ביצה ומחצה.

ב (ד) המשקין מתטמאים. טומאת משקים לקבל טומאה מן התורה, לטמא אחרים מדרבנן וכ"כ רבינו (אבות הטומאה פרק ז' ה"א). והוא כשמואל ולא כרב צפסחיים ט"ז ובע"ז ל"ז. ועיין יבמות דף פ"ב דטומאת משקין דרבנן.

(ה) בכל שהן. נחלקו הראשונים האם משקים מקבלים טומאה בכל שהו מן התורה, או מן התורה ברביעית ומדרבנן בכל שהו.

בר"ש סוף מכשירין כתב שלחולין שיעורו ברביעית, ורק לתרומה וקדשים נטמאים

ובגדר חלות דין שיעור זה יעויין להלן פ"ו הי"ז.

בריה: יעויין חולין קיט' ב' רש"י ד"ה חיטין בקליפתן, כתב שהוי מצי לשנויי דבריה מטמא פחות מכביצה, אלא דשינויא דחיקא לא משנינן (וחטה ללא קליפה אינו בריה, לפיכך אילו קליפתה לא היה מצטרפת מדין שומר, לא היתה חטה קטנה בקליפתה יכולה לטמא מצד בריה) משמע שבריה מטמא אחרים בפחות מכביצה.

אולם החת"ס בחידושיו שם מפרש בדברי רש"י, שהטעם שהשינויא הוא דחיקא, כי מסברא לשיעור כביצה דטומאה, אין הבריה מועיל ובעי כביצה ממש. לפי זה לדינא לא מהני בריה. וכן מוכיח המגיה במשנה למלך בסוף הלכה א'. וכן נקט בחזו"א (עוקצין א' ד'). ובליקוטי הלכות צידד דגם למסקנא בריה מטמא בכל שהו.

במאירי (שבת צ"א א' ד"ה זה שכתבנו) כתב שלהאומרים דאוכל פחות מכביצה אינו מקבל טומאה, אם היה בריה כגון חיטה, לזו וערמון הרי זה מקבל טומאה.

(ב) האוכל אוכלין טמאים אינו נפסל. זה הוא מה שנקרא להלן הלכה ג' לפסול את הגוויה. וביאורו, דמן התורה אדם אינו מקבל טומאה מראשון או משני, אבל חכמים גזרו שאם אכל אוכלין טמאין או שתה משקין טמאים נעשה האדם שני לטומאה. ודווקא בשתה רביעית, ואכל חצי פרס (כן כתב רבינו

טיפת משקין טמאים כחרדל שנגעה באוכלין או בכלים או במשקין אחרים נטמאו, ואע"פ כן אין השותה משקין טמאין נפסל עד שישתה רביעית כמו שביארנו.

ג (ז) כל המשקין מצטרפין לפסול את הגוויה לרביעית, וכל האוכלין מצטרפין לכביצה לטמא טומאת אוכלים, ולכחצי פרס לפסול את הגוויה, אפילו חטה עם קמח עם בצק עם תאנה ובשר וכיוצא באלו הכל מצטרף.

ג (ז) כל המשקין מצטרפים.. וכל האוכלים מצטרפים. מבואר שאוכלים ומשקים אין מצטרפים זה עם זה, והטעם פרש"י (חולין קכ' ד"ה ומשני) שכן אין שיעורם שווה וכלהן הלכה י"א. אמנם מי פירות לשיטת הראב"ד (לעיל פ"א ה"ד) שמקבלים טומאה, ונתבאר שהוא מדין טומאת אוכלין, אם כן לכאורה שיעורן כשיעור אוכלין ומצטרפין עם האוכלים, אף שהם משקה והוא שותה אותם. אך עיין חזו"א (טבול יום ד' י"ט) דלפי דבריו נראה ששיעורם ברביעית כיון שהם דרך שתיה.

במרכבת המשנה כתב שאוכל ומשקה מצטרף משום שניהם מטמאים בכביצה, וז"ע כוונתו, הא מבואר בהדיא שמשקין שיעורן ברביעית ולא בכביצה, ואולי כוונתו על משקה היוצא מהפירות או מבשר שאינו מז' משקין, דשיעורו כשיעור אוכלין, ואף שצפועל הוא משקה, ושותין אותו, וכנ"ל (ובחזו"א טהרות סי' א' ס"ק ט"ז) כתב שאוכל ומשקה אינו חיבור עיין להלן פ"ט ה"ד, (והמרכבת שם לטעמיה עיי"ש), ועדיין יש לדון לענין חיבורם כאשר נוגע בשניהם למ"ד יש נוגע וחוזר ונוגע, דבזה א"ל לדון חיבור.

עיין להלן פ"ו ה"ג – י"ז אימת מצטרפי אוכלין פרודות לשעור.

ד (ח) העור המחובר. מצטרף מדין שומר (רש"י). ואולם כתבו תוס' שבת ק"ז א' שעור העוף חשוב אוכל גמור, ונראה שכן הדין גם בעור הדג. וכן דייק הגרד"ל מלשון חזו"א יו"ד סי' צ"ד ס"ק יא ד"ה והדבר (ועיין פ"ה

המשקים בכל שהו. ונראה שהשיעור בקדשים הוא חומרא מדרבנן, ומן התורה לעולם שיעורו ברביעית. ועיין תוס' חולין פז' ב' שמביאים ב' תירוצים שחולקים בזה.

(ו) ומטמאים בכל שהו, עיין רש"י פסחים יז' ב' שמטמא אחרים רק ברביעית. ודעת ר"ת (פסחים י"ד) שמדרבנן מטמא בכל שהו, ועיין עוד תוס' עירובין צט' א' ד"ה היה.

כתב הר"ש דמשקה שאין בהם טופח על מנת להטפוח אינם משקה לקבל טומאת משקין, וכל שכן שלא לטמאות (וכן דעת הר"ש ריש פ"ג דטהרות, וכפי שכתבו המג"א בסי' קנח, ובספר חידושי רבינו חיים הלוי (טומאת אוכלין פ"ז ה). זאת על אף שהר"ש עצמו בסוף פרק א' הסתפק שמא די בטופח. כנראה סברו שהר"ש חזר ופשיט ליה מה שהסתפק, ואוליגן בתר בתרא, וכ"כ חזו"א ידים סי' א' ס"ק כ"ב דמסקנת דעת הר"ש דבעינן טופח על מנת להטפוח. אמנם במשקין סי' ג' ס"ק ה' מביא החזו"א שהר"ש מסופק אי שיעורו בטופח, או טופח על מנת להטפוח).

ובדעת הרמב"ם נחלקו האחרונים, הגר"ח ז"ל כתב בספרו (טומאת אוכלין פ"ז) דבעי טופח על מנת להטפוח, והחזון איש בגליונות מוכיח מפירוש המשניות להרמב"ם בעדיות (פ"ד מ"ו) דדי במשקה טופח, ועיין חזו"א בהוספות לטהרות.

ולענין הכשר, יעויין מה שנתבאר בפ"א ה"א.

ד (ח) העור המחובר בבשר (ט) והמרק והתבלין (י) והאלל
אף על פי שמקצתו חישוב עליו ומקצתו לא חישוב עליו, מקצתו
פלטתו חיה ומקצתו פלטתו סכין, (יא) והעצמות המחוברות בבשר,

נעשית על ידי נשיכת חיה, אם נשאר בו מעט
בשר מטמא טומאת אוכלין ללא מחשבה
וללא צירוף. ואם הוא על ידי סכין, היות ואדם
חתכו והניחו עם העור הרי הוא מבטלו לעורו,
וביטלו מתורת אוכל, ואינו מקבל טומאת
אוכלין אף לא להצטרף לאוכל.

וכאן נאמר חידוש דין, בחשב על חציו ועל
חציו לא חשב, או חצי נפלט מחיה וחציו
מסכין שמצטרף.

והנה בפשוטו משמע שגם החצי שלא חשב
עליו או שביטלו משום פליטת סכין, גם חצי
זה מצטרף לטומאת אוכלין אבל אין מטמא
טומאת אוכלין בפני עצמו. וכ"כ תוס' הרא"ש
(חולין קכ"א א') ומהרש"ל (בחכמת שלמה
שם) בשם גליון מרש"י ז"ל ומיהו יס הפרש ביניהם,
למהרש"ל מנכרף דווקא אם חצי האלל השני ולא עם בשר אחר.
ולתוס' הרא"ש הוא כהפך שגם חציו השני אינו מנכרף, אבל עם
בשר אחר מנכרפים שני חלקי האלל להשלימו, וחילוק התוס'
הרא"ש לריד מובן.

אמנם ברש"י (שם) כתב שרק חצי האלל
שחשב עליו לאכילה, רק הוא מטמא טומאת
אוכלין ומדובר שלא ידוע איזה חצי, ועל זה
אמר שאם זה הצטרף לעוד חצי כביצה הרי זה
מקבל טומאה ממה נפשך, שהרי אחד
מהחצאים יש עליו תורת אוכל.

ולכאורה בדברי רבינו שכתב שהוא מצטרף
לכביצה מבואר כשיטה א', דאי כרש"י נמצא
שמה שמקבל טומאה, מקבל גם בפני עצמו,
ולא רק להצטרף.

(יא) והעצמות. בכסף משנה (פ"ג ה"ג) כתב
שבדבר זה נחלקו רש"י והרמב"ם, שרש"י
מפרש שמדובר בעצמות שיש בהם מח

ה"ד), שכתב שם דלאחר העיבוד פקע ממנו
שם אוכל, משמע דקודם לכן הוא אוכל.

ולענין עור העוף לאחר העיבוד, נראה דגם כן
פקע ממנו שם אוכל, וכן הוכיח במקור ברוך
(ח"א סי' י"ד) מדכותבין עליו תפילין.

אמנם בספר התרומה (סי' ר"ז) מבואר די"ל
דלענין תפילין יש עליו שם עור, אף אם לענין
טומאה יש עליו שם בשר, וכעין זה כתב
בחידושי מרן רי"ז הלוי (פסולי המוקדשין
פ"ד).

(ט) והמרק. הנה שומן נטמא טומאת אוכלין
גם בעודו בפני עצמו. אלא שמרק הכוונה
ליחה היוצאת מהבשר שאינה מקבלת טומאה
בפני עצמו, אלא אם נקרשה מצטרפת עם
הבשר, לא נקרשה אינה מצטרפת (גמרא
חולין ק"כ). ובכסף משנה תמה מדוע לא כתב
הרמב"ם והוא שנקרשה. אמנם יעויין להלן
פ"ט ה"ב שרוטב שלא קרש דינו כמשקין, לפי
זה פשוט מה שאינו מצטרף עם הבשר,
דאוכלין ומשקין אין מצטרפין, משום שאין
שיעורן שווה).

והנה משמע שהמרק שקרש אינו מקבל
טומאה בפני עצמו, ועיין להלן פ"ח ה"ג
מש"נ מאי שנא מרוטב קרוש שמקבל טומאה.
במרכבת המשנה תירץ שרבינו השמיט קרש
דאיכא פלוגתא בזה.

(י) והאלל.. מקצתו פלטתו חיה. כוונתו, או
שמקצתו פלטתו וכו'.

כבר ביארנו לעיל (פ"ג ה"ג) שאלל הוא בשר
טוב פחות מכזית במקום אחד הנשאר דבוק
בעור, כאשר העור נפרד משאר הבשר. ודין
האלל כך הוא: דכאשר הפרדת העור מהבשר

(יב) והגידים והמקומות הרכים מן הקרניים ומן הטלפיים (יג) והכנפיים והנוצה, (יד) והמקומות הרכים מן הציפרניים ומן החרטום המובלעין בבשר, כל אחד מאלו מתטמאין ומטמאין ומצטרפין לכביצה או לכחצי פרס.

ה כביצה אוכלין טמאים שהניחן בחמה ונתמעטו אינן מטמאים, וכן כזית מן המת או מן הנבילה וכעדשה מן השרץ שהניחן בחמה ונתמעטו טהורין.

ו כזית חלב ודם ונותר ופיגול שהניחן בחמה ונתמעטו אין חייבין עליהן כרת, הניחן בגשמים ונתפחו (טו) חזרו לכמות שהיו, בין לטומאה חמורה בין לטומאה קלה בין לאיסור.

ז עלי בצלים ובני בצלים שהן חלולין אם יש בהם ריר משתערין כמות שהן, ואם היו חלולין וריקנים ממעך את חללן.

ח פת סופגנין משתערת (טז) כמות שהיא (יז) ואם יש בה חלל ממעך

(רבינו בפירושו, ובהלכות אבות הטומאה פ"ג ה"ט. ועיין ספר הליקוטים).

החזו"א (טהרות א ו') מסתפק שמא בעופות פטומות, גם ראשי כנפיים וראשי הזנב מצטרפות.

(יד) מקומות הרכים. שבפני עצמם אין אוכלים אותם, ולכן הם רק מצטרפים (רש"י).

ו (טו) חזרו לכמות שהיו. משמע דחזר גם לחיוב כרת, והיינו שמן התורה שיעורו כשיעור הגדול. וקאי על נתמעט וחזר ותפח, אבל אם היה קטן מעיקרו ותפח, לא כתב רבינו מה דינו. אמנם בהלכות אבות הטומאה (פרק ד' הי"ג) כתב שהוא טמא מדרבנן.

ח (טז) לכמות שהיא. כתב קרן אורה (מנחות נ"ד) שגם הסוברים בהלכה ט' שרק מדרבנן התפיחה מצטרפת, אבל פת שאני דלכו"ע הוא מן התורה כשיעור דהשתא, שכן דרך הפת. ובאמת החללים שבפת אינם מצטרפים

ומצטרפים למוח מדין שומר, ואילו רבינו מפרש שהם ראויים קצת לאכילה ומהאי טעמא מצטרפים לבשר המחובר עמם.

(יב) והגידים. הוא הדין גיד הצואר (כסף משנה, רש"י חולין קכא'. אמנם לתוס' שם אין ראייה לענין גיד הצואר, דהתם מיירי בדבר אחר).

(יג) הכנפים והנוצה.. מצטרפות. במתניתין דטהרות (פרק א' מ"ב ומ"ג) מחלק בין נבלת עוף טהור לעוף טמא, דרק בטמא מצטרפות הכנפים והנוצה. הר"ש והרא"ש מפרשים שבנבלת עוף טמא מצטרפות לכביצה מדין שומר, ובעוף טהור אינם שומר, כיון שנאכלים לאלתר ואין צריכים שמירה. ולרבינו בשניהם מצטרף לטומאת אוכלין, והחילוק השנוי ביניהם הוא לענין טומאת נבילות שבעוף טהור אינו מצטרף לכזית לענין טומאת נבלות

את חללה.

ט (יח) בשר העגל שנתפח ובשר זקנה שנתמעטה (יט) משתעריין כמות

(יט) משתעריין כמות שהן. יעויין בגמרא מנחות נ"ד וברש"י שם, נראה שהנידון לשער כשיעור דהשתא בתופח, אינו אלא מדרבנן, לכל דיניהם.

אמנם בשטמ"ק שם מביא מתוספות חיצוניות, שאם תפח דינו כשיעור הגדול מן התורה.

ונראה דמורה התוס' חיצוניות דלענין מת ונבלה אין חיובו אלא מדרבנן, כמבואר בגמרא שם, אלא דחלוק טומאה התלוי במעיקרא כגון מת ונבלה, דבזה אזלינן בתר שיעורו דמעיקרא, מה שאין כן טומאת אוכלים, תלוי בדהשתא, דאם כעת יש בו שיעור אוכל, מדוע לא יקבל טומאה מן התורה.

ונראה שכן משמע בדברי הרמב"ם, שכן דקדק וכתב בהלכה ה' ובהלכה ו' שהוא הדין לענין טומאת מת ונבלה וחלב, וכאן לא כתב כן, לומר שכל דמייירי גם בתפח, הוא חלוק (והא עיקר דין מת ונבלה מקומו בהלכותיהם, וכבר כתבו רבינו בעצמנו, אלא בא לדקדק חילוק זה).

ובאמת בהלכות אבות הטומאה (פרק ד' ה"ג) כתב רבינו שבשר נבלה ושרץ שתפח בגשמים ונעשה כשיעור אינו מטמא מן התורה, אלא מדברי סופרים. ואילו כאן נראה שסתם שהם כמו שהן עתה, דהיינו דמטמא גם מן התורה כדהשתא, ולא כהדין בנבלה שהוא רק מדרבנן, אלא מבואר כמו החילוק שכתבנו.

איברא דהחז"א (עוקצין ג' ה') נקט בדעת הרמב"ם שאף לענין טומאת אוכלין הוי רק מדרבנן. וכן נקט בזרע אמת שם, ובקרבן אורה שם, וז"ע כמש"ל.

וכן בדברי השטמ"ק נראה דהחילוק שכתבנו הוא מוכרח, דאל"ה דבריו סותרים את דברי רבה שאמר בהדיא שהוא רק מדרבנן יעו"ש בסוגיא. אלא על כרחך דסבר כחילוק זה שכתבנו. ובה מיושב נמי קושית תוס' שם ד"ה דמעיקרא.

ובגמרא לא הוי מצי לתרץ את הקושיות שם בחילוק זה, כי הבריתא דמיייתי מיירי גם בטומאת אוכלין וגם בפיגול שהוא

כמבואר במשנה, הנדון על מה שהפת עצמה תפחה וגדלה באפיה.

אולם הזרע אמת (סי' כ"ט, מובא בשערי תשובה שו"ע או"ח סי' ר"י א'), והחז"א (עוקצין ס"ג סק"ה) נקטו דאף בפת אין משערים כמות שהיא אלא מדרבנן דתפיחת הפת היא כתפיחת הבשר. מיהו החז"א גופיה (שם ס"ק ז') כתב לענין ברכת המזון שהתפיחה מצטרפת מן התורה ומשערים כמו שהיא לאחר האפיה. וביארו מו"ר הגר"ד לנדו שליט"א והג"ר יחזקאל ברטלר שליט"א שאין כאן סתירה, דחלוק טומאת אוכלין מברכת המזון, שברכת המזון דינה תלוי בפת, משא"כ טומאת אוכלין.

אמנם חללים אינם מצטרפים גם לברכת המזון, וז"ע מה הוא בכלל חללים, ומהו בכלל תפיחת הפת כסופגנין.

ולענין מצוות הפרשת חלה הוא בהיפך, דלכו"ע הולכים אחר שיעור הקמח (ב"י או"ח תנו' בשם הרשב"א, עיין חזו"א עוקצין שם. ושם נתקשה במקור הדין. ונראה לבאר דבמנחות נד' הוכיחו תוס' דעשרון האמור במנחה לפי ר' מאיר תלוי בסולת, ולר' יהודה לפי עיסה, והלכה כר"מ. וחלה שיעורו בעשרון, ולכן הוא נלמד ממנחה כי שוו בשיעורם).

(יז) ואם יש בה חלל. כלומר שחללה ניכר, משא"כ ברישא אף שבאמת יש חללים זעירים אינם נחשבים חלל כי אינם ניכרים (שו"ת ר' ענזיל סי' ס"ה).

ט (יח) בשר העגל שנתפח. דרכו להתנפח בבישול, וזקנה בהיפך (רבינו בפירושו עוקצין פ"ב מ"ז).

שהן.

י האגוז והתמרה והשקד (כ) המתקרקשין משתערין כמות שהן.

יא כל שטומאתו ושיעורו שוין מצטרפין זה עם זה, היו טומאתן שוין אבל לא שיעורן, או שיעורן אבל לא טומאתן אין מצטרפין ואפילו לטמא כקל שבשניהן, כיצד טומאתו ולא שיעורו כגון בשר המת (כא) ורקב שלו, שיעורו ולא טומאתו כגון בשר המת (כב) ובשר הנבילה, ואין צריך לומר שאם לא היו שוים לא בשיעור ולא בטומאה כגון (כג) בשר נבילה ובשר השרץ שאין מצטרפין.

יב (כד) אוכלין טמאים שיעורם שוה שכל אוכל טמא אינו מטמא

כמו שהם בעצמם עכשיו. ובתמרה הענין הוא שנעשה ריוח בין הפרי לגרעין.

וכל זה בדין הריוח, ולענין דין הקליפה עצמה יעויין להלן פרק ח' ה"א ד"ה וכן המים.

יא (כא) ורקב שלו. בשר המת שיעורו כזית, ורקב במלא חפניו (הלכות טומאת מת פ"ג ה"ח, וכתב שם רבינו, יראה לי שטומאתו רק מדברי סופרים).

(כב) ובשר הנבילה. שבשר המת יש בו טומאת שבעה, והנבילה טומאה עד ערב, ושיעורם שווה בכזית.

(כג) בשר הנבילה ובשר השרץ. טומאתם חלוקה, שהנבילה מטמא במשא והשרץ אינו מטמא אלא במגע (י"א דשרץ ונבילה נחשב טומאתם שווה, כי שניהם מטמאים עד ערב. וחילוק משא ומגע הוא רק באופן הטומאה, ולא בדרגת הטומאה. מיוחס לרש"י במעילה יז', עיין רש"ש שם). ושיעורם חלוקה שהנבילה בכזית, ושרץ בכעדשה.

יב (כד) אוכלין טמאים שיעורן שווה.. וטומאתם שווה שכל אוכל טמא אינו מטמא אלא במגע, ואינו מטמא לא אדם

טומאה דמעיקרא, עיי"ש, דכל התא שמע כולם חדא זרייתא היא, כמבואר שם.

והנה צביאור הגר"א (או"ח סי' תנ"ו) מצדד לומר שלמסקנא, התופח הוא כשיעורו דהשתא מן התורה לכל הדינים, עיי"ש דרכו, שלמסקנא א"צ לומר דפליגי בלמא וחדר ותפת, אלא בלמא פליגי ובתפת פליגי. אולם למעשה לא נקטו כן, כי צראשונים מבואר לא כד.

ונראה שכל מה שנקט לא כדרכו הראשונה הוא לענין מה שדחה המסקנא דאין דיחוי באיסורים, אלא נקט שגשאר המסקנא שאין דיחוי, ולפיכך למא ותפת הוי דהשתא מן התורה, מכח הראיה של הגמרא מהמשנה בטהרות. אבל לענין מה שכתב דלמסקנא פליגי בתפת גרידא, אין בקושיותיו קושיא על זה. וכן מבואר בר"ש והרא"ש עוקצין פ"ב מ"ז בהגר"א ושלמ"ק שלמסקנא נמי המחלוקת הוא גם בתפת וגם בלמא, ולא כרבה, שתפת הוא רק מדרבנן וממילא זהו לכו"ע כמבואר בתחילת הסוגיא.

מכל זה מוכח דלר' יוחנן תפת הוי כשיעור הגדול מן התורה, לפחות לענין טומאת אוכלין.

י (כ) המתקשקשים. הר"ש (עוקצין פ"ב) מבאר שהאגוז והשקד שיש אויר בינם לקליפתם, הוא מחמת שיבשו וצמקו, ובתחילה היתה הקליפה מלאה. ועל כך נאמר שאין החלל נמדד (אע"פ שידוע שבתחילה היה מדת השקד כשיעור החלל), אלא נמדדים

אלא כביצה, וטומאתם שוה שכל אוכל טמא אינו מטמא אלא במגע ואינו מטמא לא אדם ולא כלים, (כה) לפיכך מצטרפין לטמא כקל שבשניהן, כיצד כחצי ביצה אוכל ראשון (כו) וכחצי ביצה אוכל שני שבללן זה בזה הרי זה שני ואם נגע בתרומה פסלה, כחצי ביצה אוכל שני וכחצי ביצה אוכל שלישי שבללן הרי זה שלישי, וכן כל כיוצא בזה אפילו חצי ביצה אוכל ראשון וחצי ביצה אוכל רביעי של קודש שבללן זה בזה הרי הכל רביעי.

יג כביצה אוכל ראשון וכביצה אוכל שני (כז) שבללן זה בזה הכל

המתבטל יכול להשלים שיעורו, משום שביטול אינו מוסיף דינים, והכא בחצי שהיה שני לא היה דין לטמאות, ומה שהוא מתבטל אין זה יכול לחדש עליו דין (חזו"א טהרות פ"א ס"ק י', מכמה ראיות, וכן מביא בשם הגאון בעל אור שמח, וכ"כ בשו"ת עונג יו"ט. ולא כמשנה אחרונה שכתב שדינו כראשון. וגם למ"ד שביטול יכול להוסיף דינים, היינו דין שחל במבטל, ולא דינים שגם בראשון עדיין לא חלו).

יג (כז) שבללן זה בזה הכל ראשון. בבילה גמורה, הרי בכל נגיעה יש לומר שהוא נוגע גם בראשון, לפיכך נעשה שני. אבל באמת אין הדין תלוי בדין בילה דהוא הדין בשני ככרות שנדבקו בנשיכה כמו שכתב רבינו להלן פרק ו' הלכה יח'. וטעם הדבר הוא דנעשה הכל כחד (ואולי אף בנוגעים כמו שכתבנו לעיל, יעויין ביאור הדבר להלן פ"ו הי"ח). ודנקט כאן בללן, הוא משום חילקן (משנה אחרונה טהרות פ"א מ"ה).

ואדרבה בללן יתכן דגרע, שאם יש בשני אפילו מעט יותר מהראשון, יש לומר בטל הראשון ברוב, ואפילו אם יש כביצה בראשון דין הכל כשני (חזו"א טהרות ס"א ס"ק י' ד"ה כביצה) אך באמת יש להסתפק בזה (שם ס"ק יד'). ואם מחצה על מחצה, או שיש בראשון יותר מהשני, בוודאי הכל ראשון.

ולא כלים. הכוונה אוכל שקיבל טומאה, דהיינו טומאת אוכלין.

חצי כביצה בשר נבלה, וחצי כביצה בשר שחוטה, אין מצטרפים שאין טומאתן ושיעורן שווה, שהנבלה מטמא אדם וכלים, משא"כ השחוטה, הנבלה בכזית והשחוטה בכביצה. כל זה הוא באופן שלא חישב על הנבלה לאכלה, שאין דינה כאוכל. אבל אם חישב עליה, אע"פ שיש בבשר הנבלה גם טומאה עצמית שאינה שווה בדיניה כהשחוטה, בכל זאת מצטרפים, ואם נגע אוכל בחצי השחוטה נטמא, כמש"כ רבינו לעיל פ"ג ה"ו (חזו"א טהרות א' ס"ק י').

והטעם שמצטרפים הוא, כי חל בנבלה גם טומאת אוכלין, מדין סופו לטמא טומאה חמורה. ובטומאה זו שחל בו, הוי שניהם טומאתו ושיעורו שווה.

(כה) לפיכך מצטרפין לטמא. עיין להלן פרק ו' הלכה יז' בנדון האם בעינן שיהיו מודבקים כדי לטמא, או לא בעינן, ואם טהור נוגע בכל החלקים נטמא.

(כו) וכחצי אוכל שני שבללן זה בזה הרי זה שני. היה בחצי אוכל ראשון יותר מבשני, הרי יש לומר שהשני מתבטל ברוב לראשון, ויהיה הכל ראשון. אבל באמת אין השני

ראשון, (כח) חלקן כל אחד מהן שני, נפל זה לעצמו וזה לעצמו על ככר של תרומה פסלוהו, (כט) נפלו שניהן כאחד עשאוהו שני.

יד כביצה אוכל שני וכביצה אוכל שלישי שבללן זה בזה הרי הכל שני, חלקן (ל) כל אחד מהן שלישי, נפל זה לעצמו וזה לעצמו על ככר של תרומה לא פסלוהו, נפלו שניהן כאחד פסלוהו מפני שעשאוהו שלישי.

טו כביצה אוכל ראשון וכביצה אוכל שלישי שבללן זה בזה ראשון, חלקן זה שני וזה שני, שהשלישי שנגע בראשון נעשה שני.

טז כשתי ביצים אוכל ראשון וכשתי ביצים אוכל שני שבללן הכל ראשון, חלקן לשנים כל אחד מהן ראשון, (לא) חלקן לשלשה חלקים

הראב"ד להלן פרק ו' ה"ז משמע שנגע בכ' חלאי כביצה אינו נטמא, עד שיגעו החלאים זה בזה. וכן משמע בתוס' נדה י"ז, ועיין שם בפרק ו' בדעת הרמב"ם בזה.

יד (ל) כל אחד מהן שלישי. ואף שנגע בראשון אינו נעשה שני, מטעם שהראשון היה פחות מכביצה. מה שאין כן בהלכה טו' ששם הראשון היה כביצה.

טז (לא) חלקן שלשה חלקים או ארבעה כל אחד מהן שני. בחילקן לשלושה נמצא שבכל חלק יש סך הכל כביצה ושליש. ואיננו חוששים שמא יש בו כביצה שלם בדרגת ראשון, כי אנו אומרים שהחלוקה היתה בשווה ממש, דהיינו 'יש בילה', וממילא רק חצי מה'כביצה ושליש' הוא בדרגת ראשון, ואין בראשון כביצה. וקל וחומר חילקן לארבעה.

ורין זה כריך ביאור, מדוע לא נחוש שבאחד מהג' חלקים יש כביצה. ממה נפשך אם מיירי במשקה נוחא שמדין יש בילה אני אומר שהתחלק בשווה ממש. אבל הכא אינו מדבר במשקין אלא באוכלין, מהיכי תיחי להקל בדבר.

עייין לשון הר"ם (טהרות פ"א מ"ו) כל מקום שאני יכול לתלות שיש כביצה מן החמור בזה ובזה אזלינן בתר חמור, ואם לאו אזלינן בתר הקל. עכ"ל. משמע שאפילו באופן שאין בילה בשווה,

(כח) חלקן כל אחד מהן שני. כי וודאי שאין באחד מהם כביצה ראשון. כי מיירי בקמח וכדומה, מהאוכלים הנבללים, וכשנחלקו נחלקו בשווה. אבל שני ככרות שנדבקו ונחלקו, ואינו יודע עתה מי הראשון ומי השני, ונגע אחד מהם באוכל אחר עשאו שני מספק (משנה אחרונה טהרות פ"א מ"ה. ואע"פ שהוא ספק דרבנן, שהרי אוכל אינו מטמא אוכל אלא מדרבנן, כמבואר ברמב"ם הלכות אבות הטומאה פרק ז' הלכה א', בכל זאת בספק, אסור. אה"ד. ומה שמביא ראיה מדין נפל ג' לוגין לאחד מב' מקואות ששניהם פסולים כי אין לו צמה יתלה, ומה הדמיון, כאן שפיר תולה שנגע רק בשני. אמנם יש לו להביא ראיה מטהרות פ"ד מ"ט ספק משקים לטמא, טהור. משמע באוכלים טמא. אבל כבר התקשינו בזה, דלפי פסקי הרמב"ם, מה מקום לחלק בין אוכל למשקה בזה, הא לדידיה שניהם דרבנן).

(כט) נפלו שניהם כאחת עשאוהו שני. כי ביחד יש כאן כביצה ראשון. והנה מלשון נפלו כאחת [שהוא לשון המשנה] משמע דאפילו לא נפלו במקום אחד, אלא זה מצד זה, וזה מצד אחר מצטרפין, כרבנן דפליגי עלה דר' דוסא, וס"ל דאף שיש כאן ב' נגיעות נפרדות בשני חצאי זתים מצטרפים יחד לטמאות (לשון אליה רבה טהרות פ"א מ"ה. וכ"כ תוס' זכאים לא' א'. וכ"כ משנה אחרונה שם, מראיות מכמה משניות וראשונים. אולם דעת

או לארבעה כל אחד מהן שני, וכן כשתי ביצים אוכל שני וכשתי ביצים אוכל שלישי שבללן הכל שני, חלקן לשנים כל אחד מהן שני, לשלשה ולארבעה הרי כל אחד מהן שלישי.

פרק ה

א (א) ידות האוכלים, הן העצים הרכין הסמוכין לאוכל (ב) שהאוכל

ויותר נראה בלשון הר"ש שכל שיתכן שכל החיתוכים טמאים, מוקמינו אחזקה שלא השתנה דינם מזמן שהיו חתיכה אחת. אבל בחילוק לשלושה על כרחך אחד מהחלקים השתנה דינו ואינו מטמא, דהא ליכא בכולו יחד כדי שיעור ג' כביצים, משום הכי איתרע החזקה (מהגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א).

ויש ג' שיש בלחוד כביצה שלם, כיוון שא"ל לחלות שיש בכל החלקים כביצה, די בזה להקל. ויש לפרש מטעם ספק ספיקא, ספק שהחלוקה שקולה דיש ביצה, ממילא אין כביצה בכל אחד, ואם אין ביצה, שמה בזה אין כביצה, והוי ספק ספיקא דדרבנן. (רש"י). ועיין עוד טעם בחזון איש (טהרות א' י"ט).

פרק ה דין יד ושומר לאוכלים

לאוכל, ובזה נאמר שבמשקין אין חיוב זה, ואוכל או דבר שאינו מקבל טומאה אינו נעשה יד למשקה, אבל משקה נעשה יד למשקה, והגר"א לטעמיה מצא כן בדין האמור להלן פרק ח' ה"ח עיי"ש.

כלים: יש יד לכלים, בין לכל הכלים (עיי' תוס' חולין קיח' ב') ובין לכלי חרס ותנור.

בשאר דיני טומאות: יש יד לכל דיני הטומאות, דהיינו דיני טומאת נבלה (חולין קי"ח), טומאת מת (עיי' תוס' שם), טומאת אדם חי כגון זב ומצורע (מקוואות פ"י מ"ג מביא הר"ש תוספתא. רמב"ם טומאת מת א' ד'). ולכאורה ה"ה טומאת שרץ.

(ב) **שהאוכל נתלה בהן מן האילן.** נראה שאין כוונת רבינו לומר דמטעם זה חשוב יד, אלא לסימן לבאר מהו היד שמדבר בו, אבל עיקר תיקון היד מבאר רבינו בפירושו בריש עוקצין שאוחז בו את האוכל בשעת אכילה, או בשעה שהוא רוצה להגביהו. ומשמע אף

א (א) **ידות האוכלין.** בתוספתא טבול יום (פרק א' ג', מובא בר"ש טבול יום פ"ב מ"ב) תניא דאין יד למשקין (וצ"ע בתוספות נזיר לר' גבי שום ומקפה, שהובא להלן פ"ח ה"ח, והי"ג).

וכן משמע מדברי רבינו, דבדינים השייכים לפרק א' ופרק ב' ופרק ד' כתב דיני משקין, ובפרק ג' וה' לא הזכירם, שמע מינה דליתנהו במשקין.

ומכל זה משמע דגם שומר למשקין ליכא. אמנם בתוס' חולין קיז' ב' מוכח שיש שומר למשקין, דהקשו מדוע קליפת הענבים אינן שומר למשקה הכנוס בתוכו, למ"ד שחשובים משקים, וועיין שם תירוצם, וועיין באור גדול על משניות טהרות פרק ג' עוד מהלך בזה, עכ"פ מוכח שיש שומר למשקין.

ואמנם בבאור הגר"א (לתוספתא שם) נראה שמשקה נעשה יד למשקה, רק שבאוכל הרי גם דבר שאין לו תורת אוכל נעשה יד

נתלה בהן מן האילן, כמו (ג) עוקצי התאנים והאגסים וקצת האשכול, (ד) וכן הגרעינים (ה) וכיוצא בהן מדברים שהאוכל צריך להן,

ראיה משומר ליד, דדילמא לענין שיהיה מצטרף לשיעור בעי חיבור גמור, אבל בענין יד, כל שהוא משמש שפיר הוי יד.

בחזו"א (עוקצין פ"ב הי"ד) נוקט דאין יד ולא שומר בחיבור שעל ידי אדם ווד' חוספות לענין שום אינס מדין יד אלא כעין יד, והיינו טפלות וחיבור לאוכל. וכפ"י שקיסם ומגרפה חשוב יד כבד תמה הכפ"ס בחולין ע"ד וז"ע.

אם נתלש היד מהאוכל וכבר אינו משמש לו פשיטא שהיד טהור (להלן הלכה ה'), ואפילו שומר אם נתלש מהפרי נטהר לגמרי (להלן הלכה ד'). וללא כחזון יחזקאל, ועיין מש"נ הלכה יג'), שכל טומאתם היה רק בהצטרפות.

אם היד משמש את האוכל אלא שאינו מחובר לאוכל ולא דבוק עימו, אינו מכניס טומאה (משנה אחרונה עוקצין פ"א א) וכן מדויק בלשון הרמב"ם להלן הלכה ה'.

אמנם בחזו"א (עוקצין א יד) מבואר דפרכיל והאשכול מיקרי יד והעוקץ אינו יד, ולכאורה אם כן נמצא שאין האשכול מחובר לפרי, שהרי העוקץ מפסיק. ויש לומר דכוונתו רק אחר שניתק העוקץ מהאשכול. אמנם עיקר דבריו שם נסתרים מדברי הרמב"ם כמו שיבואר בהלכה כ"א.

ובמשנה למלך (פ"ה ה"א) כתב שמוכח מתוס' (חולין קיח' ב') שצריך חיבור ליד. מדכ' שאם אוחז ביד וכזית עולה והייתר ניתק אינו יד אלא לכזית.

ולענין חזו"א ראו לענינו כלל. דלכאורה כל שאינו משמש, אין כאן תחילת יד, ולאו מחסרון חיבור הוא.

וכל הנדון דחיבור הוא כגון קיסם או כף דהיד משמש היטיב את האוכל, שכולו ניטל באמצעות היד, אלא שאינו מחובר לפרי. אבל כשאינו משמש נשיאת הפרי ודאי אינו יד כלל.

שהיד משמש שלא לצורך אכילה, וכן משמע בתוספתא (עוקצין פ"א) שיד המשמש לתלות בו את האוכל על פתח החנות חשוב יד לר' יוסי, ומיהו שמא חכמים פליגי על זה, וכ"כ חזו"א (עוקצין א' י"ב) עיין שם ראייתו.

(ג) עוקצי תאנים. תימה הלא בעצמו כותב בהלכה י"ט שהם שומרים.

(ד) וכן הגרעינים. עיין להלן הלכה י"ג.

(ה) וכיוצא בהם מדברים שהאוכל צריך להם. יש לעיין האם יד לאוכל שאינו מחובר מעיקר יצירתו, ואינו חיבור בידי שמים, אלא אדם חיברו לאוכל מי הוי יד. ובאמת הדבר מפורש בכמה דוכתי דחשיב יד. א' רש"י בחולין (קי"ח א') ד"ה שלא, לענין קיסם התחוב בבשר. ובחגיגה כ' א' לענין מגרפה שהנפק"מ במה שהיא פסולה לענין אוכל הדבוק בה. ב' בדברי הרא"ש (עוקצין פ"ב מ"ה) על אגוזים שאמנם. ג' בדברי הראב"ד פרק ו' הי"א (יעיין חזו"א עוקצין ג' יד'). ד' בתוס' נזיר לו' לענין שום ומקפה. אמנם בידות כלים שעיקר עשייתו בידי אדם פשיטא דיד בחיבור בידי אדם הוי יד. [וכן יד לאדם טמא, הוי גם בחיבור בידי אדם כקשקשין שעל השבר (ר"ש מקוואות פ"י מ"ג)].

אמנם לכאורה באהלות פרק ג' מ"ד מוכרח שיד המחובר בידי אדם אינו יד, עיין ר"ש שם. אכן התם שאני שמת אין לו בעלים, לפיכך לא מהני לחבר לו דבר להיות לו יד, כי רק אם קבעו בעליו לשמש כיד נקבע ליד, לפיכך במת לא שייך להיות יד ע"י חיבור בידי אדם.

באמת לענין שומר כתב הראב"ד להלן הלכה י"ד שבידי אדם אינו חיבור, אמנם נראה שאין

ושומרי האוכלין הן (ו) הקליפה שעל האוכל שהיא שומרת אותו וכן כל כיוצא בזה.

ב כל שהוא יד ואינו שומר מתטמא ומטמא ולא מצטרף, וכל שהוא שומר אע"פ שאינו יד מטמא ומתטמא ומצטרף, וכל שאינו לא שומר ולא יד אינו מתטמא ולא מטמא ואין צריך לומר שאינו מצטרף, כיצד מתטמא ומטמא ואינו מצטרף, שאם נגעה טומאה ביד נטמא האוכל התלוי בו, (ז) ואם נגעה טומאה באוכל נטמא היד, ואין היד מצטרפת עם האוכל להשלימו לכביצה או לחצי פרס, אבל אם היה שומר הרי זה מצטרף לכביצה (ח) ולחצי פרס.

ג כשם שיד לטומאה כך (ט) יש יד להכשר, שאם הוכשר היד

אלא שמרש"י חולין קיח' א' שכתב התוס' קיסם בבשר הוא יד, שפיר מוכח דלא בעי חיבור, וכמו שנתבאר.

ולענין שומר יש לדון וראה להלן הלכה ט"ו בשם הגר"א ז"ל, ועיין גם הלכה כ"א.

(ו) הקליפה שעל האוכל. יעויין לעיל פ"ג ה"ב שהובא בשם הר"ש ששומר שאין בעליו משתמשין בו בתורת שומר אין לו דין שומר, וכיוצא בזה כתב האור גדול (טהרות פרק ג') ליישב קושית תוס' חולין הנ"ל אמאי אין קליפת הענבים שומר למה שבתוכו, וכתב דכיון שהם כבר עומדים לסחיטה לא ניחא ליה בשמירתם. וכ"כ חזו"א (עוקצין ב' ט"ו) בדעת הראב"ד בפ"ו, שאם מגלה דעתו שאין צריך את קליפת הפרי תו לא הוא שומר כיון שלא ניחא ליה בשמירתו, וכן יעויין להלן הלכה י"ד בשם מלאכת שלמה.

ועיין בהלכה ח' כיוצא בזה לענין ידות. מיהו בחזו"א (עוקצין ב' ט"ו) כתב דידות חלוקים בזה משומר, דבידות לא סגי במה שלא ניחא ליה במחשבתו ובעי מעשה להפקיע מהם שימוש של יד, משא"כ בשומר. וצ"ב לחלק בזה.

ב (ז) אם נגעה טומאה באוכל נטמא היד. נראה שהיד עצמה טמאה ואינה רק מכנסת טומאה, שכן מבואר בסוכה יג' ב' שהיד פסולה לסיכוך כדין דבר המקבל טומאה, ולפי זה אסור להכניסה במקדש. [ועיין בחקירות סי' ב' עוד ראיות לזה].

(ח) ולחצי פרס. במשנה אחרונה (פ"א א) כתב ששומר מצטרף גם לענין חצי פרס. וזוהי הא' התם אינו טומאת נגע, אלא הצירוף הוא בכך שהאדם אוכלו, והלא אין השומר נאכל.

ג (ט) יש יד להכשר. וכל שכן שיש שומר להכשר, ומהאי טעמא הבהמה מוכשרת על ידי עורה (תוספות סוף פרק קמא דפסחים).

[ברש"י פסחים כ' א', ובחולין לו' ב' משמע שעור הבהמה אינה מקבל הכשר, ובעי שיוכשר הבשר. ובאמת גם הרמב"ם בפירושו לעדיות פ"ג מ"ב ביאר שהכשר האמור בבהמה שעברה בנהר, הוא משום שנכנס מים בין עורה לבשרה. מוכח שמים שעל העור אינו מכשיר.

וקשה מדתנו מכשירין פ"ו מ"ג שהביאים מוכשרים על ידי קליפתו, דהיינו שומר, ואין לומר דעור אינו שומר, דהא כתב רבינו בהלכות אבות הטומאה פרק א' ה"י אם נגעה טומאה בעור באמצע ההפסג, נטמא הבשר. והוא משנה בחולין קכג' ונחלקו

הוכשר כל האוכל התלוי בו, (י) ויש יד לפחות מכזית, ויש שומר לפחות מכפול, (יא) ושומר שחלקו אינו מצטרף עם האוכל.

ד ומנין לשומרי אוכלין שהן מתטמאין עם האוכלין כשהן מחוברין בהן שנאמר על כל זרע זרוע אשר יזרע כדרך שבני אדם מוציאים לזריעה, חטים בשעריהן ושעורים בקליפיהן ועדשים בקליפיהן (יב) והוא הדין לשאר השומרים.

ה ומנין לידות האוכלין שהן מתטמאות ומטמאות כשהן מחוברין עם האוכלין שנאמר טמא הוא לכם לכל שבצרכיכם.

ו הבוצר לגת אין לו ידות שהרי אין לו צורך ביד מפני שמוציא את

שקליפה של זה אינה שומרת לזה, אופן שני כגון בצל אחד שחתך את קליפתו בכל היקפו עד שנעשו שנים. אבל באופן שחתך את הפרי גם כן, כיון שאין חיבור בין שני חלקי הפרי פשיטא שאינם מצטרפים (תוס' שם). ועיין ברמב"ם וראב"ד בפרק ו' הלכה יז'.

הים של שלמה תמה מדוע הכריע רבינו שאינו מצטרף, הלא בגמרא הוא איבעיא דלא איפשיטא והיה אפשר לומר שרבינו למד כן מהלכה יב' דין צלל, קדורה אינה מצטרפת, משמע ששומר שאינו שלם אינו מצטרף כלל (עיין משנה אחרונה עוקצין פ"ב מ"ד) וא"כ בחילוקו באמצע, הרי אינו שלם. ומושב שני הקושיות. א' קו' יש"ש למה פסק לקולא ולא שהוא ספק. ב' קו' חזו"א למה כתב שאין השומר המחולק מצטרף כלל. אמנם הרי בשני אגוזים המחוברים למטה ושני חיטים, כאן כל שומר הוא שלם, אלא שכל שומר אינו שומר את כל הפרי שבשיעור וגם זה בכלל הספק דשומר שחילקו, וזוהו אין מקור לומר שאינו מצטרף וואולי זוהו אדרכה פסק שמצטרף, כי התיקון דמייירי בחיטי שמעון בן שטח, הוא דחייה בעלמא. אמנם באותו סוגיא מבואר שהספק של שומר שחילקו, אינו סותר את משנת צלל, ור"ע.

ד (יב) הוא הדין לשאר השומרים. אפילו של פרי אילנות. וכן שומר של בשר דהיינו העור. ושומר דביצים מצטרף, והיינו קליפת הבצים (ר"ש ורא"ש עוקצין פ"ב מ"ד). ושומר דדגים הוא קשקשים, כ"כ ליקוטי

רש"י ותוס' חס מדין יד או שומר, עכ"פ הבשר נטמא מהעור. וא"כ הכי נמי יקבל הבשר או מדין יד או מדין שומר.

אמנם יש אופן שאדרכה השארת הבשר בעורה ממנה את הקוללה, יעויין שבת ק"ו, אבל בפסחים מייירי בתחילת ההפשה, דליכא למימחר הכי, ור"ע.

(י) ויש יד לפחות מכזית. דעת הרמב"ן חולין קיח' ב' שאף לפחות מפול יש יד. אולם הרשב"א והר"ן (שם) כבר הכריעו כרש"י (חולין קיח' ב') שלפחות מפול אין יד (משנה למלך).

אם הוא בריה יש לו שומר אף שהוא פחות מפול (חולין קיט).

(יא) שומר שחילקו אינו מצטרף עם האוכל. כבר עמד בחזון איש (עוקצין ס"א ס"ק ה') שהלשון כאן ברמב"ם קשה, כי על פי המבואר בגמרא חולין קיט' ב' השומר המחולק מצטרף עם הפרי, אלא שאין שני השומרים מצטרפים זה לזה, כלומר, שאם יש שיעור בפרי ובאחד מחלקי השומר הרי זה מטמא, ורק אם נצרך לצירוף שני חלקי השומר, אז אינו מצטרף. ואם כן מהו זה שכתב רבינו שאין השומר מצטרף עם האוכל.

ולפי שאר המפרשים, דין זה הוא בב' אופנים, אופן א' כגון שני בצלים קטנים מחוברים,

המשקה.

ז הקוצר לסיכוך אין לו ידות (יג) שהרי אינו צריך ליד.

ח (יד) כל ידות האוכלין שבססן בגורן טהורין.

ט (טו) פסיגה של אשכול שריקנה טהורה, ואם נשתייר בה גרגר אחד הרי זה יד לאותו גרגר ומקבלת טומאה, (טז) וכן שרביט תמרה שריקנו טהור, שייר בו תמרה אחת טמא, וכן שרביט קטניות שריקנו טהור, שייר בו גרגר אחד מקבל טומאה.

ח (יד) כל ידות האוכלין שבססן בגורן טהורים. כלומר, קשי התבואה נדרשים בשביל לאגוד בהם את החיטים ואת השעורים, ולפיכך הם חשובים ידות. ומשהביאם לגורן כבר אין לו צורך אלא בגרעיני החיטים, ולפיכך כבר אין בהם שימוש של יד, ומכל מקום רק משבססן בטל מהם תורת יד, לפי שבססן הוא מעשה, ולא די בהתיר אגדן, אלא צריך מעשה דישה לגלות דעתו שכבר אינו צריך את היד (פירוש המשניות לרבינו עוקצין פ"א מ"ה. טור ושו"ע אורח חיים תרכ"ט).

וכתב חזו"א (עוקצין א-יג) שדי במעשה גילוי דעת, שמגלה דעתו שאין לו צורך אלא בגרעינין, וממילא אין הקשים ידות להם, ואף שעדיין לא נשלמה הדישה, ונשארו חיטים רבים מחוברים לידות. אכן בביכורי יעקב (מובא במשנה ברורה תרכ"ט ס"ק ל') כתב שאם נשאר חיטים מחוברים הוא טמא, וצ"ע.

ט (טו) פסיגה של אשכול. התפצלות של האשכול, שבאותה פיצול לא נשאר ענבים תלויים בה.

(טז) וכן שרביט שריקנו טהור, שייר בו גרגר אחד טמא. התוי"ט במ"ה דייק מזה שהרמב"ם כללו עם דין פסיגה שריקנה, שהוא מדין יד, שגם שרביט מקבל טומאה כדין יד.

הלכות (חולין עמוד 38. כ.) ומקורו מפירוש רבינו גרשום שם. וצ"ב הרי לכאורה לאחר מיתת הדג אין צורך בקשקשיו ומאי טעמא חשיב שומר. ואולי הקשקשים שומרים שהאוויר לא ייבש את הדג.

ואין להקשות דהקשקשים שעל העור הם שומר על גבי שומר דאינו מצטרף כלהלן הלכה י'. שהרי נתבאר לעיל פ"ד ה"ד שעור הדג הוא אוכל בעצמו.

שני אוכלין שהשומרים שלהם מפסיקים בין האוכל לאוכל, אינו הפסק וכן מוכח במנחות ע' ב' על שעורים שאינן קלופות שהקליפה מפסיק, פריך הגמרא והני ר' ישמעאל שיש דין שומר. כלומר ר' ישמעאל לא אמר אלא שהקליפה מטרת לאוכל שבתוכה, ולגמרא פשוט שלפי זה הוא הדין אינו מפסיק, ושני שעורות בקליפתן מטרתות. וכן מבואר בחזו"א (עוקצין א' ב-ג).

ויש לעיין ב'יד' שמפסיק בין אוכל לאוכל מאי, ואולי תלוי בגדר ידות עיין מה שנתבאר בחקירות סי' ב'. ועיין להלן פ"ט ה"ה [גבי אשכול ענבים].

ז (יג) שהרי אינו צריך ליד. הוא מחלוקת אמוראים בסוכה יג' ב'. ונקט הרמב"ם כהך מ"ד, כי הגמרא שקיל וטרי אליביה (ביאור הגר"א אורח חיים תרכט ס"ק יד').

י לעולם (יז) אין שומר על גבי שומר אלא שומר אחד בלבד הסמוך לאוכל הוא הנחשב עמו.

יא (יח) שלש קליפות בבצל, פנימית בין שלימה בין קדורה מצטרפת, אמצעית שלימה מצטרפת (יט) קדורה אינה מצטרפת, החיצונה בין כך ובין כך טהורה.

נושא את הפרי, בין מרחוק בין מקרוב. וגם הסביר שצריך לזכור סמוך לאוכל, הוא סביר בצירוף, ולא במכנים ומוציא.

ויש לעיין לפי הביאור השני באין שומר על שומר, שמה אף ששומר על שומר מצטרף, אבל אכתי יכניס ויציא טומאה כיד. אמנם המשנה אחרונה (עוקצין פ"ב מ"ד) כותב שגם כיד איננו.

כתב הר"ש (פ"ב מ"ד) שהקליפה הירוקה שעל גבי אגוז שנופלת אחר לקיטה אינה שומר, לפי שהוא שומר על גבי שומר.

יא (יח) שלש קליפות בבצל. דין זה הוא משנה בעוקצין פ"ב מ"ד בשם רבי יהודה. וכתב שם רבינו והרע"ב: אין הלכה כר' יהודה. מיהו בגמרא חולין קי"ט משמע לכאורה שאין חולק ושכן ההלכה.

(יט) קדורה. פי' חתוכה (פיהמ"ש) ולכך אינה שומרת. ופנימית חשובה אוכל לפיכך היא מצטרפת בכל גווני. וחיצונה שהיא היותר דקה (פיהמ"ש) הוי שומר על גבי שומר, ולפיכך טהורה.

המהר"ם מרוטנבורג (טבול יום פ"א מ"א) כותב לגבי שעורה החיצונה שגזרו חיצונה אטו פנימית. וקשה דלענין קליפת בצל החיצונה סתמא דמשנה בעוקצין (פ"ב מ"ד) נראה שהחיצונה טהורה, הלכה למעשה. וצ"ל דגזרו רק בשעורה ולא בבצל. וייתכן עוד שפירש שלענין דעסיק המשנה היינו לדין שומר, היא טהורה, אבל לענין מנגע, שזה מיירי המהר"ם שהעמא או טבול יום נוגע בה, לענין מנגע גזרו מדרבנן שיהיה מכנים ומוציא. נמצא מבואר במהר"ם ששומר על גבי שומר דינו כיד מדרבנן

אבל רש"י בחולין קי"ט א' מפרש שהוא שומר וכן משמע בסוגיא שם, וכך יש לדחוק בדברי הרמב"ם.

ומהו השמירה כ' רש"י שם, דדקין הם ואין יכולין לנקרן, וניחא ליה שיהו באותם שרביטים, ואל יתערב בהם פסולת. עכ"ל. נראה מדבריו שהשמירה אינה לקיום עצם הקטניות, אלא שומרו לבעליו שיוכל למצאו. ויש לומר שהרמב"ם חולק וסובר דבעי שמירה המועילה לגוף הפרי (עיין עוקצין פרק ב' מ"א בפירושו המשניות שמפרש שם בכשות של קישות שלרבי יהודה יש שם שמירה לתגר שיקפצו קונים, והלכה כרבנן החולקים על רבי יהודה שזה אינו שומר). ולרש"י שמירה לתועלת שימוש בעלים הוי שומר (ועיין להלן הלכה ט"ו).

י (יז) אין שומר על גבי שומר אלא הסמוך לאוכל הוא הנחשב עמו. ודין שומר על גבי שומר

ניתן לפרש מב' טעמים, א' שהוא שמירה פחותה, שעיקר שמירת השומר החיצון הוא שמירת הקליפה הפנימית ומעט את הפרי. ב' אף אם החיצון הוא עיקר השומר, בכל זאת אינו מצטרף, כי אין צירוף אלא אם כן הוא סמוך לפני עצמו, ומרחוק אינו מצטרף.

נ"מ אם היה השמירה הפנימית קדורה ושבירה והחיצונה שלמה. ללד א' מצטרף ללד ב' אינו מצטרף. ולשון רבינו משמע ללד ב'.

יד הדבות בשומר מכנים ומוציא טומאה ככל יד. שהרי כל ידות הענבים דבוקים לחותם של הענב, כמו שנתבאר לקמן הלכה י"ד ובכל זאת דינם כיד.

דין זה מובן לפי שני הטעמים בדיון אין שומר על שומר. כי כל זאת בשומר, אבל יד, הוא משמש את גוף הפרי כולו שעל ידו

יב כל הקליפין מתטמאות ומטמאות ומצטרפות מפני שהן שומר, קליפי פולין ותורמוסין זרקן אינן מתטמאות כנסן לאוכלין מתטמאין, ואם נשאר בהן אוכל בין כך ובין כך מתטמאין, קליפת מלפפון אע"פ שאין בהן מתוך המלפפון מתטמאות טומאת אוכלין, (כ) השעורים בזמן שהן יבשין קליפתן מצטרפת עמהן ובזמן שהן לחין אין מצטרפת, אבל החטה בין לחה בין יבישה קליפתה מצטרפת.

יג (כא) כל (כב) הגרעינין מתטמאות ומטמאות ולא מצטרפות חוץ מגרעינת הרוטב, (כג) אבל של תמרה יבשה אינה מצטרפת. השנה הראש"ד: חוץ מגרעינות הרוטב. א"ל לשון המשנה גרעינה של רוטב אע"פ שיוצאה מצטרפת.

החזון איש (עוקצין ריש סי' ד') גם כן הוקשה לו כך, ולפיכך העמידו באופן שהגרעין בולט לחוץ, ואוחזים עמו את הפרי. ואף שלכאורה נראה דוחק, באמת אינו כך, שהרי על כרחך לא מיירי בגרעין הכנוס בפרי, שאם כן היאך נגעה הטומאה בגרעין ולא בפרי.

איברא יעויין בתוספתא בגירסאות מדוייקות (אור הגנוז, וכת"י ערפורט מובא בחזון יחזקאל) קתני, גרעין יבשה אינו מצטרף. גרעין יבשה כנגד האוכל טמא שלא כנגד האוכל טהור דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים ציבשה הכל טהור. ע"כ. הנה מפורש גרעין יבשה אינו שומר, ובכל זאת יש מ"ד שהוא טמא, הרי שדינו כדין יד (ונראה דלא פליגי חכמים רק מטעם דס"ל שציבשה אין הגרעין משמש לפרי כלל. ולעולם בגרעיני שאר פירות לא פליגי, ושפיר מודו יתכן להיות יד, ולא שומר. כי לא נראה דפליגי ביסוד הענין, לומר, שאין יד אלא אם כן משמש כאחיזה ולא לשימושים אחרים).

מבואר כאן בהדיא שהגרעין שבתוך הפרי יכול להיות כדין יד (ולא כהרא"ש). ומוכח גם כן שאינו יד מטעם שאוחזין את הפרי עמו (ולא כהחזו"א), שהרי אם מפני אחיזה זו הוא יד, אם כן אדרכה שלא כנגד האוכל הוא יותר יד, ואילו בדרייתא איפכא קתני, הבולט לחוץ אינו מכניס טומאה ורק מה שבתוכו מכניס טומאה. אלא מוכח דהוי יד מפני תועלת אחרת שבו, ולא מפני טלטול בו ואולי שימוש לחזק אורת הפרי, שלא ימעך באחיזהו, ותשאר חתיכה ראויה להתכבד. ראה תפארת ישראל.

יב (כ) השעורים בזמן שהן יבשין קליפתן מצטרפת עמהן. דעת רש"י מנחות ע' ב' בהיפך, יבשין אין הקליפה מצטרפת, כי היא נופלת ואיננה משמרת. לחה מצטרפת. ועיין להלן פ"ז ה"ח בביאור שיטות הראשונים.

יג (כא) כל הגרעינין מיטמאות ומטמאות ולא מצטרפות. דעת הרמב"ם שיש לגרעינין דין ידות. וכן דעת הר"ש (עוקצין פ"ב מ"ב). אולם דעת הרא"ש (שם) שכל הגרעינין הוו שומר ומצטרפות (יש גירסא כזו במשנה שמצטרפין, ובחר הרא"ש בגירסא זו מסברא, עיין להלן סברתו. לרא"ש היה גם גירסא כזו ברמב"ם שהגרעינין מצטרפין), מפני שאם ינטל הגרעין יתקלקל הפרי. חוץ מגרעינה של תמרה היבש. שהוא גם יד אינו, ואינו מכניס ולא מוציא טומאה.

מיהו לדינא גרעין שידוע שהגרעין שומר על הפרי שלא יתקלקל, מצטרף לכו"ע. וכן גרעין שהוא באופן שנושאים את הפרי על ידי אחיזה בגרעין, הוי יד לכו"ע.

והרא"ש תמה אם גורסים שהגרעינים לא מצטרפות, ואינם שומר, מאי טעמא מטמאות ומיטמאות, הא גרעין אינו יד. וראוי להיות טהורין לגמרי.

יד (כד) החותל שעל הגרעינה של רוטב אינה מצטרפת ושעל גרעינת היבישה מצטרפת מפני שהוא דבוק באוכל נחשב כאוכל. השגת הראש"ד: החותל של גרעינה. א"א אינו נראה כן מן המשנה אלא חותל של תמרה רוטב ונראה לי שהיא

ולכאורה במשנה לא מדובר בשאלה אם גרעין של תמר יבש מטמא כיד או לא אלא לענין הצטרפות. אולם אם נאמר שחכמים דתוספתא מטהרים גם גרעיני כל הפירות חוץ מרוטב. אם כן מוכח בסתם משנתנו כר"מ שמתמא. ולפי הגר"א הג"ל, הרי המשנה מדובר בגרעין יבשה ותנן שמתמא, וא"כ סתם משנה כר"מ ודין גרעין יבשה כדין יד.

כתב משנה אחרונה שדין זה דגרעין של תמרה יבשה, הוא דווקא ביבשה מתחילת גידולה, אבל לחה ונעשית יבשה מצטרפת, לפי שבהיותה לחה נחית לה טומאה ואין האוכלין יוצאים מידי טומאה עד שיפסלו מאכילת כלב. וכ"כ חזון יחזקאל ששומר היות והוא בעצמו נטמא, הרי נשאר ראוי לטומאה גם כאשר נפרד מהאוכל. ועיין חי' הר"ן חולין (ק"ט ב') שכתב כעין דברי המשנה אחרונה.

אולם הרע"ב כתב דלחה ונעשית יבשה פקע טומאתה, וכ"כ החזו"א (עוקצין ב' ח') דשומר שאני מאוכלין וידות, וכל טומאת שומר הוא רק כל עוד שם שומר עליו.

ולדעת משנה אחרונה נפיק לן דכל הקליפות טמאים אף אם הוסר הפרי מהם, מיהו אם הסירו בידים שאני דאיכא מעשה לבטלו, ודמי לידות שבססן. [ויש לעיין מדין המובא לעיל דשעורה יבשה אין קליפתה שומר, וצ"ל שהיתה יבשה מתחילתה. ויש לעיין עוד מקליפת בצל האמצעית הקדורה].

יד (כד) החותל שעל הגרעינה. דעת הראב"ד שהוא קליפה שעל התמרה. ותמה הכסף משנה שלא מצינו כזאת בתמרים. רב האי גאון והערוך, הביאו שהגירסא במשנה חותם וכן דעת הר"ש (עוקצין פ"ב מ"ב). והכוונה עוקץ כמו חותם שבראש התמר והענב והוא שומר

ומבואר כאן שיש דבר שדינו כיד, אף ששימוש אינו לאחיזה הדבר, כי אם שימושה לחזק את תבנית הפרי. וכלשון רבינו בפירושו 'שה במדרגת ידות אוכלים' לא שהוא ממך יד. ועיין בזה בספר יהגה האריה, ואין כאן מקומו (עיין רגמ"ה חולין קיח' ב', פשטות משמע כהר"ש, והחזו"א שאין יד אלא המשמש לנטלו. וכן כר"ש בעוקצים בפ"ב מ"א לענין כשות, משמע שיד הוא דווקא הניטל עמו).

דעת הגר"א אינו מבורר, באלוה רבה גרם מצטרפות, לפי זה יתכן כהר"ש שמה שאינו מצטרף גם יד אינו. אולם לפי ביאור הגר"א הגדפס ב"ס, לא גרסינן מצטרפות. ומפרש שם, כי לענין ליוצר, הדין כהמשך המשנה. ולריד ביאור הרי לכאורה המשך המשנה מדבר רק בתמרים, מה דין שאר הפירות. וצ"ל שהמשך המשנה כולל את כל הפירות. לפי זה הדין כהר"ש והא"ר שגרעיני כל הפירות מצטרפות כשומר. אלא שביבשות מיטמאות ואינם מצטרפות, ולא כהר"ש שכל גרעין שאינו מצטרף אינו מכניס טומאה. ואולי כוונת הגר"א ש'כל הגרעינים' דקתני הכוונה רק על תמרים בין רוטב בין יבשה נראה ד"ה הבא].

(כב) הגרעינים. נראה דגרעין הכוונה רק גרעין גדול, וכמו שכתב הערוך שלפ"כ שמו גרעין, שהוא מגרע מהפרי. אבל גרעין קטן כמו של תפוחים ואבטיחים, אינו בשם גרעין, (במקום אחר נאמר מעי אבטיח, והכוונה לגרעיני המילון) אלא נקרא בשם 'זרע'. וסברא רבה בכך, שהרי רק בגרעין גדול, קיימים התועליות הנזכרות, וכן הוא לפי כל הטעמים (לפי ביאור הגר"א המובא לעיל, באמת המשנה מדבר רק על גרעין תמר, ממילא וודאי שאין לך אלא כיוצא בו).

(כג) אבל של תמר יבשה אינה מצטרפת. בתוספתא (עוקצין ריש פרק ב') איתא, שלחכמים גרעין יבשה טהור, כלומר גרע משאר גרעינים, ואף אינו מכניס ומוציא טומאה כיד.

קליפה שעל התמרה וכשהתמרה רוטב הקליפה מרה ואינה אוכל אצל כשהיא יבשה הקליפה היא מתוקה ונאכלת עמה לפיכך מצטרפת, ובתוספתא דכלים פ' כלי עור מצאתי חותל שהוא עתיד לאכול תמרה ולזרקו טהור חישב להכניס ולהוציא בו מן הצית ומן השדה טמא ובמשנת כלים פט"ז חותל שהוא נותן לתוכו ונוטל מתוכו טמא ואם אינו יכול עד שיקרענו או עד שיתירנו טהור, עתה לפי זה הענין החותל אינו קליפה אלא כעין כים או מבגד או מן החריות אצל חותל שבעוקצין אינו לא מבגד ולא מחריות אלא או עלה שעליהם או קליפה שלא מאכלנו מעולם שומר הנעשה בידי אדם מצטרף עם האוכל.

טו (כה) גרעינה של רוטב שיצאת מקצתה כל שכנגד האוכל מצטרף (כו) והיוצא אינו מצטרף, וכן (כז) עצם שיש עליו בשר כל שכנגד

גרעינתו, הרי מצטרף בו, אף מה שאינו כנגד האוכל. ואם אין הגרעין לח כל כך, אע"פ שהתמרה לחה אין הגרעינה הבולטת מצטרפת, אך מה שנגד האוכל מצטרף משום שומר (משנה אחרונה).

להגר"א (בביאור הנדפס בש"ס וילנא) ומשנה אחרונה, יש חידוש דין בגרעין שהוא מצטרף, גם אם נפרד חיבורו מהפרי, ויכול לצאת. ועיין מש"נ סוף הט"ז.

(כז) עצם שיש עליה בשר כל שכנגד הבשר מצטרף.

דעת הרמב"ם שעצם שעליה בשר כנגד האוכל מצטרף, שלא כנגד האוכל אינו מצטרף. [ומיהו יש לו תורת יד, וכלהלן].

דעת רש"י בחולין (ק"ז ב' ק"ט א' קכח א') שעצם אינו שומר לבשר שעליו, אלא היא יד לו, ורק למוח שבתוכו נחשב העצם שומר (חסדי דוד עוקצין ב' ו').

אמנם אם כי מסברא מובן טפי כשיטת רש"י, מ"מ שיטת רש"י יחידאה היא. ובמשנה עוקצין פרק ב' מ"ב מבואר בפשטות המשנה, ומפורש בתוספתא המובא בר"ש ובכל המפרשים, שהעצם הוא שומר לבשר שעליו.

ביבשה. הרא"ש מקשה אם כן גם של לחה מצטרף. והמלאכת שלמה מיישב דתמרה לחה נאכלת מיד ואינה זקוקה לשמירה ולפיכך אין החותם שבה משמש בתורת שומר [עייין ביסוד זה ריש פרק ה']. ועיין תוי"ט בשיטת מהר"ם.

לדינא הרא"ש, הרע"ב, והכס"מ הכריעו כהרמב"ם.

טו (כה) גרעינה של רוטב. על גרעין זו, נאמר בהלכה יג' שהיא הגרעינה היחידה שמצטרפת.

(כו) והיוצא אינו מצטרף. וכן דעת הרא"ש (עוקצין פ"ב מ"ב) והגר"א (בביאור הנדפס בש"ס וילנא על המשנה שם) שהבולט ויוצא מן הפרי, לעולם אינו מצטרף. אולם דעת הראב"ד והר"ש (בביאור רישא של המשנה שם) שיש אופן שגם היוצא מצטרף.

דעת הראב"ד שאם התמרה שלמה, והגרעין יצא ממקומו ובולט, כיון שאפשר להחזירו וכולו ישמור את הפרי (מרכבת המשנה), הוי שומר מפני שעושה מעין מלאכתו ראשונה, וכולה מצרפת. ואם נאכל חצי התמרה, אותו שאינו כנגד האוכל אינו מצטרף.

ולדעת הר"ש (עוקצין פ"ב מ"ב) והרע"ב (שם) אם הגרעין לח, שמניחים אותו למוץ

הבשר מצטרף, (כח) היה עליו הבשר מצד אחר אינו מצטרף ממנו אלא העצם שתחת הבשר עד חלל העצם, ואם לא היה לעצם חלל רואין אותו (כט) כאילו הוא כעובי האזוב ושאר העצם אין מצטרף שהעצמות לבשר כמו שומר הן חשובין. השגת הראב"ד: גרעינה של רוטב. א"א כל זה שיבוש ולשון התוספתא הרוטב הנאכל חזיו וחזיו קיים כנגד האוכל מצטרף שלא כנגד האוכל אין מצטרף ביבשה כנגד האוכל טמא שלא כנגד האוכל טהור דברי רבי מאיר וחכמים אומרים ביבשה הכל טהור ולפי זו התוספתא מה שאמרה המשנה גרעינה שמקצתה יולאת כנגד האוכל מצטרף בשנאכל חזי תמרה רוטב קאמר אבל כשהתמרה קיימת אף מה שיוצא מצטרף כמו שכתבתי למעלה. השגת הראב"ד: ושאר העצם אין מצטרף. א"א כל זה שיבוש מפני שהם דברי יחידים אבל חכמים חולקים בסוף ואומרים שאע"פ שאין עליו בשר אלא כפול גורר את כולה לטומאה והוא כולל ומפסיד הכל.

טז (ל) קוליה שהיה (לא) עליה בשר אפילו כפול גורר את כולה לטומאה.

את המשנה כך (ר"ש, רא"ש, רע"ב, תוס' יו"ט, הגר"א) ואולי גרס רבינו בתוספתא עד חלל 'כחבילי סיהא והאזוב. והוא גירסת אור הגנוז, בתוספתא האות כ'.

טז (ל) קולית. קולית היא העצם הסתום מכל צדדיו (רמב"ם טומאת מת פ"ב ה"ה. אבות הטומאה פ"ב הי"א).

(לא) עליה בשר אפילו כפול גורר כולה לטומאה. דעת רש"י חולין קיט', והראב"ד בהשגות בהלכה טו' שהנדון הוא לענין בשר שבתוך העצם - מוח, ולדידהו כל העצם מצטרף כדין שומר, כיון שהוא סתום מכל צד הרי כולו משמש בתורת שומר, וכוותיהו פשטות מסקנת הגמרא בחולין שם.

ובדעת הרמב"ם, הנה לשון 'עליה בשר' מבואר שהוא בשר שעל העצם, וצריך ביאור מאי שנא מדין הלכה ט"ו דהתם רק העצם שתחת הבשר מצטרף ואילו הכא גם מה שאינו כנגד העצם נגרר, הלא לכאורה שניהם מיירי באותו ענין.

החזו"א וליקוטי הלכות מפרשים שגם לדעת הרמב"ם הנדון מצד המוח שבקולית והקולית

דעת הראב"ד ד"ה ושאר העצם, שכל העצם היא 'שומר' לבשר הנמצא על קצתה. בין אם הוא בתוך העצם, שזה נקרא מוח, בין אם הוא בשר שעליה [מקורו באחרים המובאים בתוספתא עוקצין פרק ב'. אולם לע"ג שכן בגמרא חולין קיט מפרש שכוונת אחרים דווקא בקולית, כלומר רק בהלכה טז' בעצם שהבשר בתוכו, ולא בבשר שעל העצם. ועוד תמה בספר חזון איש, הלא סתם משנה בעוקצין פ"ב מ"ב, שרק כנגד הבשר מצטרף, ואין נפסוק לא סתם משנה].

(כח) היה עליו הבשר מצד אחד. כלומר ברישא מיירי שהבשר מקיף את כל העצם, אלא שהוא רק על חלק מארכו. כאן מיירי שאינו מקיף את כולו, אלא חלק מההיקף.

(כט) כאילו הוא כעובי האזוב. כן דעת רבינו בפירוש המשנה (עוקצין פ"ב מ"ב הסיאה והאזוב וכולי). אך בתוספתא (עוקצין פרק ב') איתא אין שם חלל מצטרף כנגד חיסום העליון. והסיאה והאזוב כנגד האוכל מצטרף, והוא דין נוסף. הסיאה האזוב והקורנית (הם ג' מיני אזוב. רמב"ם בפירוש) כנגד האוכל מצטרפין שלא כנגד האוכל אינם מצטרפים. ועל סמך זה פירשו כל המפרשים

יז גרעיני זיתים וגרעיני תמרה אע"פ ששלקן לאוכלין אין מתטמאין.
יח גרעיני חרובין אע"פ שכנסן לאוכלין אין מתטמאין שלקן לאוכלין מתטמאין.

יט ואלו מתטמאין ומטמאין ומצטרפין שורשי השום והבצלים (לב) והקפלוטות (לג) בזמן שהן לחין, (לד) והפטמה שלהן בין לחה בין

ומה ששקה מחולין דמסיק הש"ס שהקולית הוא שומר, יעויין רש"י שם ד"ה אמרי, שהסוגיא כרב שאין יד פחות מכזית, ולר' יוחנן הוי מצי לאוקמי ביד. ורבינו לעיל הלכה ה', פסק כר' יוחנן שיש יד לפחות מכזית.

ולפי דרך זה מתבאר דלהרמב"ם דוקא קולית הוי כולה כיד, ואילו בשאר עצמות רק כנגד העצם הוא יד. ונראה שהסברא בזה פשוטה, כי הרי כשאוכל המוח שבתוך העצם עליו לאחוז בעצם, מה שאין כן בבשר שעל העצם, מניחה על השולחן, ואוכל בידו או עם כלי אכילה, סבין וכיוצא בזה.

ולפי זה ז"ל שמה שכתב הרמב"ם בפיהמ"ש עוקצין פ"ב מ"ו, שהעצם שיש בו מוח הוי העצם שומר, הכוונה רק מה שכנגד המוח, וי"ע שם, ת. ר.].

בענין עצם שהבשר שבתוכו אינו מחובר לעצם אלא מתקשקש בתוכו, יעויין להלן פ"ח ה"א ד"ה וכן המים.

יט (לב) והקפלוטות. הם הכרתי המפורסמים (רבינו בפירוש המשנה והרא"ש עוקצין פ"א מ"ב) ויש שכתבו מין בצל שיש להם ראש (ביאור הגר"א בעוקצין שם).

(לג) בזמן שהם לחים דין צירופן הוא מפני שהם שומרים, כי על ידי לחותם נשמרת לחות השום (ר"ש ורא"ש עוקצין א ב). ויש מפרשים מפני שנאכלין עמו (משנה אחרונה עוקצין פ"א מ"ב) וראיית משנה אחרונה מהמשנה שעלי השום נאכלים, ותמוה איך מוכיח מעלין לשקטין)). אמנם גם לדעה השניה, אינם מקבלים טומאה בפני עצמם, כי אם כאשר הוא יחד עם השום. שכן מוכיח הלשון 'מצטרפים', שבפני עצמו אינו מקבל טומאה (עיין רש"י חולין קיז' ב' במשנה). ולפיכך נשנו (בתחילת עוקצין)

טמאה מדין שומר, ו'בשר שעליה' הוא לאו דווקא.

המרכבת המשנה והחסדי דוד מפרשים בכוונת הרמב"ם, שאם היה גם בשר בפנים וגם בשר עליה רק בכך נעשית כולה כדין שומר, וצריך ביאור.

וולענ"ד מוכח בדברי הכסף משנה דכוונת הרמב"ם רק להכניס ולהוציא טומאה כדין יד ולא כדין שומר. ונראה שכן הוא מוכרח דעת הרמב"ם.

דהנה הכסף משנה מביא תוספתא (עוקצין פרק ב') מוח בראש ושקולית וכן עצם שיש עליו כזית בשר כנגד האוכל מאכרף. רבי יהודה אומר קולית שיש עליה כזית בשר גורר את כולה לטומאה וחכמים (בחולין קיט הגירסא אחרים) אומרים אע"פ שאין עליה אלא כפול גורר כולה לטומאה. וכתב כסף משנה, דעת הרמב"ם שפלוגתא דסיפא "פלוגתא באנפי נפשה היא" ולאו לאפלוגי אח"ק. וצריך ביאור הרי ברישא מפורש ככל עצם אפילו קולית, שאין כולה מאכרפת (עיין גירסת חזון נחום, אבל גירסתו היא כנגד הגמרא חולין קיט) והרי דסיפא פלוגי על זה. אלא בהכרח דרישא לענין צירוף ובזה לא פליגא, היינו דלכו"ע מה שכנגד הבשר הוי שומר, ושאינו כנגד הבשר אינו שומר. וסיפא לענין יד ובזה פליגי.

וראיה לכס"מ, דוק היטיב בלשון התוספתא, דפעמים נקט מאכרף פעמים טמא, ובהדיא משמע שטמא היינו להכניס ולהוציא ולא לצירוף. וגם הרמב"ם לא כתב מאכרפין אף שבהלכות הסמוכות מדבר על צירוף.

ראיה שנית דהרמב"ם נקט כפול, והלא הרמב"ם צעזעמו בהלכה ה' פסק שיש שומר גם לפחות מפול (תוס' יו"ט כתב סברא שלכרף ולגרור שלא כנגד האוכל, צריך שיעור יותר גדול. וי"ע שהרי בסוגיא בחולין קיט' לא משמע כן. עיין ליקוטי הלכות חולין עמוד 39. פ.), בהכרח כוונת הרמב"ם מדין יד.

יבישה, והעמוד שהוא מכוון כנגד האוכל, (לה) ושרשי החזרין והנפוס, (לו) ושורש צנן גדול מצטרף, והסיב שלו אינו מצטרף, ושרשי (לז) המנתא והפיגם, ושרשי ירקות שדה וירקות גינה (לח) שעקרן לשתלים, (לט) והשזרה של שיבולת והלבוש שלה, (מ) ועוקצי תאנים וגרוגרות, והכלסים והחרובין.

כ ואלו מתטמאים ומטמאין ולא מצטרפין, שורשי השום והבצלים והקפלוטות בזמן שהן יבשין, (מא) והעמוד שאינו מכוון כנגד האוכל, (מב) ומלעין של שבולים והן השערות השחורות שבראש השבולת

אפילו כאשר אינם לשתילה (במשנה הדבר מדויק דתנן שרשי המינתא והפיגם, וירקות שדה וירקות גינה שעקרן לשתלים. הנה במינתא ופיגם אינו מדבר על המינתא עצמה רק על שרשו, ואם שעקרן הולך על מינתא היה לו לומר מינתא שעקרו לשתלים, כי 'עקרן' מתיחס על המינתא לא על השורש).

(לט) השזרה. הוא השדרה. וחלבוש. הוא קליפת החיטה. וצ"ע ברש"י מנחות (ע' ב' ד"ה שעורה) שכתב שהסובין שבקמחים אינם מצטרפים לכביצה לפי שאינן אוכלין, ואף שהיה בתחילתו לבוש לחיטה.

(מ) ועוקצי תאנים וכולי. מצטרפין מפני שאילו ניטלות הפרי מתייבש (עיין הלכה כא' לענין ענבים). או שמא מפני שנאכלות עם הפרי (רא"ש עוקצין פ"א מ"ו. אולם הר"ש, הרע"ב, והגר"א כתבו רק את הפירוש השני. ומשנה אחונה מביא לזה ראייה מסוף תרומות). גרוגרות. הם התאנים היבשים (רבינו בפי' המשנה שם). כלסיס. הם התאנים הדקים (רבינו והרא"ש שם) וי"מ מין קטנית (הר"ש שם מוכיח כן מרש"י).

כ (מא) העמוד שאינו מכוון כנגד האוכל. אינו מצטרף אפילו לח (ביאור הגר"א עוקצין פ"א מ"ב).

(מב) ומלעין של שבלים. הרש"ש (עוקצין פ"א מ"ג) כתב שבערוך הגירסא שמצטרפים

שרשי השום יחד עם דיני שומר, אע"פ שהוא אוכל.

(לד) הפיטמא. הוא שבראש הבצל. והעמוד. הוא הלב שבבצל אשר צומחים בקצהו הזרעים (פיהמ"ש).

(לה) שרשי החזרין והנפוס וכו', משמע אפילו יבשים. חזרין זה חסא (כל המפרשים עוקצין פ"א מ"ב). נפוס. מין צנן הוא, אלא שעליו דומין לעלי הלפת (רע"ב שם).

(לו) שורש צנן גדול. יש לצנון שורש אחד ארוך ובצידו שרשים דקים. והסיב שלו. שרשים דקים וקטנים. כיוצא בזה שרשי השבת השורש העב מצטרף, והשער והסיב טהור, ואף יד איננו (תוספתא עוקצין פ"א ה"א).

(לז) המינתא. בלע"ז מינטא, בערבי נענע (רע"ב שם ור"ש בשם הערוך). יש גירסא מיתנא. וביאור הגר"א גרס מיכנתא.

(לח) שעקרן לשתלים. הטעם שהם חשובים שומר הוא מפני שצריך את השורש לשתילתו. ומכאן הוכיח החזו"א (סי' א ס"ק ו') שאין צריך דווקא שמירה לשימוש אכילה.

ונראה פשוט שמילת לשתלים, קאי על כל ירקות שדה וגינה אף באופן שהשורש יבש או במינים שאין השורש שומר, אבל לא קאי על מינתא ופיגם האמורים תחילה, והם מצטרפים

שדומין כמו מסר, (מג) ועוקצי האגסים והקרוסטמלין והפרישין והעוזרדין, (מד) ועוקץ דלעת טפח הסמוך לאוכל, ועוקץ קונדס טפח, וכן יד הפרכיל טפח מכאן וטפח מכאן, והפרכיל הוא השריג שהאשכולות תלויין בו, (מה) ויד האשכול כל שהוא, (מו) וזנב האשכול שריקנו, ויד המכבד של תמרה ארבעה טפחים, והמכבד הוא העץ האדום שהשרביטין תלויין בו והתמרות דבוקות בשרביטין, (מז) וקנה השבולת שלשה טפחים, (מח) ויד כל הנקצריין שלשה טפחים, ושאין

(מו) זנב האשכול. כאשר ריקן את הגרגרים התחתונים, מחזיקים את האשכול גם מהקצה התחתון שהתרוקן (אם לא ריקנו פשיטא שהוא יד, שמשמש את הענבים שבו). דעת הר"ש (עוקצין פ"א מ"ד), ששיעורו כל שהו. ולדעת הרא"ש והרמב"ם שיעורו ד' טפחים.

(מז) קנה של שיבולת ג' טפחים. צורך ג' טפחים אלו, הוא בכדי לעשות מהם אגודות (רש"י סוכה י"ד א').

החזו"א (עוקצין א' י"א) מבאר ששיבולת חלוקה משאר הגידולין, שבכל הגידולין יש חילקו בין נקצריין לנעקריין כדלהלן, ואילו בשיבולת אין חילוק בין שיבולת הנקצרת לנעקרת, והטעם לכך שהסיבה ששאר הנעקרים שיעורם בכל שהו אין זה משום שימוש העקירה, אלא משום שיש בהם צורך בשימוש היד, ואדרבה לפיכך עוקרים אותם עם כל היד לפי שצריכים את היד. ואם כן בחיטים כיון שאינו צריך ליד, אף אם נעקרו אין יד יותר מג' טפחים (ויש להוסיף שחייבים, מי שעוקר הוא כלי שתתנקה אדמתו, כמבואר בבא מציעא ריש פרק המקבל. ואין ראייה שהוא משום שצריך אותו ליד).

קטף שיבלין למלילות להכניסן לביתו, ולא לעשות מהם אלומות בשדה. שיעור היד טפח (תוספתא עוקצין פ"א ה"ב. עיין חזון נחום פרק א' מ"ד).

(מח) יד כל הנקצריין שלשה טפחים. יותר מכאן אינו נטמא, וכל שכן שאם עקרן עם השרשין, וודאי אינם מטמאים (תוספתא

אבל הוא מקשה על זה מחולין קיט' ב' שמבואר דלא מצטרף.

אם היו מעט שערות בשבולת אינו יד ואינו מיטמא. (ליקוטי הלכות חולין עמוד 40 ב. מהגמרא שם).

(מג) ועוקצי האגסין וכו' והעוזרדין. כתב תוי"ט (עוקצין פ"א מ"ו) שהר"ש ומהר"ם כתבו ששיעור כל אלו בטפח. אבל הרע"ב כתב שטפח אדלעת לחוד קאי.

(מד) ועוקץ דלעת. דווקא דלעת יוונית (הרע"ב שם. ועיין תוס' יו"ט ורש"ש שסיעו לזה מירושלמי כלאים ספ"ב).

(מה) יד האשכול כל שהוא. הכוונה שגם אם הוא יותר מטפח, כמה שיש בו, כולו הוא יד (כך כותב הר"ש והרע"ב עוקצין פ"א מ"ג). מזה נלמד שאילו באותם שנאמר בהם שיעור, אם היה ארוך מהשיעור אין המותר יד (וכן מפורש בתוספתא). היה פחות מכשיעור, הוי יד.

אולם הרא"ש כותב כל שהו אפילו קטן. כלומר, אותם שנתפרש שיעורם, אם הוא פחות מהשיעור לא חזי, ואינו יד כלל (וכן פירש הרמב"ם גבי זנב האשכול ד' טפחים). היו יותר מהשיעור הכל הוי יד. ולפיכך כשנאמר כל שהו, גם אם הוא קטן הוא יד (ועיין משנה אחרונה שתמה בשיטה זו מהתוספתא, וכן האריך לתמוה בחזו"א א' ס"ק ז').

דרכו להקצר ידיהם ושרשיהן כל שהן, כל אלו מתטמאין ומטמאין ולא מצטרפין מפני שהן ידות אוכלין.

כא (מט) ואלו לא מתטמאין ולא מטמאין ולא מצטרפין, (נ) שאר כל העוקצים, ושרשי קלסי הכרוב, וחלפות תרדין וחלפות הלפת והן

דגבי כלים אם רוצה להשתמש ביותר מהשיעור הוי יד. ומדמי להבא, אבל לכאורה כאמור מוכח דעת רבנן דתלוי ברוב העולם. ומה שמביא מסוכה יג' שחלוי בלענו אם רוצה את הדבר לסיכוך או לדבר אחר. שאני התם ששני הדברים מילתא דשכיחא הן, ואף אי סתמא לדבר אחר, מועיל מחשבתו לקבוע ייעודו לענין השני. ומשנ"א עלמנו מפרש כמו שביארנו במחלוקת רבי יוסי ורבנן. ועיין עוד משנה אחרונה פ"ב מ"א.

מה הדין דבר שמצד האמת הוא שומר ומגין, אלא שבני אדם משליכין אותו על אף שהוא שומר, ואינם מניחים אותו לשמירה.

הנה מבואר ברא"ש טהרות פרק א' מ"ג שדבר זה אינו שומר. כגון כנפי עוף שהם מגינות עליו, בכל זאת בכרכים שנוהגים להשליכו אינו שומר. והארכנו בזה בריש פרק ה'.

וזה וודאי ממה שחלוק כרכין משווקים בעיקר דין המשנה. הכי נמי נלמוד אם בזמננו אין משתמשים באיזה שומר או יד, הרי אינו שומר ולא יד, אף שהיה דינו כשומר בזמן המשנה.

עוד תנן במתניתין (עוקצין פרק א') אלו לא מטמאין ולא מצטרפין סיג של אשכול ושל רצפות לא מתטמא ולא מצטרף, והוא אבק המועיל לפרי (במשנה עוקצין פ"א מ"ב רבי אלעזר אומר שמצטרף. וכתב הרמב"ם שם, אין הלכה כר"א. ויתכן טעם רבנן שאמנם הוא שומר, אבל אינו מחובר ממש לפרי ובעינן חיבור כנ"ל בהלכה י"א).

(נ) שאר כל העוקצין. כלומר שאינם לא יד ולא שומר. ויש לעיין דברמב"ם בתחילת עוקצין כתב שעוקצי הענבים הם יד. אך בתוספתא בתחילת עוקצין לגירסת הגר"א

עוקצין פ"א ה"ב לפי גירסת הגר"א נקצריין. ושיעורים אלו הם דוקא, דאפילו אם הוא אגד למטה מהשיעור, ונמצא שמשמש בטפח הרביעי תשמיש יד, בכל זאת אינו מטמא (תוספתא שם. ועיין חזון נחום פ"א מ"ד).

בבית יוסף אורח חיים תרכ"ט פסק גבי נקצרים שהיותר מג' טפחים כשר לסיכוך. והמגן אברהם מחמיר ביותר משלושה. ותמה ביכורי יעקב למה נחמיר בדבר המפורש במשנה. והמשנה ברורה כתב להחמיר לכתחילה. והחזון איש האריך שגם המגן אברהם לא התכווין להחמיר על המשנה, אלא במה שאינו מפורש.

כא (מט) אלו לא מטמאים ולא מצטרפין. מה הדין אם בעל הפרי אומר שהוא צריך דבר זה לצורך מסוים ועבור כך צריך את היד, האם הוי יד, או תלוי ברוב העולם?

הנה בתוספתא מובא בר"ש עוקצין פ"א מ"ד אמר רבי יוסי ביד שארוך משיעורו, אם ליקטן לתלותן פתח חנותו מטמאים. ורבנן פליגי, ונראה שהרמב"ם השמיטו כי הלכה כרבנן.

וכתב המשנה אחרונה (עוקצין פ"א מ"ה) שחכמים סוברים שדעת אדם פרטי לא מהני. כלומר דאמנם יתכן שכל מוכר תולהו בחנותו, אלא שלא כל אחד הוא מוכר. והנדון אם דנים על קבוצת אנשים מסוימת בפני עצמם, או בתר רוב הכולל אזלינן.

ובדרכי 12 מפרש הרשב"א בתורת הבית שער הטבילה. מחלוקת דומה לזו אם בית הסתרים דפנויה חלוק מנשואה. וראה תוספתא נוספת, מובא לעיל דין כל הנקצרים שאגדן יותר מכשיעור. יעויין משנה אחרונה פ"א מ"ג, שמביא משנה במקואות פרק י'

העיקרין שנשארו בקרקע כשלקטו הכרוב והלפת וחזרו והחליפו, וכל השרשין שדרכן להגזז שנעקרו עם האוכל, הפטמה של רימון מצטרפת, והנץ שלו אינו מצטרף.

כב הרימון והאבטיח שנימוק מקצתו אין הנשאר חיבור לאותו שנימוק, (נא) ואין הנשאר מן הקליפה מצטרף שהרי אין שמירתו מועלת כלום, וכן אם היה שלם מכאן ומכאן ונימוק באמצע (נב) אין הצדדין חיבור זה לזה ואין קליפתו מצטרפת, עלי ירקות ירוקין מצטרפין ולבנים אינם מצטרפין שהרי אינן כלום.

שומר, רק שהשמירה אינה מועלת, והיינו לחלק הנימוק. ולפי זה פשוט שכלל גווי חלק הקליפה הסמוך לחלק שלא נימוק הוא ודאי מצטרף, ת. ה.

(נב) אין הצדדין חיבור זה לזה. אע"פ שיש דבר המחברם, מאחר והאמצע אינו אוכל ולא יד, אינו מחברם. ומקורו בתוספתא עוקצין (פרק ב' ה"ד) ודין זה הוא כאשר אין בין הראוי לאוכל, חיבור בשום צד ולא מלמעלה או למטה.

ועיוין חולין קכח' לפי רש"י יס ספק בגמרא חס חצי דלעת הוא יד לחצי השני. ולפי תוס' הוא ודאי יד, והחס הספק הוא מסברא מיוחדת. ואם כן י"ע יהיה חצי הרימון יד לחצי השני.

וכי חימא חין הכי נמי הוא יד להכניס ולהוציא טומאה, וכוונת הרמב"ם אינו חיבור שיצטרפו חלקי הפרי. אכתי הגיחא הרמב"ם לשיטתו בפרק ו' הלכה י' שצריך חיבור, אבל להראב"ד שפירורין מצטרפין, אלא שצריך שיגע בכל הכביצה, הכא יועיל דין יד, שיהיה כנוגע בחצי השני. וי"ע.

וי"ל דכיון שיש דבר המפסיק בין היד לאוכל אינו יד כמש"נ לעיל ה"א.

קתני שהוא שומר. עוד כתב הרמב"ם שם שעוקצי התפוחים הם יד וצ"ע.

כב (נא) ואין הנשאר מן הקליפה מצטרף. החזו"א (עוקצין ב' ז') נסתפק האם רק הקליפה שכנגד הנימוק אינה מצטרפת או שאבד שם אוכל מכל הקליפה. ובחסדי דוד דייק מלשון הרמב"ם שאם הרקוב בקצהו הרי קליפת השאר הוי שומר ואם הרקוב באמצעו אבד שם שומר מכולו משום שכולו עומד להתרקב.

ולע"ד תמוה, הא אף בנימוק קצחו כל עוד הקליפה שלמה הרי ודאי שהיא שומרת עליו, ואפילו יתגלגל על הארץ לא ינזק כלל מחמת שלמות הקליפה, ומהו שכתב רבינו 'אין שמירתו מועלת כלום'. ובעל כרחך הכוונה ברמב"ם שאין שמירת הקליפה מועלת כלום לאותו חלק של הרימון והאבטיח הסמוך לקליפה, כי הוא כבר נימוק והתקלקל, ואף שנשארה הקליפה שבמקום הנימוק והרי היא מגינה על שאר הפרי, מ"מ אינה מצטרפת, כי בעיניו שהשומר יהיה דבוק לחלק האוכל הנשמר, עיין מה שהארכנו בזה בהלכה י', ולאוכל הדבוק אליה אין שמירתו מועלת. ודוק שלא כתב הרמב"ם שהקליפה אינה שומרת, אלא מצד הקליפה הוא

פרק ו דיני חיבורי אוכלין

א. לענין קבלת טומאה, היינו חתיכה שנגעה בטומאה, האם החתיכה הטהורה הדבוקה לה

א תורת חיבור הנדון בפרקים ו – ח הוא לענין ב' דברים:

פרק ו'

א האגוזים והשקדים שנסדקה קליפתן (א) עדיין הוא חיבור לאוכל עד שירצץ את הקליפה. השגת הראש"ד: האגוזים והשקדים. א"ל הוא משנה את הלשונות ומפרש כפי דעתו ולשון המשנה השקדים והאגוזים חיבור עד שירסס ולשון התוספתא חולקת עם המשנה וכך שנו בתוספתא האגוזים והשקדים אע"פ שרסס חיבור עד שיתחיל לפרק והוא תופס לשון התוספתא ומניח לשון המשנה.

אמנם עיקר החילוק מאלו גם בתוס' שכתבו (נזיר נ' ב') דלקבל טומאה (שמגע בחלק אחד יטמא את החלק השני) חיבורי אדם חיבור, אע"פ שלענין להטריף לשיעור שיהיה בכוחו לטמאות אחרים חיבור בידי אדם אינו חיבור.

אמנם גם זה ז"ע מהדינים דלהלן דמבואר דלענין קבלת טומאה נמי בעי חיבור, ואדרבה בדברי הרמב"ם להלן הלכה י"ז מבואר בהיפך דלקבל טומאה בעי חיבור טפי מאשר להטריף שיעור כדלי שיהיה בכוחו לטמא.

לענין דין א' כתב חזו"א טהרות (ס"א) כתב שאוכלים ומשקין אין מצטרפים, וכן משמע בתוס' הרא"ש עירובין ע"א. אולם לענין דין הב' דהיינו צירוף לשיעור, לכאורה פשוט שאין אוכלים ומשקים מצטרפים שהרי אין שיעורם שוה, ודברי המרכבת המשנה שכתב (גבי מרק לעיל פ"ד ה"ד) שמצטרפים לכביצה, צ"ע.

(א) עדיין הוא חיבור עד שירצץ. ענין חיבור המוזכר בהלכה זו ובהלכה ב' אינו שייך לתורת חיבור של שאר הפרק, אלא ענינו הוא האם עדיין הקליפה משמשת בתורת שומר או לא. וכן הוא לשון הרמב"ם בפיהמ"ש (פ"ב מ"ו) וז"ל: אינה חיבור לפי שאין לה שימור וכו'.

אם סרה הקליפה, והוא החזיר אותה ודבקה זה לזה, אף שעכשיו הקליפה שומר על האגוז אינו חיבור, כל שאינו חיבור הטבעי (רמב"ם בפירושו, עוקצין פ"ב מ"ה).

נטמאת עמה או לא [-האם מגע בזה הוי כמגע בזה].

ב. לענין צירוף לשיעור שיהיה בכוחו לטמא אחרים. דהיינו מאחר ואוכל טמא אינו מטמא עד שיהיה כביצה, יש נדון האם ב' חצאים טמאים מחוברים הוי כחד למיהוי כביצה. הן אמנם שאם נוגע בב' חצאי כביצה בב' ידי יש שיטות שנטמא ואין צריך שיהיה כל הכביצה מחובר מצד כוחו לטמאות [עיי' פ"ו הי"ז], אמנם אם נוגע רק באחד מהחצאים אינו נטמא, ובאופן זה בעינין שיהיו שני החצאים הטמאים מחוברים זה לזה, והיינו דין הב' הנ"ל.

והכלל בחיבור הוא, דבר המחובר בטבעו הוי חיבור, ואם עומד ליפרד יש אופנים דלא הוי חיבור, כמבואר בפרק ו' הלכה ו' ואילך.

ועוד כלל אמרו, שאוכלים שחוברו על ידי משקין נעשו חיבור לטמאות וגם לקבל טומאה (עיי' רמב"ם אבות הטומאה פ"א ה"ו, ולהלן פ"ו הי"ג).

ופעמים שגוש עושה חיבור אף שלא על ידי משקין, ופרטי הדין יבוארו להלן פרק ו' הלכה י"ד ועוד.

ושיטת רש"י (חולין קיח' ב') משמע דאין צריך חיבור לענין קבלת טומאה (עיי' בחי' חת"ס חולין קי"ט ב', ובכ"ז שבת נ"א א', ובחי' הריטב"א שם) וחלקו עליו תוס' שם, (עיי' משנה למלך פ"ד ה"ג) ושיטתו ז"ע מכל הני דינים דלהלן.

ב ביצה (ב) מגולגלת משיקוב בה מקום לגומעה ממנו אין שאר קליפתה חיבור, ושלוקה קליפתה חיבור עד שירצץ את הקליפה, (ג) ואם נתבלה בקליפתה אע"פ שרצצה כולה חיבור.

ג (ד) עצם שיש בו מוח חיבור עד שירצץ, צמר שבראשי הכבשים ושיער שבזקן התיישים (ה) אע"פ שחרכן באור (ו) הרי הן חיבור עד שיתחיל לתלוש.

ד (ז) כנפי חגבים וקשקשי דגים אע"פ שהעביר סכין עליהן חיבור עד שיתחיל לקלף, (ח) הרימון שפרדו חיבור עד שיקיש עליו בקנה.

ב (ב) מגולגלת משיקוב בה מקום לגומעה. מתוך דברי רבינו מבואר שהכוונה ביצה חיה (זה צ"ע ממשנה שבת פ"ג) או מבושלת מעט, והיא רכה מאד שעדיין היא נשפכת כמים.

אמנם יש מפרשים (רב האי גאון, הר"ש, והרא"ש עוקצין פ"ב מ"ו) שהמגולגלת היא חצי צלוייה והיא רכה, ודתנן בה שהיא חיבור עד שיגוס, הוא מלשון הגסה בקדרה, והיינו שפותח את הביצה ומפריד בקיסם את האוכל מן הקליפה, ונותן בה מלח, ומערב את המלח והאוכל, ואע"פ שהאוכל עדיין בתוך הקליפה, הוי כאוכל הנתון בתוך כלי, שאין לכלי לא תורת יד ולא תורת שומר. ומבואר דמיירי בביצה שאינה רכה כמים, אלא מה שקורין ביצה רכה.

אמנם יש מפרשים (רב האי גאון, הר"ש, והרא"ש עוקצין פ"ב מ"ו) שהמגולגלת היא חצי צלוייה והיא רכה, ודתנן בה שהיא חיבור עד שיגוס, הוא מלשון הגסה בקדרה, והיינו שפותח את הביצה ומפריד בקיסם את האוכל מן הקליפה, ונותן בה מלח, ומערב את המלח והאוכל, ואע"פ שהאוכל עדיין בתוך הקליפה, הוי כאוכל הנתון בתוך כלי, שאין לכלי לא תורת יד ולא תורת שומר. ומבואר דמיירי בביצה שאינה רכה כמים, אלא מה שקורין ביצה רכה.

(ז) כנפי חגבים וקשקשי דגים. הקשקשים אינן נאכלים, ודין חיבורם הוא מטעם שומר כנ"ל פ"ד ה"י.

(ח) הרמון שפרדו חיבור. רבינו כתב בפירושו (עוקצין פ"ב מ"ו) שהקליפה נתיבשה, והפריד את הגרעינים מן הקליפה והמה מתנועעין, הוי חיבור עד שיקיש בקנה עד שינועו כל מה שנאחז בקליפה מגרעיני הרמון, ואז אין הקליפה חיבור.

ונראה דלדינא הרמב"ם מודה לדין דידהו שאם הגיס אינו חיבור.

אולם יתכן שלרמב"ם אינו חיבור מיד כאשר פתח את הקליפה, דלהלן הלכה ז' יבואר דלרמב"ם שלוקה הוא בישול מועט יותר מסתם בישול, ולשאר ראשונים הוא בישול מרובה עי"ש. והרי ביצה שלוקה כיון שריסס אינו חיבור כמבואר בהלכה זו [שמקורה בתוספתא].

(ג) ואם נתבלה. כתב הכסף משנה שהיא מדובקת לקליפה ביותר. עוד כתב אפשר

ה השרביטים של תמרים אינן חיבור זה לזה.

ו' מלפפון שחתכו ונתנו על השולחן חיבור עד שיתחיל לפרק, (ט) התחיל לפרק חתיכה וכל העולה עמה חיבור והשאר אינה חיבור, (י) פיקה התחתונה חיבור לעצמה ואינה חיבור לחתיכות, היו שנים או שלשה מלפפונות וחתך כל אחד מהן והניחן על השולחן והתחיל באחד מהן (יא) זה שהתחיל בו חיבור והשאר אינו חיבור, אפילו אמר

החיתוך הראשון, ונעשה לאחר שהמלפפון נמצא על השולחן] שהוא חיתוך במחשבה להפריד עד הסוף את החלק, ומשהתחיל בזה חשוב כמופרד, אף טרם גמרו את ההפרדה. ומשא"כ החיתוך הראשון שחתכתו אינה בעבור הפרדתו הוי חיבור. [ו'כל העולה עמה' הכוונה כל מה שעומד להיות מחובר עם חתיכה זו].

ושיטת הר"ש בדין זה יבואר להלן הלכה ז'.

(י) פיקה התחתונה. לפי מהר"י קורקוס הכוונה כאשר הפריד חתיכה אחת, והנותרות זו אינה עולה עם זו, דנתבאר שאינם חיבור, מכל מקום הפיקה חשובה חיבור לעצמה כלומר תחתית המלפפון שאין ההפרדה מגעת לשם [אף שהיא המשך של החתיכות אשר דינם כמופרדים, וקצתה כנגד חתיכה זו וקצתה כנגד זו].

לפי החזו"א הכוונה שהתחיל לעסוק בחיתוך [השני] המפרק, ומכל מקום החלק התחתון שעתיד לישאר מחובר הוא חשוב חיבור זה לזה. וכתב החזו"א שאותה חתיכה שכנגד מקום המגע בקיפה הרי היא מחוברת לפיקה ונטמאה ממנה.

(יא) זה שהתחיל בו חיבור. עיין מהר"י קורקוס שטעות סופר הוא וצ"ל זה שהתחיל בו אינו חיבור והשאר חיבור, וכגירסת הר"ש.

לכאורה מבואר מדבריו שעדיין הקליפה שלמה, וכשם שהיא שומרת לפני שהקיש בקנה, כך היא מגינה אחרי ההקשה, וטעם החילוק הוא כאמור בפ"ה ה"ד דבעינן שיהיה השומר דבוק עם האוכל, ועיין לעיל פ"ה הכ"ב.

הר"ש, והרא"ש (שם), מפרשים שחתך את הרמון לשנים, ועדיין הקליפה שומרת, עד שיפריד את הגרעינין מדיבוקם בקליפה.

ו' (ט) התחיל לפרק. מהר"י קורקוס ז"ל מפרש שהדרך לחתוך את המלפפון בכמה חיתוכים לכל ארכו שאינם עד הסוף, ומניחים אותו על השולחן כך. ואף שיש חיתוכים שאין חלק עולה עם השאר מכל מקום הוי חיבור [ואינו דומה להלן הלכה ט', לפי שכאן עדיין רוצה בחיבורם], ומשהתחיל לפרק ולגמור חיתוך אחד לגמרי, אז בנשאר רק מה שעולה עמו הוי חיבור.

אמנם מהכסף משנה נראה שלעולם כל מה שאינו עולה עמו אינו חיבור, ובזה תלוי כל החילוקים [אלא שממה שכתב דמה שאינו עולה עמו אינו חיבור הוא מילתא דפשיטא, נראה שהכסף משנה פירש את המובן של 'עולה עמו' שכלא, שלא על דרך הלכה ט', אלא הכוונה כל מה שנשאר מחובר].

ומדברי החזו"א (סי' א ס"ק י"ב) מבואר שהכוונה התחיל לפרק, הוא שהתחיל בחיתוך השני [כלומר החיתוך שהוא המשך של

חציו אני אוכל שחרית וחציו ערבית זה החצי שהתחיל בו חיבור והשאר אינו חיבור.

ז (יב) המחיתך ירקות וכיוצא בהן (יג) לבשל אע"פ שלא מירק והבדיל אינו חיבור, אלא אם נטמא זה לא נטמא זה אע"פ שהוא מעורה בו, חתך לכבוש או לשלוק או להניח על השולחן הרי זה חיבור (יד) ואפילו התחיל לפרק מה שחתך. הגת הראשון: ואפילו התחיל לפרק. א"ל לשון המשנה אינו כן אלא התחיל לפרק אוכל שהתחיל בו אינו חיבור.

ח כל אוכל שעדיין לא פרקו חיבור ואם נטמא מקצתו נטמא כולו.
ט אוכל שנפרס ומעורה במקצת ונגע טמא באחד מהן אם אחז בזה

(עיין ברא"ש שהוא מסופק דילמא אף בחתך לכבוש ולשלוק אהני לעשותו שני חתיכות כמחשבתו, אלא היות ויש כאלו שבאופן זה הדבר משמש להם, לאחוז זה בזה דינו כיד חלק לחלק חבירו).

(יד) ואפילו התחיל לפרק מה שחתך – כל אוכל שעדיין לא פרקו חיבור. מבאר רבינו במשנה (עוקצין פ"ב מ"ה): היו כמה ירקות שהותחל חתיכתם ועשה פירוק דהיינו חיתוך גמור באחד מהם, הוא וודאי אינו חיבור, שהרי כבר נעשה לשני חתיכות. והנותרים הם חיבור, אע"פ שגילה דעתו שרוצה בפירוקם.

והר"ש שם נסתפק בכהאי גונא שהיה כמה חיתוכים בירק אחד, והשלים חיתוך אחד, האם על ידי כך חשבים כל החתיכות מופרדות (עיין שם גירסאות בתוספתא בזה).

ט (טז) והשני עולה עמו הרי זה חיבור. יעויין משנה טב"י פ"ג מ"א, ויש שם ד' שיטות, א' ר' מאיר סבר שאם אחז בגדול, עולה עמו חלק השני, הכל חיבור, כל שכן אם אפילו אחז בקטן השני עולה. ב' ר' יהודה אומר רק אם אחז בקטן והשני עולה עמו, ג' לחכמים תלוי אם כשאחז הטמא בצד שנגע, החלק השני עולה. ד' לר' נחמיה תלוי בטהור,

ז (יב) המחיתך ירקות וכיוצא בהם. כ' הר"ש והרא"ש שהוא הדין בשר (עוקצין פ"ב מ"ה).

(יג) לבשל אע"פ שלא מירק והבדיל אינו חיבור. חתך לכבוש או לשלוק הרי זה חיבור. רבינו מבאר (עוקצין פ"ב מ"ה) שבבישול יופרד מאליו ותושלם פירוקו, לכן נדון כמפורק מפני שעומד ליפרק. מה שא"כ שליקה דהוא בישול מועט, והוא פחות מבישול סתם. וכן כבישה פעולתו פחותה מבישול, ובהם אינו עומד ליפרק.

דעת הר"ש ששליקה הוא יותר מבושל מבישול סתם (וכ"כ תוס' פסחים לט:), והר"ן נדרים מט.). אם כן טעם הנ"ל לא יתכן. אלא יש כאן 'יסוד חדש' שאם בדעתו של הבעלים לפרקו, ועשה מעשה המוכיח את דעת ורצון זה, מהני מחשבתו לעשותו מופרד. וצ"ל שבנאכל על השולחן ובכבוש נוח לבעליו שישאר מחובר בעת האכילה. וצריך לומר שהוא הדין בשליקה, כי בשליקה שהוא בישול ארוך, הפרי נותר ללא מים, ונאכל יבש, ולכן נוח לו בחיבורו. אבל בבישול שהוא נשאר עם מימיו, ונאכל בכף, אין צורך בחיבורו, וכיון שהתחיל לחתוך דעתו מוכחת שרצונו לגמור פירוקו.

שנגע בו (טו) והשני עולה עמו הרי זה חיבור, ואם כשאוחז בזה הטמא ומגביהו ישמט האחר ויפול אינו חיבור אלא הרי זה האחר כנוגע בראשון שנטמא.

י כל האוכלין שהיו עליו או קלחין מחוברין בהן את שדרכו להאחז בעלה אוחזין אותו בעלה, בקלח אוחזין אותו בקלח, (טז) אם נתלה עמו הרי זה חיבור בטבול יום ואין צריך לומר בשאר טומאות, וכן אם היה לו יד אוחזין אותו ביד שלו, היתה לו יד ועלה אוחזין אותו באי זה מהן שירצה, לא היתה לו יד ולא עלה בזה אמרו אם אוחז בטמא והשני עולה עמו חיבור ואם לאו אינו חיבור.

יא האגוזים שקבצן בעוקציהן כשהן רכין ואמנן כולן כמו חבל, וכן (יז) הבצלים שחיברן כדרך הזאת הרי אלו חיבור, התחיל לפרק

י (טז) אם נתלה עמו הרי זה חיבור. פירוש אימת העלה שהתחיל לינתק חשוב מחובר לאוכל, היינו אם דרך אחיזתו בעלה צריך שכשיאחז בו יעלה האוכל, ואם אינו עולה אע"פ שנגע באוכל, ואם יאחז בעלה יעלה העלה אין העלה מחובר לאוכל, וטהור העלה, דכיון שדרך דבר זה להאחז על ידי העלה, אם ינתק בשעת אחיזה לא חשיב מחובר, וכן הדין בקלח.

והנה נראה דאם דרך אוכל זה לאוחזו בעלה, אלא שעדיין העלה קטן ואם יאחז בו ינתק, הרי חיבור, דכיון שהוא קטן שוב אין הדרך לאחזו בו על ידי העלה, ולא משכחת הך הלכתא אלא בנפרס העלה שהדרך לאחזו בו, ואף דבתר שנפרס שוב אין הדרך לאחזו, אזלינן לפי הדרך בלא שנפרס, וכן נראה שפירש החזו"א (טבול יום ה' ס"ק י"ד, וס"ק י"ג).

יא (יז) הבצלים שחיברן הרי זה חיבור. צריך ביאור הלא בהלכה יב' כתב גבי שום שאינו חיבור כי חיבור בידי אדם אינו חיבור. מאי שנא בצל משום. מבאר החזו"א (עוקצין ב' י"ד), שבצל מוציא מעצמו לחות המחברתו, ונחשב כמו בידי שמים.

היינו אם יאחזו אדם אחר בחלק שלא נגע בו הטמא יעלה עמו הטמא, הוי חיבור.

רבינו פסק כאן כחכמים. והנה הרא"ש בהלכות ברכות פרק ו' סי' י"ט והגהות מיימוני הל' ברכות פ"ז ו' פסקו כר' יהודה, ולכאורה פליגי עם הרמב"ם.

אבל באמת אין שום הכרח דפליגי. הרי ברור שסברת חכמים הוא רק לענין טומאה, ולא שייך בנדון שאר דינים, כגון לנדון אם הפת הפרוס במקצת שיש נדון על כלל הככר אם הוא כשלם או לא. ועוד נראה, שלענין שאר נדונים בהכרח חכמים סוברים כר' יהודה ולא כר"מ, דאי הוי סברי כר"מ דהוי חיבור בעצם גם באופן שבאוחז רק באחד הצדדים השני עולה, נראה דממילא ה"ה לענין טומאה היה חיבור בכל אופן. אלא סברי שלענין עצם הדבר הוי חיבור רק אם עולה באחיזה 'כל' אחד מהצדדים כר' יהודה, והתחדש לענין דין 'מגע טומאה', דדי אם החלק שבו נגע מעלה את השני, ואף שאין הדבר מחובר לכל דבריו.

נמצא שגם לרבינו, בהכרח לענין כל התורה הלכה כר' יהודה, וכשאר הראשונים, ואין מחלוקת בדין זה.

באגוזים ולפקל בבצלים אין השאר חיבור, אפילו היו לפניו מאה כור אין כולן חיבור שהרי הוכיח שדעתו לפרק הכל. השגת הראב"ד: האגוזים שקללן. א"א לשון המשנה האגוזים שאמנן והבצלים שאמנן הרי אלו חיבור. השגת הראב"ד: הרי אלו חיבור. א"א נראה לי שכולן נעשו יד זה לזה לקיומן.

יב קליעה של שום שנפלו משקין על אחד מהן הוא טמא וחיבורו טהור שאין חיבורי אדם חיבור לכל דבר, וכן אתרוג שנפרש ותחבו בכוש או בקיסם אינו חיבור. השגת הראב"ד: קליעה של שום. א"א זה לא ידעתי מה הפרש יש בין קליעה של שום לחבל של בצלים ועוד מי ראה מעולם לעשות חבל מעוקלי אגוזים ועל כן נראה לי שאמנן ושאמנן שדבוקן במחובר כדי שיתאימו ונדבוקו זה לזה הרי הן חיבור עד שיתחיל לפרק עוד נראה לי כי אמנן ושמנן על ידי האור כמו נחמרו בני מעיה פירוש שחרון מעט צאור כדי לייבש קליפתן ואע"פ כן חיבור הוא עד שיתחיל לפרק ואמנן שזיקק להסיר האומן שלהם מוהיו מלכים אומנין והוא הקליפה שלהם.

יג (יה) עיסה שלשה במי פירות הרי זו אינה חיבור,

טומאות הוי חיבור. והמשנה אחרונה ורש"ש מסייעים לדברי הר"ש שסובר שלכל דבר אינו חיבור, וכסתימת הרמב"ם.

ז' משקין מחברין אפילו אוכלין שאינם דבוקים כעיסה וגוש אלא אף אם הם נפרדים לגמרי, כלהלן פרק ז' ה"ו.

תוס' זבחים קה' ב' ובמנחות כה' א' כתבו שאם עשה עיסה ממי פירות, יתכן דהוי חיבור אף שאינו מז' משקין. וההבדל בין ז' משקין למי פירות לענין חיבור אוכלין, הוא רק באוכלים נפרדים, ומשקה נוגע בשניהם.

והחזו"א מקשה על תוס' מירושלמי (חלה ב א) דמשמע שגם עיסה אינה חיבור אם נילושה במי פירות.

וואין להקשות מתוספתא טהרות פרק א' ב' דאיתא שם דדבלה ותמרים שהיו ממעכין אותן, אינו חיבור. ומשמע אפילו נעשו גוש. וקשה הרי וודאי יאלו מהם מי פירות, והרי לפי תוס' גוש הוי חיבור אף אם חיבורו הוא רק על ידי מי פירות, דלא קשה, שהרי אינו נחשב גוש רק אם נעשה כחד ממש, כגון חתיכה אחת קשה.

דעת הראב"ד שחיבור זה מועיל רק אם חיברם בעודם במחובר לקרקע, משום שבכהאי גווי הלחות מחברתם טפי.

ומבאר החזון איש את שיטת רבינו, שבבצלים אחרי שנתלשין מהקרקע, עדיין מצמיחים עלין וכדומה, וכאשר מקבצן כשהן רכין, מצמיחים ליחה המדבקת אותם, ודומה לחבור בידי שמים, לכן הוי חיבור, אף שתחילתו בידי אדם. וכנראה דה"ה אגוזים הוא כך משא"כ בשומים.

עוד פירש הראב"ד שם שחרך את הקליפה והתחילה להתיבש, ומ"מ הוי חיבור, ופירש החזו"א (עוקצים ב' ט"ו) שהכוונה לענין חיבור הקליפה לאגוז. ואם התחיל לפרק אחד כולם כבר אינם מחוברים, דגלי דעתיה דלא ניחא ליה בהך שומר.

יג (יה) עיסה שלשה במי פירות הרי זו אינה חיבור. התוי"ט (טהרות פ"ח מ"ח) כתב שרק לענין טבול יום אינו חיבור, אבל לשאר

(יט) שאין לך דבר שמחבר את האוכלין (כ) אלא שבעה משקין בלבד.

ובאור שמח (הלכות ביכורים פ"ו הי"ב) נקט דאין צריך שהמשקין עצמם יקבלו טומאה ואוכלה לה ממי פירות דהוי חיבור אליבא דר' אלעזר איש ברתותא בטב"י פ"ג מ"ה. ויש לדחות דהתם ר"א סבר דהוי חיבור מלד הגוש, ואולי לא בגלל המי פירות י. ל. ועוד יתכן לדחות ראיתו, דהא להראב"ד לעיל פ"א ה"ד באמת מי פירות מקבלים טומאה. ולהרמב"ם שם דס"ל שאין מקבלים טומאה איכא למימר דכהאי גוונא שהם בטלים בעיסה, מודה דנעשו אוכלים ומקבלים טומאה מדיון אוכל, כדן רובט שקרש. וכי תימא הוי תרתי דסתרי דלנון קבלת טומאה הוא אוכל, ולענין חיבור אוכלין על ידי משקין דינו כמשקה, אך באמת אינו סותר, שכן מובאר בחז"א סי' ה' ס"ק יז' ד"ה ב' חתיכות, דענין זה אינו תרתי דסתרי.

ובחזו"א (טהרות א' ט"ז) מוכרח כן מדכתב שהמשקין עצמם אינם מקבלים טומאה לפי שאינם חיבור לאוכלין, ורק את האוכלין הם מחברים זה לזה, וכן מוכח ממה שכתב חזו"א (טב"י סי' ד' ג') שאין צריך משקה טופח באופנים מסויימים וזבאמת מדיון זה מוכח שיש לזה גם דיני משקין שונים מדיון משקה לטומאה.

וכן מוכח מרש"י זבחים קה. ד"ה ואין שכתב שלא ידע לפרש מדוע אין משקה מחבר שני חצאי נבילה לטמא אדם, ומוכח שהמשקים יכולים לחבר אף שהם עצמם אינם בתורת לטמא אדם. ועיין להלן פ"ח הי"ג ד"ה לא פסל.

והנה בהלכות אבות הטומאה (פי"א ה"ו) כתב רבינו: חבורי אוכלין על ידי משקין הרי הן חיבור לטמא טומאת אוכלין, והדבר ספק אם הן חסודים גוף אחד למנות בהן ראשון ושני וסלישי, או חסודין זה האוכל שנגעה בו הטומאה ראשון והמחובר לו שני עכ"ל.

והקשה מרן הגרי"י זללה"ה (מנחות כ"ה) והלא גם ללל דין חיבורין הוי שני, שהרי המשקין לעולם נעשין תחילה והאוכל הנוגע בהן נעשה שני, והגיה ב"ע. ובאמת גם הקדן אורה (זבחים קה' ב') נתקשה בזה.

או עיסה, אבל 'פירות רכים מעוכים' אף שנעשה הכל מרקחה אחת, אינו נחשב גוש. ואע"פ שהרמב"ם מעמיד את דין הזה כשנעשה גוש כלהלן הי"ד, תוס' יעמידוהו כשלא נעשה גוש.

עיסה שנילושה במי פירות ואפאה, לכאורה מירושלמי חלה (פ"ב שם) שמבואר שעיסה שנילושה במי פירות פטורה מחלה מטעם שאינו חיבור, מוכח שאינו חיבור אף באפיה. וי"א שאפייה עדיף ומחברם (ס' המפתח בשם חז"א, ולא מלאנו בחזו"א), ובאמת כן מדוייק מדנקטו 'עיסה', ולא אמר 'פת' הנעשית ממי פירות, וז"ע (עיין מש"נ להלן פ"ח ה"ג).

כתב החזו"א (טהרות א' יא') שתי עיסות אחת נילושה במי פירות ואחת בז' משקין ונגע זה בזה הרי הם חיבור, והוא פלאי וועי' מה שכתבנו לעיל פ"ג ה"ו.

(יט) שאין לך דבר שמחבר את האוכלין. משמע שאוכלים שאינם מחוברים מעצם טבעם לא נחשבים מחוברים אלא על ידי שבעה משקים, ולהלן ה"ט' יבואר האם כללא הוא או שיש חיבורים אלימים שעל ידי כך זה נחשב ממש דבר אחד ואף ללא שבעה משקים חשוב חיבור.

(כ) אלא שבעה משקין. בהלכה זו התחדש שז' משקין מחברים אוכלים. ויעויין ברמב"ם הלכות אבות הטומאה (פי"א ה"ו) דהוי חיבור בין חתיכות הטמאות בכדי לטמא אחרים (כמבואר בזבחים קה), והוי חיבור בין הטהורים בכדי לקבל טומאה, ויעויין להלן.

הגר"א (טהרות פ"ח מ"ח) כתב שמשקה טופח שלא על מנת להטפח אינו מחבר אוכלים. וכ"כ בחזו"א טבול יום סוף סי' ה'.

יש להסתפק מי בעינין שהמשקין עצמם גם כן יקבלו טומאה הא לאו הכי אין בכוחם לצרף. נפקא מיניה במשקה חולין המחבר אוכלי תרומה ונגע טבול יום באחד מהם.

יד (כא) הממעך אוכלין זה בזה וקבצן כגון הדבילה והתמרים והצימוקין שקבצן ועשאו גוף אחד אינן חיבור, לפיכך (כב) עיגול של דבילה שנפלו משקין טמאין על מקצתו הרי זה נוטל ממנו מקום המשקה בלבד והשאר טהור.

ואמנם לפי מה שעלה בידינו לדון זה הוא גם במשקין שאין מקבלין טומאה ניחא, דבזה שפיר אינטריק לדון חיבורי משקין.

ועוד יש ליישב לפי מה שיצאיר שצאופן שהמשקין פעלו שהאוכלין יהיה גוש, הרי הם עושים חיבור אף שאין בהם משקה טופח, ולולא דין חיבורי משקין לא היה צרכם לקבל טומאה ולהעשות תחילה. ועיין עוד בזה בסוף הפרק בשם החזו"א.

ועוד יש ליישב לפי מה שיצאיר שצאופן שהמשקין פעלו שהאוכלין יהיה גוש, הרי הם עושים חיבור אף שאין בהם משקה טופח, ולולא דין חיבורי משקין לא היה צרכם לקבל טומאה ולהעשות תחילה. ועיין עוד בזה בסוף הפרק בשם החזו"א.

לענין ידות ושומרי אוכלין עיין לעיל פרק ה' ס"ק ה' מה שנתבאר ש"א שבידות חיבור בידי אדם הרי זה חיבור, או הגדר דלא בעי חיבור עיין בסוף הס"ק שם.

יד (כא) הממעך אוכלין זה בזה וקבצן ועשאו גוף אחד אינו חיבור. באמת מהאוכלין עצמם יצא לחות והיוצא מהצימוקים הוא מז' משקה, ומה טעם שאינו חיבור, כי אינו רוצה אלא בדיבוקם ולא שיצא המשקה ולפיכך אין למשקה היוצא תורת משקה, וכמבואר בהלכה ט"ז גבי זתים (תוספתא טהרות פרק א ב, וביאור הגר"א שם. ועיין להלן הלכה ט"ו ט"ז בנדון האם ללא ניחותא זו, לא חשיב משקה, או דילמא משקה הוי, אלא דחיבור לא הוי).

(כב) עיגול של דבילה שנפלו משקין טמאין על מקצתו, הרי זה נוטל ממנו המשקה בלבד והשאר טהור. בירושלמי תרומות (פ"ב א') שהטעם בדבר הוא כי אין חיבור על ידי מי פירות.

והנה המרכבת המשנה (הובא להלן בפ"ח הי"ג) כתב בדעת הרמב"ם דב' דברים ממין

אחד שנעשו גוש מתחברים ללא משקה, וקשה מאי שנא עיגולי דבילה.

וצריך לחלק שעיגולי דבילה כל אחד הוא פרי שלם בפני עצמו, משא"כ שם מדובר בפירורין שנתחברו לגוש אחד לכך הוא חיבור טפי.

וכתב החזו"א (טבול יום סוף סי' ג') דיש להסתפק בטחן את הדבילה ודיבוקם אי כהאי גוונא מהני בלא משקה. אמנם להצד דבטחן לא מהני ללא משקה, צ"ע דהא להלן פ"ח הי"ג מבואר דגוש ללא משקה הוי חיבור. ועל כרחק כמו שנתבאר שם, דבאמת פעמים דגוש הוי חיבור גם בדבוק עם מי פירות, והוא כשעיקר דרכו בכך, והכא שאני דדעתו לחלק, כמבואר ברש"י (ביצה ג' ב') שכתב וז"ל: ליטרא קציעות. תאנים שנתייבשו בשדה ... דורסים אותם בכלי עגול, והן נדבקים יחד ונעשין כגבינה והוא נקרא עיגולי דבילה, וכשבאין למכרן מפרידן במגרפה ומוכרן במשקל ליטרא עכ"ל [אמנם אילו היה ז' משקין היה חשיב חיבור בכה"ג כלהלן] ובהלכה ט"ו הוי חיבור מטעם שנאכל כך, ואין דעתו לחלק. ובהט"ז הוי חיבור על אף שנאכלים פרודים, מטעם דהוי ז' משקין [ולכן די שעכשיו אינו רוצה בפיזורן].

מה שכתב תוי"ט (פרה פ"א מ"ג) בשם הערוך שדבילה הוא מחברת תאנים רטובים או יבשין. וכתב שמצטרף לטמאות, אינו נסתר מהלכה זו שאינו חיבור לקבל טומאה, שהרי להלן הלכה י"ז דלענין לטמאות אחרים אין צריך חיבור גמור, וחלוק מקבלת טומאה.

טו (כג) התמרים והגרוגרות ששלקן ונעשו אום הרי זה חיבור.

טז (כד) הזיתים שעטנן ונעשו גוש אחד הרי זה חיבור, מפני שמתחילה לא נתנן למעטן אלא על מנת שיינקו זה מזה, לפיכך שרץ שנמצא על אום של זיתים והן הזיתים שנעשו כולן גוף אחד אפילו נגע בכשעורה הכל טמא שהכל גוף אחד, היתה לו אום של זיתים ועתיד להפכה כיון שתקע בה את היתד אע"פ שיש בה גושים הרבה אינן חיבור, ואם משהפכה נעשו אום אינן חיבור.

אינו חיבור, ומפרש דמה שמחלקינן בה"ז דפעמים חיבור ופעמים אינו חיבור הוא בנתייבש המשקין. ולפי זה יסוד דינא דהלכה ט"ו הוא מחמת שנתבשל במשקים והא דבעינן גוש בהלכה ט"ו, אף דאיכא ז' משקין אשר הם מחברים גם נפרדים, יש לומר דמיירי שנתייבשו המשקין, ומ"מ אי הוי גוש הוי חיבור מדין ז' משקין מחברין, ובהלכה י"ג וי"ד לא הוי חיבור כי לא היה שם חיבור מדין ז' משקין וכמש"נ בהי"ד ד"ה הממערך.

אמנם שוב מסיק (שם ס"ק י"ב, וסי' ה' ס"ק י"ד) שיתכן שגוש הוי חיבור בלא משקין. ואמנם יעויין להלן פ"ח הי"ג שגם שם מצדד החזו"א (סוף סי' ג') דיש חיבור אליבא דהרמב"ם ללא ז' משקין. ולפי זה יש לפרש שבהט"ו הוי חיבור ללא ז' משקין, ולכך בעינן דליהוי גוש. ובהי"ד לא מהני גוש, מהטעם שביארנו שם.

כלומר יש כאן נדון לדינא בגרוגרות שלוקים ונעשו אום, האם הוי חיבור מדין חיבורי משקה, או דהוי חיבור מצד שהוא גוש, ולפי זה לא בעי משקה. ולכל הצדדים ללא שנעשו גוש לא מהני.

טז (כד) הזיתים שעטנן ונעשו גוש אחד הרי זה חיבור מפני שבתחילה לא נתנן אלא על מנת שיינקו זה מזה. ויש לעיין האם מה שהוצרך רבינו לכתוב שנקו זה מזה, הוא כי בלא"ה לא חשוב

טו (כג) התמרים והגרוגרות ששלקן ונעשו אום הוי חיבור. יש לעיין בהא דמצינו בהלכות אלו (י"ד - י"ז) דאיכא גווי דנעשה גוף אחד וחשוב חיבור, אי כהאי גוונא אין צריך ז' משקין, שכיון שחיבורם אלים הוי חיבור מטעם שהוא גוש (והא דעיסה שנלושה במי פירות אינו חיבור מדין גוש, יבואר בפ"ח הי"ד ד"ה וצ"ע שיטת).

או דילמא לעולם אין חיבור ללא ז' משקין, אלא דגם באיכא ז' משקין פעמים אינו חיבור עד שיהיה גוש, ופעמים הוי גוש ואפילו הכי אינו חיבור. וטעם החילוק יש בו ב' דרכים, א. דגם באיכא ז' משקין אם רוצה בפזורה לא חשיב חיבור, עיין להלן פרק ח' ה"ז (לפי זה גוש ואום לאו דווקא, אלא העיקר שאינו רוצה בפזורה). ב. כיון שכבר נתיבשו המשקין, ואין בו משקה טופח, והיה ראוי להיות שכבר אין תורת משקה לחבר, והתחדש שאם נעשה גוש מכח הז' משקין, אהני המשקה הבלוע לחבר (אף שגוש גרידא הנעשה בידי אדם אינו חיבור, ואפילו אם היה משקה לחבר, אם המשקה אינו מז' משקין אינו חיבור). וכן יש לפרש את דין גוש דלעיל הי"ד וט"ו, דהיוצא מהצימוקים, ומן מי השליקה הוי מים או שמן, ומ"מ בעי גוש.

והנה החזון איש בתחילת דבריו (טבול יום סי' ד' ס"ק ג') סלקא דעתיה דבלא משקה לעולם

יז (כה) אוכל פרוד שהוא כולו מכונס ודבק זה בזה אע"פ שאינו חיבור להתטמא ואינו כגוף אחד כמו שביארנו הרי הוא מצטרף לכביצה לטמא טומאת אוכלים אחרים, ואם לא כנסו אלא הרי הוא מפורד כמעשה קדירה והקטנית אינו מצטרף (כו) עד שיקבצם ויעש אותן גוש אחד, היו גושים הרבה זה בצד זה ונגע אב הטומאה באחד מהן הרי הוא ראשון והגוש שבצדו שני ושבצד השני שלישי ושבצד השלישי רביעי. השגת הראב"ד: ויעשה אותם גוש אחד. א"ל אינו כריך להיותם גוש אחד אלא להטמא זה מחמת זה אבל אם נגע שרץ בכביצה פירורין מצטרפין לטמא אחרים והוא שיהיו הפירורין נוגעין זה בזה ואם אינו נוגעין אם יש תחתיהן משקה עומד המשקה מצרפן ואם הוא קטפרס משתי חתיכות לכביצה מצטרפות שלש אין מצטרפות.

דברישא שם גבי ב' בלוקות אינו מצטרף ללל משקה ומשמע אף לטמאות, וכן בפ"ג מ"ב אין מצטרפים, מיירי לשיטתו באין נוגעין זה בזה.

ומהרא"ש שם משמע שללל דיבוק אין מצטרפים, כהרמב"ם דעיי דיבוק לטמא, וחיבור משקה לקבל טומאה.

ועיין רש"י חולין כ"ה א' ד"ה ואפילו, ואין בכל אחד כביצה. משמע שאף שיעור כביצה פירורין נגעו בכלי, ולכאורה נוגעין זה בזה, בכל זאת אין בטוח לטמאות אחרים, וכהרמב"ם.

תוס' זבחים ל"א א', והגר"א (טהרות פ"א) כתבו דכאשר נוגע בשני ידי בשני החצאים שאין בהם שיעור רק בשניהם יחד מצטרף לשיעור, והיינו דמצטרפים כל המגעים שנעשו כאחד לקבל טומאה מכביצה.

ולכאורה כל מחלוקת הרמב"ם והראב"ד אי מגע מצטרף לטמא, או בעינן דיבוק, הוא רק כשנגע בצד אחד, אבל אם נגע בשני החצאים יחד יתכן דמודו לזה הרמב"ם והראב"ד דמהני, דיש נוגע וחוזר ונוגע.

אבל החזו"א טב"י (ד' ד') נקט שהראב"ד והרמב"ם חולקים וסוברים שאף אם נגע בשני החצאים הטמאים אינו מקבל טומאה, וראייתו הוא מהרמב"ם בפיהמ"ש (טהרות פ"ח מ"ח)

'משקה', דמשקים שיוצאים מהזחלים שלא לרצון אינם משקה, כדתנן סוף מכשירין (כמש"נ לעיל פ"ד ה"ב) ולפי זה ביה"ד מה שא"ל מהזחלים אינו מחבר, כי לא הוי 'משקה' שאין שם רצון זה.

או דילמא כוונתו שאינו חיבור אלא אם כן ניחא ליה בחיבור, ו"ל שבה"ד לא היה ניחא ליה בחיבור ודוחק.

ומדברי הגר"א (תוספתא טהרות פ"א) משמע כהך נל.

והטעם דעיי רצון בחיבור, כ"ל או דבכל חיבורי משקין עיי רצון בחיבור, או דמיירי שנתייבש המשקה, ולכן אין המשקה מחבר בכה"ג אלא בהתווספות ניותחל לחיבור. והחזו"א (טהרות יב ב) לשיטתו באין גוש חיבור בלל משקה, כתב דאז שז' חצאים שני דחשוב חיבור ללל משקה טופח, משום שזונקים זה מזה והוי כחל.

יז (כה) אוכל פרוד שהוא כולו מכונס ודבק זה בזה אע"פ שאינו חיבור להתטמא ואינו כגוף אחד הרי הוא מצטרף לכביצה.

מקור דברי הרמב"ם שגוש מועיל לטמאות, הוא במחלוקת ר' דוסא ורבנן (טהרות פ"ח מ"ח, עדיות פ"ג) אם אוכל פרוד הוא חיבור. ומפרש הרמב"ם שהגדון רק לטמאות, ומפרש לה באופן שהם גוש אחד, ופסק כחכמים שהיו חיבור.

והראב"ד מפרשה אף בלא גוש, אלא משום נגיעת הפירורים זה לזה דכאזי גוונא די שיגע בלחך מהפירורים הטמאים. והא

שפירש שם את הנדון במשנה, אם החתיכות מצטרפות לענין לטמאות המשקה שביניהם, אף שהמשקה נוגע בשתייהם, ומוכח שאעפ"כ בעי שהחתיכות יצטרפו, ומשום דאין נוגע וחוזר ונוגע (ראה חזו"א טבו"י סי' ד' ס"ק ג' ט"ו).

והנה עיקר הדין שנוגע וחוזר ונוגע, הוא סוגיא ערוכה בחולין (קכ"ד) גבי ב' חלאי כזית נבלה ונגע בשניהם (והרמב"ם השמיטו וז"ע) שמוצא שם דנטמא. דדן שיעור כזית אינו צע"ס כח הטומאה, אלא העיקר שיקבל טומאה מכמות אוכלים של כזית או כביצה, וכל דין צירוף הוא כשנגע בחלק וכלפי שיתשכ כנגע בכל הכמות.

ובחזו"א כתב דלמסקנת הסוגיא שם רק במרודל ו-ש"ס איזה חיבור בין שני החתיכות מטרפין הא לא"ה אף שנוגע בשניהם אין מטרפך דאין נוגע וחוזר ונוגע. ואמנם ז"ע דמשמע שמה דבעי מרודל הוא משום שכלל זה יס גזרת הכתוב בנבלה דכל שאינו במשא אינו במגע אבל אין החיבור משום דמרודל, ועוד דכולה סוגיא שם אזלא דיש נוגע וחוזר ונוגע אף בלא מרודל. ועוד כיון דחזו"א דאף במרודל בעינן למימר נוגע וחוזר ונוגע, מוכח דבאמת אינם חיבור ורק משום שנוגע בשניהם נטמא ולא דבעי מרודל בשביל שיטמא במשא ומוכח אם כן שאין דין חיבור לשיעור כזית או כביצה.

וכן נמצא גם בספר אומץ יוסף (חלה פ"ב) [להג"מ יוסף דיין דברעסלויא תלמידו של הרע"א. ונדמ"ח] דנקט כהחזו"א שהרמב"ם והראב"ד סוברים שאין נוגע וחוזר ונוגע דלא כהגר"א (טהרות פ"ק ופ"ח) ותוס' (זבחים ל"א א').

מאידך בגליון רע"א (אבות הטומאה פ"א) נקט בדברי הרמב"ם דיש נוגע וחוזר ונוגע, ואמנם יתכן שרק במת ונבלה שטומאתם עצמית, לפיכך אין צריך שיעור לגוף טומאתו ויש נוגע וחוזר ונוגע, משא"כ טומאת אוכלין, אך אכתי אינו כדעת החזו"א, דהחזו"א נקט דלהרמב"ם גם בנבלה לא אמרינן נוגע וחוזר ונוגע.

כתב השער המלך (צוין ברע"א ריש פסחים) שבטומאת אוכלין לא אמרינן כתותי מכתת שיעוריה, כגון בעבודה זרה ודברים העומדים לשריפה אין מתבטל מהשיעור, לפי שגם פירורים מצטרפים לטמאות בנוגעים זה בזה, וכש"כ הראב"ד, ועיין בחקירות סי' אחרון.

ובתורת גיטין קכד' א' גם כן כתב כן, ומשמע שם שהרמב"ם גם כן סובר כהראב"ד דמהני פירורין, והעיר עליו באומץ יוסף (חלה פ"ב) שהרי הרמב"ם חולק דבעי דיבוק, אכן יתכן דגם להרמב"ם לא בעי דיבוק מדין שיעור, רק דבעי דיבוק בכדי שהמגע יתיחס לכל הפירורים, ואם כן לא שייך בזה כתותי מכתת שיעוריה.

ווקשה משנת ז"א זרק ככר לבית טמא מוצא שזית ככר טהור נטמא כשנח על עוד כזית אף שאינם מחוברים, אמנם לשון תוס' וריטב"א שאין די בהצטרפותם בזהל שנטמאים יחד, אלא צ"ע שיגעו זה בזה.

אך עדיין קשה איך די בזה ששני החתיכות נוגעות זה בזה להיות שיעור לקבל טומאה, למ"ד (לעיל פ"ד) דלקבל טומאה צריך שיעור כביצה, הלא מה יועיל מה שעוד חתיכה נטמאה ברגע שזה, סוף סוף זה אין שיעור. ובאמת בחזו"א (טהרות סוף סי' א') נקט כן בפשיטות, ותמה על המשנה אחרונה שכתב שיש נוגע וחוזר ונוגע גם לגבי קבלת טומאה, וכבר העיר עליו מו"ר הגאון ר' דוב לנדו שליט"א שז"ע מסוגיא דשבת הנ"ל.

(כו) עד שיקבצו ויעשה אותם גוש אחד. כתב החזו"א (טבול יום ד' ג') דאין גוש חיבור אלא אם כן יש שבעה משקין המחוברים. ומ"מ במפורד לא מהני דמיירי שאין משקה טופח, ומדבריו סוף סימן ה' משמע אפילו נתייבש המשקה לגמרי. ושוב בס"ק י"ג נסתפק בזה החזו"א דשמא גוש חיבור בלא משקים באופנים מסויימים. וכבר נתבאר לעיל.

יח (כז) והשיך לה אחרות. איזהו נשוך, שאם מפרידו, תולש זה מזה (תוספתא מובא בר"ש טהרות פ"א מ"ח).

יח ככר של תרומה שהיתה ראשון לטומאה (כז) והשיך לה אחרות (כח) כולם ראשון, (כט) פירשה היא ראשון וכולן שניות, היתה שנייה והשיך לה אחרות כולן שניות פירשה היא שנייה וכולן שלישיות, (ל) היתה שלישית והשיך לה אחרות היא שלישית (לא) וכולן טהורות בין שפירשו בין שלא פירשו.

ומכאן לומד החזו"א, שהוא הדין נשך הטומא צפרי שלא הוכשר, אינו חיבור, ולהלן פ"ח ה"ח הארכנו בנדון זה.

(לא) וכולן טהורות. דין זה הוא דווקא בתרומה שדין הנושך כתרומה טהורה מטעם הנ"ל. אבל בקודש, שיש בו רביעי, אם היה שלישי והשיך לו ככר, כולם שלישי, פירשו היא שלישי וכולם רביעי. היה רביעי והשיך לה אחרת, טהור הנושך אפילו לא פירש כמו תרומה בשלישי.

י"א שככר המיועד לקודש ועדיין לא נתקדש, דינו כתרומה שאין בו רביעי (חולין לה' א' ד"ה קדש), ואפ"ה בהשיך ככר לשלישי, כל עוד שלא פירשו הכל שלישי (ר"ש טהורות פ"א מ"ח לפי גרסתו בתוספתא, אך לפי גירסת הגר"א ליתא לחידוש זה. והחזו"א טהורות ס"א ס"ק טו' מפרש שדעת הרמב"ם בפירושו כהגר"א. וצ"ב ראייתו עיי"ש).

שלושה מקרצות שנשכו זה בזה, הימנית תרומה שני לטומאה, האמצעית חולין, והשמאלית תרומה טהורה או קודש, אין אומרים שהתרומה שני, מחובר עם הטהורה וטימאה, אלא היות והחולין מפסיק כל השאר טהור (חזו"א טהורות ס"א ס"ק י"ג).

ויש להקשות מדוע לא נימא דמקראת האמצעית מתחברת עם השמאלית כיון שהם נושכים זה בזה, דיהיה נחשב ששניהם נגעו יחד בימנית, שנדון שמתפשט מגעה אל השמאלית דומיא דטבול יום הנוגע בביצה שעל גבי ירק (להלן פ"ח ה"ד).

(כח) כולן ראשון. היינו שהנשיכה מועלת להחשיב את הנוגע באחד מהם כנוגע בראשון, שהרי החיבור מפשט את המגע כמו שנתבאר לעיל. [ועיין להלן סוף פרקין מש"כ אי גם חיבור ע"י משקים מועיל לזה].

(כט) פירשה היא ראשון וכולן שניות. משמע אף שהשיך כמה ככרות זה לזה, ואין כולן נוגעות בראשון.

(ל) היתה שלישית והשיך לה אחרות היא שלישית וכולן טהורות. יעויין פרק ח' הלכה א' שלענין מגע טבול יום, אם דעתו בסוף להפרישן אין נשיכה חיבור. אולם כאן מדובר אפילו בשלישי שלא מחמת טבול יום אלא שנגע בשני, והטעם שהנוגע בהם אינו כנוגע בשלישי, הוא דין אחר שכל שאינו ראוי לקבל ממנו טומאה, אינו מתחבר עמו בנשיכה (עיין טהורות פ"א מ"ח).

והסבירא בזה, כתב החזו"א איש (טהורות ס"א ס"ק י"א) שז' דרגות טומאה בני ביקחא נינהו (עיין מעילה י"ט ב') ומהאי טעמא מהני חיבורם להיות כמאה, משא"כ טהור וטמא. ואולם כתב שם החזו"א איש שכל זה להתפשטות כח הטומאה דהיינו בנדון דידן שנגע מאכל בדבר טהור, והגדון להחשיב על ידי חיבור כנגע גם כן בדבר הטמא, בזה לא מהני רק ב' דרגות טומאה ולא בטהור וטמא, אבל לגבי קבלת טומאה מהני תורת חיבור אף על ידי דבר שאינו מקבל טומאה לענין שהטומאה הנוגעת בו מתפשטת להחשיב כנוגעת גם בדבר שמקבל טומאה. ולהלן ס"ק י"ח כתב החזו"א ששורש האי חיבורא הוא מפרשת ידות (עיין עוד ביאור הגר"א לתוספתא טבול יום פ"ב ד"ה אם היה פיטוס), ואמנם שם מועיל גם להוציא.

יט ככרות של תרומה נושכות זו בזו נטמאת אחת מהן בשרץ כולן ראשון ואע"פ שפירשו אחר מכאן, נטמאת אחת מהן במשקין טמאין כולן שניות אע"פ שפירשו אחר מכאן, (לב) נטמאת אחת מהן בידים כולן שלישיות ואף ע"פ שפירשו מפני שהיו גוף אחד בשעת טומאתן.

פרק ז

א הנצוק אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה, כיצד (א) היה מערה

החלק המחובר, היינו אותו שלא נגע בשרץ. דעת הראב"ד שהוא שני. ולדעת הרמב"ם הדבר ספק אם הוא ראשון או שני. ומקורו מגמרא זבחים קה: [ועי' מה שנתבאר בזה לעיל הי"ג].

החזו"א (טהרות א יב) מסתפק שמא כל הספק הזה, הוא לענין אחרי שפירשו זה מזה. בזה יש ספק שמא חיבור משקין גרע. אבל כל עוד לא פירשו, הרי שניהם ראשון כדין מקרצות הנ"ל. יתר על כן אפילו אם נגע שרץ בככר, ורק אחר כך בא משקה ונגע בשני הככרות וחיברן, יתכן שחיבור על ידי משקים דינו כנשיכה וכהלכה יח', שכל עוד שלא פירשו הוא כמוהו. או שמא גם שני האופנים האלה בכלל הספק. והיינו שיסוד ספק הסוגיא שם אי חיבור משקים כנשיכה [ואז מועיל הן לענין מגע ראשון ושני, הן לענין דין כמוהו]. וגם בעודו מחובר הככר שלא נגע בו השרץ הוא שני, וחלוק מחיבור דנשיכה (חזו"א טהרות ס"א ס"ק יב).

יט (לב) נטמאת אחת מהן בידים כולן שלישיות. ואע"פ שבנשכה אחר שנטמאה אין הנגשך חיבור כנ"ל סוף הלכה יח', הכא שבעת החיבור היו שניהם טהורים הוי שפיר חיבור, ונטמאו שניהם. ועיין לעיל הי"ח שהובא דברי החזו"א שבשעת מגע מהני חיבור אפילו עם חולין [-שאינו מקבל טומאה] להתפשטות המגע של המטמא.

דין זה הוא דווקא בנטמא מחמת ידים אבל בטבול יום, יש חילוק, אם היה דעתו להפרישם מנשיכתם לא נפסל השני. לא נתכוין להפרישם, נפסל (להלן פ"ח ה"א).

היו שני ככרות ללא נשיכה ומשקה טופח ביניהם, מבואר להלן פרק ז' הלכה ו' שמשקה מחבר אוכלים, לפיכך אם נגע שרץ בככר אחד נטמא גם השני.

אמנם בהלכות אבות הטומאה (פי"א ה"ו) נחלקו הרמב"ם והראב"ד, בדרגת טומאה של

פרק ז דיני חיבור משקין זה לזה

מטמאת חבירתה ונעשית תחילה כמבואר בהלכות אבות הטומאה פרק ז' ה"ה, ומה נ"מ אי הוי חיבור או מגע. ובאמת הגר"א באליה רבה טהרות (פ"ח מ"ט) מעמיד את דין זה

א (א) היה מערה מים ואפילו על גבי השרץ. בעיקר דין ניצוק חיבור למשקים, קשה הלא משקים לעולם נעשים ראשון לטומאה, ואם כן כל טיפה הנוגעת בטיפה

משקין טהורין לתוך כלי טמא ואפילו על גבי השרץ (ב) הרי העמוד הנצוק טהור, ואם קלט מן המשקין הניגרין מן האויר הרי זה שקלט טהור, ואין צריך לומר שהמשקין שמערה מהן טהורין.

לדין חיבור רק בטבול יום, וכהגר"א, ולא כהרמב"ם. [וכבר עמד על ראיות אלו בזכר טוב שם ובהוספות הנדמ"ח. ועיין שם עוד בענין הא דתוספתא טהרות המובאת בנדה יז. דשלג שנטמא מקצתו לא נטמא כולו, אף שיש לו דין משקה, וקשה שטיפה אחת תטמא חברתה, ולא שייך להעמיד בטבול יום שהרי שלג אינו בתרומה וקדשים, ועיין מה שנתבאר לעיל פ"א הכ"ב].

והנה עיקר דין חיבור משקים הוא שמשקים הנמצאים באשבורן אחד הוי חיבור, ובוה נאמר שבניצוק אינו חיבור.

(ב) הרי העמוד הנצוק טהור. מבואר שלא רק מה שבכלי העליון טהור, אלא גם הנצוק עצמו אינו חיבור, ובנגיעה בניצוק (השרץ נגע בקילוח מלמטה) לא נטמא כל הקילוח, אלא הטיפה הנוגעת בטומאה.

תוס' חולין לא' ב' פליגי וס"ל שקילוח הקטפרס הוא חיבור לעצמו, עי' רש"ש שם, ודלא כרש"י שם.

בדעת הר"ש, יעויין ברש"ש (חולין לא' ב'), ומכשירין פ"ה מ"ז) שדייק מהר"ש (טבול יום פ"ב מ"ז) שהניצוק והקטפרס עצמם חיבור זה לזה, והא דאינו חיבור היינו בין הניצוק למים העומדים. וקשה ממה שכתב הר"ש במקואות פרק ה משנה ו' בית הלל אומרים אין מטבילים בחרלית שקטפרס אינו חיבור, ולפי דבריו מיירי שהיה מ' סאה במים שבקטפרס עצמו ואף על פי כן אין מטבילין בהם, וקטפרס וניצוק דין אחד להם. ועיין עוד בזה להלן פרק ח' הלכה ז'.

דווקא בטבול יום, שאין משקה הנוגע בו נעשה תחילה, [וכיתר דיני חיבור שנשנו במתניתין בטבול יום].

אמנם רבינו מיירי אף בשרץ, ומבואר לא כהגר"א. ומבארים האחרונים שכל הדין שטיפה הנוגעת בחבירתה נעשית תחילה, הוא במגע שהתחדש אחר טומאת הטיפה, אבל הטיפה שנוגעת בה בשעת טומאתה אינו נעשה תחילה.

ובצינור החלוקה, עיין שערי יושר שער ג' כ"ז שצינור דמגע בין טיפה לטיפה הוי כמגע בית הסתרים, ולכן אין טיפה מטמאת את חבירתה רק אם נתחדש המגע אחר שנטמאת הטמאה. ומו"ר שליט"א צ"כ טוב סי' י' אות טו השיג עליו מתוספות מנחות כד: בחד תירוצא שם שאין באוכלים דין בית הסתרים שכוין שאוכלים כמאן למפרתי דמו לא חשוב בית הסתרים. (ועיין שם שהאריך עוד בדין בית הסתרים במשקים).

והחזון איש (מכשירין ה' ס"ק י') ציאר דבשעת הטומאה דהיינו בשעת נגיעת טיפה שניה בטיפה הטמאה לא שייך למיגזר אטו משקים הנוגעים בשרץ, דהא השתא כולי עלמא רואים דאין הטיפה הא' נוגעת בשרץ. ונפקא מיניה בינייהו אי טיפה שניה הוי שני או טהור (ועיין עוד צינור בספר מקדש דוד סי' מ"ד ס"ק ג').

ותנא דמסייע לחזון איש, הרא"ש (בתוספותיו לשבת ה' ב' ד"ה ונגע) שכתב דשמן על גבי יין למ"ד דלא הוי חיבור ונגע שני בשמן השמן תחילה והיין שני. והרי להשערי יושר היין צריך להיות טהור (ולדלדיה ממה נפשך אי הוי כבית הסתרים טהור, ואי לא הוי בית הסתרים הוי הכל ראשון, כדן משקין).

בתוס' ובח"י הרשב"א בע"ז (ס' א') מבואר שהטיפה הנוגעת בשעת הטומאה, נמי נעשית תחילה, והנוגע במשקה רב כולו נעשה תחילה ללא דין חיבור, וממילא טומאת משקה א"צ

ב במה דברים אמורים בשעירה מצונן לצונן (ג) או מחם לחם או מחם לצונן אבל המערה משקין טהורין צונן לתוך משקין טמאין חמין הרי הנצוק חיבור ונטמא ונטמאו המשקין הצונן כולן שהוא מערה מהן ונטמא הכלי שמערה ממנו מחמת המשקין שבתוכו שהרי נטמאו, ומפני מה אמרו המערה משקין צונן לחמין חיבור (ד) מפני שעשן החמין עולה כתמרות עשן ומתערב בנצוק ובמים שבכלי העליון ומטמא הכלי שהעשן העולה מן החמין (ה) משקין הוא חשוב.

ג לפיכך האשה שהיו ידיה טהורות והגיסה בקדירה טמאה והזיעו ידיה מהבל הקדירה נטמאו ידיה כאילו נגעה במשקה שבקדירה, וכן אם היו ידיה טמאות והגיסה בקדירה והזיעו ידיה (ו) נטמא כל מה

(ועדיין לשון הרמב"ם הרי הניצוק חיבור, כריך ביאור, הלל הוא עגמו בסוף ההלכה מפרש שההבל מתערב בכלי וניצוק ומטמאם, וחיבור דניצוק למה.

והיה נראה מזה שההבל הזה אינו נוגע בכל חלק מן הקילות, והיה מן הדיון לומר שרוב הקילות לא נגע בהבל, ומטעם דין רוב נשאר בטהרתו, דלילמא הנוגע בו נגע בחלק העליון, לכך כריך לדיון חיבור שכל חלק מהניצוק מחובר לכל חלקיו.

אולם זה ליתא כי בהלכה א' כתב רבינו שהניצוק לעגמו גם כן אינו חיבור חלק לחלק ממנו, מלבד שאינו מחבר את המים המקובצים בקלותו, וכמש"נ שם.

(ה) **משקין הוא חשוב**. צריך ביאור מה הבדל בזה אם העליון חם או צונן (פרי מגדים יו"ד קה). ביד יהודה כתב לבאר באופן אחד שאם העליון חם אין זיעת תחתון נדבקת בו. אופן ב' שבסתמא לא אמרינן שהזיעה נחשבת כמשקה, רק אם חזינן שהעליון נתחמם מהתחתון דנים את ההבל הרב כמשקה, ולכן רק בצונן לתוך חם שרואים שהעליון נתחמם נחשב ההבל למשקה, ועיין להלן פ"י ה"י בענין הבל העולה מהמאכל.

ג (ו) **נטמא כל מה שבקדירה**. מבאר היד יהודה יו"ד קה' שדנים כאילו מלא משקין

ויעויין ביורה דעה סי' רא' סעיף סג' שבגד מלא מים צעובי הבגד הוי חיבור, עיין באר הגולה ו"ד ו"ז שם. ובשו"ת ריב"ש סי' רלב' כתב דכהא גווי לא חשיב קטפרס וניצוק. ועיי' מ"ב קנ"ט ס"ק מ"ז בדיון ניצוק רחב.

ב (ג) **או מחם לחם או מחם לצונן**. ואף אם העליון חם והתחתון יותר חם מן העליון דינו כחם לחם (מכשירין פרק ה' משנה ט' מחלוקת חכמים ור' שמעון, ועיי"ש בפיהמ"ש שאין הלכה כר"ש).

(ד) **מפני שהענן החמין עולה ומתערב**. ומטמא חבל. לכאורה ממה שכתב הרמב"ם בהלכה ג' מבואר שדין זה הוא שההבל עצמו מטמא, אף כשאין קילוח הניצוק כלל, וכ"כ משנה אחרונה (מכשירין ה' י). ויעויין בתוי"ט (שם) שחקר בזה אי בעינן גם את קילוח הניצוק.

ובספר יד יהודה יו"ד קה' כתב שבאמת דווקא בצירוף הניצוק ההבל מטמא. ובהלכה ג' אין ההבל מטמא אא"כ ניכר בידי האשה שיש זיעה, הא לא"ה אין חוששים שהזיעה, והכא היות ויש ניצוק, חזקה שההבל סובבו, ואף שאין שייך לראות בו היכר זיעה, חוששים לזיעה.

שבקדירה כאילו נגעה במשקין שבקדירה.

ד (ז) דבש הזיפים ודבש הצפחת הנצוק שלהן חיבור ואפילו היה מערה מצונן לצונן (ח) מפני שיש להן ריר והרי הן נמשכין כדבש, (ט) לפיכך כל האוכלין אין הנצוק שלהן חיבור ואפילו היה עבים הרבה

אוכל לא חשיב כאחד, ומאזי טעמא מהני הריה, ועל כרחך דריח דינו כאשבורן. י. ל.

ויש לדחות דילמא באיכא בהו ריח, באמת לא בעינן לדון חיבור דמשקין, ועוד דילמא דין נשיכה איכא גם במשקים, אי שייך בהם ענין זה, כגון הכא באיכא ריח. ועוד דענין להלן ד"ה והנה שהוכחנו שהגדון כאן הוא הדין חיבור שלש, לא נשיכה, ולא אשבורן, אלא דין חיבור אוכלין על ידי דהוי תבשיל אחד, וקמ"ל הגמרא דלדין חיבור זה, בעי גם כן אשבורן. ת. טז.

(ט) לפיכך כל האוכלין אין הניצוק שלהם חיבור. צריך ביאור במאי מיירי, אם מיירי בחתיכה אחת הוי חיבור ללא ניצוק, ואם אינו חתיכה אחת מה יועיל אפילו אשבורן.

אלא מוכח שדבר נוגע כגון מקפה (-דייסא) אף שדין טומאתו הוא מתורת 'אוכל', בכל זאת דינו כמשקה לענין שאשבורן [הכלין] מצרפו להיות חד, ואף שאינו חתיכה אחת, ובזה קמ"ל שניצוק אינו חיבור.

והיינו שלענין חיבור דאשבורן אין בזה חילוק בין אוכל למשקה, אלא בין מוצק לנוזל, וכן שלג שחישב עליו למשקה דינו כמשקה, ומכל מקום אינו חיבור משום שהוא מוצק (חזו"א יו"ד סי' קי"ג ס"ק ז') ומה שביאר בחי' הרשב"א ע"ז ס', דאף שכלי מצרף לקודש, ולא לתרומה וחולין, אבל 'משקין שאני דמדנגעי אהדדי הוו להו כולהו כחד גופא וכחד חשבינן להו' עכ"ל, לענין זה אינו תלוי בדין 'משקה', אלא במציאות 'נוזל'.

והנה יעויין להלן פרק ח' הי"ד ד"ה אצל, שחקרנו מאזי טעמא תבשיל חשוב חיבור, האם על ידי המשקין שבו, ומדין משקין מחברים, או אף בלא משקה התבשיל עצמו חיבור. והנה

מהכלי העליון עד היד. והענין בלתי מובן איך ההבל, שלכאורה הוא טיפות מופרדות, הוי חיבור, יותר מן קילוח ניצוק, הלא איפכא מסתברא. ואולי שאני הבל שדרכו בכך מה שאין כן גוף המשקה.

ד (ז) דבש הזיפים ודבש הצפחת. הוא דבש המצוי במקומות אלו שהוא סמך מאד (כסף משנה).

(ח) מפני שיש להם ריר. יש בדין זה ב' שיטות, יש מפרשים שכאשר הוא פוסק את הקילוח, הריר מחזיר את הדבש שיצא, ונגע הטומאה במשקה שבתוכו, ונטמא. וכן מפרש המפרש בנזיר (נ'), ורבינו בפירושו (מכשירין פ"ה ט) והרא"ש (שם). אבל בדברי רבינו כאן נראה כפירוש תוס' נזיר (נ') שמפני שהדבש סולד וחוזר כאשר מפסיק הקילוח, מחמת כן הוי הכל חיבור, ועדיף מסתם ניצוק.

וויש לעיין בהך דריח חיבור (לשיטה הב'), אי יסודו דכהאי גוונא נדון כמו אשבורן ולפי זה מוכח דלא כהחזו"א (מקואות חנינא סי' י ס"ק יב) שכתב דאשבורן לריח כהלום שזה חיבור במשקין, או דמהני הריח לאיכא ביה דין חיבור על נשיכה, דהוא חיבור שמתאחד באוכלין, כגון להלן פרק ח' הלכה א'.

והנה בהמשך דברי הרמב"ם מבואר דיש דין ניצוק באוכלין ואם יהיה להם ריח הוי חיבור, והשתא הלא כיון דחזינן שיש באוכלין דין ניצוק, על כרחך שהם נוזלים באופן שיש להם תורת חיבור דאשבורן שמתאחד במשקין (וכללן ד"ה באוכלין), ומהאזי טעמא הוי אשבורן חיבור וניצוק לא. וכשמסיים הרמב"ם 'לפי שאין להם ריח' כוונתו דבאיכא ריח הוי חיבור. ואזי נימא דריח הוא דין חיבור דאוכלין, אם כן מה שייך לומר דריח יתני לחברם, הרי אם יש להם ריח טוב אינם בדין חיבור דמשקין אלא הרי הן אוכל, והרי מדבעינן בהו לדון חיבור משקין [באשבורן] מוכח שמדין

כגון הגריסין והחלב המותך וכיוצא בהן, לפי שאין להן ריר, וכן שאר כל המשקין אין הנצוק שלהן חיבור אלא אם כן עירה מצונן לחם כמו שביארנו.

ה הניצוק אינו חיבור לטהרה, כיצד שאם עירה מים טמאים מכלי אבן וכיוצא בהן לתוך המקוה אין אומרים משהגיע קצת הניצוק למקוה טהרו המים אלא הרי הן בטומאתן עד שישק המקוה לכולן מצד אחד כמו שביארנו, (י) וכן (יא) הקטפרס שיש עליו משקה טופח אינו מחברן לשאר המשקין שבמדרון לא לטומאה ולא לטהרה, אבל (יב) המשקין

להטפח, משום דביותר מזה הזרם שוטף במהרה ודמי לניצוק ולא לקטפרס (חזו"א טהרות יא' ד').

אמנם בשו"ת חת"ס (יו"ד ר"ט) כתב דדוקא נקט הרמב"ם טופח (ולא על מנת להטפח) אבל בשפע רב הוי חיבור.

יש אומרים שלדינא גם קטפרס הוי חיבור מדין גוד אחית, לפיכך מה שלמעלה מחובר למה שלמטה.

[והוא דעת ר' יהודה (חגיגה יט.) שגוד אחית מחבר את המשקה שקטפרס לאשכזון שתחתיו לענין מקוה. ויעויין יורה דעה סימן ר"א בדרכי משה (ס"ק ו') בשם ראב"י, ובט"ז (ס"ק ע"ז) אליבא דהטור, ובחזו"ט מקוואות (פרק ג' משנה ב') אליבא דהרמב"ם והטור שהלכה כר' יהודה דאמרינן גוד אחית.

והנה רבי יהודה דיבר לענין הכטרפות לשעור מקוה ונחלקו הראשונים לענין השקה, דעת ר"ת והר"ש שכל יתודה אמרינן גוד אחית גם לענין השקה, אבל דעת ר"י בתוס' בגיטין שם שלענין השקה אין גוד אחית חיבור כלל. ובדרכי רבינו הכא מבואר שקטפרס אינו חיבור לענין השקה, ולא אמרינן גוד אחית.]

(יב) המשקין שבאשכזון כולם חיבור לטומאה ולטהרה. לטומאה, כגון שמים נוגעים במים על פני קרקע שווה, ונגע טמא בצד אחד, הרי הכל נטמא. ולטהרה, כגון שמים טמאים נוגעים ומושקים במקוה בצד אחד, והם באשכזון, דנטהרים כולם מדין זריעה, כמבואר לעיל פרק ב' הלכה כ"א.

מדהגמרא (נזיר ב' בענינו) מבארת שמקפה נילוק, הוא דין נילוק באוכלין, מוכח שאין החיבור על ידי משקין, שאם כן הרי זה נילוק במשקין (כלומר, ודאי משקין מחברין, אלא הכא או שלא היה ז' משקין, או שלענין דין משקין הוי פשיטא ליה לגמרא דנילוק אינו חיבור, ומספקא ליה כיון דאיכא הכא דין חיבור לאוכלין הייט דתבטיל מחבר, האם לענין זה הגיטוק גם כן מבטל חיבורו או לא].

ה (י) וכן הקטפרס. רש"י בחגיגה (יט' א') נקט שקטפרס שאינו חיבור הוא מקום זקוף יותר מדאי, ומבואר בדבריו דשיפוע קל אינו קטפרס. ועיין לשון הר"ש (טהרות פ"ח מ"ט ד"ה קטפרס) שמשמע כן, וכן מוכח ממה שנקט הר"ש בפ"ד מ"ד דאיכא פסול קטפרס אף במעיין, ו"כ שרק במדרון חשוב קטפרס [אך יתכן לדחות שבכל מדרון אפילו שיפוע קל הוי קטפרס, לאפוקי אופן שעומד בקרקע שוה ומ"מ זוחל] וכ"כ ב"י סי' ר"א סעיף נד'. (עיין בדרכי משה שם ס"ק ו'). אולם לשון רבינו בהלכה ו' נראה שכל שהמשקה אינו עומד, הוי קטפרס.

(יא) הקטפרס שיש עליו משקה טופח. כונת רבינו אינו דווקא טופח, אלא כוונתו טופח להטפח וקאמר דאף דאיכא שיעור משקה, אינו חיבור בקטפרס (חי' רבינו חיים הלוי). וכ"כ החזו"א דאף ביותר מכך אינו חיבור, ומבאר דהא דנקט הרמב"ם טופח על מנת

ובענין שיעור המים דבעינן, כדי שיהיה חיבור באשבורן, הנה לענין צירוף לשיעור מקוה נחלקו בזה הראשונים, דעת ר"ת דבעינן טופח על מנת להטפח, ודעת ר"י והר"ש דאין די בטופח על מנת להטפח, אלא בעי קליפת השום.

(דברי ר"ת מובאים בתוס' גיטין ט"ז, ושם איתא דעת ר"י דלענין השקה לעולם בעי קליפת השום. והר"ש (טהרות פ"ח מ"ט) ביאר שנחלקו בזה רבנן ור' יהודה, מלבד מחלוקתם בענין גוד אחית, לר' יהודה מהני טופח על מנת להטפח, ולרבנן בעינן קליפת השום).

ולענין השקה דעת ר"י (שם) דהוא ספק בגמרא (גיטין שם) אי בעינן קליפת השום, או דילמא כיון שכבר יש מקוה, ובעינן רק להשיק אליו די בטופח על מנת להטפח (ולענין נטילת ידים כתב הב"י בסי' קסג' שהר"ש והרא"ש מחמירים בספק זה, והרמב"ם מקיל, אולם י"ל דהוא דווקא בדרבנן אבל לענין טהרה דאורייתא בוודאי יש להחמיר ולמעשה בעי קליפת השום). ולר"ת בכל מקום מהני טופח על מנת להטפח.

ובדעת הרמב"ם נחלקו האחרונים, בספר חידושי רבינו חיים הלוי, דקדק מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות (טהרות פ"ח מ"ט) דשיעור טופח או טופח על מנת להטפח נאמר רק לענין דין חיבור בקטפרס, דלפי ר' יהודה דגוד אחית מועיל בזה לחיבור בעי שיעור להטפח. אבל לענין אשבורן שאין צריך בזה לדין חיבור אלא מאליו הוא מחובר די במשקה כל שהו, בין לענין טומאה, בין לענין טהרה דהיינו השקה, ואף משקה טופח לא בעינן (ואמנם פעמים בעי משקה טופח מטעם אחר, עיין בסוגריים להלן).

והחזון איש (טהרות י"א ס"ק ד') דחה ראייתו, וכתב דהא דנקט הרמב"ם (בפיהמ"ש

וכאן בספרו) משקה טופח בענין קטפרס, הוא דלא משכחת קטפרס אלא משקה טופח, דכל היותר משיעור זה בעובי המים, הוא בכלל ניצוק. ונקט שלהרמב"ם שיעור חיבור באשבורן הוא טופח על מנת להטפח. ובמקום אחר (מקואות תנינא ח' ס"ק ז') לענין מקוה נקט החזו"א דבעי קליפת השום (ויש לפרש דלאשוויי מקוה בעי טפי ולכך מצינו בזה שיעור קליפת השום, אבל לענין השקה, דכבר איכא מקוה שלם די בטופח על מנת להטפח).

אמנם צ"ל שהחלק המעט דחשיב החזו"א לקטפרס, מיירי שגם הוא סופו ליפול, דהא מפורש ברמב"ם (טומאת מת פ"ד הי"ג) דדבר העומד על הקטפרס ואינו ניגר, כגון שהוא קרוש, דינו כאשבורן.

והנה, באמת מה שכתב הגר"ח לאשבורן מהני בכל שבו מיירי לענין מקוה, אך נראה דבהכרח כוונת הגר"ח שגם לענין השקה הדין כן, ולא רק לגבי שיעור מקוה לטבילה, יעויין בדבריו, ותראה שגם לא בדבריו חוזרים קושיות הגר"ח א' דנמצא שלענין טהרה יש חילוק בין משקה טופח לע"מ להטפח גם אי לית לן גוד אחית, וקשה למה נקט הגמרא גיטין טז' דילמא ר' יהודה היא. ב' למה לא השמיע הרמב"ם חילוק דין זה בהשקה. כלומר במהלך דברי הגר"ח, מוכרח דסבר כן.

אולם זה צ"ע, דלכאורה הסבירא דהשקה כריך לדין 'חיבור', גם באשבורן, ואפילו אי נימא דבהשקת מים טמאים שהכניסו באשבורן אחד עם מי המקוה אין כריך לדין חיבור, אבל כה"ג דמחילה מפסקת כגון שהם בב' בורות או בכלי ודאי דבעי חיבור ולריך אם כן טופח להטפח ממילא יש להכריך בזה ע"מ להטפח, ואם כן לפי ביאור הגר"ח נמצא דבעי ע"מ להטפח. ואולי די במגע וא"צ חיבור ועיין מש"נ בזה לעיל פ"ב הכ"ג.

ומה שכתב הגר"ח דלטומאה די באשבורן בכל שבו, וא"צ על מנת להטפח. מבוחר בדברי הגר"ח שם דאינו בכל גונו, דלענין טומאת משקין כריך טופח על מנת להטפח, לא מטעם חיבור, אלא מטעם דכלא"ה אינו בשם 'משקה', עיי"ש.

שבאשבורן כולן חיבור לטומאה ולטהרה.

ו (יג) עריבה שהיא קטפרס ועליה משקה טופח ושלש חתיכות אוכלין טמאים בכביצה מונחין עליה זו למטה מזו אינן מצטרפות, היו שתיים הרי אלו מצטרפות, ואם היה תחתיהם משקה עומד אפילו כעין החרדל הרי זה מצרף את כולן.

שווה. (ובחי' הריטב"א עב' ב' כתב שהוא הדין בגומא של מים טמאים הסמוכה לגומת המקוה, וצ"ע הא לחיבור ב' גומות בעי לכאורה עובי מים כקליפת השום, כדתנן מקואות פ"ו מ"ט).

אולם בדעת הרמב"ם, עיין (לעיל פרק ב' כא') גבי דין השקה שלא הזכיר הרמב"ם שפופרת, ורק בהלכות מקוות פ"ג הכ"ו הזכירו לענין לטבול כלי בתוך הכלי המושק, משמע שבדין השקה המים נטהרים ללא שפופרת. וצ"ע.

ו (יג) עריבה שהיא קטפרס.. ושלש חתיכות אוכלין טמאים בכביצה מונחים עליה זו למטה מזו אינן מצטרפות. נראה מהרמב"ם שמשקה קטפרס אינו חיבור לענין לחבר אוכלין על ידי משקה. אבל הר"ש והרא"ש (טהרות ח ח) חולקים וסוברים שמשקה קטפרס מחבר, ושם מיירי שמפני שיפוע הקטפרס, לא היה משקה טופח. ופירש החזו"א (טבול יום ד' ט"ז) שהטעם שקטפרס מחבר לשיטתם הוא לפי שאותה טיפה שבין ב' האוכלים היא המחברת ואותו טיפה מועטת אין לה דין קטפרס.

ואם כן יתכן דלא פליגי, דהרמב"ם מיירי שהמשקה אינו בין בצק לבצק, כי אם נוגע בכלי ובבצק הזה, ובהמשך הכלי נוגע המשקה תחת הבצק הב', ואולי בזה אף לר"ש אינו חיבור.

ווע"ע חי' הגרי"ז זכאים כב' שמקוה לא תלוי בשם משקה רק בשם מים, ולכן מהני ליה משקה טופח בלחוד. אולם בחזו"א מכשירין ג' ה' מביא ר"ש טהרות פ"א מ"ז שמסתפק דילמא די במשקה טופח. אמנם הגרי"ח מביא ר"ש בטהרות פ"ג מ"א שכתב בפשיטות שלחורת משקה בעי טופח להטפית. וכן הביאו הגמג אברהם סימן קנח, וכנראה אזלי בחר בתרא, וכן הביא בחזו"א ענמנו (וידם סי' א' סי"ק כ"ב).

אלא הא דדי בשיעור כל שהו לטומאה, הוא לענין טומאת מת, כגון דם המת, עיין הל' טו"מ פרק ד', ובה קאמר הגרי"ח דאם הוא באשצורן די במשקה שאינו ע"מ להטפית. וה"ה דם נבילה ודם השרץ, ומעיינות ושאר טומאות שאין תלויים שם 'משקה' די בכל שהו.

והנה כל מה שאמרנו עד הנה בשיעור משקה לענין השקה אם בעי טופח על מנת להטפית, או כקליפת השום, כל זה הוא דווקא בקרקע שוה, אבל בהשקה מכלי אל המקוה, הסתפק החזו"א (טהרות י"א ג) דילמא לא מהני ללא חיבור כשפופרת הנוד, שהוא שיעור חיבור מקוואות.

ומצאנו שכן מפורש בדברי הרשב"א (ביצה יז' ב') דלא די שיהיה חיבור טופח, לפי שצריך שיהיה דין חיבור בין המים למקוה כדין עירוב מקואות, ולפיכך אם הכלי מוטת צריך פתח כשפופרת הנוד, ואם פתח הכלי למעלה נחלקו הראשונים אם צריך פתח כשפופרת הנוד כדין טבילה במים שבתוך הכלי, (ועי' חכמת שלמה גיטין ט"ז). והא דדי בהשקה בטופח להטפית, מיירי כנ"ל בקרקע

ז כבר ביארנו שטבול יום אינו מטמא חולין כלל (יד) אלא פוסל אוכלי תרומה ומשקה תרומה ועושה הכל שליש, וכן אם נגע באוכלי קדש או משקה קודש פסלן ועשה אותן רביעי.

ח (טו) יש דברים שאינם חיבור בטבול יום אע"פ שהן חיבור בכל הטומאות, אלא אם נגע בהן טבול יום לא פסל אלא זה שנגע בו, ואילו היה הנוגע במקום טבול יום אדם אחר היה פוסל הכל, אפילו היה הנוגע אדם שאכל אוכלין טמאין או שתה משקין טמאין שהיא טומאה קלה הרי זה פסל הכל שלא פסלו טבול יום, ואין צריך לומר שאם היה הנוגע אב טומאה או ראשון שהוא מטמא הכל, (טז) ומפני מה הקילו בטבול יום מפני שכבר טהר ואינו מחוסר אלא הערב שמש, ועוד הקילו בטבול יום (יז) שיש אוכלין שהן מיוחדין לאדם ומתטמאין בכל הטומאות והן טהורות בטבול יום, ואלו הן: (יח) השעורה והכוסמת בזמן שאינן קלופין, אבל בזמן שהן קלופין והחטה אע"פ שאינה

טבול יום לא נעשו תחילה. ושני דינים אלו הם הקדמה לפרק ח'.

(טז) ומפני מה הקילו בטבול יום. יעויין להלן פ"ח ה"א ד"ה ונגע, האם הקילו גם בדינים דאורייתא.

(יז) שיש אוכלין שהן מיוחדים לאדם. אוכלין שאינן מיוחדים לאדם אינן מקבלים טומאה אפילו מדרבנן, עד שייחדן לאדם (כנ"ל פרק א' ה"א, ופ"ג ה"א). ונראה שאוכלין אלו אף שמיוחד לאדם אינו נאכל אלא על ידי דחק (וגרע מכרשינין דפרק א' הלכה ט'), דשם מהני ייחוד לאדם, לקבל טומאה גם בטבול יום, והראיה שלא שמענו חילוק).

(יח) השעורה והכוסמת בזמן שאינן קלופין. בפרק ה' הי"ב כתב רבינו השעוריים בזמן שהן יבשים קלפתן מצטרפת עמהם ובזמן שהן לחין אין מצטרפת. וצ"ב מדוע אינו מחלק בפרק ה' בין טבול יום לשאר טומאות, וכאן אינו מחלק בין לחה ויבשה.

והר"ש מיירי שהמשקה נמצא בין בצק לבצק כמבואר מדבריו, לפיכך גם אם הבצקות על שיפוע הרי הם מתחברים כיון שאותה טיפה נוגעת בשני הבצקות, ואין צריך חיבור בין טיפה לטיפה, ופשוט.

הקדמה לדיני חיבור המיוחדים לטבול יום

ז (יד) אלא פוסל אוכלי תרומה. רש"י (חולין קכז' א' ד"ה ומהדר הש"ס) כתב שטבול יום הוא טומאה דרבנן.

ובגליון הש"ס לרע"א תמה מסוטה (כח). וכן כתוב בנדה ז' ב' בגמרא ורש"י שהוא מטמא תרומה בנגיעה מן התורה. וכן מוכח בירושלמי חלה פ"ג ה"ה גבי נשיכה. וכ"כ הר"ש טב"י פ"א מ"ה.

ח (טו) יש דברים שאינן חיבור בטבול יום. ב' דינים איכא בטבול יום, א' יש דברים שאינם חיבור לענין טבול יום אע"פ שהם חיבור לשאר טומאות. ב' משקין שנגע בהם

קלופה, והקצח והשומשום, נפסלין בטבול יום ואין צריך לומר שהן מתטמאין בכל הטומאות.

ט כל יד האוכלין שהן חיבור באב הטומאה הרי הן חיבור בטבול יום, וכן כל האוכל שנפרס ומעורה במקצת שהוא חיבור באב הטומאה כך הוא חיבור בטבול יום, וכל שאינו חיבור בטבול יום הרי הוא חיבור בידים וגם זה חומר בטומאת ידים מטבול יום.

בתוספתא תחילת טבול יום, מיישב את הפירוש, ומעמידו שהשעורה הזו היתה דבוקה לפת, וזה נאמר ששעורה וקוסמת בלתי קלופה אינן חיבור בטבול יום.

רבינו משמיט את החילתית דתנן (טבוי"פ"א מ"ה) שמקבלים טומאה בכל הטומאות חוץ מטבול יום, וכן את הפלפל דתנן שם דטמא גם בטבול יום (כאמור לפי רבינו הנדון אם הוא אוכל, ולא אם הוא חיבור).

וטעמו, כי כבר כתב בפרק א' הלכה ו' שלהלכה אינם מקבלים טומאה כלל לפי שאינן נאכלין למאכל גופם.

והאלום שהשמיט, כי הוא מין חילתית, כמו שכתב רבינו במשנה שם (חזון נחום, ומשנה אחרונה, ורש"ש טבול יום פ"א מ"ה).

וכן השמיט אפונים שחורים שהם אינם נאכלים למזון אלא לרפואה, ונראה לכאורה מדברי רבינו בפירושו (טבוי"פ"א מ"ה) שמטעם זה לפי דברי רבנן דמתני' שם, טמאים בכל הטומאות וטהורים בטבול יום, ולפי זה היה לו להביאו כאן.

אולם המשנה אחרונה (שם) נוקט שאפונים טהורים לגמרי לפי רבנן, ולפיכך השמיטם הרמב"ם. וכ"כ בחי' הגר"א. ולכאורה טעם טהרתם הוא כי אינם מיועדים אלא לרפואה.

הטעם פשוט, כאן הנדון על השעורה עצמה, וקאמר שלענין טבול יום היא עצמה אינו כמאכל אדם, בעבור ששעורה מיועד הרבה לבהמה (כמבואר סוטה יד' א', חולין ז' ב'), והרי הבהמה אוכלת אותה אינה קלופה, לפיכך לענין טבול יום אמרו, כל שאין השעורה קלופה היא מאכל בהמה, נקלפה נדון כמאכל אדם. אבל בפרק ה' מיירי לכל הטומאות שהשעורה עצמה נדון לגביהם כמאכל אדם, והנדון לענין הקליפה לתורת שומר (שהרי זהו ענין כל פרק ה'), ובה מחלק בין לחה ליבשה (ועיין בר"ש טבול יום פ"א מ"ה).

דעת מהר"ם מרוטנבורג שכוונת התנא (טבוי"פ"א מ"ה) שיש בשעורה שני קליפות, וטומאת העליון הוא גזירה דרבנן אטו קליפה תחתונה, ועל העליון נאמר שאינו חיבור לטבול יום. לפי זה הקולא בדין זה הוא בדיני חיבור, דומיא דשאר הקולות שמצאנו בטבול יום, כגון תחילת הלכה זו, ותחילת פרק שמיני.

הגר"א בלחיה רבה מוכיח כהמהר"ם שדין זה האמור במשנה על אינם קלופים, מדבר בהלכות חיבור. ואמנם הר"ש והרא"ש דחו פירוש זה. דאם כן בשעורה קלופה מה החידוש שאינו חיבור, פשיטא, כיון שנתקלף איך יהיה חיבור עם הקליפה המושלכת. וכבר הבאנו את יסוד המהר"ם לפירוש הזה. אולם הגר"א

פרק ח

א (א) (ב) חלות (ג) או ככרים שכנסן והיו נושכות זו בזו ודעתו להפרישן או שאפה חלה על גבי חלה בתנור ועדיין לא קרמו פניה, ונגע טבול יום באחת מהן לא פסל אלא החלה שנגע בה, (ד) וכן המים שהרתיחו ונעשו כקובה, והגריסין שהרתיחו רתיחה ראשונה, ויין חדש (ה) ואורז שהרתיחו, (ו) ונגע טבול יום ברתיחה אינו חיבור

פרק ח דיני חיבור אוכלים ומשקין לענין טבול יום ולשאר טומאות

דעתו להדיא להפרישן דא"ל דככרים סתמן אין דעתו להפריש הו, ולכך הוי חיבור אפילו אם דעתו להפריש אם כן מה שכנסם על דעת להפריש אינו חילוק דגם ככרים מיירי בהכי והוי ליה למימר חלות שאני, דלית בהו סתמא אין דעתו להפריש אלא על כרחך דככרים מיירי דווקא בסתמא. וכ"כ הרש"ש, והחזו"א (טבול יום סי' א' ס"ק א'). לפי זה אין חילוק לדינא בין חלות לככרים, ואם יהיה דעתו להדיא להפרישן אינו חיבור בין בחלות ובין בככרים, ולא כהרמב"ם הסובר שבשניהם הוי חיבור.

[ובר"ק היה אפשר לפרש דחלות שאני מככרים, משום דמיירי שצא מעיסות של אנשים חלוקים, וככרות מיירי שהם של אדם אחד ולעולם שניהם מיירי בדעתו להפרישם, ומ"מ ככרים הוי חיבור וחלות אינם חיבור. ואין זה מפורש בר"ק אלא מדהעמיד דין חלות צבא מכמה אנשים משמע כן. אך יותר נראה שאין לפרש כך, שהרי גם הרא"ש מעמיד את דין חלות צבא מכמה אנשים, ואפילו הכי בסוף המשנה הוא מפרש דטעמא דחלות הוא מוס דהוי על מנת להפריש, וז"ל דלזרז זה שצא מכמה אנשים אינו דווקא, אלא הוא רק היכי תימצי והכל תלוי אם דעתו להפריש צבא או סתמא.]

בחי' הגר"א הכריע כדעת הרמב"ם שגם חלות הם חיבור לשאר דינים, ורק לטבול יום אינו חיבור עיי"ש.

ולכאורה כן מפורש בירושלמי חלה פ"ג ה"ה ובפ"ד ה"א שאינו חיבור בטבול יום שכן הובא שם רק בבא דמכנס חלות, ועלה אמרו

א (א) חלות או ככרים. מה בין חלות לככרים. גבי מילואים (שמות כט' כ"ג) כתיב וככר לחם אחד וחלת לחם אחת. וביאר הרד"ק בספר השרשים (ערך כר, ככר) שככר הוא גדול, משמע דחלות הם קטנות ואמנם דברי הרד"ק ל"ב, הא תנן מנחות ע"ח המילואים היו צאים כמזאת שבתורה, חלות ורקיקים ורבוכה. והרי צתודה היו שוים כל המזות זה לזה, לא היה צניהם חילוק אלא שלחלות ולרקיקים היה לכל י' חלות רובע רביעית שמן. ולרבוכה היה חצי רביעית שמן. ואולי בלשון משנה, ככרים הם שנאפו ככר, חלות הם בעודם עיסה.

(ב) חלות או ככרים שכנסן והיו נושכות ודעתו להפרישן. דעת רבינו שדין חלות שווה לככרים, ובשניהם אם אין דעתו להפרישן הוי חיבור לכל דבר, ואם דעתו להפרישן הוי חיבור רק לענין שאר טומאות ולא לענין טבול יום.

אולם דעת הר"ש (טבול יום פ"א מ"א) והמהר"ם (מובא בתוי"ט שם), והרע"ב (שם) דדין חלות חלוק מדין ככרים, וחלות אינם חיבור גם לענין שאר טומאות.

בתוי"ט נתקשה בטעם החילוק, והנה בדברי הרא"ש (שם ד"ה בין קלות) מבואר דחלות מיירי דדעתו להדיא להפריש, ולפיכך אינו חיבור אף לשאר טומאות. ומשמע דהא דככרים הוי חיבור לענין שאר טומאות חוץ מטבול יום, הוא דמיירי בסתמא ולא היה

רק דבר שדרך האדם שלא להפריש, וככרות הדרך להפריש, עכ"פ דברי רבינו ברורים דבעי דעתו להפריש).

דעת הגר"א באליה רבה (שם) דככרים ומקצות אפילו היה על דעת שלא להפריש, גם כן אינם חיבור לענין טבול יום, וגרע מחלות.

(ד) **וכן המים שהרתיחו.** הר"ש (טבול יום פ"א מ"א) מביא גירסא במשנה 'קולית של שלמים', ומפרש לה בעצם של קרבן שהמוח מתקשקש בתוכו (אינו ממלא את כל חלל העצם), שאינו חיבור גמור עם העצם, לפיכך טבול יום שנגע בעצם, טהור המוח (וכאמור פרק ז' ה"ז שטבול יום עושה קודש רביעי, לפיכך אין העצם מטמא את המוח). ויש לעיין מאי טעמא אין העצם חיבור לבשר מדין שומר, ולכאורה מוכח בזה דשומר בעי שיהיה מחובר ודבוק לאוכל יעויין לשון הרמב"ם פ"ה ה"ד, ובמה שנתבאר בפ"ה הט"ו, ובהכ"א.

אליבא דרבינו והר"ש, שמדובר בבושת מים, מסתפק החזו"א (טבו"י סי' א' ס"ק ב') בשיעור גודל הבושה.

וכתב הרש"ש שטבול יום אינו מטמא שום מים מלבד מי ניסוך המים, כי טבול יום פוסל רק תרומה וקדשים, אבל חולין על טהרת תרומה יא שטיה שטבול יום אינו פוסל כלל, על כרחך מייכי במי ניסוך המים.

והעיר החזו"א (שם ס"ק ג') שמי החג אין מנשלים אותם משום איסור מעילה, ובעל כרחך לריד לפרש כמ"ס רבינו צפירא שמוזכר במים שמחזירים ללחם של תרומה.

ומו"ר הגאון ר' דוב לגדו שליט"א כתב דמשכחת לה משקה קודש, כהא דמבואר להלן פרק ט' הלכה ב' ד"ה רותב. ועוד משכחת לה במים העשויים להדחת קדשים לדעת הגר"א שגליה נדה שיש להם חומרת קודש וחמימי מסתם נעשו על טהרת הקודש, ולפיכך טבול יום פוסל בהם.].

(ה) **והאורז שהרתיחו.** הוא הדין מין הנקרא טופח, רתיחתו הוי חיבור לענין מגע כל

שאינו חיבור בטבול יום (ועיין בזה במהרי"ט אלגזי הלכות חלה) וכהרמב"ם. ולדעת הר"ש צריך לדחוק דקאי אככרים, וכוונת הירושלמי שם הוא כמו שכתוב וכו', דנקט חלות, והכוונה להמשך המשנה לככרים ומקצות.

אמנם החזו"א (טבו"י סי' א' ס"ק ד') לפי דרך שניה שלו בביאורו לדברי תוספתא, מוכיח שבתוספתא קתני כהר"ש. אבל לפי דרך א' שם, ולגירסת הגר"א בביאורו על התוספתא אין ראייה.

ובכל זה נפק"מ רבה להלכות חלה. יעויין ביאור הגר"א ביורה דעה (שכ"ו ס"ק ז') שכתב שהעושה עיסה ודעתו לחלקה לכמה ככרות, אם אינו מחלקו לאחרים, אלא הכל לעצמו הכל מצטרף לשיעור חלה. ומקורו דחלות ע"מ להפריש אינו חיבור בטבול יום, הא בחלה הוי חיבור כמבואר בירושלמי חלה פ"ד ה"א. כלומר, דהלכות חלה דינם כדין שאר הטומאות, דטבול יום שאני דהקילו בו.

והנה לפי דברינו, נמצא שאמנם יתכן שכן הדין בעיסה אחת שנאפית על מנת לחלק, אבל כמה עיסות או ככרות שנדבוקו, הדבר תלוי במחלוקת ראשונים.

לדעת הרמב"ם וחי' הגר"א בטבול יום אע"פ שדעתו להפריש הוי חיבור בין בחלות בין בככרים, וכדברי הביאור הגר"א ביורה דעה, אבל לשאר הראשונים הנ"ל, אם דעתו להפריש אינו חיבור לשאר טומאות ולא לדיני חלה, ופטור מחלה, וברכתה לבטלה, וכמו שהוכחנו דדין חלה שווה לדין שאר הטומאות.

(ג) **או ככרים ודעתו להפריש.** בדברי רבינו מבואר שאם דעתו שלא להפריש או סתמא הרי זה חיבור גם לטבול יום (ואין לדייק בהיפך ממה שבסוף ההלכה לא פירש דין ככרים על מנת שלא להפריש דהוי חיבור, יש לומר שהוא משום שאינו מוזכר במשנה. וכמו שמבאר רבינו במשנה, דלא נקט התנא

ולא פסל אלא הרתיחה בלבד, ובשאר כל הטומאות (ז) בין קלות בין חמורות (ח) הכל חיבור, אבל חלות שהיו נושכות זו בזו ואין דעתו להפריש, או שאפה חלה על גבי חלה (ט) ונשכו וקרמו בתנור, ורתיחת המים (י) שאינה מחולחלת כקובה, (יא) ורתיחת הגריסין שנייה, ורתיחת יין ישן, ורתיחת השמן בין חדש בין ישן, ורתיחת עדשים, הרי אלו חיבור בטבול יום ואין צריך לומר בכל הטומאות. השגת הראשון: 7: וכן המים שהרתיחו. א"ל זה כתב במקום קולית של מים המחולחלת והוא האופיא שעל פני המים ועל סם קלותה נקראת קולית ואני הייתי מפרש קולית כד שואלניו מים ויש זה נקב בשוליה

הטומאות, מלבד טבול יום. ובשניהם בין אורז בין טופח אם הם קלופים, הרי רתיחתן חיבור גם לענין טבול יום (חכמים בתוספתא מובא בר"ש טבול"י פ"א מ"ב).
ומהו הטופח: רב האי גאון מפרש שהוא מין קטנית (טבול יום פ"א מ"ב, וכ"כ הר"ש שם) ונקרא בערבי בטיית גול באן. והרמב"ם (שם) מפרש שהוא מין שעורים, ובערבי נקרא קרטמ"ן.

וזהו הטופח: רב האי גאון מפרש שהוא מין קטנית (טבול יום פ"א מ"ב, וכ"כ הר"ש שם) ונקרא בערבי בטיית גול באן. והרמב"ם (שם) מפרש שהוא מין שעורים, ובערבי נקרא קרטמ"ן.

וזהו הטופח: רב האי גאון מפרש שהוא מין קטנית (טבול יום פ"א מ"ב, וכ"כ הר"ש שם) ונקרא בערבי בטיית גול באן. והרמב"ם (שם) מפרש שהוא מין שעורים, ובערבי נקרא קרטמ"ן.

(ו) ונגע טבול יום ברתיה אינו חיבור, ובשאר כל הטומאות הכל חיבור. כתב הר"ש (טבול"י א ה), וחזו"א (טבול"י א א) שבשאר טומאות הוי חיבור רק מדרבנן, דאל"ה איך הקילו בטבול יום.

בירושלמי (חלה פ"ג ה"ה) איתא כן בשם ריש לקיש, שלומד שם ממה שהקילו בטבול יום, שנשיכת חלות הוא חיבור רק מדרבנן. אבל ר' יוחנן אמר שניא טבול יום שנאמר בו וטהר, ומבאר הגר"א שלמדו מהמקרא להקל בטבול יום, מבואר שבשאר טומאות הוי חיבור מן התורה [ועיין לעיל ס"ק א' לענין חיוב חלה].

וצ"ע לענין דין הנ"ל בפרק ד' סוף הלכה ח' שהקילו בטבול יום במין אוכל, ואינו ענין לדין חיבור, מה הדין מן התורה לשאר טומאות.

(ז) בין קלות, הוא וולד הטומאה - ראשון. (טבול"י פ"א מ"א ר"ש, רא"ש, רע"ב). אמנם

תוי"ט ומשנה אחרונה (שם) הביאו שהרמב"ם (הקדמה לסדר טהרות) מפרש דקלות, הם טומאות דרבנן שאין להם עיקר בתורה. (עיין מתני' מקואות פרק ב' מ"ב, שם כתוב טומאה חמורה וקלה, ומודו כו"ע דחמורה הוא טומאות מן התורה וקלה מדרבנן).
(ח) הכל חיבור. רתיחת של בישול שאר ירקות, של ירקות שאינן מנויים כאן אין הרתיחה חיבור לתבשיל (משנה אחרונה פ"א מ"א ומ"ב).

(ט) ונשכו וקרמו בתנור. החזו"א (טבול"י א א) מדקדק שהנשיכה היתה טרם הקרימה ואח"כ קרמו, אבל נדבק אחר שקרמו לא שמענו שיהיה חיבור.

אולם מדברי הרע"ב ורבינו בפירוש, שפירשו שכיון שנשך רק כשקדם הוי נשיכה מועטת שאינה מקלקלת את הצורה, ולפיכך אינו מקפיד להפרידה. וכן מפ"י הרא"ש, מדקדק החזו"א שמירי שנדבקו אחר שקרמו.

(י) שאינה מחולחלת. שכולה מלאה מים ואין בה חלל (רא"ש טבול יום פ"א מ"ב).

(יא) רתיחת גריסים שניה. לפי שברתיחה ראשונה היא עולה למעלה, ונראה כאילו יש הפרש בין הרתיחה לגריסין, מה שאין כן בשניה (רא"ש טבול"י פ"א מ"א ועיין בפיהמ"ש). אולם בפירוש מהר"ם מרוטנבורג

שהרוח נכנס בו ומצטנע את המים וטבול יום שנגע בלוחו צעצוע אינו חיבור למים.

ב בצק שיצא בשעת אפייה ונמצא באמצע הככר כמו מסמר יוצא, וכן (יב) קצת הבצק (יג) שנמשך ונחרך בעת אפייה והוא הנקרא חרחור (יד) אם היו (טו) פחותים מכאצבע ונגע טבול יום בהן פסל כל הככר וכן אם נגע בגרגר מלח קטן שבככר פסל כל הככר, ואין צריך לומר בכל הטומאות, (טז) אבל (יז) צרור שבככר או תורמוס (יח) וגרגר מלח

ואפילו יתר מאצבע, והכא בנמשך ויוצא מהפת (ויש לעיין, דלדבריו אפילו לא נחרך לא יהיה חיבור, מצד שהוא כמסמר).

(יד) **אם היו פחותין מאצבע.** בתוס' יו"ט (טבו"י פ"א מ"ג) מדייק מדברי רבינו שגם המסמר שיעורו באצבע.

והדברים צ"ע, א' במשנה כתוב כך מסמר... וגרגר מלח קטן, וחרחור פחות מאצבע. אם נפרש שאצבע דקתני בחרחור, קאי גם על מסמר, מוכרח דקאי גם על גרגר מלח שהוא כתוב באמצע, והרי בדברי רבינו כאן נראה ברור שבמלח לא נאמר שיעור אצבע. ב' בסיפא תנן [כנגד מסמר] צרור שבככר אינו חיבור, וקשה מאי איריא צרור שבככר, לימא מסמר יותר מאצבע. אלא מוכח שכל מסמר הוא חיבור, ושוב מצאנו קושיות אלו ברש"ש. ובמשנה אחרונה כתב שלפי פירוש המשניות שמסמר הוא חרס הניתן לסימן, מסתבר שאף יותר מאצבע.

(טו) **פחותין מכאצבע.** כתב התו"ט (טבו"י פ"א מ"ד) שדעת מהר"ם שאצבע מכוון אינו חיבור. ודעת ר' ואלף ורמייזא שהוא חיבור בכל הטומאות ואינו חיבור בטבול יום, וכן נוטה דעת בעל מלאכת שלמה. והמשנה אחרונה כתב שאצבע מכוון איכא דקפיד ואיכא דלא קפיד ותלוי בדעתו [מסתברא דתלוי בדעת הבעלים, ולא בדעת הנוגע].

(טז) **אבל צרור שבככר,** נראה הטעם כי הצרור והתורמוס, והגרגר גדול, אינן נאכלים

מפרש שברתיחה ראשונה הוא צלול, לכן הנוגע ברתיתה אינו כנוגע בגריסין. אבל בשניה אז נימוחו הגריסין ונעשה המרק עב, וחשיב חיבור, והנוגע ברתיתה כנוגע בגריסין (וצ"ל לפי זה שגם ברתיתת היין שניה הקצף עב קצת, לכן הוא חיבור).

והנה אולי נ"מ בקצף של בירה, שאינו עב כגריסין, אבל הוא נראה מלא, לפי' א' הוי חיבור, לפי' ב' אינו חיבור. אבל קצף משקה מוגז בדרך כלל בועותיו גדולים ונראים ריקנים, נראה שלכולי עלמא אינו חיבור.

המשנה אחרונה כתב שרתיחת הגריסים השניה, הוי חיבור לפי שאין משליכין אותו.

ב (יב) קצת הבצק שנמשך ונחרך.. והוא הנקרא חרחור. רבינו בפירושו (טבו"י פ"א מ"ד), מפרש באופן אחר, שהחרחור הוא חרס שמניחים אותו בפת לסימן. אבל שאר מפרשים (וגם הרמב"ם בפירושו במשנה ג' שם) כתבו כפרוש רבינו בחיבורו כאן, שהוא חלק הנשרף שבו.

(יג) **שנמשך ונחרך.** ברע"ב (פ"א מ"ד) מפרש שלא היה בליטה מהככר אלא שנחרך שיעור עובי אצבע מן הככר, דהיינו החלק החיצון של הככר נחרך ונשרף. וכן משמע בר"ש (שם), וכ"כ הגאון בעל שערי אפרים (מובא בחזון נחום).

אבל החזון נחום, מדייק מדברי רבינו, דכל שהוא מעובי הלחם, הוא לעולם כלחם עצמו

גדול, וחרחור יתר מכאצבע שנגע בהן אפילו אב הטומאה (יט) הככר טהור ואין צריך לומר בטבול יום.

ג (כ) ריקק שנחרר (שנחרך) חצייה וחצייה קיים הרי זו אינו חיבור, נחרך האמצע והצדדין קיימין אינן חיבור זה לזה אפילו באב הטומאה ואין צריך לומר בטבול יום, בשר קדש (כא) שקרם עליו המרק ונגע

בעל הבית (שאינו מקפיד ליפותו) אבל בשל נחתום, הנוגע בתבלין אינו טמא אלא השנונית, והקצח, והשום. הגר"א מוציא שום ומכניס שומשום (תוספתא טבול יום פ"א ה"א, מובא בר"ש טבול"י פ"א מ"ד).

עי' להלן ה"ח שנתבאר שם ענין זה שמגע בדבר שאינו מקבל טומאה מעביר הטומאה לדבר שמקבל טומאה שמחובר לו, ומה"ט הוצרכו לחדש כאן שדברים אלו לא חשיבי חיבור.

ג (כ) ריקק שנחרר. יש גורסים שנחרך. ובתוספתא (עוקצין פ"ב ה"ד) הגירסא שנימוק [יש לעיין מי בעינן שחלק החרוך יהיה נפסל מאכילת אדם, או מאכילת כלב בכדי שלא יהיה ראוי לטומאה, כנ"ל פרק ב' הלכה י"ד, או דילמא אע"פ שהוא ראוי לטומאה מ"מ אינו חיבור].

(כא) שקרם עליו המרק. בפיהמ"ש (טבול יום פ"ב מ"ה) כתב רבינו המרק והתבלין, וכן משמע מלשון המשנה והר"מ דקתני 'קיפה' וכ"כ הרא"ש שהיה גם תבלין.

ובאמת בעיקר דין מרק יש לעיין, דהרובט בפני עצמו מקבל טומאת אוכלין ואם הוא קרוש, ואם נימוח מקבל טומאת משקין כלהלן פ"ט ה"ב, וכן הוא במשנה (טהרות פ"ג מ"ב). מאידך לעיל פ"ד ה"ד כ' רבינו שאינו מקבל טומאה בפני עצמו, כי אם בהאטרפותו לאוכל, וכן הוא במשנה (חולין קי"ז ב', ויעוין שם ק"כ א') והדברים סותרים זה לזה.

וכתב החזו"א שאם רובו מים מקבל טומאה בפני עצמו, ואם רובו הוא תמצית היוצא מהבשר אינו מקבל טומאה אלא בצירוף האוכל.

עם הלחם לעולם, ואילו ברישא הרבה פעמים נאכל עימו.

(יז) צרור שבככר. הרא"ש הרמב"ם ומהר"ם (טבול יום פ"א מ"ד) מפרשים שנותנים אותו לסימן שלא יתערב ואפילו הכי אינו חיבור.

ווקשה לין הכי נמי אינו חיבור מלך חלק מהאוכל, אבל אם נגע בצרור ליהוי כנגע בעיסה, מלך שדין הצרור כשומר או יד, כמבואר בחולין קי"ט א' רש"י ד"ה ומטמא בשל קטנית, דשימור שלא יאכל לבעליו וימלאנהו בעת לרכו, דינו כשומר. ושומר חשיב חיבור אף אם עתיד להפרישו, משום שיש בו ענין חיובי בשעה זו, דהלא כל שומר ויד עתיד בעליו להפרידו.

ואמנם נראה דלא קשה מידי, דהתם גבי קטנית, קשה לו להגיע לאוכל מפני רוב הפסולת המעורבת עמו, ומהאי טעמא הוי שומר, דרם הכא הרי יכול לאכול הכל אלא שעשה לעצמו סימן היכר לידע על ככר מסוים היכן הוא, ודבר זה אינו שייך לעצם אכילת הככר.

ועדיין יש לעיין מהא דריש פ"ב דעוקצין בשטת ר' יהודה דעלים לחים שמיניחים עם הפירות בכדי שיראו טריים ויקפאו עליהם קונים, חשוב שומר, מאי שנא מסימן. ויש לחלק דהתם מה שמכירים על ידי העלים אינו עניין הסכמי, אלא באמת כיון שהם חלק מהפרי הרי על ידי זה נמדד לחות וטריות הפרי, דרם הכא הוא עשה לעצמו את ההיכר, ואין לזה שייכות לגוף הככר.

(יח) גרגר מלח גדול. בחרחור [ובמסמר לפי תוי"ט הנ"ל] נתנו חכמים שיעור קבוע בדבר. אבל בגרגר מלח הכל לפי ראות עיני המורה (תוי"ט טבול"י פ"א מ"ג).

(יט) הככר טהור. השנונית והתבלין (שהיו דבוקים על גבי הככר) חיבור בטבול יום ואין צריך לומר בשאר הטומאות. רשב"ג אומר היה ר' מאיר במה דברים אמורים בככר של

טבול יום בקיפה (כב) החתיכות מותרות, נגע בחתיכה החתיכה וכל העולין עמה חיבור, וכן בתבשיל קטניות שקרם על גבי פרוסות, (כג) שמן שהוא צף על גבי יין ונגע טבול יום בשמן לא פסל אלא השמן. השגת הראב"ד: ריקק שנחרר חליה. א"א מלחתי זו המלה משוכשת בתוספתא ולא כתבתי למעלה וסוף בתוספתא וכן רמון שנמוק חליו וחליו קיים אינו חיבור נמוק באמצע והלדלין קיימין אינו חיבור זה לזה.

ד ירק תרומה וביצה טרופה נתונה על גביו (כד) ונגע טבול יום בביצה לא פסל אלא קלח (כה) שכנגדו, (כו) ואם היתה כמין כובע אינו

במשנה שם. ויל"ע בהלכה ה' האם בשאר טמאים יהיה חיבור גם מן השפה ולחוץ.

בתוס' שני' (עדיות פ"ב מ"ד) כתב בהדיא שלא דווקא טבול יום אלא הוא הדין כל הטמאים. אמנם רבינו העמיד הלכה זו בפרק זה שכולו בדיני טבול יום, בהכרח שהוא דווקא על טבול יום, וכהחזו"א.

עיין משנה אחרונה (טבו"י פ"ג מ"ב) שטעם חיבור הביצה הוא כמו נשיכת בצקות. ובפי' הראב"ד (עדיות פ"ב מ"ד) כתב שמצד זה עדיין לא הוי חיבור, אלא מחמת שהביצה באה לצורך המאכל.

והנה לכאורה לא מיירי הכא שהיה משקה בין הביצה לירק, שאם כן עיקר הדין לא נתפרש במשנה ובמפרשים [אמנם החזו"א (שם) צידד לפרש משום חיבור משקין, וצריך תלמוד]. ומוכח כמו שנתבאר לעיל דהא דחיבור בידי אדם אינו חיבור, הוא כשלוקח שני דברים וקושרם או מדבקן, כענין כל האמור בפרק ו' מהלכה יא' ואילך. אבל כשהאדם עושה מכמה דברים תבשיל אחד, מאפה אחד, יש אופן שצירוף התבשיל מאחדם. אמנם יש לדחות ולפרש דהוי חיבור רק מדרבנן, וכ"כ משנה אחרונה.

(כח) כנגדו. והנה ביצה חולין היא, דהא לא משכחת לה ביצה תרומה, ואין מגע טבול יום מטמא חולין כלל, ומכל מקום מגע טבול יום

ומעטה יס' לעיין בנדון דידן, דמבואר שאם נגע טבול יום במרק המרק נטמא והבשר טהור, וקשה בחרתי מהא דלעיל פ"ד ה"ד. א' דאם איתא שמתערב עם הבשר וכלא איתא דאינו מתערב. ב' דאם איתא דפני עגמו אינו מקבל טומאה, והכא מקבל טומאה בפני עגמו וויס' לעיין אס' ניתן להעמיד את דין דירק כרוב מיס'.

וכתב החזו"א ליישב קושיא הא', דהכא היה הרוטב מרובה ביחס לכמות הבשר. וליישב קושיא הב' כתב דחיבת הקודש מכשרתו לקבל טומאה בפני עגמו, וחלוק מתרומה.

הרא"ש (טבול יום פ"ב מ"ה) מתיר על קושיא א', דקריס שאני. ואכתי קשה קושיא הב' איך מקבל טומאה בפני עגמו. ולייבא לשנויי דחיבת הקודש מכשרתו, שהרי הרא"ש מייירי גם בתבלין, ותבלין אינו קודש, ועיין ברש"ש.

ונראה שהתבלין לא היה בפני עגמו, אלא מעורב במרק, וכיון שבמרק מנהי חיבת הקודש, שהרי הוא ליחה היוצאת מהבשר בעגמו, מהני אף להתבלין וכו'.

(כב) החתיכות מותרות. מיהו הקיפה עצמה נטמאת (רש"ש שם).

(כג) שמן שהוא צף. דין זה שייך דווקא בטבול יום שאין המשקה שנטמא ממנו נעשה ראשון. אבל בשאר טמאים, כיון שנגע בשמן נעשה תחילה, ומטמא את היין ללא דין חיבור (שבת ה' ב' תוד"ה ר' יוחנן).

ד (כד) ונגע טבול יום. החזו"א (טבו"י סי' ה' ס"ק י"ד) מצדד דדווקא טבול יום אבל לשאר טמאים כל השורה העליונה שהביצה עליה, כולה חבור זה לזה, כדעת ר' יוסי

חיבור.

ה חוט של ביצה שקרם על דפנה של אילפס ונגע בו טבול יום, (כז) מן השפה ולחוץ אינו חיבור (כח) מן השפה ולפנים חיבור, וכן בקטניות שקרמו על שפת הקדירה.

עומד להתערב עם התבשיל. ולכאורה עדיין צריך ביאור, מאי טעמא אינו חיבור מצד שהוא חתיכת מאכל אחד, ולהנ"ל אתי שפיר. ואי נימא דביצה הוי חיבור לעצמה, צריך ליישב דעומד להפרידן שאני.

(כח) מן השפה ולפנים חיבור. קשה הרי החוט נמשך ויוצא מן הירק, מדוע אינו כדין כובע דלעיל ה"ד, שהוא אינו חיבור כהלכה ד' (חזון איש סי' ה' ס"ק ט"ו).

ונראה דכובע שאני שנעשה הביצה כתבשיל נפרד לעצמו. לא מיבעיא להפ"י דכמין כובע הוי ביצה חיה, וודאי עדיין אינה תבשיל אחד עם הירק. אלא אף להפ"י שהיא מטוגנת ועלה בה כמין בועה, הנה הבועה מהני שחלק חשוב מהביצה המטוגנת עומד לעצמו, ותו אינו חלק מהתבשיל. מה שאין כן חוט הוא דבר דק ומועט, ודרך בני אדם להטפילם ולאוכלם כאחד, לפיכך נטפל לתבשיל כענין בצק היוצא כנ"ל הלכה ב'.

בחזו"א (שם) רצה לחדש שבתוך הלפס לעולם מצטרפים, ונדחק להעמיד את דין כובע דמיירי חוץ ללפס.

בתוספתא (פ"ב ו') מובא בר"ש טבוי"י (פ"ג מ"ג) נחלקו שם הר"ש והגר"א בדין שני ביצים שטרפן זה בזה, להר"ש הוי חיבור, ולגר"א הגר"א אינו חיבור. וטעמיה דהר"ש כ' חזו"א (טבוי"י ה' ט"ז) דהוי כנשיכה [אף בלא מים²], ומשמע שם שקודם שטרפן, אף חלבון של ביצה אחת אינו חיבור קצתו לקצתו, וצ"ע.

בביצה פוסל את הירק של תרומה המחובר לו. ועמד בזה החזו"א (טהרות ח' ס"ק י"ב), ועיין עוד בזה להלן הלכה ח'.

ונסתפק החזו"א (טבוי"י סי' ה' ס"ק יד') בביצה שלא הוכשרה, אי גם כן מהני לחיבור, או לא כיון שאינה מקבלת טומאה.

וכי תימא מה נפק"מ אי הוכשר או לא, הלא גם אם הוכשר, אין הביצה מקבלת טומאה מהטבול יום כיון שהיא חולין. אלא צ"ל שיתכן שאף שבחולין ליכא דיני טומאה, אבל כיון שהוכשר הטומאה צקרינו וזהני הנגיעה לטמאות הירק, משא"כ בלא הוכשר.

ואמנם הדבר נראה תמוה, אך מלאנו כזאת, במים טמאים שהגלילו וחזרו ונימחו חזרו לטומאה ישנה, ומבואר בשו"ת הרמ"ש כלל לא' סי' ב' שהוא מן התורה, ואף שבשעה שהיו קרוקים לא היה בהם דין טומאה, וצ"ע בכל זה.

(כז) ואם חיתה כמין כובע אינו חיבור. יש ב' פירושים בזה, א' שהביצה חיה (בלתי מבושלת) והיא מתגלגלת ממקום למקום, ומהאי טעמא אינו חיבור שהרי נשמטת מהעלה (ראב"ד ור"ש משנץ בעדיות פ"ב מ"ד). ב' ביצה מטוגנת השטוחה על הירק ומתרוממת באמצע כמין כובע (הר"ש והרמב"ם טבול יום פ"ג מ"ב) ונראה שלדינא שניהם אמת, ולא פליגי.

ה (כז) מן השפה ולחוץ אינו חיבור. עיין להלן בסוף ההלכה שהובא הדין שביצה שאינה טרופה אין החלבון שבה חיבור זה לזה, ולפי זה אתי שפיר הא דמן השפה ולחוץ אינו חיבור [ובפנים הוי חיבור, משום דהוי חלק מהתבשיל, וכלהלן].

בחזו"א (סי' ה' ס"ק ט"ו) כתב לבאר הא דמן השפה ולחוץ אינו חיבור, דהוא מפני שאינו

² ועי' כיו"ב לעיל פ"ו הט"ז.

ו (כט) חבית שנקבה בין משוליה בין מצידיה (ל) וסתם טבול יום הנקב בידיו (לא) נפסלה כולה.

בדיו, ויותר מפורש כן בדברי רבינו בפירושו (טבו"י פ"ב מ"ז).

ונראה לבאר דס"ל שכל מה שמן הנקב ולמעלה נדון כקטפרס שאינו חיבור, כיון שעומד לישפך, ויסוד זה שנקב עושה קטפרס, יש לו מקור בשו"ע יורה דעה (סי' ר"א סעיף מ"ט) שנקב במקוה עושה אותו זוחלין, ועיי"ש בביאור הגר"א ס"ק צ"א דקטפרס וזוחלין הוי חד מילתא, ואם כן אינו חיבור אף לטומאה. לפיכך הכא צריך לסתום, דאל"ה כל מה שכנגד הנקב ולמעלה אינו חיבור (עיי' חזו"א טבו"י ס"ה ס"ק ו').

ואמנם הדבר תלוי במחלוקת ראשונים שם דיש ראשונים דסבירא ליה דנקב אינו עושה פסול זוחלין, וכשר למקוה (הרא"ש מקוואות סי' י"א), ולדידהו מוכח שנקב אין בזה פסול קטפרס, ולדידהו א"ל לסתום. ויעוד דיש הרבה ראשונים שמבואר שזוחלין אינו ענין לקטפרס, וגדריהם חלוקים (נכ"י חגיגה יט' א' ד"ה חרדליה, ותוס' שם. חולין לא' ב' בתוס' ורשב"א שם, ר"ע מקוואות פ"ה מ"ו. וכן מכמה מקומות דס"ל לראשונים דבעי מ' סאה וזוחלין כשר, ואי אינו חיבור מטעם קטפרס אין כאן מ' סאה, ואלו הן א' ר"י ור"ת מעין לטבילת אדם, עיין סי' רא' ביאור הגר"א ס"ק ו'. ב' הרא"ש אליבא דהש"ך בס' רא' ס"ק קכג' גבי גל שנחלש מים או ממעין. ג' הר"ש פ"ה מ"ב דין מי גשמים לענין לטהר בהשקה, בכל אלו בעי מ' סאה וזוחלין, על כרחך דלא היה קטפרס, ובהכרח שזוחלין הוא דין אחר מקטפרס) ממילא אין ראיה מדין זוחלין במקוה, לדין חיבור לטומאה. ת. כ.].

והנה רבינו לא הזכיר כלל דין נקב שבפיה למעלה, וכן הוא בגירסתינו במשנה שבמשניות, וגירסתינו בתוספתא, וג' הר"ש בתוספתא. ויתכן לפי זה דבנקב שפיה, מה שבחלל הנקב, אינו חיבור עם מה שבחלל הכלי.

ו (כט) חבית. הקדמה: כתב הרמב"ם בהלכות אבות הטומאה פ"ז ה"ה אחד משקה שנגע באב הטומאה או שנגע בראשון או שנגע בשני הרי אותו המשקה תחילה לטומאה ומטמא את חבירו וחבירו את חבירו אפילו הן מאה שאין מונין במשקין. עכ"ל.

נמצא שלענין שאר טומאות הנוגע במים מקובצים, הכל טמא, ואין נפק"מ אם נחשב הכל חיבור או שדינם כטיפות נפרדות שנוגעות זו בזו.

יוצא מהכלל טבול יום, שהמשקה הנוגע בו לא נעשה תחילה, כמבואר לעיל פ"ז ה"ז, ובזה יש לדון מה נחשב חיבור, שיתטמאו כולם במגע הטבול יום.

והנה כל משקה הנמצא בכלי, נחשבים כולם חיבור זה לזה. ואף דתנן (חגיגה פרק ג') שהכלי מצרף את כל מה שבתוכו רק לקודש ולא לתרומה, זהו בדבר נפרד, אבל משקה מה שהמשקה יחד עושהו כגוש אחד (חי' הרשב"א ע"ז ס').

וועיין להלן הלכה ח', ופרק ט' הלכה י"א מה שנתבאר לחקור האם כל מה שצבלי מחובר זה לזה, מדין שהכלי מחברם, או ע"ס מה שהמים מונחים יחד במשקור, שלא בשיפוע ולא בניטוק.

הנדון בהלכות דלהלן הוא במשקין שאינם בתוך הכלי, אימתי הוי חיבור, ונפק"מ רק לענין טבול יום.

אמנם כיון שיש בחבית נקב, יתכן שכל מה שמהנקב ומעלה אינו נחשב כחיבור, אלא הרי הוא כניצוק וקטפרס, ותלוי הדבר במחלוקת ראשונים (חזו"א סי' ה' ס"ק ו') וכלהלן.

(ל) וסתם טבול יום הנקב בידיו. מבואר שנגיעה בנקב לא מהני אלא כשסתם כל הנקב

ז המערה מכלי לכלי ונגע טבול יום בקילוח (לב) משערין זה שנגע בו באחד ומאה, שתרומה טמאה שנתערבה באחד ומאה בטלה במיעוטה כמו שביארנו בהלכות תרומות.

ח טבול יום שהיה תורם את הכור ונפלה ממנו חבית של תרומה ושקעה בכור של יין ונגע ביין שבכור, (לג) מן השפה ולחוץ אינו

החזו"א (טבו"י ה' ז') תמה אם כן מאי 'משערין' דקאמר, הלא לעולם יש אחד ומאה בטהור לבטל את מה שנטמא, שהרי כל טיפה אפשר לחלקה עד אין סוף.

בר"ש וברע"ב (טבו"י פ"ב מ"ז) משמע שכל הקילוח נטמא. ויש לפרש דניצוק אינו חיבור, היינו שאינו חיבור לחבר כלי עליון לתחתון, אבל הקילוח עצמו מחובר זה לזה. וכ' הרש"ש שכן דעת תוס' חולין לא' ב', (עיי' רש"ש חולין שם).

אולם צ"ע טובא הלא הר"ש עצמו במקואות פ"ה מ"ו גבי חרדלית מפרש דמיירי שהיה מ' סאה בקילוח הקטפרס בעצמו, ועל כך אמרו בית הלל שאין מטבילים בו דקטפרס אינו חיבור.

ואולי כיון ששם מסיק הר"ש, שטעם בית הלל שם הוא משום זוחלין (שהוא פסול במקוה), ממילא הדר סבר שהקילוח חיבור לעצמו, ודין ניצוק אינו חיבור הוא רק שאינו חיבור למה שתחתיו (ועיין עוד בדברי מו"ר שליט"א בספר זכר טוב סי' ט אות טו).

ולשיטה שהקילוח טלו חיבור זה בזה, מבואר שגם לענין טבול יום ח"ל דווקא כלי, וכל שאינו ניטוק, אם נגע בקלחו נטמא הכל. ועיין הלכה ח'.

ח (לג) מן השפה ולחוץ אינו חיבור. משמע מדברי רבינו דמיירי שמה שבכור מחוץ לחבית אינו תרומה, כדקאמר שהוא החולין שתורם עליו, ואם נגע ביין שמחוץ לחבית, הרי התרומה שבחבית אינו חיבור.

אך בגירסתנו בגמ' ע"ז (ס' א'), ובכל הראשונים (הר"ש, והרא"ש, והרע"ב (טבו"י פ"ב מ"ז), רש"י, ותוס', והרשב"א בע"ז (שם) הגירסא 'בין מפיה'.

ונראה דכאן הוי חיבור אפילו לא סתם את כל הנקב, דכל טעם הסתימה הוא דלא ליהוי קטפרס כמש"נ, והכא ליכא קטפרס שהנקב למעלה.

(לא) נפסלה כולה. אם תחב אצבעו ונגע במה שבחלל החבית (וסתם את הנקב בכדי שלא יהיה קטפרס, ולמ"ד שנקב אינו עושה קטפרס דברינו אמורים גם בלא סתם) פשיטא שהכל טמא, אלא קא משמע לן, אפילו נגע רק במים שבחלל הנקב, הרי גם הם חשובים חיבור עם מה שבתוך הכלי (רש"ש בשם תוס' ע"ז נט' ב', וכן משמע בחי' הריטב"א שם).

והטעם דהוי חיבור, כתב חזו"א (טבו"י סי' ה' ס"ק ו') שכל מה שצחורי הכלי נטפל לכלי. אולם תוס' ע"ז (נט' ד') פירשו שצחמת רק כנגד הנקב נחשב מחובר למה שבחלל הנקב, אלא שאר היין שצחבית מתחבר ליון שנגד הנקב משום שהוא מעליו או מתחתיו.

ז (לב) משערין זה שנגע בו. מבואר שאין כל הקילוח טמא, רק חלק מהקילוח מה שנגע בו הטבול יום. ויותר מפורש כן בדברי רבינו בפירושו (טבו"י פ"ב מ"ז), וכן דעת הגר"א בחי' (נדפס בש"ס), ועיין משנה אחרונה שדחק כן גם בכוונת הרע"ב והר"ש.

ובאמת רבינו לטעמיה לעיל פרק ז' הלכה א' שכתב שדין ניצוק אינו חיבור מהני שגם הקילוח עצמו אין חיבור בין טיפה לטיפה.

חיבור (לד) מן השפה ולפנים חיבור, ואם היה הבור פיטס אפילו היה

אולם בפיטס כולו חיבור, כלומר היין שבפיטס חיבור עם מה שבבור.

אמנם רבינו בפירושו, העמיד משנתנו שגם מה שבבור היה תרומה, וכתב שאם נגע טבול יום מן השפה ולחוץ לא נטמא אלא מה שבבור. ומבואר שכל מה שבבור נטמא. וכתב התו"ט שדברי הרמב"ם בפירושו, הם לא כהתוספתא, ולא כדבריו בחיבורו שבהם מבואר דמירי בהיה מה שבבור חולין. וכתב חזו"א (טבול יום ה' ב') שאין נפקא מיניה לדינא אם מה שבבור חולין או תרומה, ולעולם יסוד הדין הוא שמה שבבור אינו חיבור עם מה שבכלי, שהכלי חולק מקום לעצמו, ובחבית בתוך פיטס, כיון דתרוויהו כלי הם, לא אלים כלי הפנימי לחלוק רשות.

אמנם באליה רבה מוכח דמה שבבור אינו חיבור זה לזה, ולפיכך נגע בחבית אף מה שבבור טהור אף שעבר דרך עליה. ולדבריו ביאור ההבדל בין בור לפיטס הוא, שכלי כגון חבית ופיטס עושה את כל מה שבתוכו חיבור זה לזה, אבל בור היות ואינו כלי, אין מה שבתוכו חיבור זה לזה, כלומר כל טיפה שבבור אינו חיבור לחבירתה, וממילא אם נוגע במה שבבור אינו חיבור למה שבחבית.

ולכן גם אם מה שבבור היה תרומה ונגע טבול יום במה שבבור, לא נטמא כל מה שבבור ואפילו מה שחוץ לחבית לא נטמא, אלא רק הטיפה שנוגעה בטבול יום נטמאת, כי מה שבבור אינו חיבור זה לזה.

והנה בדברי הגר"א מתבאר חידוש, דבעינן כלי כדי שהמים יהיו מחוברים זה לזה. ולפי רבינו בפירושו לא דעי כלי, וגם אם מונחים בצור כיון שהם באשכולין ולא בקטפרס הרי כולם חיבור זה לזה, ועיין פ"ט הי"א.

(לד) מן השפה ולפנים חיבור. אפילו היה התרומה רק בקרקע החבית והוא נגע בחלק העליון שבחבית ושם היה חולין, מגעו במשקה חולין מטמא את התרומה אשר בקרקע החבית, מטעם שהכל נחשב חיבור (ר"ש טב"י פ"ב מ"ו). וכן מבואר בדברי רבינו גבי דין פיטס, שהטמא נגע במה שבפיטס, ונפסל מה שבחבית, אע"פ שנגע בחולין).

והא דלא אמרינן שהתרומה והחולין מתערבין [אשר לפי זה אם יהיה בו כדי דימוע אחד ומאה לא יהיה פסול על ידי טבול יום, ואם פחות מאחד ממאה אף על ידי שאר טמאים אינו נפסל, ואם אחד מס' הכל נפסל מדרבנן] משום שכל זמן שלא עירה, אמרינן שאין הכל מתערב וכל אחד נשאר על מקומו, כמו שכ' חזו"א (דמאי ט' י"ג), ועיין מגדל עוז ה' מאכלות אסורות (פי"ב ה"ב) שכתב שנחלקו בזה הרמב"ם והראב"ד.

הגר"א בתוספתא (טב"י פ"ב ד"ה ואם היה פיטס), ובחידושו (טב"י פ"ב מ"ו), מפרש שהחולין נעשה כיד לתרומה להכניס טומאה, לפיכך מגע בחולין מהני לתרומה, ועיין מש"נ פ"ד ה"ב שהגר"א לטעמיה בתוספתא (טב"י פ"א ד"ה משא"כ במשקין), שכתב שיש יד למשקין, באופן שהיד הוא ראוי לדין 'טומאת משקין'.

ואף שאינו משמש תשמיש יד, מצאנו מין חיבור שמקבל מדרגת יד ואינו יד, עיין בדברי רבינו בפירושו לעוקצין (פ"ב מ"ב) גבי גרעין, בתוס' נזיר (לו' א') גבי שום במקפה, ובחולין (קכט' א') חצי דבר נעשה יד לחצי שני, ואפילו באבן הקבוע בארץ שאינו מטלטל כלל (ועיין יהגה האריה מסכת פרה).

כלי גדול שמחזיק מאה כור כולו חיבור ואם נגע במקצת היין פסל התרומה שבחבית שבקרקע הכלי. השגת הראש"ד: ואם היה הכור פיתס. א"ל לשון התוספתא ואם היה פיתס אפילו כלי שיש בו מאה כור כולו חיבור ופירושו שלא היה שם כור אצל (אם) היה (שם) תורם היין שפיתס ונפלה החבית לתוך הפיתס ואפשר מפני שכבר נתבטל צניסתו לפיתס מה שאין כן בכור.

ט הסולת של מנחות והלבונה והקטורת והגחלים (לה) (לו) שנגע טבול יום במקצתן פסל את כולו, במה דברים אמורים בגחלים שחותה

פ"ב ה"ז) פסק דהוא מדרבנן. ב' דין חיבת הקודש, ויעויין להלן פ"י הי"ז שיטות קמאי אי הוי דרבנן. ג' דין שקדשים נפסלים בטבול יום.

והנה במשנה (מעילה ט' א') איתא דרך משקדשו בכלי מקבל טומאה מטבול יום. אולם הרמב"ם (אבות הטומאה פ"ב הי"ג) כתב שגם קודם לכן מקבל טומאה מטבול יום, ועיין שם באור שמח, ובהערות [הנדמ"ח], ומבואר שם שדעת האור שמח שרק קטורת צריכה קידוש כלי, לפי שכל טומאתה מדין חיבת הקודש, שהרי אינה אוכל, וקודם לכן אין בה דין חיבת הקודש, אבל שאר קדשים שהם אוכל נטמאים מטבול יום גם קודם קידוש כלי, כתרומה. ולדעת המשנה אחרונה (טהרות סוף"ב) אין חילוק בין סולת לקטורת, ובתרווייהו – לדעת הרמב"ם - קודם קידוש כלי טומאה איכא פסול ליכא, ולשיטתו התוס' בשבועות (יא' א' ד"ה הוכשרו, ממה שהקשו) חולקים וסוברים שאף טומאה ליכא קודם קידוש כלי.

(לו) ונגע בה טבול יום. יש מפרשים אפילו טבול יום, וה"ה שאר טמאים (רע"ב עדיות פ"ח מ"א מבאר כן דטבול יום לרבותא הוא, ה"ה שאר טמאים). והחידוש בזה הוא, כי דין זה של צירוף כלי אינו אלא דין דרבנן (לדברי רבינו בהלכות אבות הטומאה פרק יב' הי"ז), ועצים ולבונה שאינם אוכלים כל טומאתן אינה אלא מדרבנן (כדברי רבינו להלן פרק י'

בדין מנגע בחולין שהתרומה מחוברת בו מעבר השני, ציין מו"ר הגאון ר' דוב לנדו שליט"א לכמה מקומות:

א. עיין תוס' הראש"ש כריתות כא' ב' בשיטה מקובצת ס"ק ה', ורמב"ן שבועות יא' דשבע לה טומאה אינו מעביר טומאה כשנוגע בו.

(והנה לעיל פ"ו הי"ח הובא דברי החזו"א דאוכל שלא הוכשר מעביר את הטומאה, ומוכח דשבע ליה טומאה גרע [ודו"ק לגדר המבואר לעיל בשם הגר"א דהוי יד, שלפי זה צריך ביאור החילוק].

והנה לעיל ה"ב מבואר דמלח וצרור אילו הוי חשיב חיבור היה מעביר את הטומאה אף שהם מופקעים לגמרי מתורת טומאה).

ב. ראש"ש חלה פ"ד מ"ו מחלק בנדון זה בין נשיכה לגוש אחד (והיינו דבאמת מנגע דרך חולין חשיב מנגע בתרומה, אבל נגע בחלה הנושכת בחולין ונגע טבול יום בחולין לא נטמאת החלה, משום שעומד להפריד). וכן הוא בתוספתא רפ"ב דטבול יום.

ג. חזו"א טבול יום סי' ד' ס"ק ב' ג'. סי' א' ס"ק ג'. [שיסוד דבריו שם מהדינים שנתבארו בר"מ כאן].

ד. חזו"א טהרות סי' א' ס"ק י"ב.

ט (לה) שנגע בה טבול יום. ג' דינים נשנו בהלכה זו. א' דין צירוף כלי בקדשים, והרמב"ם (מה שנתבאר הל' אבות הטומאה

במחתה ביום הכפורים, שהמחתה שחותה בה נכנס להיכל, (לז) אבל גחלים שחותה בכל יום כשהוא מערה במחתה של כסף לשל זהב אם נתפזרו מן הגחלים אין בהן קדושה אלא מכבדן לאמה. השגת הראש"ד: מכבדן לאמה. א"ח אמת הוא שכן אמרו זירושלמי במסכת חגיגה אכל סוף השמועה עלתה אפילו בגחלים דכל יום מפני שנקקו לכלים מתחלה קודם שעירה אותן וכל זמן שלא עירה אותן אם נגע במקלתן פסל את כולן.

וכיון שלא נתקדשו כלל אינם מקבלים טומאה, ונראה דאזיל בשיטת רבינו ניסים גאון (מובא בתוס' חגיגה כג' ב', דס"ל דשל כל השנה לא נתקדשו), וכמו שכתב כאן הכסף משנה, ונראה שזו דעת ר"ת (ספר הישר חידושים סי' קע"ח).

אולם החזו"א (זבחים ט' י"ב) פירש שמקום מגעו פסול ורק דצירוף כלי ליכא. ומוכח דס"ל שהם קדושים דאל"ה אין טבול יום פוסל בהם, כמו שנתבאר לעיל בשם האור שמח [דגחלים שווה לקטורת], והטעם שאין בהם דין צירוף כלי הוא משום שלא כל העולה במחתה הזאת קרב במזבח, כי כשמערה ממנו אחר כך, נשפך קב אחד, אם כן נחשב אין צריך לכלי, ולכן אין הכלי מצרפו.

ומשמע דס"ל לחזו"א דלא שייך למימר דלא קדשי שהרי לפני שחתה אותם מהמזבח, היו מוקטרים על גבי המזבח, בהכרח דקדשי ויט לעיין בזה מנש"י זבחים עז' א' ד"ה וכו'א אני, דמשמע דאיתו בהכרח דמה שהעלים על המזבח, חשיבני הקטרה. ת. כ.ו.

ודעת הר"י (בתוס' בחגיגה שם) דכל מה שלבסוף לא נתפזר, נפסל מדין צירוף כלי, והשאר אינו נפסל. ובטעם הדבר ישנם סתירות בדברי התוספות בכמה דוכתי (חגיגה כג' ב', יומא מו' ב' ד"ה כי, ותוספות ישנים ביומא שם, בדפוס ביומא מה' א').

והעולה ממש"כ מו"ר הגאון ר' דוב לנדו שליט"א בגליון החזו"א שיש בזה שני

הי"ז) ואפילו הכי הוי חיבור גם לענין טבול יום, אף שיש דברים שאינם חיבור לענין טבול יום.

אולם ממה שרבינו העמיד דין זה בדין טבול יום, וגם מדלא קאמר אפילו, מוכח דיש דין מיוחד בטבול יום.

דעת ר"י דעצים ולבונה טומאתן מן התורה, שחיבת הקודש מחשיב אותם כאוכל מן התורה, לכן החמירו שיהיה צירוף כלי חיבור גם בטבול יום. אבל אפר פרה שעיקר קבלת טומאה שלו הוא מדרבנן, בהא אם נגע טבול יום במקצתו לא פסל את כולו, הא שאר טמאים שנגעו במקצתו פסל את כולו (תוס' יומא מח' ד"ה מדפסיל אליבא דר"י. ולכאורה לשאר השיטות בתוס' שם, אין חילוק לדינא בין טבול יום לשאר טמאים).

רש"י (מנחות כד' א' ד"ה ה"מ) מפרש הא דנקט טבול יום בדין צירוף, דאי בשאר טמאים למה לי צירוף הא נטמא הכלי מן האוכל והכלי מטמא את השאר. ולכאורה לדברי רש"י טבול יום דקאמר בא לאפוקי רק טמא שהוא אב הטומאה, הא טומאת ראשון אינו מטמא כלי. ואכתי דברי רש"י צ"ב הא אילו נגע באוכל ולא בכלי, נעשה האוכל ראשון ואיך יתטמא הכלי ממנו, ועיין להלן עוד טעם במה חלוק טבול יום.

(לז) אבל גחלים שהוא חותה בהם בכל יום כשהוא מערה. כלומר דמדחזינן שמכבדן לאמה ש"מ שלא נתקדשו במחתה קמייתא,

י מקפה של חולין או ריקק של חולין ושמן של תרומה צף על גביהן (לח) ונגע טבול יום בשמן לא פסל אלא השמן בלבד, (לט) ואם

דמצרף. ועיין עוד תוס' (יומא מח' ב') בדעת ריצב"א וצ"ב.

י (לח) ונגע טבול יום. בדינים דלהלן ה"י – הי"ד, באופנים שאם נגע במקצתו לא נטמא כולו, הוא דווקא בטבול יום, אבל שאר טמאים כגון שנגע אוכל שני בקצתו, נפסל הכל, כי המשקה כגון שמן נעשה תחילה ומטמא את כל אוכל שהוא נוגע בו. אבל טבול יום אינו עושה תחילה.

היו שום ושמן צפים בתבשיל, ונגע בשום לא פסל את השמן נגע בשמן לא פסל את השום (תוספתא טבול"י פרק ב' לפי גירסת הר"ש טבול"י פ"ב מ"ד).

(לט) ואם חיבין, כל מקום שהלך השמן פסל. פשטות הראשונים משמע שרק השמן נפסל, וקמ"ל דבכל מקום שהלך בו השמן הטמא המקפה אסורה מפני שאינו יכול להפרידו, ובזה חלוק 'חיבין' מהרישא שהשמן צף ואינו מעורב.

אמנם הגר"א (חי' פ"ב מ"ד) פירש שמשנה זו אזלא כר"א איש ברתותא (דפ"ג מ"ה) דלשיטתו סובר הגר"א שהחולין נהפך לתרומה, משום שבטל הקמח בשמן. ולפי זה לא נקטינן כן להלכה (ועי' רא"ש טבול יום פ"ג מ"ה, דמשמע שם שמפרש לדברי ר"א איש ברתותא כהגר"א, וצ"ע).

בהלכה יג' כתוב המקפה של חולין והשמן של תרומה ונגע טבול יום במקצתן לא פסל אלא מקום מגעו. לכאורה הוא אותו מציאות של הלכה דידן (שני הדינים הם משניות בטבול יום פרק ב'), מדוע נתחלק דינם. תירץ הר"ש שבהלכה י"ג אין השמן בעין ולפיכך אין שייכות בין טיפה לטיפה משא"כ הכא.

דרכים, א' שרק מה שלבסוף יכנס למחתה של זהב נתקדש [בקדושה המיוחדת של המחתה], והוא כעין ברירה (עיין היטיב בלשון תוס' חגיגה דלכאורה צ"ע שם השייכות בין מה שלא חל בנותר דין צירוף, למה שמותר לאבדו).

ב' ש'הכל' נתקדש רק לענין ולצורך מה שיצטרכו לבסוף, ולכן מותר לאבד את הנשאר אע"פ שנתקדש (עיין ת"י שם). ולב' הדרכים הטעם שלא הכל נפסל הוא משום שמה שיתפזר אינו צריך לכלי ואין דין צירוף רק במה שצריך לכלי.

בגמ' חגיגה כג' מבואר שדין נגע במקצתו פסל את כולו, הוא מדרבנן גם באין צריך לכלי, אמנם קאי שם למ"ד צירוף כלי דאורייתא, אבל לדינא דקיי"ל צירוף כלי דרבנן (כר' יוחנן, וכמתני', וכן פסק רבינו חננאל בסוגיא שם, ורבינו בהלכות אבות הטומאה פרק יב') יתכן שאם אין צריך לכלי, אין הכלי מצרפו (עיין להלן).

ונראה דהא דנקט התנא (והרמב"ם) הכא טבול יום, דשאר טמאים הדין שיש אופן שאפילו א"צ לכלי הכלי מצרפו, (בפי"ב אבות הטומאה ה"ה מבואר בדברי רבינו, שכאשר אין דבר חוצץ בין שני הדברים שבכלי, הרי הכלי מצרפן גם בדבר שא"צ לכלי ואף דקיי"ל צירוף דרבנן. וקשה דהכא בעינן דדווקא מחתה של יום הכיפורים דצריך לכלי, הכלי מצרף, בהכרח דטבול יום שאני).

ובנדון זה לדינא שצירוף דרבנן, האם גם מה שאין צריך לכלי הכלי מצרף או לא. יעויין עוד בתו' חגיגה (כג' ב' ד"ה) שאם שמצדדים שאינו מצרף. והר"ש (טהרות פ"א מ"ט) נקט

חבץ כל מקום שהלך בו השמן פסל.

יא ירק של חולין שבישלו בשמן של תרומה ונגע בו טבול יום לא פסל (מ) אלא מקום מגעו.

יב (מא) המקפה של תרומה והשום והשמן של חולין שנגע טבול יום במקצתן פסל את כולן.

יג המקפה של חולין והשמן של תרומה שנגע טבול יום במקצתן (מב) לא פסל אלא מקום מגעו, אם היה השום מרובה הולכין אחר הרוב, אימתי (מג) בזמן שהוא גוש בקערה אבל אם היה מפוזר במדוכה ונגע במקצתו לא פסל אלא מקום מגעו, מפני שהוא רוצה בפיזורו, ושאר כל הנידוכין (מד) שדרכן לדוכן במשקין כגון השום בשמן אם דכן שלא במשקין וקבצן אע"פ שהן גוש בקערה ונגע בהן לא פסל אלא מקום מגעו, שהרי הם כעיגול של דבילה שאם נטמא

טמא, והטעם דחשוב כאילו כל השמן שבקלח מחובר לעצמו.

ואפילו היה שמן בעין בין ירק לירק, לא אמרינן שהשמן מחבר את הירקות החולין, ולפיכך אם השמן שנגע בו לא היה מחובר לשמן שבין ירק זה לשני, לא נטמא השמן שבשאר הירקות, אלא רק מה שבירק העליון שנגע בו (הראיה שמדובר גם כה"ג היא, דבמשנה שם מבואר שדעת ר"א איש ברתותא שמטמא את כל הירקות, ועל כרחך שהיה משקה בין ירק לירק, וכ"כ חזו"א שם, וסבר האי תנא שאף שהירק חולין ואינו טמא לענין טבול יום, אך השמן הבלוע שבירק זה מחובר לשמן הבעין שבין הירקות ונטמא כל השמן. ואנן קיי"ל ששמן הבלוע אינו מתחבר לשמן הבעין שמתחת הירק לחברו עם השמן הבלוע בירק שתחתיו [ועיין לעיל שיטת הגר"א בביאור הך תנא]).

יב (מא) המקפה של תרומה והשום והשמן של חולין שנגע טבול יום במקצתן פסל את כולן. יג. המקפה של חולין והשום

ולהשיטות דמפרשי שם שהשום והשמן ניכרים צ"ל שהחילוק הוא שבהלכה י' השמן כולו נמצא במקום אחד נוגע זה בזה, ואין הנדון כאן על חיבור שמן עם שמן, אלא התחדש שהחולין שבלעו את השמן נאסרים עם השמן. אבל בהלכה יג' היה מעט שמן, והיה מעורב בכל המקפה, וכאשר נגע במקום אחד אין מגע בטיפות אחרות של השמן, כי המקפה חולין, ולפיכך לא פסל אלא מקום מגעו וכ"כ חזו"א (טבול יום סי' ג' ס"ק י"ח).

וכתב החזו"א (שם) שאפילו אם השמן בלוע בתוך החמיטה מצטרף הבלוע להיטמאות.

יא (מ) אלא מקום מגעו. צריך ביאור שהשמן עצמו יהיה טמא כולו שהרי משקה לעולם חשוב כולו חיבור. ותי' החזו"א (טבו"י ג' ס"ק כ') והמשנה אחרונה (טבו"י פ"ג מ"ה) דמיירי שהיה השמן בלוע בתוך הירק ואין השמן הבלוע בירק חיבור לשמן שבחוץ, ומהאי טעמא נמי אין הקלח כולו טמא אלא מקום מגעו. מיהו מדברי הר"ש (טבו"י פ"ג מ"ה) מדויק החזו"א שכל הקלח

והשמן של תרומה שנגע בטבול יום במקצתן לא פסל אלא מקום מגעו.

רבינו סתם דבריו כלשון המשנה בטבול יום (פרק ב ג). ובאמת צריך ביאור אם המקפה והשום חיבור וכדבר אחד חשיבא כמו שנראה מהלכה יב' אם כן גם בהלכה יג' יהיה כחד, מה ההפרש.

שיטת רש"י שמדובר שהשום נימוח ואינו בעין, וכן השמן, ואפילו אם אירע דנגע בשום החולין, נפסלה המקפה התרומה, דבטל השום למקפה ונדון כתרומה, ונפסל בטבול יום. ובשום תרומה ומקפה חולין, מדובר שהיה שום בשיעור כזית בכדי אכילת פרס, ולכן לא בטל השום בתרומה, ואם נגע בו פסל את מקום מגעו. ואין בכוח המקפה החולין (אף שיש בה מים) לחבר את השום זה לזה, כדי שמגע בשום אחד יהיה כמגע בחבירו (עיין מש"נ פ"ו הי"ג).

שיטת ר"ת וריב"א ור"י (עיין נדה מז' תוד"ה ואינה ומהר"ם) שאם השום נימוח או שכולו טמא או שכולו טהור, אלא בהכרח מיירי שהשום בעין וניכר, לפיכך אם השום תרומה נפסל מקום מגעו.

ולפי שיטה זו, הא דבהלכה י"ב מגע בשום החולין, פוסל את המקפה התרומה, יש בדבר ב' ביאורים.

א' תוס' נזיר (לו' א') מפרשים שמה שבהלכה יב' פסל את כולה, הוא כי מתוך שהשום משמש את המקפה נעשה כיד למקפה, ונטמאת המקפה, ובאמת השום החולין נשאר טהור אך הוא מכניס טומאה למקפה והמקפה כולה כל חלקיה מחוברים כדבר אחד. ואילו בסיפא שהשום תרומה, אין המקפה החולין מחבר בין שום לשום, והמקפה אינו כיד לשום (רק השום יד למקפה), ממילא נגע במקפה הכל טהור, נגע בשום אחד השום השני טהור.

ב' הר"ש (בטב"י שם) מפרש אליבא דר"ת, שבהלכה יב' השום החולין בטל למקפה מדרבנן, ואף שהוא בעין ולא נתערב יש בו ביטול להחמיר ונטמא גם השום, אף שהוא חולין, ובסיפא היה ראוי שיתבטל לגמרי השום, אך היות והיה כזית בכדי אכילת פרס שיש בו איסור דאורייתא ב'אכילתו' לכן לא בטל והרי החולין בטהרתו והתרומה בטומאתו. מיהו יתכן דגם להר"ש אין השום החולין נפסל, ומש"כ הר"ש שהוא בטל היינו שמהאי טעמא חשיב חיבור למקפה, והנוגע בו כנוגע במקפה. י' ל.

ולפי רש"י דמיירי בנימוח לא התחדש שהשום חולין הבעין יתבטל, ובעלמא הרי בעין אינו בטל. וגם לומר דהוי יד, אין מוכרח שמודה רש"י, דהא בתוספתא טב"י (א ב) קתני אין יד למשקין. ואם כן אם השום חולין בעין יתכן שאם נגע בו לא נטמא המקפה.

ולענין הדין דהלכה יג' שהמקפה חולין והשום תרומה, אם נימוח, לדעת רש"י מקום מגעו פסול והא דבהלכה טו' מבואר שדימוע טהור, הוא משום שבטל ברוב, דהא מין במינו בטל מן התורה [או שאין בתערובת שיעור כזית תרומה בכדי אכילת פרס מהתערובת לכן הכל טהור]. אבל בהלכה יג' היה תרומה בשיעור כזית וגם הוה מין באינו מינו ולכן פסל מקום מגעו (עיין קרן אורה נזיר לו' ד"ה והר"ש דרך אחר צד"י).

ולתוס' כה"ג דנימוח או הכל טמא או הכל טהור [תוס' ר"ש משנץ פסחים]. והיינו באופן שנרגש הטעם מכיון שטעם כעיקר הכל טמא ואם לאו הכל טהור.

והתוס' מקשים על רש"י איך יא' ש' צדימוע דהט"ו פוסל כולו, היה לו לפסול רק מקום מגעו, לכן לא ראו תוס' להעמיד דמייירי שהשום עומד בעין. לפי זה אין הוכחה לדון זה, דילמא רק בשום תרומה בעין אמרינן שאינו מתבטל אם יש בו כזית, הא נימוח דינו כדימוע וטהור בכל אופן.

היה השום תרומה ולא נימוח. נראה דלרש"י נגע בחולין הכל טהור, נגע בתרומה טמא מקום מגעו. לתוס' אם אין בתרומה כזית בכדי אכילת פרס הכל טהור, יש כזית בכדי אכילת פרס נגע בחולין הכל טהור נגע בתרומה טמא מקום מגעו.

(מב) לא פסל אלא מקום מגעו. עיין חזו"א (טבול יום סי' ג' יט') שכתב דלא נתפרש שיעורא דמקום מגעו, ומשמע דהוא כל שהו.

וקשה מדוע אין המקפה מחבר את כל השום והשמן כשם שברוב מקפה נטמאת כולה [להחזו"א דלהלן הקושיא מדין חיבור משקין אע"פ שהוא חולין (עי' פ"ו הי"ג, ומבואר כאן דהחזו"א לית ליה להאור שמח דהובא שם), ולפי' השני, הקושיא משום שהמקפה חשובה כולה חיבור, כי הוי תבשיל אחד]. ותירץ חזו"א (שם ס"ק י"ז) שהם בטלים למקפה, ולפיכך אין בכוחה לחברו.

ויל"ע לכאורה חיבור משקין דינא הוא, ומה נפק"מ בזה, וכן מוכח דהא עיסה שנילשה ב' משקין הוי המים חיבור, ולא אמרינן שהמים בטלים בעיסה, ועוד שהראשונים שפירשו דהוי חיבור מלך שהוא תבשיל אחד (כלהלן ד"ה אכל אם היה), מדוע לא פירשו שהמקפה שהוא משקה, הוא מחברו. לכאורה מוכח שחיבור משקין חולין, אינו חיבור לענין טבול יום. אמנם לעיל פ"ו הי"ג הבאנו שהאור שמת כתב שגם חולין מחברים אוכלי תרומה לענין טבול יום, עיי"ש.

(מג) בזמן שהוא גוש בקערה. והיינו דאין המקפה מחברת ולא הגוש מחבר אלא כשהשום רוב, הא לא"ה בטל השום למקפה ואינו חיבור זה לזה (רא"ש טבול"י פ"ב מ"ג).

התוי"ט מחדש שברוב שום הולכים אחריו רק לחומרא, אבל אם הוא חולין המקפה עיקר וכולה חיבור ופסל את כולו. והמשנה אחרונה והרש"ש כתבו שפסל רק את מקום מגעו.

כתבו הקרן אורה (נזיר לו' א' ד"ה ובעיקר) והחזון איש (טבול"י סי' ד' ס"ק כ"א) שלכאורה הך בבא לא מיירי בשום עם מקפה, דהא ליכא מקפה במדוכה.

והא דאמרן אימתי בזמן שהוא גוש בקערה, דמשמע דאזיל אגוונא דרישא שמעורב עם מקפה, ביאר החזון איש (ג' כה') שהכוונה כשם שהמקפה מחברת כך גוש עם משקים מהני לחבר אף את השומים לבדם. ועל זה אמרו שבמדוכה כיון שרוצה בפזורה אינו חיבור, הא אינו רוצה בפזורה דהיינו בקערה יש לו חיבור מדין חיבור משקין (והוא אפילו אם אין בו צורת תבשיל, דהיינו ללא מקפה).

ושמע מינה מדברי החזו"א אלו, דינא דמשקין מחברים, לא מהני לחבר אם רוצה בפזורה, וכ"כ עוד בחזו"א (סי' ד' ס"ק כא'), ומשנה אחרונה (פ"ב מ"ג).

אולם כתב הקרן אורה שברא"ש משמע שגם במדוכה היה מקפה, ונראה שהכוונה שהעבירו מהמדוכה לקערה שהיה בה מקפה, והעבירם במפוזר, ועל זה אמרו דאינו חיבור אף דהמקפה מחברתם. כלומר לולא מה שהוא רוצה בפזורה היה חיבורו מצד שהוא תבשיל אחד, [ולא מצד חיבור משקין], וכן מבואר בלשון הר"ש.

ומכל זה מבואר שגוש אינו חיבור ללא טעם חיבור משקין, או דהוי תבשיל אחד. אכן להלן (בדיבור הסמוך) יתבאר דלהרמב"ם גוש הוי חיבור ללא משקין.

(מד) שדרכו לדוכן במשקין. שיטת הרמב"ם [כמש"כ מרכבת המשנה, וחזון איש (טבול יום סוף סי' ג', וסי' ד' סוף ס"ק י"ג)] שבגוש שדרכו במשקין אינו חיבור אלא במשקין. ואם אין דרכו במשקין אין צריך משקין, דגוש עצמו חשוב חיבור. ושיטת הראב"ד דבכל גוונא צריך משקין.

וצ"ע שיטת רבינו איך יהיה גוש חיבור, הא כתב לעיל פ"ו הי"ג שעיסה שנילושה במי פירות אינו חיבור, והא הוי גוש, וצ"ל דעיסה דרכה במשקין וכיון שהוא עשה במי פירות ללא משקין, הוי שלא כדרכו (וכלשון רש"י פסחים ל"ז א' ד"ה אין לשין, על ענין עיסה

מקצתו לא נטמא כולו. השגת הראב"ד: הנדוכין שדרכן לדוכן במשקין. א"א לשון המשנה ושאר הנדוכין שדרכן במשקין אבל את שדרכן לדוכן במשקין ודכן שלא במשקין וכו' משמע שהגוס אינו מחובר משני מינין אלא אם כן נדוכו במשקין אבל אם לא נדוכו במשקין אע"פ שדרכן לדוכן במשקין והן גוס בקערה אינו חיבור.

יד עיסה שקרא שם חלתה בצפונה או בדרומה, וכן הקישות שקרא שם תרומה בצפונה או בדרומה הרי זה חיבור, ואם נגע טבול יום במקצת העיסה נפסלה החלה, ניטלה חלתה מתוכה וחזרה לתוכה אינו חיבור.

טו עיסה שנדמעה או שנתחמצה בשאור של תרומה (מה) אינה נפסלת בטבול יום.

טז עיסה שהוכשרה במשקין ונילושה במי פירות (מו) ונגע בה טבול יום לא פסל אלא מקום מגעו.

יז מעשר ראשון שהוכשר ונגע בו טבול יום או ידיים מסואבות מפרישין ממנו תרומת מעשר בטהרה, מפני שמעשר ראשון כחולין

טו (מה) אינה נפסלת בטבול יום. כתב משנה אחרונה (טבו"י פ"ג מ"ד) שהוא הדין שני שנגע בו אינו פוסלו, והטעם כי דינה כחולין, וכן מבואר בדברי רבינו הלכות אבות הטומאה פ"א הט"ו, שהמדומע הרי הוא כחולין (ומלשון הר"ש פ"ג מ"ה שכו' לענין טבול יום, אין ראיה לא כן, עיין שם היטבי).

ולענין מחמץ, מבאר הר"ש שאף שדבר המחמץ אוסר את כל הדבר, זהו באכילה אבל לא למגע, וממילא נשאר הכל טהור, ואין חוששין שנגע הטמא בתרומה ע"מם הלך אחר הרוב שהוא חולין, וגם אין החולין כיד לתרומה, וממילא כהן רשאי לאכול הכל, ואינו כאוכל תרומה טמאה.

טז (מו) ונגע בה טבול יום, הוא הדין שאר טמאים (משנה אחרונה טבו"י פ"ג מ"ד).

דברי רבינו צ"ע מתרי טעמי א' הלא דין זה עצמו כבר נאמר לעיל פ"ו הי"ג. ב' מה ענין דין זה לדיני טבול יום, הלא הוא הדין ראשון

שנילושה ביין ודבש ומי פירות שהוא חמץ נוקשה, ופרש"י כלומר רע עכ"ל, לכן אין הגוש חיבור, כמבואר כאן דבעי דרכו בכך. וכן צ"ל שם בהלכה י"ד הממעך אוכלין וקבצן, אינו חיבור, היינו מפני שאין דרכן בכך.

אולם צ"ע דשם מיירי גם בעיגולי דבלה וקאמר רבינו דאינם חיבור, והא וודאי הדרך לעשות עיגולי דבלה. ויש ליישב לפי מה שכתב רש"י (ביצה ג' ב') וז"ל: ליטרא קציעות, תאנים שנתייבשו בשדה וקצען במקצוע והוא שם כלי העשוי לכך, וחותרים בו עוקצי התאנים, ואחר כך דורסים אותם בכלי עגול, והן נדבקיין יחד ונעשין כגבינה והוא נקרא עיגולי דבלה, וכשבאין למוכרן מפרידן במגריפה ומוכרן במשקל ליטרא. עכ"ל. משמע מרש"י שהם עומדים ליחלק, ועיין עוד ירושלמי תרומות (פ"ב ה"א).

וטבול יום וידיים מסואבות אינם פוסלין (מז) את החולין שהשלישי בחולין טהור כמו שביארנו, וכן האשה שהיא טבולת יום לשה את העיסה וקוצה לה חלה ומפרישתה ומניחתה בכלים ונותנתו עם שאר העיסה כאחת, ומקפת על הכל כדי לתרום מן המוקף ואחר כך קוראה לה שם ואומרת הרי זה חלה, ומשתקרא לה שם לא תגע בה שלא תפסלנה וכך היא עושה אם לשה בעריבה שהיא טבולת יום.

יח לגין שהוא טבול יום שמילאהו מחבית מעשר שלא ניטלה תרומתו ואמר הרי זה תרומת מעשר על מה שבחבית אחר שתחשך הרי זו תרומה טהורה, לפי שאינה נעשית תרומת מעשר עד שתחשך כפי תנאו ואחר שתחשך יעריב שמשו של לגין ויטהר, נשברה החבית קודם שתחשך הלגין בטבולו, נשבר הלגין החבית בטבלה.

יט טבול יום מטומאת מת ומבעילת נדה עושה בבית הבד, וכן שאר הטמאים שטבלו עושין בטהרות, חוץ מזב וזבה בשביעי שלהן

הגמ' סוטה ל' ב' דלמ"ד דהוי כחלה נטמא משני, ובזה קאמר אבוי דטבול לתרומה קיל לענין שאינו נטמא מטבול יום אף שנטמא משני, ולענין ספיקות החמירו בו, וכמו שכתבו תוס' שם (וממילא מאחר והרמב"ם פסק כמ"ד שאינו נטמא משני דאינו כחלה, אם כן גם בספיקות יש להקל, דלחוס' רק למ"ד דטבול לחלה כחלה יש להחמיר). אבל הר"ם למד שכוונת אבוי הוא דלענין ספיקות לכו"ע הוי כחלה, אף למ"ד דאינו כחלה כלל אפילו לענין לקבל טומאה משני (שזהו מחלוקת בסוטה ל' ב'), וכן דעת הר"ם ריש פרק ד' דטבול יום (ועיי"ש היטב ב"א נמו, ועיין ברא"ש שם). ולפי זה יתכן דלחוס' לדינא יש שלישי בטבול לחלה, אלא דבחו"ס אין מבוחר כמאן הלכה בהך פלוגתא תנאים אי טבול לחלה כחלה, המבואר בסוטה שם.

ודע שדעת הרמב"ם (הלכות אבות הטומאות פי"א ה"ט, והט"ו) שחולין על טהרת תרומה חמורים מחולין הטבולין לתרומה ועל טהרת תרומה היינו שהיה קבלה על גברא או על חפצא.

ואילו בחוס' (נדה ז' א' ד"ה והאין) מבוחר דחולין על טהרת תרומה אינו חמור מחולין הטבולין לחלה, ועיין מש"נ בס"ד בהלכות אבות הטומאה פי"א.

הנוגע בעיסת חולין הדין כן, וצ"ע (ואי הוי מיירי שעדיין משקה טופח הוי ניחא, דדווקא טבול יום, הא שאר טמאים נעשו המשקים תחילה).

יז (מז) את החולין. כלומר אף חולין הטבולין לתרומה, ולמדנו מדברי רבינו דאין ידים מטמאות חולין הטבולין לתרומה. ובהמשך ההלכה כתב דגם טבול יום אינו מטמא חולין הטבולין לחלה.

ובהלכות אבות הטומאה (פרק י"א הלכה ט"ו ט"ז) מוסיף רבינו דאינו נעשה שלישי כלל אפילו משני גמור, מיהו קאמר שם דטומאות שהחמירו בתרומה מחמת ספק ובחולין הקילו, חומרות אלו נוהגות גם בטבול לחלה ותרומה, וצ"ע דעת תוס' בזה.

ומקור הדין דבספיקות מחמירין בטבולין לחלה הוא בדברי אבוי (נדה ז' א'), אלא דלכאורה אבוי אמר כן למ"ד דטבול לחלה כחלה כפי שמשמע בלשון הגמרא שם, והיינו דנטמא משני (וכל'

קיד באר טהרה. הלכות טומאת אוכלין פרק ט החיים

שאע"פ שטבלו לא יעשו בבית הבד ולא יתעסקו בטהרות שמא יראו ונמצאו טמאים למפרע שהרי סותרין הכל כמו שביארנו.

פרק ט

א (א) השמן או הדבש שנטמאו ואחר כך קרשו ואחר כך נימוחו הרי הן ראשון לטומאה לעולם מפני שהן כמשקין ואע"פ שקפאו אחר שנטמאו.

ב (ב) הרוטב והגריסין (ג) (ד) והחלב שקרשו (ה) הרי הן כאוכלין וצריכין מחשבה, ואם נגע בהן אוכל ראשון או משקה נעשו שניים, היה בהן משקה טופח הרי הן כמשקין והן תחילה לטומאה, נטמאו כשהן משקין וקפאו אחר כן וקרשו הרי הן שניים (ו) כמו אוכל

פרק ט משקין בלועין

מעתה דין דגן הוא פלג, שמן ודבש זה שנטמא וקרש, אם מה שהוא טהור בקריעותו הוא מפני דל אוכל, מדוע אם כן חוזר לטומאה ישנה, הלא דין חזרת טומאה ישנה, הוא מלד שגם בקריעותו נשאר בו שם משקה, ושהרי מטעם זה להלן גבי רוטב לא חזר לטומאתו הישנה, וכמו שכתב רבינו בעלמנו, והרי נחשב אוכל.

בשלמא להר"ש באמת בקריעותו אינו נעשה אוכל כלל, ואפילו הכי אין בו דיני משקה משום דיש דין שבקרוש אין דיני משקה, אצל לרבינו הרי אין דין זה, וז"ע.

אלא וודאי קריעותו אינו מטהרו מלד שם אוכל, אלא מלד שהוא כמשקה מקולקל. וקשה הא לכאורה אינו מקולקל כל כך כמו נפסל מאכילת כלב, וממילא היה ראוי שחס נטמא לפני שקרש יסאר בו הטומאה, כדין נפסל מאכילת אדם (וכנ"ל פ"ב הי"ד). סברא זו הוא מה שהכריח את החזו"א לומר שטמא טומאת משקין בעורו קרוש, עיין בדבריו.

ב (ב) רוטב. במשנה אחרונה (טהרות פ"ג מ"א) כתב שרק המים שברוטב חשיב משקה, ולא המיץ היוצא מהתבשיל [ועיין לעיל פ"ח

א (א) השמן או הדבש שנטמאו ואחר כך קרשו ואחר כך נימוחו. הן ראשון לטומאה לעולם. השמן בשעה שהוא קרוש וודאי אינו מקבל טומאה, כן כתב רבינו בהדיא בפרק א' הלכה יח'. ולעיל שם נתבאר האם הוא הדין דבש.

יש לעיין לדעת הרמב"ם, באופן שנטמא בעודו לח ואחר כך נקרש, האם בזמן שקרשו טמא או טהור. הברכת הזבח (מנחות לא) כותב שנשאר בו טומאה שקיבל בעודו לח, וכ"כ חזו"א (טבול יום ד' ס"ק ז'). אבל לשונו של הרמב"ם שכ' ואחר כך נימוחו, משמע לכאורה שרק אחר כך טמא, ולענין זה בלבד הנדון. וכן נקט המרכבת המשנה.

והנה שיטת רבינו נתבאר לעיל פ"א הכ"ב שיתכן שיהיה טומאת משקין בעורו קרוש, ולפיכך כרד מטמא טומאת משקין בעורו קרוש, והדברים שאינם מקבלים טומאת משקה בקריעותם הוא מלד חסרון בשם משקה במציאות, או מלד שיש בו תורת אוכל.

ה"ג שמכל מקום מצטרף גם המיץ עם הבשר לקבל טומאת אוכלים].

וכתב חזו"א (טבול יום ריש סי' ד') דלפי זה אין רוטב מקבל טומאה עד שיהיה רוב מים, דומיא דציר (כדאי' בגמרא בכורות כג' א').

ולפי שיטה זו ל"ע דברי רבינו שסתם שרוב מקבל טומאה ולא התנה שיהיה רוב מים. גם במגן אברהם סי' קנ"ה ס"ק י' סתם דרוב כמשקלה ולא התנה שיהיה רוב מים, וז"ע.

ויש ליישב דשיטת הרמב"ם להלן פט"ז ה"ד דדי במעט מים (חזו"א מכשירין סי' ד' ד'), וכ"כ רעק"א על ספר דרך החיים בהלכות נטילת ידים. אולם להלן פט"ז ה"ד עיין מה שנתבאר דמודה הרמב"ם דציר רוב מים גבי ציר, וכמבואר בגמרא.

ואולי יש ליישב דהרי לעולם תחילתו מים, ורק במשך הבישול נוסף רוטב הבשר, ואם כן קמא קמא בטיל ואפילו יהיה רוב רוטב, מ"מ יהיה דינו כמים.

ולפי דעת הגר"א דלהלן ודאי לא קשה מידי.

דעת הגר"א (קנח ס"ק ט"ז) כפי שפירשוהו דמשק אליעזר, משנה ברורה (סי' קנ"ח ס"ק כ"ד) וחזו"א (מכשירין ב' ד') דהמיץ עצמו חשוב מים כיון שיצא מכח המים.

[ומשמע מהחזו"א שרק בצירוף שהוא גם מעורב במים, מיהו כתב שאם אחר כך נפרד מהמים לא פקע מהמיץ שם מים, כיון שבתחילה חל בו שם משקה, אך בתחילה אין די שיוצא מכח המים בעי שיהיה גם מעורב במים].

ולפי זה כתב החזו"א ביי"ש הנוצר מבישול החטה ויש בו הבל מהמים והבל החיטה, ושוב מאדים את הבל המים ונשאר רק הבל החיטה (= אלוהול) דינו כמשקה, הואיל ובתחילה היה משקה, ודלא כהמשנה ברורה סי' קנ"ח ס"ק כ"ו. ולמדנו שהמדיח פירותיו באלוהול הוכשרו.

ועל פי שיטת הגר"א כתב מו"ר הגר"ד לנדו שליט"א דמשכחת לה משקה קודש כגון בשר קדשים שנתבשל שהמוהל היוצא מהבשר דינו כמשקה קודש (באמת מרק של בשר קדשים, מקבל טומאת אוכלין גם לולא דברי הגר"א ז"ל הנ"ל, מצד דין חיבת הקודש, כמו

שנתבאר לעיל פ"ח ה"ג, אלא דהתם הוי 'אוכל', ולדברי הגר"א הוי ליה משקה).

רש"י (ברכות נ"ב א' ד"ה אין אין כלי) כתב תבשיל משקין טופח אין תורת (טומאת) משקין עליו אלא תורת אוכל עכ"ל וצ"ע.

(ג) והחלב. ראה לעיל פ"א ה"כ לענין גבינה וחמאה שנימוחו.

(ד) והחלב. אין הכוונה חלב, דבהא אף כאשר נימוח ליכא טומאת משקין (עיין רע"א בגליון הרמב"ם כאן), אלא הכוונה חלב כמו שכ' בלחם שמים וכמבואר בדברי רבינו בפירושו (טהרות פ"ג מ"א) ומבואר שאם נימוח הוי משקה, והיינו חמאה או גבינה שנימוחה וכ"כ בלחם שמים טהרות פ"ג מ"א. ובמכשירין פ"ו מ"ה נסתפק אם אכן חמאה שנימוחה תשוב להיות משקה. ועיין רע"א בגליון מה שצ' ליישב דזה מה שיש דלא גרסו חלב ברמב"ם כאן.

(ה) הרי הם כאוכלים. וזהו החילוק בין רוטב לשמן ודבש דלעיל ה"א, שרוטב כשהוא קרוש הרי הוא עומד לאכילה מה שאין כן שמן ודבש, ולכן שמן ודבש שקרשו נשארו בדין משקין והרי הן תחילה לעולם (או רק לאחר שנימוחו או גם כשהם קרושים כנ"ל), אבל רוטב כשקרוש נעשה אוכל ולפיכך פקע ממנו דין משקין וגם לאחר שנימוח אינו חוזר לטומאתו הישנה.

וכן מבואר בדברי הר"ש טהרות פ"ג. אמנם לפי מה שנתבאר לעיל פ"א ה"ט שלדעת הר"מ מועיל מחשבת אכילה בדבש קרוש, אם כן דבש דומה לרוטב ומכל מקום לענין חזר ונימוח הם חלוקים, שרק דבש חוזר לטומאתו הישנה, ול"כ אם כן מה החילוק. ולריד לומר שמכל מקום הם חלוקים לענין דבש שכבר חל בו טומאה שכבה"ג נשאר בו דין משקה, כמו שכתב החזו"א דלעיל, אבל רוטב כאשר הוא קרוש הוי אוכל גמור לכל דבר ולכן טומאת משקין שהיה בו נתבטלה לעולם.

(ו) כמו אוכל שנטמא במשקין. שהמשקה מטמא בכל שהוא, ולפיכך בכל אופן נטמא מהמשקין.

(ז) חיו בביצה מכוון הרי המשקה טהור. שאין אוכל מטמא בפחות מכביצה. והנה

שנטמא ממשקין טמאין, נטמאו כשהן קפויים ונימוחו ונעשו משקה אם (ז) היו כביצה מכוון הרי המשקה טהור, היו יותר מכביצה המשקין טמאין שכשנימוחה טיפה ראשונה נטמאת בכביצה אוכל טמא שנימוחה ממנו ואותה הטיפה נטמא כל המשקין שנימוחו אחריה, וכן טמא מת שסחט זיתים וענבים שהוכשרו אם היו כביצה מכוון הרי המשקין היוצאין מהן טהורין, ובלבד שלא יגע במקום המשקה שהמשקה כמופקד באוכל (ח) וכאילו הוא גוף אחר, היו אותן זיתים וענבים יתר מכביצה הרי המשקין היוצאין מהן טמאין שכיון שיצאת טיפה ראשונה נטמאת מכביצה וטימאה כל המשקין, ואם היה הסוחט זב וזבה וכיוצא בהן אפילו סחט גרגר אחד יחידי שלא הוכשר ולא נגע במשקה המשקה טמא שכיון שיצאת טיפה ראשונה נטמאת במשא הזב שהזב שנשא אוכלין או משקין טמאן כמו שביארנו, וכן זב שחלב את העז החלב טמא שכיון שיצאת טיפה הראשונה נטמאת במשא הזב.

ג קדירה שמלאה כבשין של חולין ויצא עלה חוץ לקדירה ונגע אב הטומאה או ראשון בעלה שחוץ לקדירה במקום הנגוב אע"פ שיש בעלה כביצה (ט) הוא טמא והכל טהור, חזר לקדירה טימא את

להיפך (לפי הר"ש דטומאתו הראשונה נשארה בו, קשה מהדין דהיה הרוטב לח ונטמא בתורת ראשון, ואחר כך נימוח דנעשה שני, מדוע לא נשארה בו טומאת ראשון, עיין בזה בספר קהלות יעקב סימן מ"ה).

(ח) וכאילו הוא גוף אחר. ולפיכך נגע בענבים לא חשוב שנגע במשקין המופקדים בהם (וראה להלן ה"ד שיש אופנים שהמשקה חיבור לענבים).

ג (ט) הוא טמא והכל טהור. הר"מ בפירוש המשניות ביאר שהעלה שמחוץ לקדירה הרי הוא כמובדל מחלקו שבתוך הקדירה והייט משום שדעתו לנתק, וכיוצא בו בדרך רחוק כפ"ו הלכה ו-יז ונמצא שמה שבחוץ הוא ראשון, ושכפנים הוא שני. וכתב החזו"א (טהרות סי' א' ס"ק כ"ח) שצריך לומר שאין משקה בקצה העלה

הר"ש (טהרות פ"ג מ"א) כתב שהמשקה שני, כפי שהיה בהיותו אוכל, ולא אמרינן דדינו תחילה, כיון שנחת ליה טומאה מדין אוכל (ר"ש פ"י מ"ה) אבל אם נטמא האוכל מאב הטומאה ונעשה ראשון ושוב נימוח, אותם המשקים הוי ראשון שמטמאים כלי, ולא אמרינן שדינם כאוכל דאתי מיניה דאינו מטמא כלי, שרק לענין מנין אזלינן בתר שעת קבלת טומאה [כן מתבאר מר"ש פ"ג מ"ב, וחזו"א טבול יום סי' ד' ס"ק ה'].

אולם דעת הרא"ש (שם) שהוא טהור לגמרי, וכן מתבאר בלשון רבינו כאן. וכן דעת ה'גאון' רבינו משה ב"ר חסדאי (מובא בספר מהר"ח אור זרוע, סימן ט').

ויסוד מחלוקתם היא האם הטומאה נפקעת כאשר האוכל משתנה מאוכל למשקה, וכן

המשקין שבה ונטמאת הקדירה וכל הכבשין, נגע בעלה שחוץ לקדירה והיה בו משקה אם יש בעלה כביצה הכל טמא שהעלה מטמא משקה שעליו והמשקה מטמא כל המשקין שבקדירה ומטמא את הקדירה, היתה הקדירה מלאה כבשים של תרומה וניער אותה טבול יום וראה משקין על ידו ספק מן הקדירה ניתזו ספק שהקלה נגע בידו (י) הירק פסול והקדירה טהורה.

ד טמא שהיה אוכל ענבים מוכשרים ונפל ממנו גרגר יחידי לגת אם היה שלם ולא נשמט ממנו עוקצו (יא) הגת טהורה, ואם ניטל עוקצו והיו ענבים מוכנים בעביט (יב) וכיוצא בו לדרכן שהרי רוצה במשקה היוצא מהן נטמא הגת (יג) בטיפת משקה שבראש הגרגר במקום

משקה הזב מהם חשוב משקה רק בעומד לדריכה או גם בעומד לאכילה ומטעם שכנסן (והלכה זו ודהתם משנה אחת היא), וצ"ל דהרמב"ם כאן לא נחית אלא לפרש את החילוק בין אוכל שנטמא למשקה שנטמא, ולפיכך לא פירט אימת חשיב משקה, וסמין אדהתם.

(יג) בטיפת המשקה. הראב"ד בהשגות הביא תוספתא, שדווקא בנגע טמא במקום המשקה, אולם בדברי רבינו אינו נראה כן. ופירשו המרכבת המשנה והחסדי דוד (שם) שהתוספתא מיירי בטומאת ידים, ולפיכך רק אם נגעו ידיו במשקה נטמא, לפי שאין אוכל חולין מקבל טומאה מידי שניות, אולם הרמב"ם מיירי באדם טמא שמטמא את האוכל.

אלא שעדיין תקשה איך האוכל מטמא את המשקה הלא הוא פחות מכביצה, וביארו ז"ל שהמשקה שבמקום העוקץ חשיב חיבור לענבים, ואם כן נמצא שהמשקה קיבל טומאה מן האדם בעצמו, ומשקה מקבל טומאה בכל שהו, ומטמא בכל שהו, ולכן נטמא הגת. ובכך חלוק רישא מהסיפא,

שבפנים, ולפיכך אינו חיבור עם שאר העלים שבקדירה.

לדברי הר"ש ושאר ראשונים העלה שבחוץ ושבפנים אחד הוא, מיהו עלה זה אינו חיבור עם שאר העלים אף שהמשקה מחברם, ומשום שדעתו להפרידן ולהוציאן בחוץ [ואין דעתו לחתכו, כפי שהוא לשיטת הרמב"ם], וכל שדעתו להפרידו אין המשקה חיבור, כמו שנתבאר לעיל פ"ח הי"ג.

(י) הירק פסול. דספק רשות היחיד טמא (רש"ש). והקדירה טהורה. נראה שבבבא זו כל הירק היה בתוך הקדירה, ומה שכ' הר"מ הירק פסול כוונתו כל הירק שבקדירה, וכן הכלי עצמו טהור משום שמשקים מחמת ידים אינן מטמאים כלי.

ד (יא) הגת טהורה. פירש החסדי דוד (פי"א ה"י) שאף שאותו גרגיר נטמא [שהרי כבר הוכשרו] מ"מ אינו מטמא את הגת לפי שאין בו כביצה, וזהו השייכות להלכה הקודמת.

(יב) וכיוצא בו לדרכן. משמע שרק משום שעומד לדריכה חשוב משקה. ועיין להלן פי"א ה"ג שהבאנו פלוגתת החסדי דוד והחזו"א, בענבים שהניחן בעביט, האם

העוקץ, נפלו ממנו ענבים ודרכן במקום מופנה אם היו כביצה מכוון הרי המשקין היוצאין מהן טהורין כמו שביארנו, היו יתר מכביצה היוצא מהן טמא שכיון שיצאת טיפה ראשונה נטמאת בכביצה ומטמאה את כל המשקה היוצא אחריה. השגת הראש"ד: ולא נשטט ממנו עוקלו. א"ל לשון המשנה נפל ממנו גרגיר יחידי יס לו חותם טהור אין לו חותם טמא, חותם האמור במשנה הוא העוקץ שכתב, תוספתא במה דברים אמורים שנגע הטמא במקום חותם לא נגע הטמא במקום חותם טהור. השגת הראש"ד: טהורין כמו שביארנו וכו'. א"ל והוא שלא נגע במשקה.

ה (יד) גוש של זיתים טמאין (טו) שהיה מקובץ ומחובר והשליכו לתוך תנור והוסק אם היה כביצה מכוון התנור טהור שאין האוכלין

ה (יד) גוש של זיתים. בהלכה ד' קאמר רבינו נפלו ממנו ענבים.. אם היה כביצה. מדוע לא זכר שהיו גוש, הלא גם ענבה יחידית פחותה היא מכביצה. ומכך נראה שענבים המחוברים באשכול, הרי הענבים כולם מצטרפים לכביצה וכדמשמע להלן ה"ח, ואע"פ שחוטי האשכול עצמם אינם מצטרפים, מפני שאינם אלא יד, מ"מ הענבים מצטרפים, ולפיכך רק בזתים שאין בהם אשכול (רש"י שבת ע"ה ב'), צריך שיהיו גוש.

אמנם בחזו"א עוקצין (סי' א' סוף ס"ק ב') מוכח שיד אינו מחבר את הפירות לשיעור. ולשיטתו על כרחך הטיפה הראשונה שנסחטה מחברת את הזגין לשיעור מתורת חיבור משקין, וצ"ע.

וגם יס להקשות מהא דבזכר לנת אין לו ידות, ואם כן כהאי גוונא אין האשכול חשוב יד, וכתב בספר חידושים וביאורים דשמא האשכול ממשי אינו בכלל הא דאין לו ידות. אמנם רבינו מיידי כהניא שלא בזכר לנת ושפיר יס לו יד, אלא כל מה שיש להקשות הוא ממה שהבאנו מהחזו"א שגם יד אינו מחבר. ועיין לעיל פ"ה ה"ט שהעץ המחבר בין הענבים הוא שומר, ולפי זה אחא שפיר דשומר ודאי מלכף. I.

(טו) שהיה מקובץ ומחובר. עיין לעיל פ"ו הט"ז.

שברישא רק האוכל נטמא ואין בכוחו לטמא את הגת, ובסיפא גם המשקה נטמא.

והאמנם יעויין חזו"א (טבול יום ד' ה') שהוכיח מהרמב"ם לעיל הלכה ב', שמשקה הנסחט מן הענבים אינו חיבור עם גוף הענבים. אלא שהמרכבת והחסדי דוד מבארים שמשקה שבחותם עדיף.

ואמנם צ"ע למאי דאסברה החזו"א (טהרות ג' ס"ק א') שהטעם הוא משום דאוכל ומשקה לא חשיבי חיבור, אם כן אין מקום לחילוק בין מקום החותם, לטיפה היוצאת ממקום אחר, וכ"כ החזו"א בהדיא (טהרות י"ג ה'), ולדידיה צ"ל, דהרמב"ם מיידי בנגע במקום חותם (עיין פיהמ"ש). והמרכבת המשנה לטעמיה אזיל דס"ל דאוכל ומשקה הוו חיבור ומצטרפין זה לזה, וכמו שנתבאר בפרק ד' ה"ד ד"ה והמרק.

ועיין תוס' הרא"ש (עירובין ע"א ב') שכ' שאם שמן חשוב אוכל ויין חשיב משקה 'לא שייך למקרינהו חיבור, כיון דשמן אוכל ויין משקה' עכ"ל. ואמנם נראה דלא אתא לאורויי לן כללא, אלא דווקא בגוונא דהתם.

מטמאין כלים והמשקה היוצא מהן טהור כמו שביארנו, היה הגוש יתר מכביצה נטמא התנור שכשיצאה טיפה אחת נטמאת בכביצה וטימאה את התנור, לפיכך אם היו הזיתים הטמאין (טז) פירורין ואינן גוש אפילו הן סאה התנור טהור.

ו עצים שנבלעו בהם משקין טמאין והסיקן התנור טהור שהרי בטלו בעצים, ואפילו הוציא העצים שיפלו עליהן גשמים ונפלו לרצונו והסיקן התנור טהור ואין המים שעליהן מתטמאין מן המשקין הבלועין בהם, ולא יסיקם אלא (יז) בידים טהורות גזירה שלא יסיקם הטמא ונמצאו המשקין שעליהם מטמאין את התנור.

ז שרץ שנמצא בריחים של זיתים אין טמא אלא מקום מגעו, אם היה משקה מהלך הכל טמא, (יח) שכיון שנטמא מקצת המשקה נטמא כולו והשמן מטמא את כל הזיתים, נמצא על גבי העלין למעלה מן הזיתים ישאלו מן הבדדין אם אמרו לא נגענו נאמנין, נמצא על אום של זיתים נטמא כל הגוש כמו שביארנו, נמצא על גבי זיתים פרודים והוא נוגע בכביצה הכל טמא שהאוכל שהוא כביצה מטמא המשקה המעורב בהן והמשקה מטמא שאר הזיתים, היו פרודים על גבי פרודים והמשקה מלמטה אע"פ שנגע בכביצה אין טמא אלא מקום מגעו.

ח (יט) עם הארץ שהושיט ידיו לגת ונגע באשכולות אשכול וכל

(טז) פירורין. עיין לעיל פ"ו הי"ז.

ו (יז) בידים טהורות גזירה שלא יסיקם. כן כתב רבינו בפיהמ"ש (מכשירין ד י'), ולולא הגזירה לא היו המשקים הנטמאים מטומאת ידים מטמאים את התנור, כשיטת רבינו הנודעת (הלכות אבות הטומאה פרק ז' הלכה ב') דמשקין הבאים מחמת ידים אינן מטמאים את הכלי.

אולם שאר הראשונים פליגי, וסבירא ליה דזהו גופא הטעם שלא יסיק בידים טמאות, מפני שהמשקה הנטמא מחמתו מטמא את התנור.

ז (יח) שכיון שנטמא מקצת המשקה נטמא כולו והשמן מטמא את כל הזיתים. מדויק בהדיא שאין הזיתים כולם נטמאים מדין שאוכלים מתחברים על ידי משקין.

ובטעם הדבר כ' משנה אחרונה (טהרות פ"ט מ"ח) דמייירי שהיה קטפרס ולכן אינו חיבור. אולם קשה אם כן גם טיפת משקה אינה מטמאה את חבירתה, כמו שהוכחנו לעיל פרק ז' הלכה א'. ולפיכך נראה שהטעם בדבר הוא משום שהזיתים עומדים ליחלק, ובכהאי גוונא חיבור משקה אינו מחבר כ"ל פ"ז הי"ג.

ח (יט) עם הארץ. הוא טמא כזב מדרבנן (רמב"ם אבות הטומאה פ"י ה"א), ועל כן

סביבותיו טמאין והגת כולה טהורה (כ) מפני שמפסיקין האשכולות שסביבות זה האשכול בינו ובין שאר הגת.

ט הגפת והזגים שנעשו בטהרה והלכו עליהן טמאין ואחר כך יצאו מהן משקין (כא) הרי אלו טהורין שמתחלה נעשו בטהרה, ואם נעשו מתחלה בטומאה ונמצו מהן משקין (כב) הרי אלו טמאין.

י הבדדין שנכנסין ויוצאין ומשקין טמאין בתוך בית הבד אם יש בין משקין לזיתים כדי שינגבו את רגליהן בארץ הרי הזיתים טהורין שהנוגע במשקין טמאים (כג) שלא בידיו טהור ואפילו לקדש, ככרות הקדש שהיו בהן גומות והיו בתוך הגומות משקין של קדש ונגע השרץ באחת מהן ונגעה ראשונה בשנייה ושנייה בשלישית אפילו מאה (כד) כולן ראשון לטומאה, מפני המשקה שבגומות וחבת הקדש הרי כולן כמשקין שאין מונין בהן, אבל אם היו ככרות תרומה הרי

ושיטת הרמב"ן צריך תלמוד, הא להלן פי"א ה"א מבואר על פי הגמ' שבת י"ז שמשקה שעל האשכולות הוי משקה להכשיר, וצ"ע.

ט (כא) הרי אלו טהורים. כיון שבזמן מגע הטמאים היו המשקים בלועים, ולא היה בהם משקה טופח.

(כב) הרי אלו טמאין. כיון שנטמאו טרם שנבלעו נשארו בטומאתם, וכאשר נתמצו הרי הם מטמאים.

י (כג) שלא בידיו טהור. טעם הדבר הוא שהמשקין הם לעולם ראשון לטומאה (רמב"ם אבות הטומאה פ"י ה"י), ואדם אינו נעשה שני לטומאה (שם פ"י ה"ז), ורק ידים יכולים להעשות שני לטומאה (שם פ"ח ה"א).

(כד) כולן ראשון לטומאה מפני המשקה שבגומות וחבת הקודש הרי כולן כמשקין. ס"ל לרבינו שמחמת חבת הקודש האוכל נהפך דינו להיות כדין המשקה שבקרבו, וכיון שכן הככר עצמו נעשה ראשון

נעשה האשכול שנגע בו ראשון, והאשכול שנגע באשכול הראשון נעשה שני.

(כ) מפני שמפסיקין האשכולות. כתב הראב"ד (מובא במאירי ע"ז ע"ה ב') דמייירי שהמשקה שהיה ביניהם לא היה בו טופח על מנת להטפח, שאם היה בו משקה טופח היתה כל הגת טמאה, שהרי משקין מחברין אוכלין, ועוד שהמשקה נעשה תחילה וחוזר ומטמא.

והנה יעויין בגמרא ע"ז (ע"ה ז'), לכאורה מפורש דמייירי שהיה משקה מהלך, ומה שלא נטמא הכל הוא מפני שהאשכולות מפסיקים, וכלשון הרמב"ם ומשמע לא כאוקימתא דהראב"ד.

וגרסה שפרש כמו ש' תוס' ע"ז ס' א' ד"ה זיקא, שהאשכולות היו לחוקים זה בזה הרבה, ומחמת כך לא היה ביניהם משקה טופח, והיינו דקאמר שהיו האשכולות מפסיקין.

דעת הרמב"ן (בע"ז שם, ומובא ברשב"א, בריטב"א, ובנימוקי יוסף) דמייירי שהיה משקה טופח על מנת להטפח, ואפילו הכי אינו חיבור, וטעם הדבר משום שהמשקה שעל האשכולות בטל לאשכולות.

הכר השלישית בלבד פסולה (כה) ומשלישית והלאה טהור, ואם היה משקה טופח על כל הכרות אף בתרומה הכל טמאות וכולן שניות חוץ מן הראשונה שנגע בה השרץ שהיא ראשון.

יא (כו) בעבוע הנעשה בעובי החבית והרי הוא כמו כלי אחר בצידה אם נקב האבעבוע לאויר החבית ונקב נקב אחר לחוץ זה כנגד זה, או שהיה הנקב הפנימי מלמטה והחיצון מלמעלה והיתה החבית והאבעבוע מלאים משקין אם נגע אב הטומאה במשקה שבאבעבוע נטמאו כל המשקין שבחבית, היתה החבית מוקפת צמיד פתיל ונתונה באהל המת נטמאת מפני הנקב שבאבעבוע זה שהרי הוא מפולש לאוירה, וכן אם היה הנקב שבאבעבוע שבפנים מלמעלה והחיצון מלמטה הרי זו אינה ניצלת בצמיד פתיל, אבל אם נגע אב הטומאה באבעבוע לא נטמאו משקין שבחבית והנם (כז) כמו בדלין מהן. השגת הראש"ד: אם נגע אב הטומאה במשקה. א"א ואם לנגיעת המשקין דברה המשנה מה לורך להיותו אב הטומאה והלא אף טבול יום פוסל אותם ופוסל לכל מה שבחבית אלא לא בזה המשנה כי אם ללמד על אויר האבעבוע כשיכנס השרץ באוירו דרך הנקב אם נחשבו אותו כאילו נכנס באויר החבית ויש לומר

ו"ל דס"ל שמשקה שבגומות הוי כבבוע ואינו נטמא מהכר.

ובאמת אחר שיש דין חבת הקודש שענינו שנגעה הכר כמשקה, ודלוי מוכרח כמו שכתב רבינו כאן שנעשו תחילה ולא כמו שכתב בפיכוסו שנעשו שניות.

(כה) ומשלישית והלאה טהור. והמים שבגומא אינן נעשית תחילה במה שנוגעות בשלישי (כמש"כ רבינו בהלכות אבות הטומאה פ"י ה"ה), ולכן נשאר הכר בדרגת שלישי.

יא (כו) בעבוע הנעשה בעבי החבית. היינו שהדופן עבה, ויש בו חלל נפרד מן חלל הכלי.

(כז) כמו בדליים מהם. רבינו מפרש שהבעבוע בעובי החבית ואם הנקב הפונה לחוץ, נמוך מן הנקב הפונה לחבית נמצא שאי אפשר שיהיה בבעבוע מים המחוברים לחבית, כי טרם חיבורם לחלל החבית נשפכים לחוץ, מחמת כן נחשב המים שבעבוע כמונחים בכלי בפני עצמו, ואין המשקין שבעבוע חיבור עם המשקים שבחבית, וכן מבאר רבינו

ומטמא את הכר שבצידו להיות שני, וגם הכר הזה נהפך להיות ראשון כדין משקה, מחמת משקה שבגומותיו, וכן כולם.

לשאר מפרשים (במסכת טהרות סוף פרק קמא), אין מקור לדין זה, דלא מיירי בהכי.

[ובפיהמ"ש (טהרות סוף פרק קמא) כתב רבינו שטולן שניות לטומאה ולא ראשון, וגם שם כתב שהוא דווקא בקודש ולא בתרומה מטעם חובת הקודש.

ולכאורה דין זה דפיהמ"ש (שהוא שני ולא ראשון) מוכרח להיות כן גם ללא חובת הקודש, להנה הכר השלישי מכיון שנגע בכר השני, נעשה שלישי, ושלישי שבקודש מטמא משקין להיות תחילה, וא"כ נעשו המשקין שבגומות תחילה, והכר השלישי חזר להיות שני, ועושה את חיבורו שלישי, וגם הוא נעשה שני מחמת מגע במשקה שבגומות, וכן כולם. ובתרומה שאין שלישי עושה את המשקה תחילה, אין הכר השלישי יכול לטמאות יותר, והמשנה מתפרשת שפיר ללא חובת הקודש, וא"כ מה האריך לדין חובת הקודש. וגם על דבריו כאן קשה מהיכי תיתי לחדש דהוי ראשון ולחדש כזה דין בחובת הקודש (שהרי הוא מחודש מאלו) הא המשנה מתפרשת שפיר בלא דין חובת הקודש (ואולי קים ליה מרביותו שנאמר כאן דין חבת הקודש).

קרב באר טהרה. הלכות טומאת אוכלין פרק ט החיים

שעל אצבעו עזמו אחר שאם הנקב החילון הוא מלמעלה והפנימי מלמטה שהאצבעו טמא מאוירו כי הוא חשוב לו כפתח לפי שהמשקים באין לאצבעו דרך העליון לתחתון ואפשר שגם החבית טמאה אבל כשהנקב החילון למטה שאין המשקים שם נשארים בו ואין נכנסים לחבית עד שעולין למעלה אין זה הנקב חשוב להיותו פתח לא לחבית ואף לא לעזמו ואינו מיטמא מאוירו דרך אותו הנקב והתורה אמרה כל כלי פתוח שהטומאה קודמת לפתחו וזה אינו פתחו ומפני שראיתי לשון המשנה טמא וטהור לא אמרו טמאה וטהורה למדתי שעל האצבעו עזמו אמרו.

בפירושו (פ"ב מ"ז), וכן הר"ש שם (בשם ס"א אשכחנא באופן הא'), מעמידו על דין חיבור משקין.

כריך ביאור מה נפק"מ בהגדרתו ככלי בפני עזמו, תיפוק ליה שאין המשקים שצבעו נוגעים עם המשקה שבחבית, ואין יהיו חיבור.

אשר מובא ומוכרח בזה, שהכלי מדרג את המשקה להיות חיבור, גם ללא מגע המים, וכמש"נ פ"ח ה"ו. ולכן יש בזה נדון אם הצבעו נחשב ככלי בפני עזמו או לא, ובאופן דהוי חיבור, המשקים מחוברים גם אם כעת אינם נוגעים זה בזה. ולפיכך באופן שהנקב זה כנגד זה ממש, אף שבאמת המשקים אינם נוגעים זה בזה, בכל זאת מובא בדברי רבינו, שנחשב משמש עמו, והוא המשקין חיבור.

ולכך נקט הרמב"ם אב הטומאה, שהוא לאפוקי טבול יום (משנה אחרונה מבאר כן, לפי שצטובל יום פ"א מ"ג ומ"ד כתוב במשנה אב הטומאה, כאשר הכוונה למעט טבול יום). והענין שאילו היו כל המשקים נוגעים, הרי גם ללא דין חיבור, הכל טמא, כי כל טיפה מטמאת חביתה, עיי' מש"נ לעיל תחילת פרק ז'. אלא הכא המשקים אין נוגעים, ולכן גם באב הטומאה כריך לדון חיבור.

אמנם מו"ר הגאון ר' דוב לנדו שליט"א דחה את כל זה, ואמר דלעולם מיידי שהמשקים מחוברים ונשפכים מהחבית לצבעו, ואף שניטק אינו חיבור, מכל מקום אילו היה הצבעו נחשב לחלק מהכלי, הוי אמינא דניטק בחוץ הכלי חשיב חיבור.

לשאר ראשונים (הראב"ד בהשגתו, הרא"ש, ובהגה' הר"ש בשם ר"י מסימפונט), אין הנדון כלל במשנה זו, בדין חיבור משקין, הנדון הוא לענין דין כלים, בדין שכלי חרס נטמא מאוירו, וחללו, האם חלל הצבעו הוי כחלל כלי חרס או לא, נפקא מיניה כשנכנס שרץ לחלל הצבעו האם נטמא הכלי.

ולדבריהם אין מקור שכלי מדרג משקין שאינם נוגעים זה בזה. ועוד כתב החז"א (טבול יום סי' ה' ס"ה י') ללהנך קמאי לא מיבעיא בכהאי גוונא שהנקב החילוני נמוך דהמשקים נשפכים החולה דוודאי לא חשיב חיבור, אלא גם נקב זה כנגד זה אין משקין שצבעו אחד עם משקה שבחבית, לפי שהמשקה שטופח בפי הנקב אינו אצבורן ודאין אצבורן אלא כחלים מקיפים, אבל משקה שבשפת הכלי דינו כזוחלין וקטפרסן ואם כן אינו חיבור (ועיין מה שנתבאר לעיל פ"ח ה"ו ה"ז וה"ח).

ולשיטת הראשונים הדין הוא שאם הנקב הפונה לחוץ נמוך מהפונה לפניו, נחשב הצבעו כגב הכלי חרס, ואפילו אם יש בבעבוע קיבול מעט, אינו נטמא מאוירו, לפי שאינו מקבל משקין בשימוש אחד יחד עם הכלי. וכאשר הנקבים שוים, או כאשר הנקב החיצון גבוה מהפנימי, והמים היוצאים מנקב החבית לבעבוע, נשמרים בו, הוי כחין החבית, ואם היה שרץ בחלל הצבעו נטמא הצבעו והחבית (כן נראה מהר"ש והרא"ש. אולם הראב"ד מסופק שמא רק הצבעו טמא, אבל החבית טהורה. עיין כיוצ"ב בשבת טו' א' בתוס' לענין אחורי הכלי).

אשיטת הראשונים כריך עיון, הלא מפורש בתוספתא (טבול יום פ"ב מ"ב, מובא בר"ש טבול יום סוף פ"ב) שר' יהודה חולק על דין זה ואומר יעלה בלחוד ומאה. הרי מפורש שהגדון בטומאת המשקה וכרכינו, ולא לענין טהרה גוף הכלי.

ולהר"ש שיטה חדשה בפירוש משנה זו (טבול יום סוף פ"ב) ולשיטתו עולה לדינא בנדון הראשונים דלעולם חלל הצבעו אינו נדון כחלל הכלי, ומכל מקום אם מונח השרץ בבעבוע כנגד הנקב שבינו לחלל החבית, באופן שהשרץ רואה את חלל החבית הוי כמונח בחבית (וטעם הדבר ז"ע, חזו"א שס).